

Keyifli Okumalar Dileriz

Binlerce kategoride milyonlarca PDF e-kitap, ders kitapları, dergiler ve romanlara platformumuz üzerinden ücretsiz ulaşabilirsiniz.

RESMİ WEB SİTEMİZ

<https://rantey.org>

Yedek ve Duyuru Kanallarımız

Sitemize erişim engeli gelmesi veya adres değişikliği durumunda aşağıdaki kanallardan güncel giriş adresine erişebilirsiniz:

- Telegram: <https://t.me/birkitapbir>
- WhatsApp Kanalımız : <https://whatsapp.com/channel/0029VbDHv8uE50Us4lvMoc0Y>



AGÂH ÖZGÜÇ

Türk Sinemasında İstanbul



HORIZON

INTERNATIONAL





Türk Sinemasında İstanbul

AGÂH ÖZGÜÇ

HORIZON
INTERNATIONAL

ÖNSÖZ YERİNE

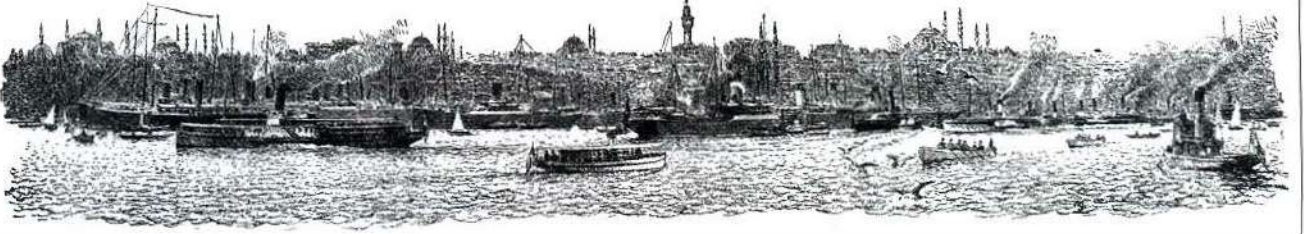
JÜRİ

*Bütün renkler hızla kirleniyordu
Birinciliği beyaza verdiler*

ÖZDEMİR ASAF

İÇİNDEKİLER

● <i>Kamera Arkasının Gizli Tarihi...</i>	9
● <i>Semtleriyle İstanbul Filmleri</i>	19
● <i>Ab! O Eski İstanbul Galaları</i>	39
● <i>Sinemamızda Kadın ve Kent</i>	57
● <i>Otomobil Uçar Gider...</i>	66
● <i>Kovboylar Batının Mekânları Bizim...</i>	75
● <i>Sinemamızda Mahalle ve Varoş Filmleri...</i>	95
● <i>Kahvehaneler, Meyhaneler ve Sağlığa Zararlı ‘Cigaralı’ Sahneler</i>	108
● <i>Şarabın Türk Sinemasına Yansıması</i>	117
● <i>Gece Kulüpleri ve Pavyonlu Filmler</i>	125
● <i>İç Göç Filmlerinin “Plato-Mekânı Haydarpaşa Garı...”</i>	137
● <i>Yeşilçam’ın Trenleri...</i>	147
● <i>Yeşilçam’dan Bakırköy’e Bakırköy’den Yeşilçam’a</i>	157
● <i>Zeytinburnu’ndan İnsan Manzaraları</i>	168
● <i>Adalar’dan Bir Yar Gelir Bizlere</i>	175
● <i>Beyoğlu’nun Orta Yeri Sinema...</i>	203
● <i>Bizim Beverly Hills Topağacı’ndan Levent’e...</i>	239
● <i>Bir Başkadır Kadıköy Yakası</i>	265
● <i>Dekorlarıyla, Mekanlarıyla “Allahın Cenneti” Boğaziçi</i>	293



Kamera Arkasının Gizli Tarihi...

Yönetmen, figüran kadına:

- Gel deyince kapıyı açıp içeri gireceksin, anladın mı?

Kadın, kapının arkasına geçip bekler.

Yönetmen, önce kameramana dönüp komutunu verir:

- Mo.. mo.. motör!...

Sonra da kadına:

- Gel!...

Kadın nedense, bir türlü kapıyı açıp içeri giremez. Yönetmen bozulur. Dördüncü tekrarda bu kez bozulan kadındır. Dayanamaz içeri girip yönetmene bağırır:

- Ulan, herkesin içinde motor diye, beni neden reklam ediyorsun.

Bir film setindeyiz. Çekimin yapıldığı yer gerçek bir genelev mekânı, rica-minnet kamera karşısına çıkarılan figüran da, genelevde çalışan kadınlardan. İlk kez kamera karşısına geçen kadıncağız profesyonel bir figüran değil ki. Ne bilsin, çekimi yapılacak her sahnenin 'motor' komutuyla açıldığını ve kamera denen alıcı aygıtın görüntüye girdiğini... 'Stop' denince de çekimin bittiğini, çekimi durdurmak için verilen bir 'bitiş işareti' olduğunu nereden bilsin.

İşte kamera arkaları, sinema salonlarının perdesinde izlediğiniz görüntülerin dışında kalan ve sizin asla göremediğiniz marjinal dünyaları oluştururlar. Emektar kameralarıyla, çilekeş set işçileriyle, spot lambalarıyla, yaldızlı reflektörleriyle, prodüksiyon amirleriyle, asistanlarıyla, makyajcılarıyla, dekorcularıyla, suflörleriyle ve hele o ilginç yönetmen tipleriyle...

Yönetmen vardır Ertem Eğilmez gibi, film setlerinde serttir, otoriterdir. Kanun tanımaz, Azrail kesilir. Küfürbazdır, en kralı-



nı takmaz. Ama küfürnameleri de kimseye de fazla batmaz.

Osman F. Seden gibi yönetmenler vardır. Hafif kibardır, yerinde alaycıdır, esprilidir. Ona buna dokunmadan yapamaz. Oyunculardan biri çekimi yapılan sahneyi merak edip kazara,

‘Nasıl oldu Osman Abi?’ diye soracak olursa, Seden’in yanıtı hazırdır: ‘Bok gibi abi!’

Ve tüm sette çalışanlar bilir ki, ‘Osman Abileri’nin deyimiyle çekilen sahne, mütliş başarılı geçmiştir.

Elbette, Osman F. Seden’in film setlerindeki çalışma tarzını bilemeyen ve onu gerektiği gibi tanımayan biri olursa, o kişide ters bir tepki oluşturmaları doğaldır.

Nedret Güvenç örneğin. Güvenç’in Seden’le tatsız bir anısı var bu konuda.

Yıl 1966’dır. Osman F. Seden *Namus Kanla Yazılır* adlı filmi çekmektedir. Çekime hazırladığı bir sahnede İzzet Günay, Kuzey Vargın ve Nedret Güvenç vardır. Bu bir ölüm sahnesidir.

*Yönetmen
Ertem
Eğilmez, hasta
sandalyesinde
vasiyet filmi
“Arabesk”i
(1988)
yönetiyor*

*Ertem
Eğilmez*



*Yönetmen
Osman F.
Seden, Mine
Mutlu ile*



Nedret Güvenç

Günay ve Güvenç, boylu boyunca yatan Kuzey Vargın'ın başucundadırlar. Nedret Güvenç ağlamaklı. Bu üçlü sahne çekildikten sonra Seden'in sesi duyulur:

'Bok gibi oldu..' der.

İzzet Günay ve Kuzey Vargın'ın umurlarında değildir. Ama Nedret Güvenç bozulur, sinirlenir. Ve seti terk eder. Neden sonra settekiiler Güvenç'i teskin etmeye çalışıp:

'Abla o severse böyle konuşur' derler.

Ancak yıllar sonraki çalışmalarında Seden'in ilginç kişiliğini tanıyacak olan Nedret Güvenç:

"O ender insanlardan biridir Yeşilçam'da. İlk kez 'bok gibi' lafını duyduğumda çok kırılmıştım. Bu kadar yıl filmlerde çalıştım, hiç böyle bir şey duymamıştım, kırıldım işte.." diyecektir.

Yeri gelmişken bir de Atif Yılmaz'dan bir anı aktaralım. Kendi anlatımıyla:

"Devrin popüler oyuncusu Hüseyin Peyda ile dost oluyorum. Ve üç ay sonra ilk yönetmenlik teklifini alıyorum. Peyda 'peki' diyor, 'kime çektiyoruz filmi' diye soruyor.



'Mike Rafaelyan bir arkadaşım var, ona çektiririz' diyorum. Peyda, Mike'nin adını bile duymamış. Duymasına da imkân yok zaten. Mike o güne kadar film çekmemişti ki. *Kanlı Feryad*'ın bir bölümü İstanbul'da geçiyordu. Topkapı civarında, eski bir İstanbul sokağında Mike'yle birlikte mesleğimizin ilk çalışma gününe başlıyoruz. Debri marka bir kamerayla çalışıyoruz. Ben düşündüğüm şeyleri oyunculara anlatıyorum, çekilecek sahneleri hazırlıyorum. Mike'ye bakıyorum. Renk sapsarı, el ayak titriyor. Biz, bizden de acemi yapımcımız başımızda, işe bir an önce başlamamızı bekliyor. Mike çaktırmadan çağırıyor beni, kameranın vizörünü işaret ediyor; 'şuradan bir baksana'. O güne kadar kameranın vizöründen üç beş defa ya bakmışım ya bakmamışım. Eğilip bakıyorum. Düşündüğüm resmi göreceğimi beklerken, beyaz bir daire, birtakım makine parçaları, vidalar, dişliler filan görüyorum. Mike'ye 'bu ne' diyorum. Mike, 'bilmem' diyor. Ve bir eliyle başını yumrukluyor. Bir telefon bulup ünlü görüntü yönetmeni Yuvakim Filmeridis'i aramış, durumu

*Yönetmen Atıf Yılmaz (en sağda)
Sağında Mike Rafaelyan.
Ayhan Işık, Belgin Doruk, Hüseyin Zan ile çekim arası molada*

*Yönetmen
Memduh Ün*

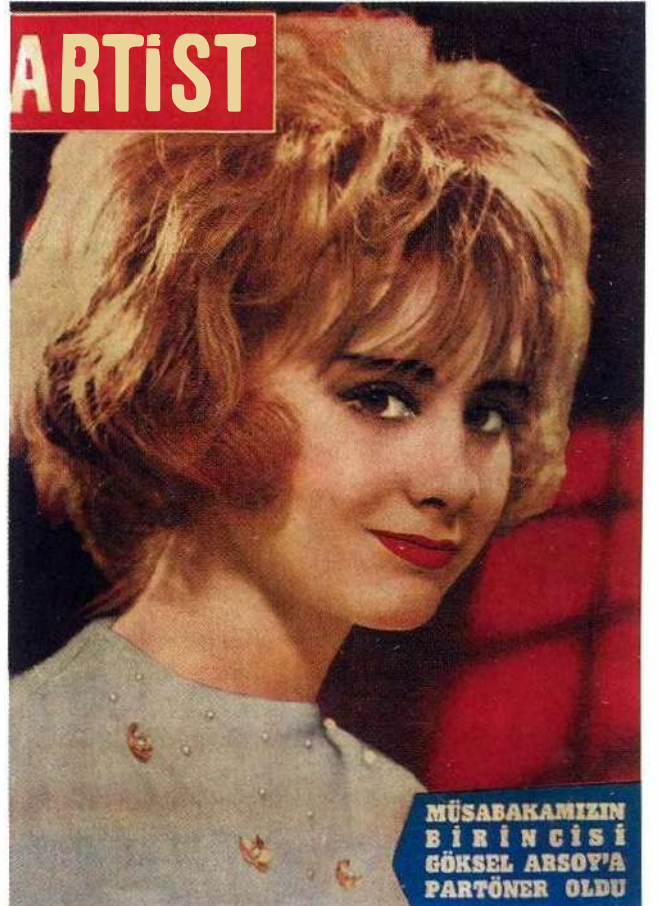
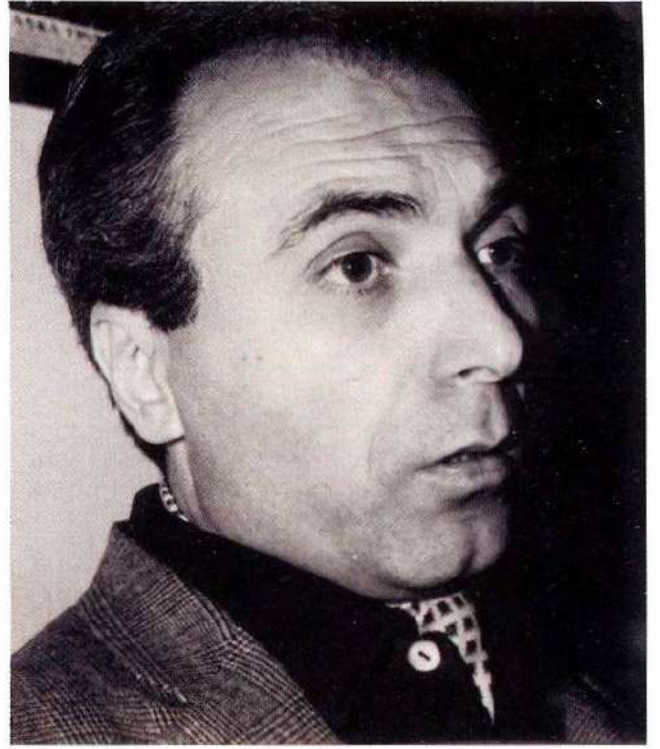
*Altta:
Filiz Akın,
yarışma
birinciliğini
kazandıktan
sonra, Artist
Dergisi
kapağında*

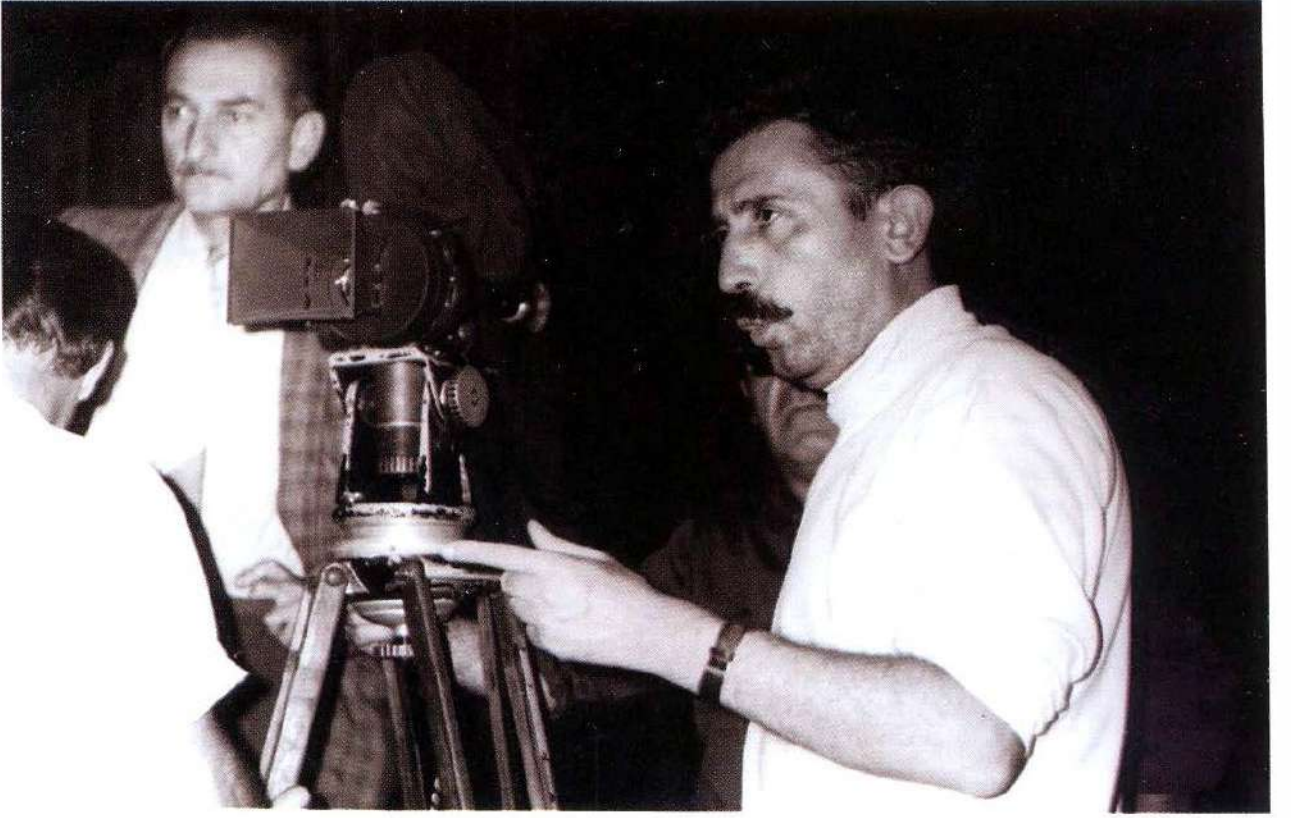
anlatmış. Yuvakim 'kameraya film taktın mı' diye sormuş. Mike, 'heyecandan film takmayı unutmuştum' diyor. Telaşla filmi takmaya koyuluyor. O cins kameralarda film takmayınca kameranın içinin görüldüğünü nereden bilelim..?"

Hey gidi acemiler, hey!

Evet, Mike Rafaelyan 'acemi'dir, kameraya film takmayı unuttur. Memdun Ün ise, mesleğinin 'profesyonel'idir. 1962'de Artist Dergisi'nin hevesli gençler arasında düzenlediği yarışmaya katılan Ankaralı Filiz Akın'la deneme çekimleri yaparken, özellikle kameraya film koydurmaz. Kamera numaradan çalışır, yarışmacı Filiz Akın da çekim yapıldığını sanır. Bu bir 'Yeşilçam kurnazlığı'dır.... Ama Memduh Ün, böyle bir oyuna girmesinin nedenini dürüstçe açıklar:

"Şişli'de ahırdan bozma Halil Kamil Stüdyosu'nda deneme filmi çektik. Işıkları yaptırды, ama kameraya film koydurmadım, çünkü negatif pahalı bir malzemeydi. İlk provadan sonra gerçekten çekiliyor-muş gibi motor dedim."





Neymiş, negatif ‘pahalı’ymış. Doğrudur ve belki de Memduh Ün haklıdır...

*Yönetmen
Semih Evin*

Ya film setindeki yönetmen Semih Evin’sen.. Aynı sette kafasına göre, iç-içe üç filmin sahnelerini birden çeker. Hiçbirini birbiriyle karıştırmaz. İttiği sigara paketinin arkasına, bir sonra çekeceği sahnenin diyaloglarını, ayak üstü sette yazar. Dünyada bir ikinci benzeri yoktur.

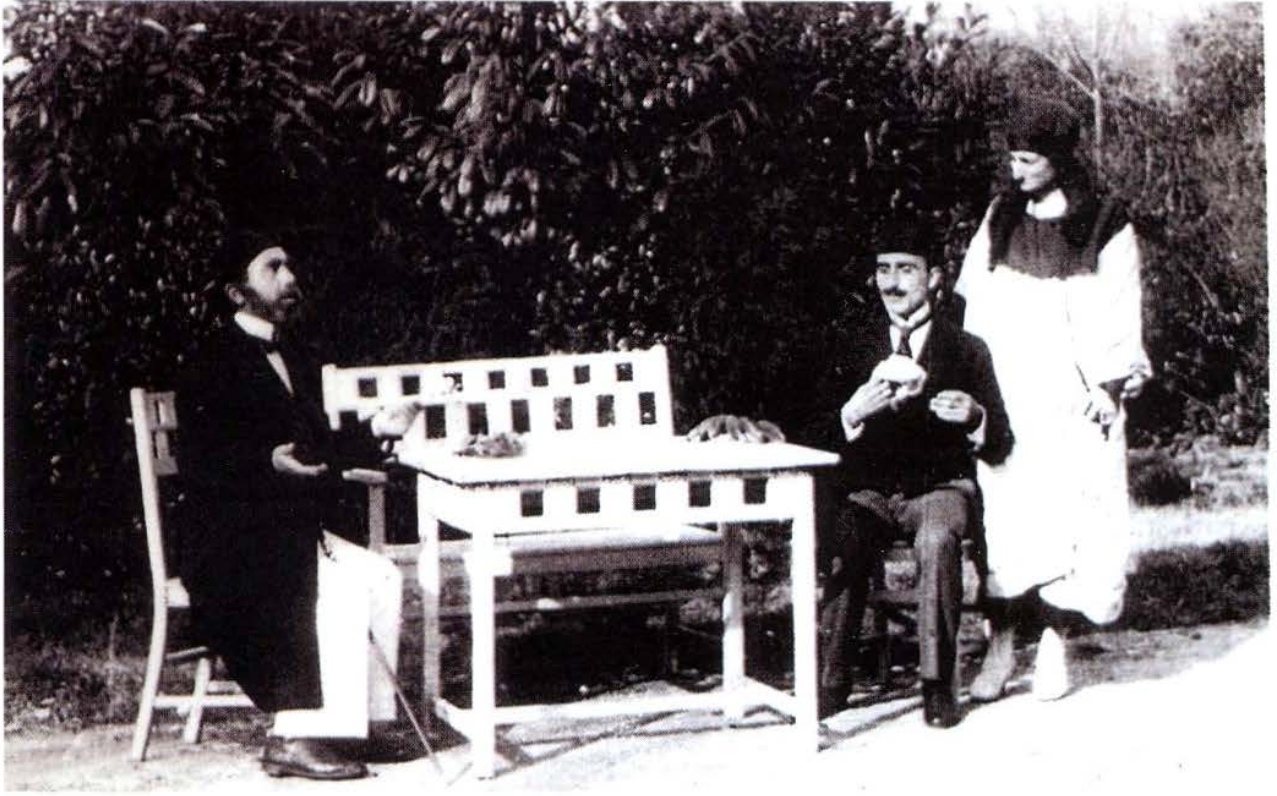
Atalarımız boşuna dememişler:

“Her yiğidin bir yoğurt yiyişi vardır” diye.

İşte bir dizi Neo/Arabesk insan malzemeleriyle dolup taşan film setlerimizde ‘yoğurt yiyiş’ tarzımız, elbette bize yakışır biçimde sürüp gidecektir. Kamera arkalarına, yıllardan beri ‘Yeşilçam lümpenliği’ egemen değil midir?

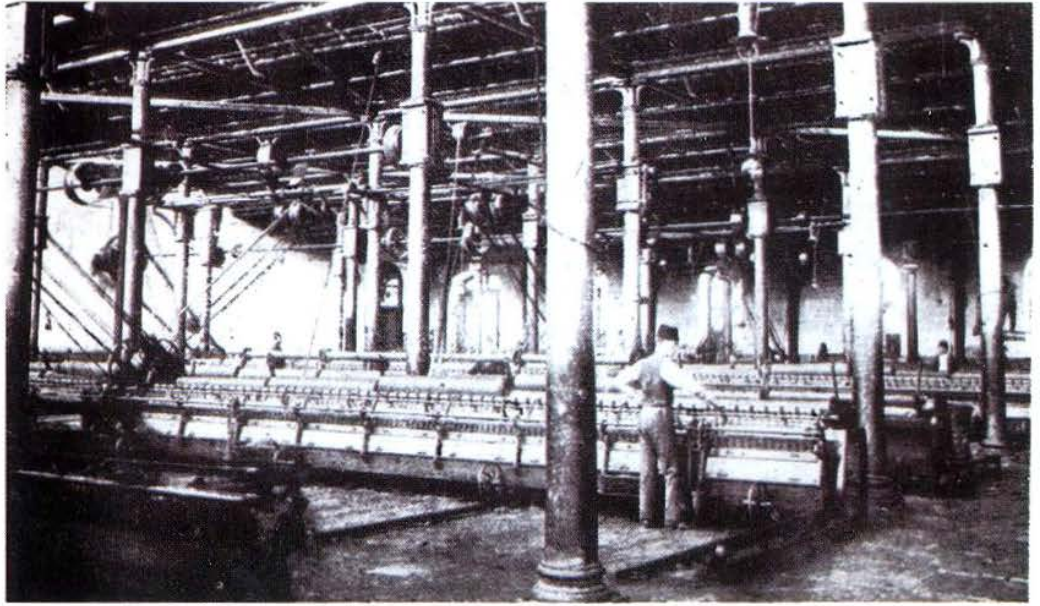
Türk Sineması’nda ‘ilk film setleri nerelerde kuruldu’ diye sorarsanız, burası biraz karışıktır. Ama yine de belgelere göre dönemin koşulları içinde ilkel de olsa, profesyonel anlamda ilk film setleri Sedat Simavi ve Ahmet Fehim’in çalışmalarıyla gerçekleştirildiği bilinir. Örneğin bu ilklerden biri, Ahmet Fehim’in 1919’da yönettiği *Mürebbiye*’de izlediğimiz Güllhane Parkı’nda kurulmuştur. Dahililere, yani iç mekân çekimlerine gelince, 1920’li yıllarda Kemal ve 1930’larda ise İpek Film şirketlerine ait plato dekorları kullanılmıştır.

İşte dahili sahnelerin çekildiği öteki film platoları:



*Mürebbiye
(1919)
(Gülhane
Parkı çekimi)*

*Nur Baba
(1922)
filminin
dahili çekim-
leri, Eyüp
Mensucat
Fabrikası'nın
dikimevinde
çekildi.*

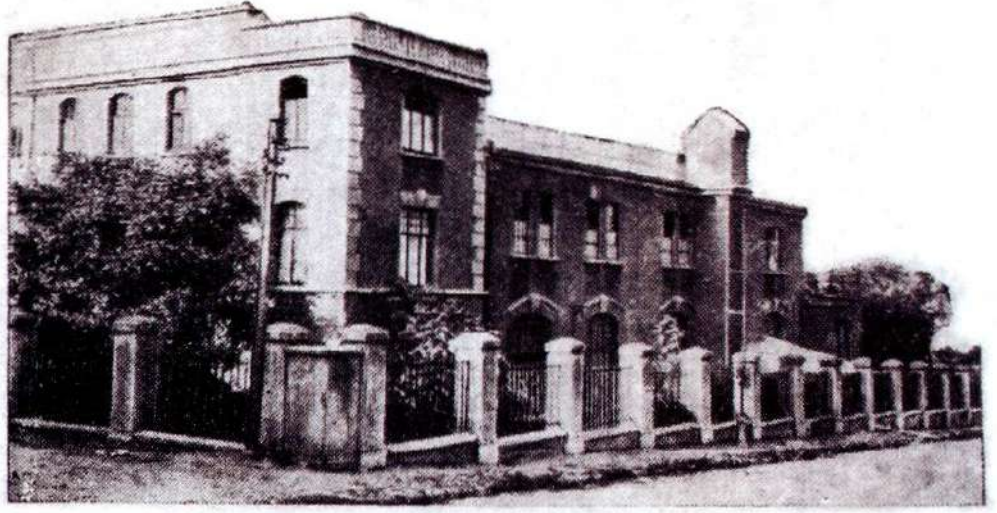


Önce Eyüp'te bir mensucat fabrikasını, sonra da Tepebaşı'nda garajdan bozma bir yapıyı mesken tutan Kemal Film platosu. Bu marjinal bir tarihi içeren kapalı mekânlardaki set çalışmalarının başlangıcı sayılır. Ekmek fabrikasından bozma Nişantaşı'ndaki



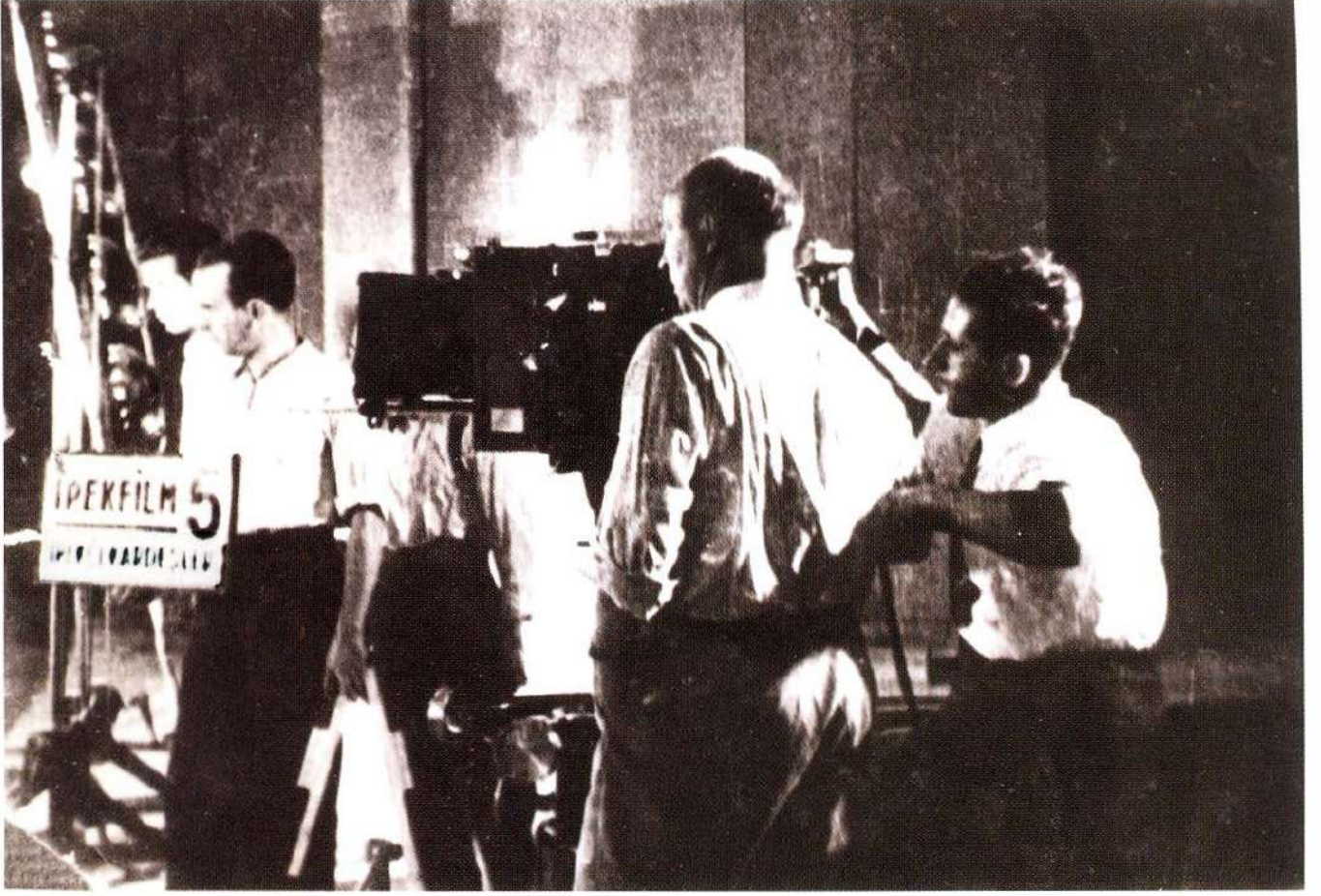
1932'de Nişantaşı
Valikonagı
Caddesi'nde
kurulan İpek
Film Stüdyosu

İpek Film
Stüdyosu
avlusunda Nâzım
Hikmet (arkası
dönük), Hâzım
Körmükçü
(ortada)
ve Osman İpekçi
(sağda)



İPEKFİLM STÜDYOSU — LES STUDIOS İPEKFİLM





*Muhsin
Ertuğrul ve
Cezmi Ar,
İpek Film
Stüdyosu'nda
iç çekim
çalışmalarında.
Cici Berber
(1933)*

İpek Film Stüdyosu gibi, Mecidiyeköy'deki Acar Film Stüdyosu da yıllarca plato olarak kullanılmıştır. Seslendirme, kurgu, film yıkama gibi teknik donanımlı stüdyolar dışındaki ve yalnızca çekim alanı olarak sürekli kullanılan Nişantaşı'ndaki And Film, Solhan'ın (Koloğlu) platosu ve Şişli'de Halil Kamil platosudur genelde. Her stüdyo-platonun kendi içinde gizli bir tarihi, çeşitli anıları vardır.

Ya o iç mekân çekimleri için kiralanan görkemli yalılar, villalar, köşkler, eski tarihi evler. Zengin evleri bu yalılarda, fakir evleri ise plato dekorları içinde çekilmedi mi?

Yıllar sonra 'zengin oğlan evleri', kiralanan köşklere, havuzlu villalarda, tarihi konaklarda; 'fakir kız evleri' de Kasımpaşa'nın, Kurtuluş'un, Karagömrük'ün eski ahşap mekânlarında devreye girecektir.

İstanbul'un her yanı ise harici çekimler için Türk Sineması'nın 'açık hava platoları'dır. Adalar, Boğaziçi sırtları, Emirgan koruluğu, cumbalı evlerin çevrelediği eski İstanbul sokakları... 'Esas oğlan'larla 'esas kız'ların el-ele dolaştıkları, kıştırdıkları bu mekânlar, özellikle de buram buram sevda kokan aşk filmlerinin açık hava setleridir...

Yalnız Türk Filmlerindeki eski İstanbul görüntüleri değil, se-

vabıyla g n l yla da olsa bir tarih oluşturan geçmişi acımasızca yitiriyoruz. Eskiye ve zaman aşımıyla yok olan değerlerimiz sırt çevirirken, sahip çıkma duygularımız da giderek bir unutkanlığa dönüşüyor. Bir şeyleri yitirirken, bir şeyleri de yakıp yık yoruz. Belgeleri, bilgileri.. Böylece belleği zayıf ve unutkan toplum yapımıza bir de 'imhacı' yanımız ekleniyor yazık ki...

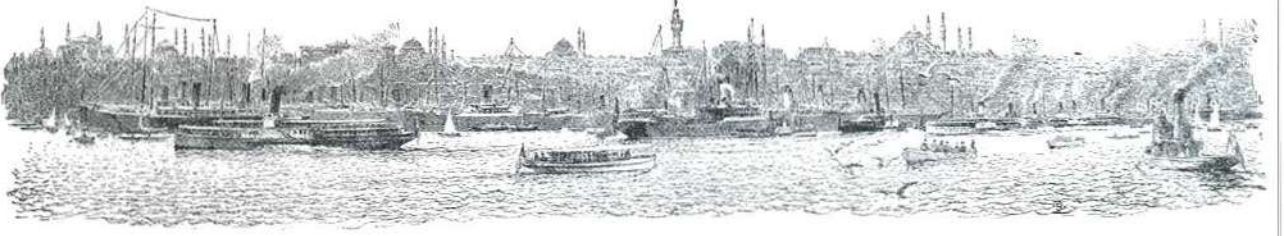
Suç kimde? Bizde mi, yoksa büyük bir hızla ilerleyen zamanın akışında mı? Ya da zaman ilerledikçe biz mi geriliyoruz?

O ya da bu. Ne kadar unutkan olsak ve ne kadar sanatsal değerlerimiz karşısında duyarsız kalsak da sinemanın kamera arkasını fotoğraflayan set görüntülerine baktığımızda bir şeyleri hatırlayabiliyoruz. Ve ne kadar zorlansak da... O zengin insan portreleri, sisler altında kalan anılar, ünlü yıldızların afişlerindeki isim ve iktidar kavgaları...

Yalnızca 'İstanbul'un orta yeri sinema' değil, film setleri açısından i  ve kapalı mekânlarıyla Türkiye'nin her yanı sinemadır. Eğer hazırsanız, yırtılmaktan, sağa sola atılmaktan kurtardığımız ve kopuk kopuk da olsa k  k çapta bir 'film setleri tarihi'ni sergileyen bu fotoğraflarla nostaljik bir İstanbul yolculuğuna çıkabiliriz...

Kaynakça:

- Ali Can Sekme , *Beyaz Güvercin Nedret Güvenç*, sh:111, Bursa İpek-yolu Film Festivali yay., 2009
- Atıf Yılmaz, *Bir Sinemacının Anıları*, sh.50-52, Doğan Kitap,  cak 2002
- Memduh  n *Filmlerini Anlatıyor*, sh:324-327, Kabalcı yay. 2009



Semtleriyle İstanbul Filmleri

Bizans ve Osmanlı İmparatorluğu gibi iki büyük medeniyette, mimari yapısıyla, o büyüklü, dillere destan doğa güzelliğiyle ‘başkent’ olmuş İstanbul’unu, tuvalerde ölümsüzleştiren

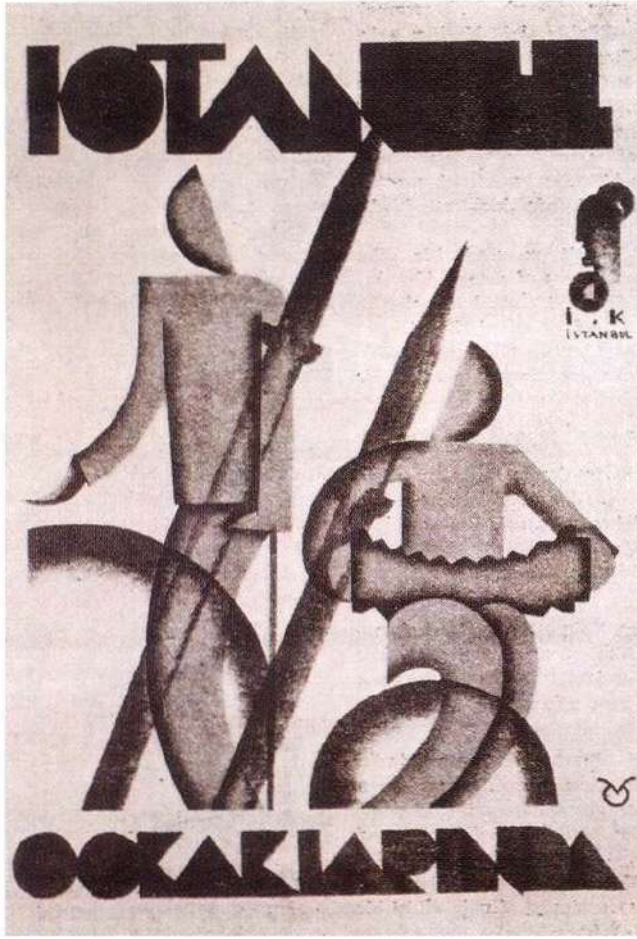
Melling, Thomas Allom, Amedeo Preziosi gibi ünlü batılı ressamların tablolarında izliyoruz. 1900’lü yılların ‘eski İstanbulunu’ ise televizyon ekranlarında gösterime giren ‘eski siyah-beyaz Yeşilçam filmlerinde’... Semt semt, sokak sokak, bayırıyla, çayırıyla, yokuşlarıyla, panjurlu tipik evleriyle ve o günlerin kent yaşamıyla da izleriz.

Ve Türkiye’yi, özellikle de İstanbul’u bir dekor, bir plato olarak ilk keşfeden yabancı sinemacılar kim? Bu konuda tek kaynak sinema tarihçimiz Giovanni Scognamiglio’dur. “*Batı Sinemasında Türkiye ve Türkler*” adlı kitabı, “Sessiz film dönemleri”nden başlayıp, günümüze dek inceliyor, bu geniş kapsamlı araştırmasında. Meraklıları için tam bir kaynak...

“Türkiye’ye, bir olasılık, en çok gelip giden Lumiere’lerin kameramanları, operatörleri oluyor, Alexandre Promio, Felix Mesgusch, Francis Doublier, Charles Moisson ve Perigot gibi” diyor.

Osmanlı İmparatorluğu topraklarına, Abdülhamit Türkiye-si’ne kamera denenen o çekim aygıtını sokmak, bu ülkede film çekmek kolay mı? Elbette yürek ister o dönemlerde. İşte Türkiye’yi değil, sinemayı keşfeden Auguste Lumière (1872-1954) ile Luis Lumiere kardeşlerin kameramanlarından Promio, bu konudaki zorluğu anılarında şöyle anlatır:

“Türkiye’de yaptığım geziye gelince, bu konuda kamera-mı çok büyük güçlüklerle bu ülkeye sokabildiğimden



başka anlatacak pek bir şey yok. Bu sıralarda, Abdülhamit 'Türkiyesi'nde, manivelası olan her aygıt şüpheli bir eşya sayılıyordu. Türkiye'ye serbest girebilmek için Fransız büyükelçisi'ni işe karıştırmak ve de birkaç memurun avucuna, sanki yanlışlıkla konmuş birkaç kuruşu geri almayı unutmak gerekti. Böylelikle İstanbul, İzmir, Yafa, Kudüs ve başka yerlerde çalışabildim."

Cumhuriyet sonrası, Vedat Ar'ın yaptığı ilk Türk film afişlerinden "İstanbul Sokakları"nda"

O yıllardan günümüze ne değişti ki. Ve gerçekten de Türkiye'de yabancı şirketlerin film çekmesi, bürokratik engeller nedeniyle imkansız gibidir. Her iktidar döneminde çeşitli sorunlar yaratmıştır.



KİMLER GELDİ KİMLER GEÇTİ...

Tüm engellere karşın yine de 1924' den günümüze dek Türkiye'ye gelen İsveçli yönetmen Mauritz Stiller, Jules Dassin (*Topkapı*), Peter Colinson (*Paralı Askerler*), Alain Robbe-Grillet (*Ölüm-süz Kadın*), Umberto Lenzi (*Kling İstanbul'da*), Tony Richard-

Kunt Kuran operatör, 1930 yılında 'Öldüren Adam' adlı filmi çekmiş. Ayrıca İstanbul manzaralarından oluşturduğu 'İstanbul Senfonisi' adlı bir de film yönetmiş

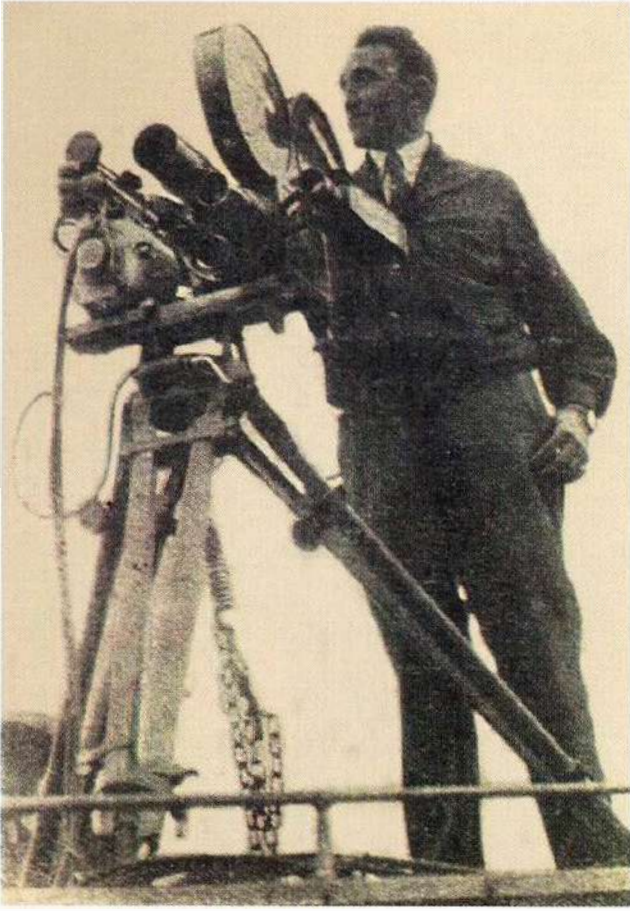


ANNA MARIYEVİÇ
BEHZAT BUTAK
ROZA FELEKYAN
ONNIK BINEMECİYAN
VAHREM PAPAZYAN
EMİN BELİĞ
LIANE CONSOLE
REFİK KEMAL ARDUMAN
VASFİ RIZA ZOBU
AZNİF MINAKYAN
SİRANUŞ ALEKSENİYAN
MATMAZEL BLANCHE

Kamera: CEZMİAR

HORIZON

KEMAL
FİLM
1922 YAPIMI



son (*Hafif Süvari Alayı*) gibi ünlü yönetmenlerin yanı sıra, Greta Gabro gibi uluslar arası üne sahip yıldızların da akınına uğradığı görülür. Melina Mercouri, Peter Ustinov, Maxmilian Shell, Francois Brion, Margaret Lee, Curt Jurgens, Charles Bronson, Tony Curtis, Sean Connery, Michele Mercier, Silvia Coscina, Aliki Vuyuklaki, Daryl Hannah, Davit Hemmings, Sharon Stone ve Sylvia Kristel gibi örneğin. Ne var ki, Emanuelle

Istanbul'a gelen Fox şirketinin muhabir kameramanı (operatör) (1930)

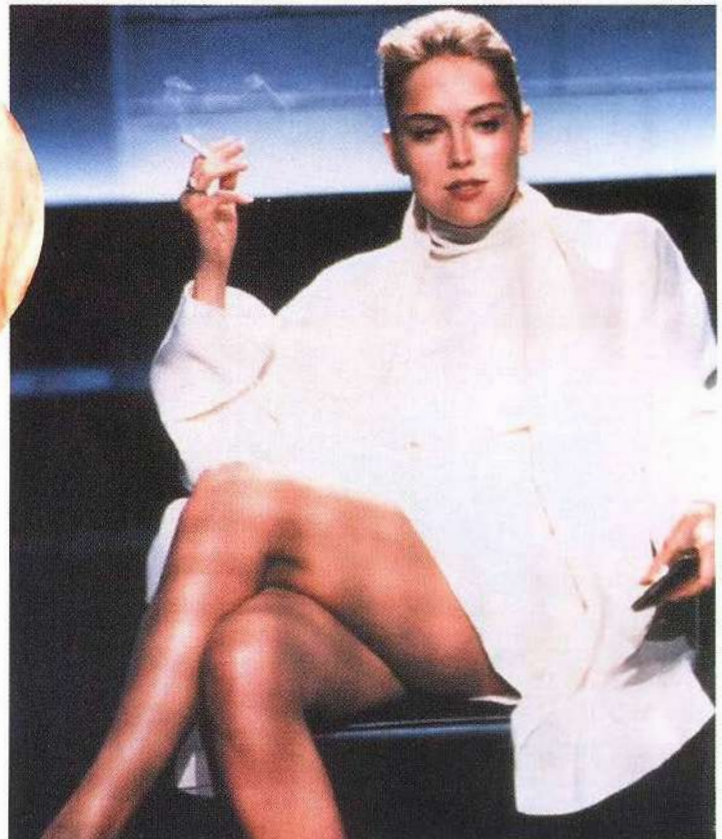
Kurtlar Vadisi'nden bir sahne Necati Şaşmaz Sharon Stone'u öpüyor

dizisinin seks yıldızı Sylvia Kristel'in, Sinan Çetin yönetiminde çektiği *Banka*, hala seyirci önüne çıkmış değil. Sinan Çetin, bu filmi bir sır gibi saklıyor nedense.

Sharon Stone



Temel İlgüdü'nün ünlü yıldızı Sharon Stone'a gelince. "Kurtlar Vadisi" dizisinin bir sahnesinde Sharon Stone, Necati'yi pardon Polat Alemclar'ı öpünce, magazin basınında kıyamet koptu. Öptüyse ne oldu? Yıllar önce de (1970) "Paralı Askerler"de



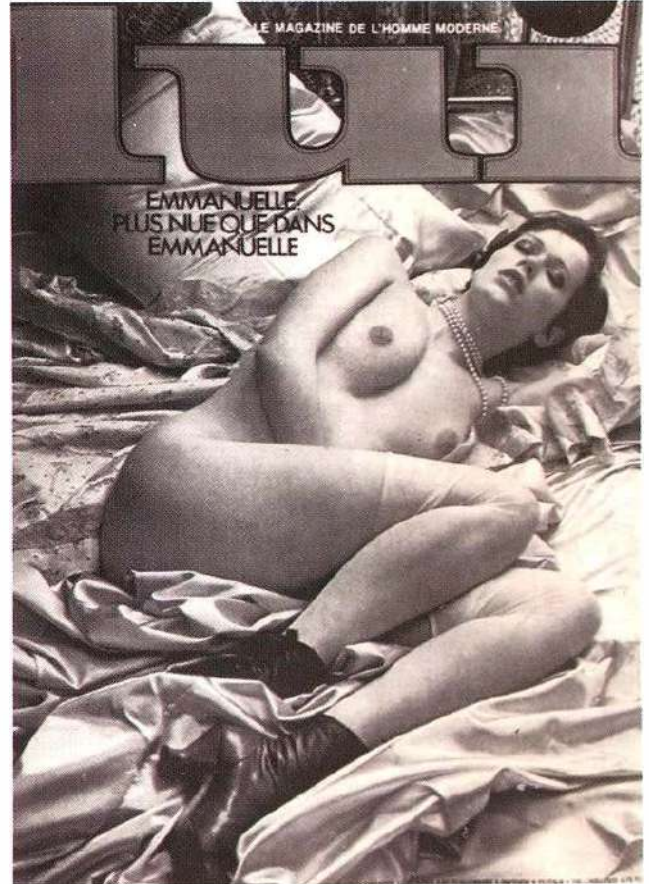
*Sinan Çetin-
Silvia Kristel,
Banka Filmi
çekimi
sırasında*



(Dubious Patriots) Fikret Hakan da Michele Mercier'i öpmüştü. Ne olmuş yani?

AFİŞLERDE İSTANBUL

Elbette önce, ev sahibi Türk Filmlerinin, zaman zaman da yabancı sinemacıların 'açık hava platosu' olan İstanbul, adıyla sanıyla ilk kez 1922 yılında afişlere taşınır. Cumhuriyet Türkiye'sine geçilmeden bir yıl önce, Muhsin Ertuğrul'un yönettiği İstanbul'da *Bir Facia-ı Aşk* adlı filmin afişini gören ya da hayâl meyâl da olsa bir hatırlayabileniniz var mı? 88 yıl önce çekilen bu filmin afişi, devlet kütüphanelerinde ve özel koleksiyonlarda olmadığına göre, 'yok' demektir. Aynı yıl çekilip çekilmediği kesin olarak bilinmeyen ve kimi kaynaklara



*Silvia Kristel,
Lui dergisinin
kapağında*



göre yarım kalan kısa öykülü *İşgal yıllarında İstanbul Perisi* de tartışmalı filmlerimizden biridir. Ancak 9 yıl sonra yine Muhsin Ertuğrul'un çektiği *İstanbul Sokaklarında'nın*, 1930'lu yıllarda gazete ve dergilerde yayınlanmış afişi görülür. Çizimini Vedat Ar'ın (1907-2001) gerçekleştirdiği afişin de aslı, yani orijinali olmadığı için dergi sayfalarındaki kopyalarıyla yetinmek zorunda kalırız.

İşgal yıllarında İstanbul'ı kana boyayan Hrisantos'un ilk sabıka fişi

Komiser muavini Mubarrem Alkor (Selda Alkor'un babası)

Katil Hrisantos



1950'lerde İstanbul hâlâ 'eski İstanbul'dur. İstanbul, Yeşilçam'da bir sevda şiirinin dizeleri gibidir. Bir şeylerin, bir efsanenin yitirilmesi korkusu içinde, İstanbul adı düşmez afişlerden. *İstanbul Gece-leri* (Mehmet Muhtar), *İstanbul Çiçekleri* (Muammer Çubukçu), *İstanbul Kan Ağlar-ken* (Kâni Kıpçak), *İstan-*

Selda Alkor



İstanbul Kan Ağlarken
filminden bir
sahne

bul'un Fethi (Aydın Arakon), *İstanbul Havası* (Zeki Alpan), *İstanbul Yıldızları* (Orhan Atadeniz), *Drakula İstanbul'da* (Mehmet Muhtar), *İstanbul Canavarı* (Çetin Karamanbey), *Şarlo İstanbul'da* (Muharrem Gürses), *Görünmeyen Adam İstanbul'da* (Lütfi Ö. Akad), *Çölde Bir İstanbul Kızı* (Faruk Kenç) gibi..

Kimi filmlerde İstanbul, tangocu Celâl İnce'lerle, dansöz Nana'larla 'çiçeklenir', Muammer Karaca'larla (1907-1978), Toto Karaca'larla (1912- 1992), Celâl Sururi'lerle (1903-1972) de renklenip 'yıldızlaşır'. Bir sevda kenti olan İstanbul, Rum Kabadayı Hrisantos tiplerleriyle kana bulanır, mafya çeteleriyle de bir 'dehşet kenti'ne dönüşüp 'canavar'laşır. 40 yıl sonraki, yani günümüzün İstanbulu gibi.. Elbette *İstanbul'da Aşk Başkadır* (Süreyya Duru), ama bilindiği gibi bugün *İstanbul Dehşet İçinde*'dir (İlhan Engin).

Gerçek bir olaydan aktarılan *İstanbul Kan Ağlarken-Hrisantos* filmiyle ilgili olarak da önemli bir not düşmemiz gerekiyor.

İstanbul'un işgal yıllarında (1915-1920) Beyoğlu, Dolapdere, Kurtuluş semtlerinde dehşet saçan İstanbul doğumlu Rum kabadayısı Hrisantos (Hristo Anastadiyadis Ahilya), viran bir evde kısırılır. Önce Türk Emniyet Teşkilatı'nın gizlice görevlendirdiği çocukluk arkadaşı Agaton Gargaça'nın sonra da operasyonun plancısı komiser muavini Muharrem'in (Alkor) kurşunlarıyla can verir 22 yaşındaki Rum canisi Hrisantos. Bu baskının amiri Muharrem, sinema oyuncusu Selda Alkor'un da babasıdır. Polis arşivlerine geçen bu olayın yönetmeni ve ayrıca Hrisantos rolünü de Kani S. Kıpçak (1911-1984) üstlenir. Komiser muavini Muharrem'i de Muzaffer Tema canlandırır. Ne var ki, dönemsel açıdan bakıldığında sinematografik bir öyküye sahip olmasına karşın, Hrisantos'u canlandıran Kani S. Kıpçak, tipleme olarak gerçeğiyle örtüşmediği görülür. Hrisantos 22 yaşında bıçkın bir delikanlı, Kıpçak ise yaşlı başlı ve hantal görünümüyle bu karakter için yanlış bir seçimdir.

İSTANBUL BULUŞMALARI...

Yalnızca kendi sınırları içinde yaşayanların değil, dünyanın dört bucağından gelenlerin de uluslararası bir 'buluşma kenti'dir İstanbul. Şaşırtıcı ve imkânsız 'karşılaşma'ların da...

Tarzan'ların, Drakula'ların, Şarlo'ların, Görünmeyen Adam'ların yanı sıra Fantoma'ları, Killing'leri de görürüz İstanbul'da. Dünyanın tüm süper kahramanları hep İstanbul'da karşı karşıya gelir.

1967'ler, 1968'ler ve 1969'lar bu ilginç karşılaşmaların en yoğun yıllarıdır. *Ringo Gestapo'ya Karşı* dır, *Killing Frenkeştayn'e Karşı*.. *Maskeleyi Süvari Tom Miks'e Karşı* dır, *Süpermen Fantoma'ya Karşı*.. Bu İstanbul buluşmalarının,

Ringo Gestapo'ya Karşı film afişi



R. Tayyip
Erdoğan
Kasımpaşa'da
futbolcu iken

bu karşılaşmaların zamanla, mekânla ilişkileri yoktur. Ne de mantığı...

İstanbul, bu dünya süperlerinin bir 'cenk meydanı' gibidir. Kökü dışarıda kahramanlarımız İstanbul'da yüzleşirler, hesaplaşırlar, kozlarını paylaşırlar.

İstanbul kazan, onlar kepçe...

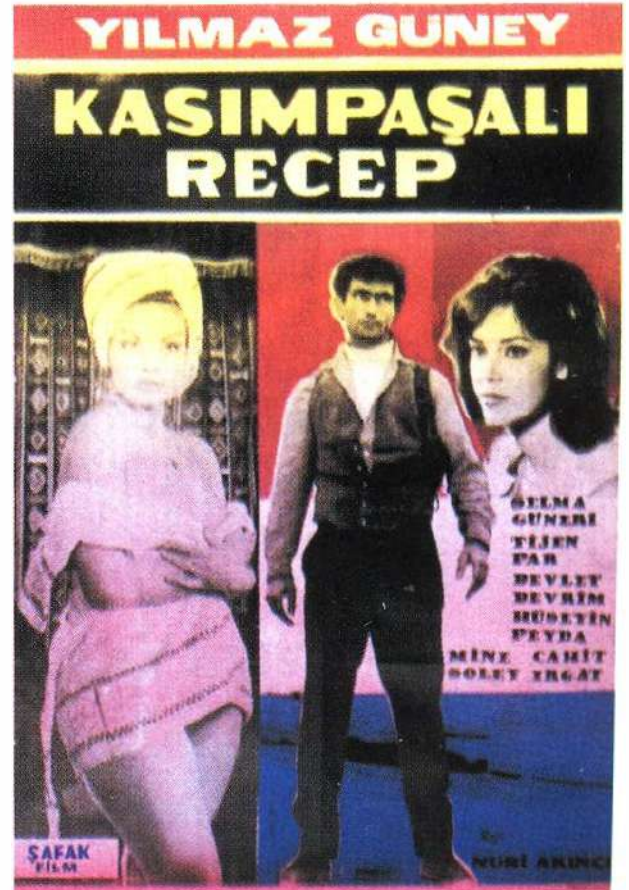
Bizden Şaban, Cilalı İbo tipleremeleri gibi, onların gözünde de 'İstanbul'un taşı toprağı altın'dır.

KASIMPAŞALI RECEP VE BEYOĞLU

İstanbul filmlerinin semt dağılımına geçsek, Beyoğlu öndedir. Güzelleriyle, piliçleriyle, esrarıyla, kanunlarıyla, arka yakalarıyla... Örneğin 1953'de *Beyoğlu Güzeli* (Vedat Örfi Bengü), 1963'de *Beyoğlu Piliçleri* (Türker İnanoğlu), 1966'da *Beyoğlu Esrarı* ve *Beyoğlu'nda Vuruşanlar* (Ertem Göreç), 1968'de *Beyoğlu Canavarı*, 1971'de *Beyoğlu Kanunu* (Nuri Ergün) ve *Beyoğlu Güzeli* (Ertem Eğilmez), 1973'de *Beyoğlu Kan Kokuyor* (Hidayet Pelit) ve 1986'da *Beyoğlu'nun Arka Yakası* (Şerif Gören) çekilir. 9 film konu olur Beyoğlu.

3'er filmle Beyoğlu'nu Adalar, Boğaziçi ve Kasımpaşa izler.

Kasımpaşa semti Beyoğlu'nun komşusudur. Ak Parti'li Recep Tayyip Erdoğan'ın Belediye Başkanlığının ardından 2000'li yıllarda bu kez Başbakanlık koltuğuna oturmasıyla Kasımpaşa gündeme gelecektir. Başbakanın çocukluğu ve gençliği bu semtte geçmiştir. Ama Kasımpaşa,



Kasımpaşalı
Recep (1965)
afişi



ilk kez 1965'de film afişlerinde yerini alır. Yılmaz Güney'in oynadığı *Kasımpaşalı* ve *Kasımpaşalı Recep*'le... 1978'de ise Feri Cansel'li *Kasımpaşalı Emanuel* gelir.

Kasımpaşalı Emanuel
(1978) filmi
lobisi

Kasımpaşa'dan Adalara geçiyoruz. *Ada Sahillerinde*, Hülya Koçyiğit'li *Adalardan Bir Yar Gelir Bizlere* ve Müjde Ar'lı *Adalı Kız*. Semt semt dolaşırsak İstanbul'un incisi Boğaziçi'ne dek uzanırız: *Boğaziçi'nde Aşk*, *Boğaziçi Esrarı* ve *Boğaziçi Soygunu*'yla... Derken *Balath Arifle*, *Galatalı Fatma*'yla, *Tophaneli Murat*'la tanışırız.

Seks komedilerinin fırtına gibi estiği 1970'li yılların ortalarında Beşiktaş, Kartal ve Pendik semtleri de unutulmaz. Film adlarıyla 'sinema-duvar edebiyatı'na göndermeler yapılır hınzırca. *Beş Dakikada Beşiktaş* ve *Kartal Pendik Gittik Geldik* gibi.. Sokak adlarını ödünç alan filmlerimiz de var: Cihangir'deki eski *Sormagir Sokağı*, Beyoğlu'ndaki *Yeşilçam Sokağı*. Tipik özellikleriyle İstanbul'a damgasını vurmuş semtleri unutmak mümkün mü? *Cibali Karakolu*'nu, *Üsküdar İskeleyi*'ni örneğin.

1998 yapımı *Lâleli'de Bir Azize*'den sonra *Sevgilim İstanbul* çekilse de, şimdilik konumuzla ilgili ve de 5 yönetmenli (Ümit Ünal, Kudret Sabancı, Selim Demirdelen, Yücel Yolcu, Ömür Atay) son filmimiz *Anlat İstanbul* dur.

1923'den buyana afişlerdeki adlarıyla ve semt semt bir 'İstanbul filmleri topografyası' sergilenirken, bu konuda bir de sayı verelim dedik. Semt ve sokak adları dahil olmak üzere, adı İstanbul olan 74 film çekilmiştir Türk Sinemasında. Meraklıların bilgilerine sunulur...

İSTANBUL ADLI FİLMLER KRONOLOJİSİ

1922

- *İstanbul'da Bir Facia-ı Aşk* (Muhsin Ertuğrul)

1931

- *İstanbul Sokaklarında* (Muhsin Ertuğrul)

1950

- *İstanbul Geceleri* (Mehmet Muhtar)

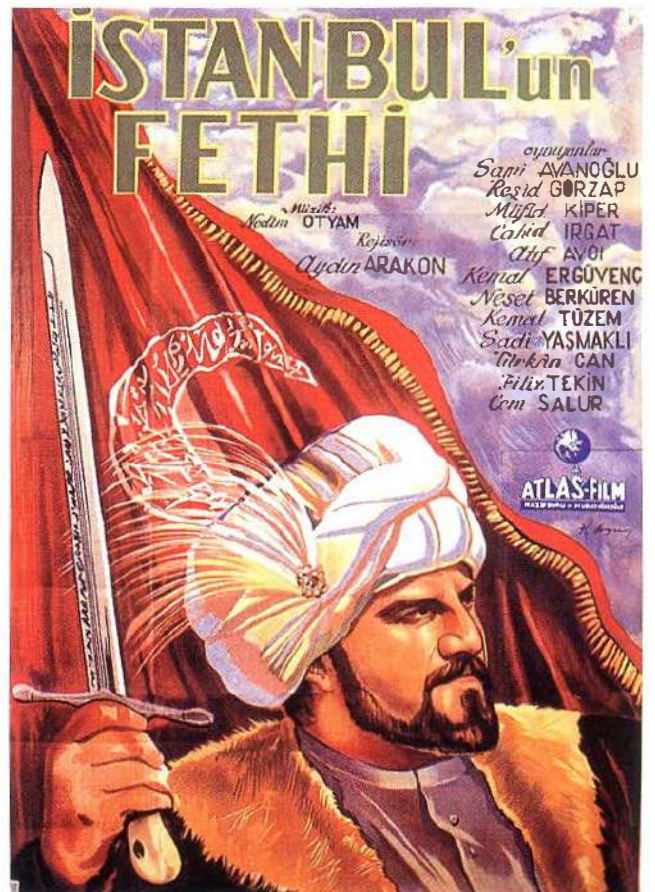
1951

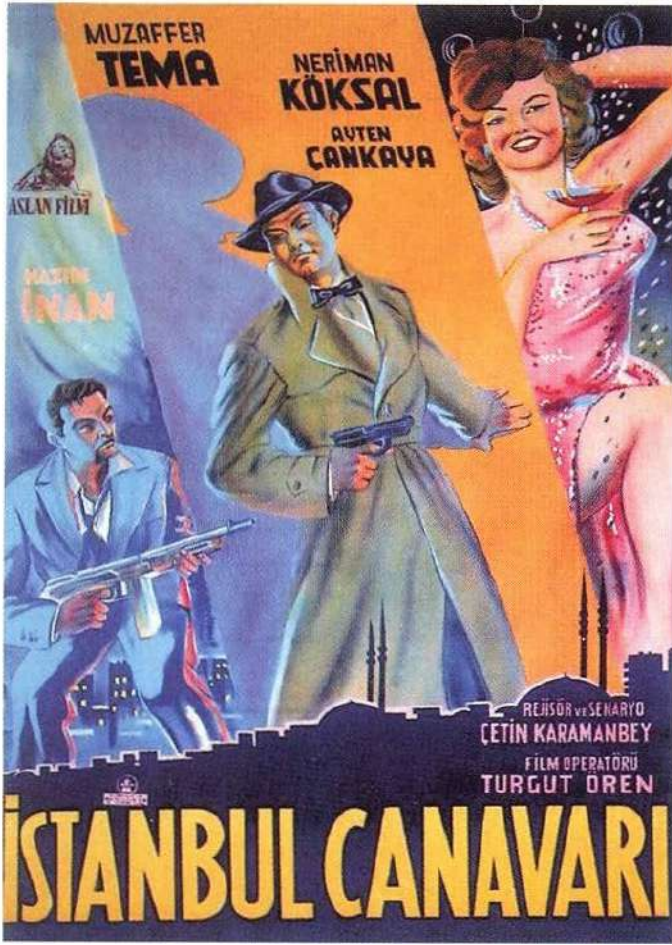
- *İstanbul Çiçekleri* (Muammer Çubukçu)
- *İstanbul Kan Ağlarken* (Kani Kıpçak)
- *İstanbul'un Fethi* (Aydın Arakon)

1952

- *İstanbul Havası-Arşak Sulukule'de* (Zeki Alpan)

*İstanbul adlı
film afişleri*





- *İstanbul Yıldızları* (Mehmet Muhtar, Orhan Atadeniz)

*İstanbul adlı
film afişleri*

1953

- *Drakula İstanbul'da* (Mehmet Muhtar)
- *İstanbul Canavarı* (Çetin Karamanbey)

1954

- *Şarlo İstanbul'da* (Muharrem Gürses)

1955

- *Görünmeyen Adam İstanbul'da* (Lütfi Ö. Akad)
- *Uçan Daireler İstanbul'da* (Orhan Erçin)

1956

- *Çölde Bir İstanbul Kızı* (Faruk Kenç)

1958

- *İstanbul Macerası* (Carl Möhner)

1961

- *İstanbul'da Aşk Başkadır* (Süreyya Duru)

1962

- *Ver Elini İstanbul* (Aydın Arakon)



*İstanbul adlı
film afişleri*

1964

- *İstanbul Kaldırımları* (Metin Erksan)
- *İstanbul'un Kızları* (Halit Refiğ)
- *İstanbul Sokaklarında* (Kemal Kan)

1965

- *İstanbul Kazan Ben Kepçe* (Orhan Elmas)

1966

- *Ah Güzel İstanbul* (Atıf Yılmaz)
- *İstanbul Dehşet İçinde* (İlhan Engin)

1967

- *Fantoma İstanbul'da* (Natuk Baytan)
- *Killing İstanbul'da* (Yılmaz Atadeniz)
- *İstanbul Tatili* (Türker İnanoğlu)
- *İstanbul'da Cümbüş Var* (Sırrı Gültekin)
- *İstanbulu Sevmiyorum* (Ülkü Erakalın)
- *Urfa İstanbul* (O. Nuri Ergün)

1972

- *İstanbul Kabadayısı Kara Murat* (Kemal Kan)
- *Süper Adam İstanbul'da* (Yavuz Yalınkılıç)

KADİR İNANIR İSTANBUL 79

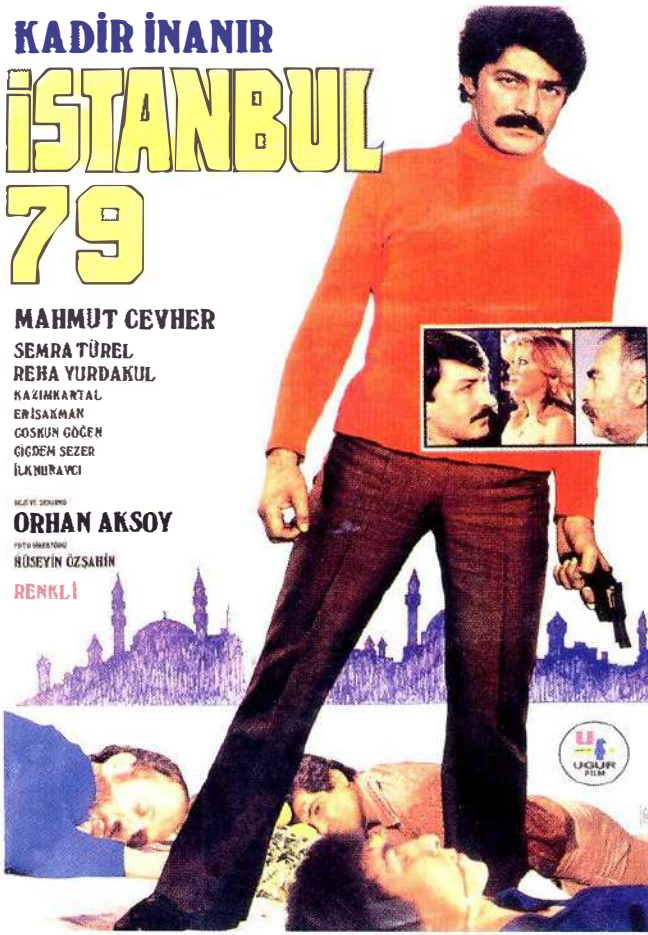
MAHMUT CEVHER

SEMRA TÜREL
REHA YURDAKUL
KAZIM KARTAL
ER İSAKMAN
GÖKÜN GÖĞEN
GÜDEM SEZER
İLKUNURAYCI

ORHAN AKSOY

HÜSEYİN ÖZSAHİN

RENKLİ



1973

- Şaban İstanbul'da (Semih Evini)

1978

- İstanbul 79 (Orhan Aksoy)
- Tatlı ve Güzel İstanbul Geceleri (Yılmaz Atadeniz)

1981

- Ah Güzel İstanbul (Ömer Kavur)

1995

- İstanbul Kanatlarımın Altında (Mustafa Altıoklar)

1996

- Hoşça Kal İstanbul (Sami Güçlü)

1998

- Bekle Beni İstanbul (Oğuz Gözen)

1999

- Sevgilim İstanbul (Seçkin Yasar)

2004

- Anlat İstanbul (Ümit Ünal, Kudret Sabancı, Selim Demirdelen, Yücel Yolcu, Ömür Atay)

*İstanbul adlı
film afişleri*

KADİR İNANIR MÜJDE AR

HAKAN TANFER

LEVENT DÖNMEZ

SÜMER TILMAÇ

OSMAN ÇAĞLAR

NURAN AKSOY

AHMET AÇAN

ORHAN ÇAĞMAN

ALFA FİLM

RENKLİ

AH GÜZEL İSTANBUL



Öykü:
FİRÜZAN
Senaryo:
FİRÜZAN - ÖMER KAVUR
Özgün Müzik:
MELİH KIBAR
Görüntü Yönetmeni:
TANER ÖZ
Yapımcılar:
NECİP SARICIOĞLU ÖMER KAVUR
Yönetmen:
ÖMER KAVUR

ALFA FİLM - TÜRK GİYİM KİMLİK 30 YIL ELELE - 01007 - 057944

İSTANBUL SEMTİLERİ ADLI FİLMLER KRONOLOJİSİ

1922

- *Boğaziçi Esrarı* (Muhsin Ertuğrul)

1952

- *Beyoğlu Esrarı* (Nuri Akıncı)

1953

- *Beyoğlu Güzeli* (Oristi Lasko)

1956:

- *Ada Sahillerinde* (Cüneyt Örs)

1960

- *Cilalı İbo Tophane Gülü* (O. Nuri Ergün)
- *Üsküdar İskeleyi* (Suphi Kaner)

1962

- *Süleymaniye Ali* (Osman F. Seden)

1963

- *Beyoğlu Piliçleri* (Türker İnanoğlu)

1964

- *Adalardan Bir Yar Gelir Bizlere* (Abdurrahman Palay)
- *Tophaneli Osman (Ülkü Erakalın)*

1965

- *Kasımpaşalı* (Nuri Akıncı)
- *Kasımpaşalı Recep* (Nuri Akıncı)

1966

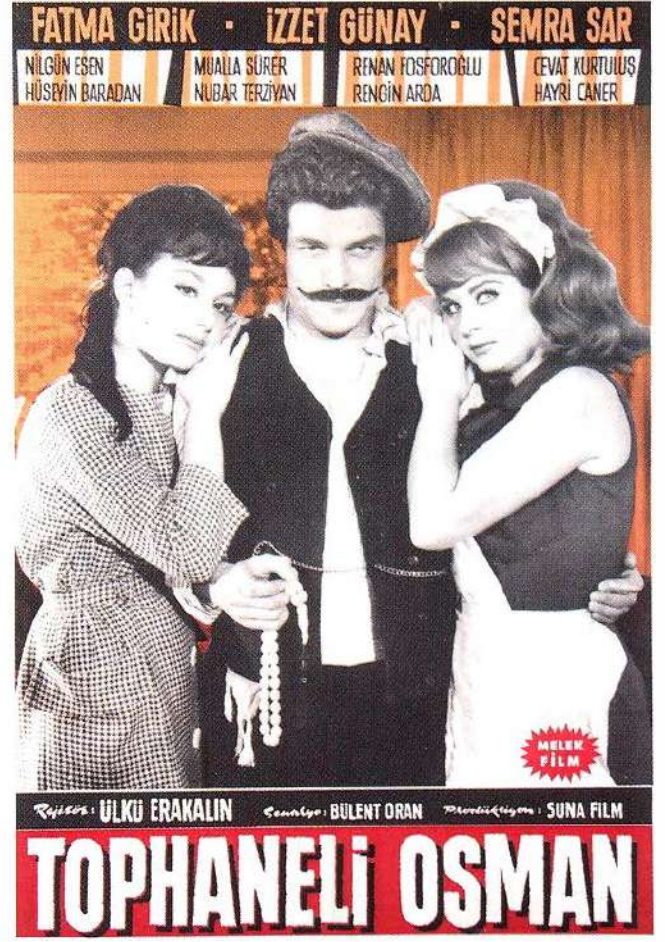
- *Beyoğlu Esrarı* (Türker İnanoğlu)
- *Beyoğlu'nda Vuruşanlar* (Ertem Göreç)
- *Cihali Karakolu* (Hulki Saner)
- *Balath Arif* (Atıf Yılmaz)
- *Boğaziçi Şarkısı* (Nejat Saydam)
- *Boğaziçi'nde Aşk* (Cahit Günal)

1968

- *Beyoğlu Canavarı* (Ertem Göreç)

1969

- *Boğaziçi Casusları* (Nejat Okçugil)
- *Boğaziçi Soygunu* (Hüsamettin Mustafa)
- *Galatalı Fatma* (Ülkü Erakalın)



*İstanbul semt-
lerinin adını
taşıyan film
afişleri*

1971

- *Tophaneli Ahmet* (Sırrı Gültekin)

1972

- *Beyoğlu Kanunu* (O. Nuri Ergün)
- *Beyoğlu Güzeli* (Ertem Eğilmez)
- *Beyoğlu Kan Kokuyor* (Hidayet Pelit)
- *Tophaneli Murat* (Çetin İnanç)

1976

- *Adalı Kız* (Oksal Pekmezoğlu)
- *Beş Dakikada Beşiktaş* (Aram Gülyüz)
- *Kartal Pendik Gittik Geldik* (Kemal Kan)

1977

- *Yeşilçam Sokağı* (Ülkü Erakalın)

1978

- *Sormagır Sokağı* (Ülkü Erakalın)

1979

- *Kasımpaşalı Emmanuel* (Sırrı Gültekin)

1986

- *Beyoğlu'nun Arka Yakası* (Şerif Gören)

1998

- *Lâleli'de Bir Azize* (Kudret Sabancı)

**VE İSTANBUL ADIYLA ÇEKİLEN YABANCI KAYNAKLI
FİLMLER**

1920

- *İstanbul Bakiresi* – 'Virgin of Stamboul', (Tod Browning), ABD

1957

- *İstanbul* – İstanbul, Jozeph Pevney, ABD

1961

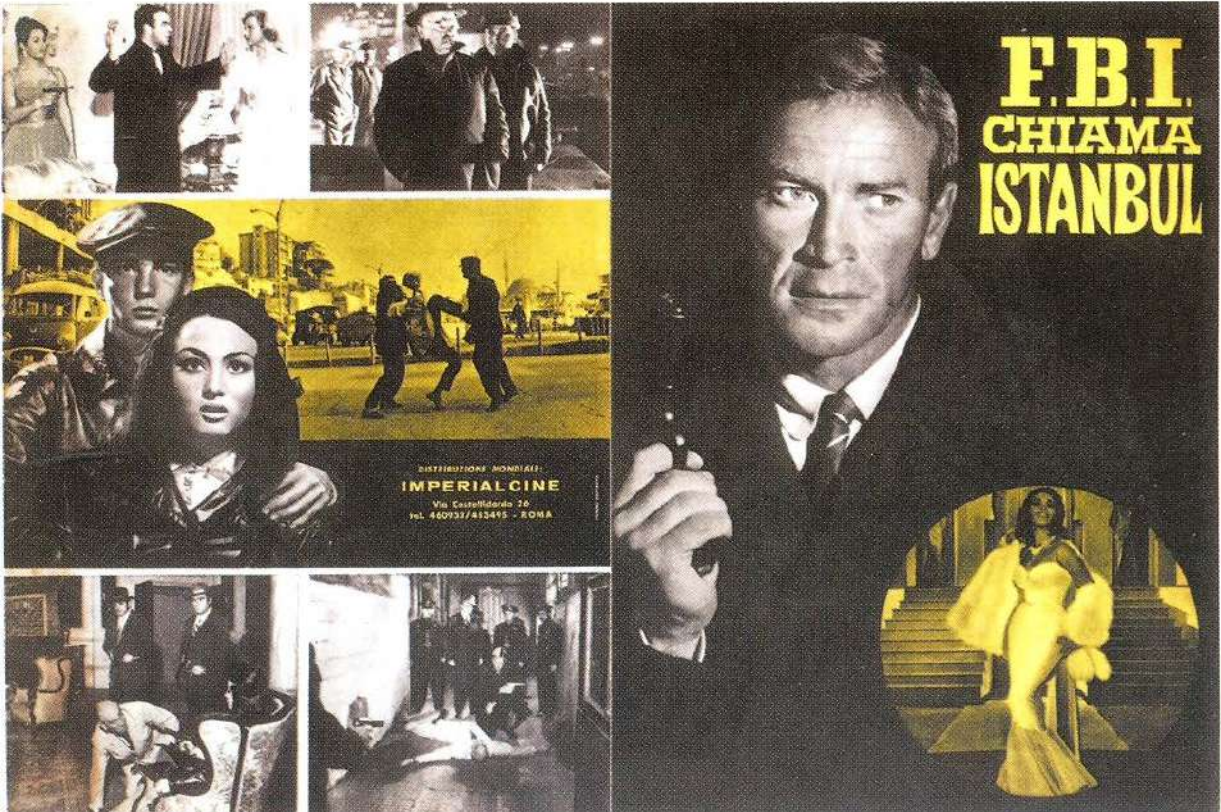
- *Tenten İstanbul'da* – 'Tin-Tin Et Le Mystere De La ToToi-son D'or', (Jean Jacques Vierne), Fransa-Belçika

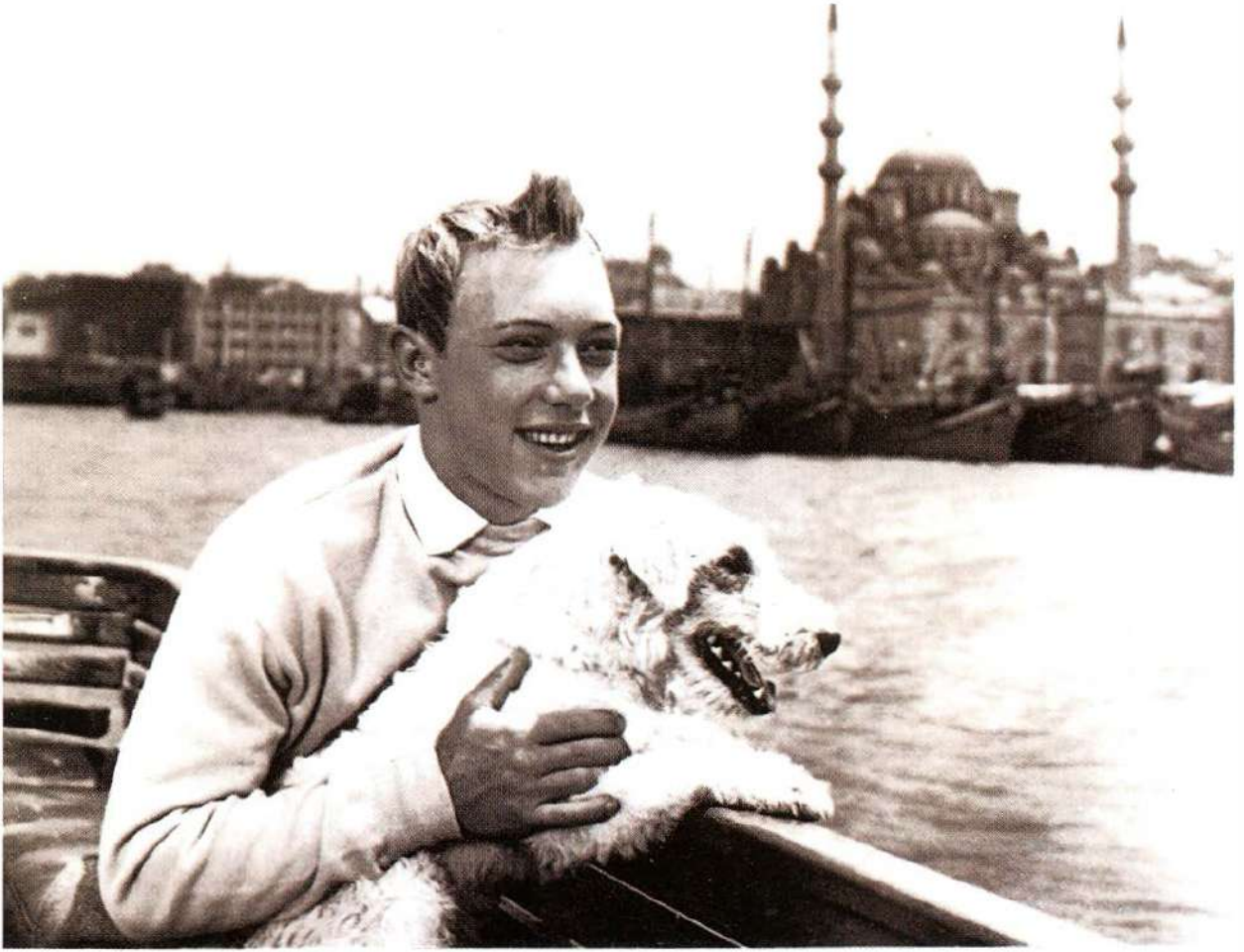
1963

- *İstanbul Gülü* – 'Die Rose Von İstanbul', (Karl Anton), Almanya

1965

- *Koplan İstanbul'da* – 'Coplan FX 18 Casse Tout', (Riccar-





*Tenten rolünü
canlandıran
Belçikalı aktör
Jean-Pierre
Talbal, Milau
adlı köpeği ile
İstanbul'da
(1961).*

*Film
'Türkiye'de
'Tenten İstan-
bul'da adıyla
gösterildi.*

do Freda), Fransa-İtalya

- *İstanbul'da Fırtına* – 'Agente 077 Dall Oriente Con Fro-
rel', (Terance Hathaway), Fransa
- *İstanbuldaki Adam* – 'Estanbul 65/ 'That Man In İstanbul',
(Anthony Isasi), İspanya-Fransa-İtalya

1966

- *Killing İstanbul'da* – 'Kriminal', (Umberto Lenzi), İtalya-
İspanya

1967

- *Jerk İstanbul'da* – 'Jerk A İstanbul', (Francis Rigaud),
Fransa-İtalya

1968

- *İstanbul'da Buluşalım* – 'Coplan Sauve Sa Peau', (Yves
Boisset), Fransa-İtalya
- *İstanbul Ekspresi* – 'İstanbul Exspress', (Richard Inving),
ABD, Fransa-İtalya
- *X 27 İstanbul'da Öleceksin* – 'Cifrato Speciale', (Herbert
J. Sherman), İspanya-İtalya-Fransa



1970

- *Kader, İstanbul 68* – ‘Destino Estambul 68’, (Miguel Iglesias), İspanya-İtalya

1934

- *İstanbul Arayışı* – ‘Stamboul Quest’, (Sam Wood), ABD

1936

- *İstanbul'un Gizi* – ‘The Secret Of Stamboul’, (Andrew Marton), İngiltere

1987

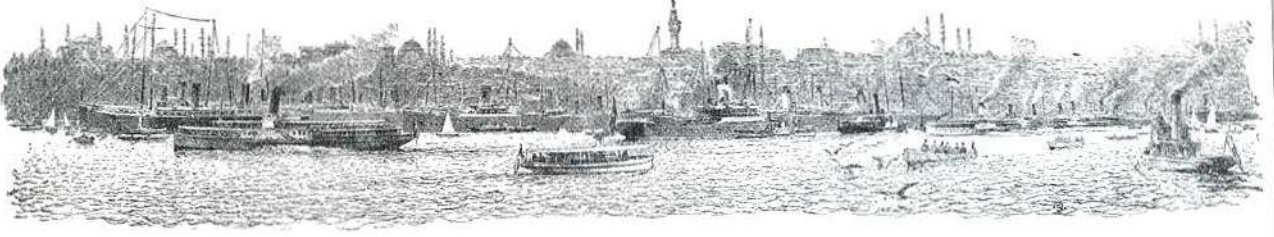
- *Mirta, Liniers'den İstanbul'a* – ‘Mirta De Liniers A İstanbul’, (Jorge Coscia), Guillermo Saura, Arjantin

1989

- *İstanbul - İstanbul*, (Maks Arehn), İsveç-Türkiye

2001

- *Altın Yumruk İstanbul'da* – ‘Dak Miu Shine/ Accidental Spy’, (Tedy Chan), Çin



Ah! O Eski İstanbul Galaları

Yerli film galaları, yani tiyatro diliyle konuşursak 'prömiyer'ler (ilk temsil-ilk gösterim) Türk Sineması'nda 'özel bir tarih'i oluşturur. Ve bu 'gala davetiyeleri'nin de ilginç sunumları vardır. İşte böyle bir davetiyenin 'önemli not' hanesinde şu duyuru yer alıyor:

"23 Kasım Cuma gecesi için kimseye söz vermeyin. Çünkü, Beyoğlu Sineması'nda 21.15 gösteriminden sonra birlikte *Bağdat Cafe*'yi izleyeceğiz. Bu arada, gece yarısı içkilerimizi yudumlamaya niyetliyiz. Kadehlerinizi ve şişelerinizi yanınıza almayı unutmayın."

Bağdat Cafe'nin bir yerli film galasıyla ilgisi yok. Ama sunumu açısından ilginç bir örnek. O gala gecesini anımsayan davetliler bilir, 'zula'larında şişe ve kadeh getirenler, geceyi bir 'ayakçı meyhanesi'ne çevirmişlerdi.

*Bağdat Cafe
davetiyesi*

BASIN BÜLTENİ

EFES FİLMCİLİK

SUNAR

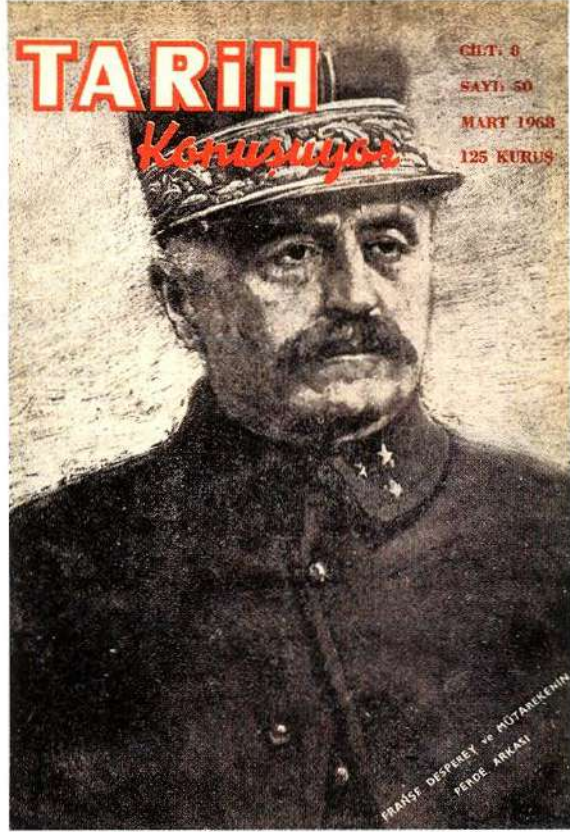
BAGDAD CAFE

1987 Rio Film Şenliği'nde En İyi Film Ödülü'nü kazanan 1989 İstanbul Uluslararası Film Festivali'nin en beğenilen filmi olan *Bağdat Cafe*, 23 Kasım Cuma gününde başlayarak, Beyoğlu Sineması'nda gösterime giriyor.

Kamubuna duyurmanız dileğiyle...

LOGOSTANIM

✓ **ÖNEMLİ NOT:** 23 Kasım Cuma gecesi için kimseye söz vermeyin. Çünkü, Beyoğlu Sineması'nda 21.15 gösteriminden sonra birlikte *Bağdat Cafe*'yi izleyeceğiz. Bu arada, gece yarısı içkilerimizi yudumlamaya niyetliyiz. Kadehlerinizi ve şişelerinizi yanınıza almayı unutmayın!



CUMHURİYET' ÖNCESİ İLK GALALAR

Şimdi yakın tarihli örneği bir yana bırakıp, Cumhuriyet öncesine bakalım. Kaynaklar ve belgeler 'ilkler' konusunda ne diyor? Osmanlı İmparatorluğu döneminde gerçekleştirilmiş 'ilk yerli film gösterimleri'ne bakalım. 1917 yılında genç gazeteci Sedat Simavi'nin (1896-1953) yönettiği *Pençe*, 'halk önüne çıkan ilk Türk Filmi' olduğuna ve de ilk gösterimi aynı yıl Beyoğlu Fransız Tiyatrosu salonunda yapıldığına göre, kuşkusuz bu bir 'gala'dır. Değilse de 1919 yılının Mayıs ayında Müze-i Askeri salonunda (Sultanahmet) özel gösterimi yapılan bir diğer Türk Filmi 'ilk gala'yı gerçekleştirecektir. Kaynaklara göre davetliler mathuat mensupları (gazeteciler) tiyatro oyuncularını, yabancı uyruklu seçkin kişiler ve İstanbul'da bulunan işgâl kuvvetleri kumandanlarıdır. Resmi davetliler arasında o gün ya da o gece izlediği Ahmet Fehim'in (1857-1930) *Mürebbiye* adlı filmini daha sonra yasaklayan sansürcü Fransız General Franchet d'Esperay da vardır.

'İlk gösterim'ler Cumhuriyet sonrasında, özellikle yabancı kaynaklı filmlerin kuşatması altında sürüp gider. Osmanlıca ve Fransızca olarak iki dilde yayınlanan dergi ilanlarıyla 'gala'ların o dönemdeki ilk duyuruları yapılır. Azınlıkların değişimiyle 'sua-re dö gala'lar (soiree de gala) yerli filmlerle de başta İstanbul

*Seyirci
karşıma çıkan
ilk Türk filmi
yönetmeni
Sedat Simavi
(1 Eylül 1332)*

*Sansürcü işgâl
kuvvetleri
komutanı
General
Franchet
D'Esperay
Tarih
Konuşuyor adlı
derginin
kapağında*

olmak üzere İzmir sinemalarında giderek yaygınlaşır. 1933 yılında önce Muhsin Ertuğrul'un *Söz Bir Allah Birve* sonra da *Cici Berber* adlı filmleri basına gösterilir.

KÜRK MANTOLU KADINLAR

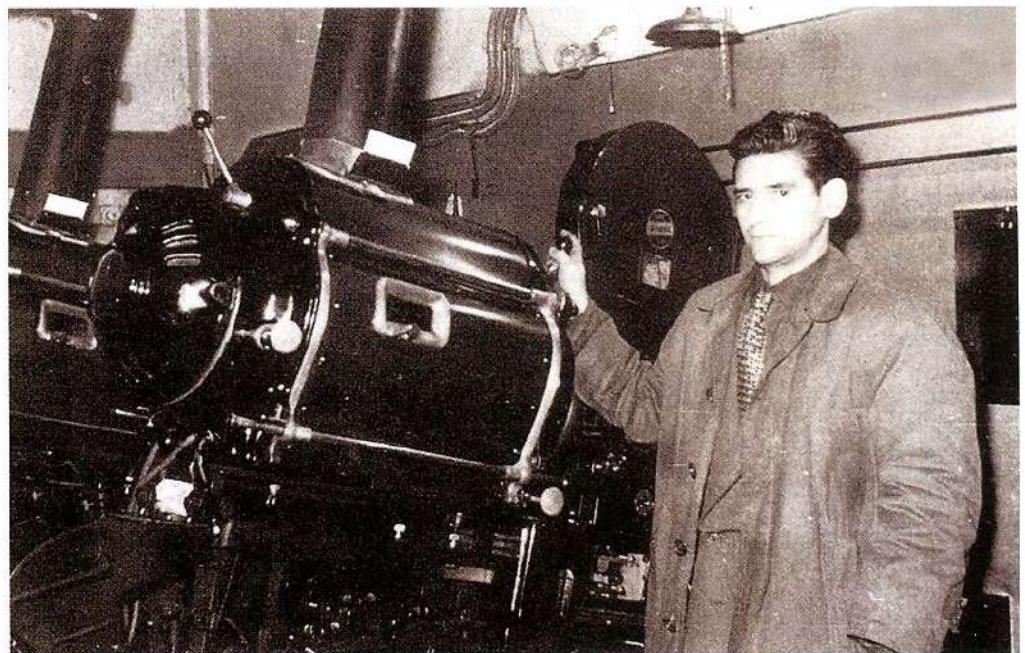
1950'li yıllarda Beyoğlu Saray Sineması'nda makinistlik yapan Beyaz Ruslardan Leonid Senkopopqowsky, yazar Jak Deleon'a o ünlü 'gala geceleri'ni şöyle anlatır:

"Saray Sinemasına girildiğinde parfüm kokuları sarhoş ederdi insanı. Her hafta film değiştiğinde gala akşamı yapılırdı. Yerlere halılar döşenir, çevre çiçekle süslenirdi. Borulu gramofonlarda dönen taş plaklardan vals ve tango müziği yükselirdi. Hanımların hepsi biblo gibi güzel ve Grand tuvaletli, beyler iki dirhem bir çekirdekti. Antrakta konuklara likör ikram edilirdi. Her galaya İstanbul Valisi Fahrettin Kerim Gökay gelirdi. Saray Sineması'ndaki gala, Beyoğlu'nda büyük olay sayılırdı. Eski Melek Sineması'nın galaları da meşhurdur."

Daha gerilere, savaş yıllarına dönersek şair-yazar Salâh Birsel'in de (1919-1999) söyleyecekleri var, o 'eski galalar' konusunda:

"Sait Faik, Samim Kocagöz ve birkaç kişi daha haftada dört, beş gece sinemaya giderdik. Filmleri daha çok prömiyerlerde izlerdik. Prömiyerler, salı geceleri Sümer Sineması'nda gerçekleştirilirdi. En kalitelisi Melek Sinemasıy-

22 yıl (1952-1974) Saray Sineması'nda makinistlik yapan Beyaz Ruslardan Leonid Sankopopoxisky Simlex marka makinesiyle





dı ve İstanbul'un bütün sosyeta, güzel kadınları hep orada olurdu."

Cağrı Sonku, Fabretti, Kerim Gökay, "Vatan ve Namık Kemal" filminin galasında (1951)

Önce, sinema salonu işletmecisi, sonra da yapımcı-prodüksiyon olarak (Lâle Film) mesleğe yıllarca hizmet eden Cemil Filmer, İpekçilerin (Sinema tarihimizin ikinci özel yapım şirketi İpek Film) büyük paralar harcıyarak halka açtıkları Be-yoğlu Melek Sine-

Sezer Sezin, Hürrem Erman Sümer Sineması'ndaki galada

ması'ndan söz ederken "Bu salonda gala geceleri yapılır, bu gecelerde bilet bulmak mesele haline gelirdi" der.

O eski gala gecelerini yaşayan tanıklara göre en görkemli 'ilk gösterimler' Sümer, Saray ve Melek sinemalarında yapılırdı. Gerçekten 'sinema galaları', Yeşilçam geleneğinin en önemli olaylarından biriydi o yıllar. Sosyetenin halkla birlikte bulunduğu mekânlardı bu sinemalar. Sinema salonlarını itiş kakış dolduran halk, ünlü yıldızlara dokunabilmek, onları alkışlamak için çırpınırlarken, İstanbul sosyetesinin güzel hanımları zarif şapkalar, şık tuvaletleri ve aksesuarlarıyla birbirlerini çatlatırlarmış...

Bu özel gecelere katılan davetlilere, özellikle de takip takıştırıp gelen güzel hanım manzaralarına göre, her galanın havası değişiyor. İzlenen filmlerin türleri ve etkileriyle de... Bu gala gecelerinde gülenler, ağlayanlar. Ünlü sosyete dedikoduları yazarı Adalet Cimcoz'un gözünden de bir şey kaçmıyor. *Berdüş* filminin Lüks Sineması'ndaki galasında davetlilerden, dönemin İstanbul Emniyet Müdürü Hayrettin Nakipoğlu'nun eşi bayan Nakipoğlu "Film boyunca ağlaya ağlaya bir hal olmuş". *Hıçkırık* filminin galasında da (1954) gazeteci-yazar Sezai Solelli, ağlamamış mıydı? Ne yazmıştı filmin tenkidinde:

1950'li yılların
nl dedikodu
yazarı ve "dub-
laj kraliçesi"
Adalet Cimcoz

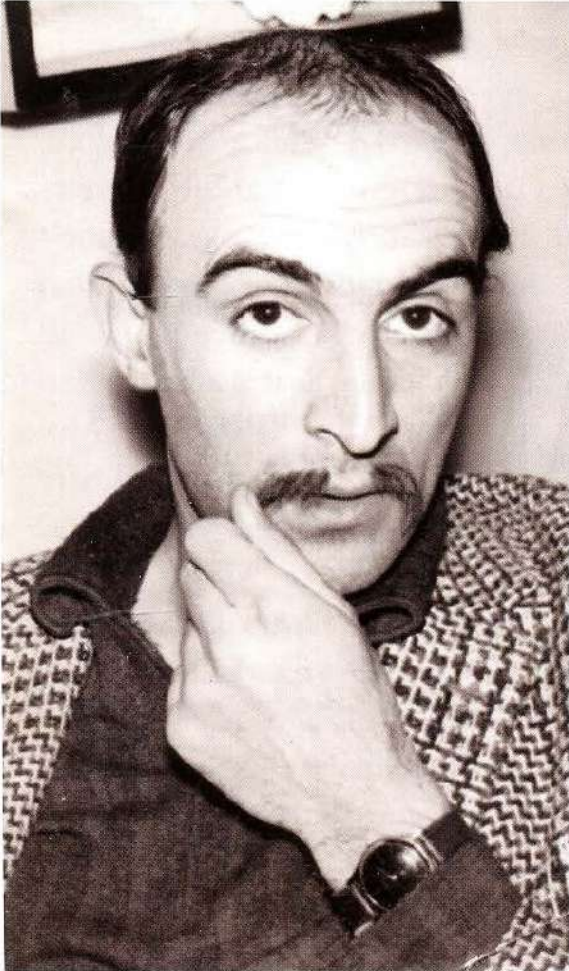
Fransız sine-
masının ünlü
güzellerinden
Martine Carol

"...müteaddit defalar
boğazıma dğmlen-
diğini hissettim hıçkı-
rıklarımın. Etrafıma
baktım, grebildikle-
rimin oğ, belli et-
meden gözlerini sili-
yorlardı".

'Hollywood prmiyerle-
ri'ni andıran bu sosyete
ağırıklı 'suare d gala'lar,
dönemin 'Fitne Fcur' tak-
ma adlı ünlü sosyete dedi-
koduları yazarı Adalet Cim-
coz'un (1911-1970) stnla-
rına sık sık konu olurdu.



Kimler gelmiş, kimler geçmişti bu
gala gecelerinden. Cimcoz'un 'Er-
rol Flynn ile Douglas Fairbanks Jr.
kırması Cüneyt, gözlerindeki sr-
meleri, başındaki perukasına rağ-
men 'bir iim su' diye söz ettiğ
Cüneyt Gökçer; sapsarı, bukle
bukle saçlarıyla, muhteşem etol
ile güzeller güzeli Cahide Sonku,
Vali Fahrettin Kerim Gökay, Gene-
ral şükrü Kanatlı, Sezer Sezin, ya-
pımcı İhsan İpekçi (İsmail Cem'in
babası) romancı Esat Mahmut Ka-
rakurt, Reşat Nuri Güntekin, Ah-
met Hamdi Tanpınar, gazeteci Ah-
met Emin Yalman, 1951 yılında S-
mer Sineması'ndaki *Vatan ve Na-
mık Kemal* adlı filmin galasında-
ymışlar... 1950'li yıllarda tüm dn-
yanın hayran olduğ Fransız yıldı-
zı Martine Carol (1922-1967) bile
Saray Sineması'ndaki galalardan
birine gelmiş 1956'da.



YENİ MELEK VE ŞAN SİNEMASI GALALARI

5 Ekim 1953 gecesi Şan Sineması'nın açılışıyla Sümer, Saray ve Melek sinemalarındaki galalar, yavaş yavaş yer değiştirdi. Gala gecelerinin yeni mekânı, kışın ısıtan, yazın serinleten klimalı salonu ve ünlü localarıyla Şan Sineması oldu. Türk Sineması'nın en ünlü starları, halkın alkışlarıyla bu localarda yerlerini aldılar.

Öztürk Serengil (1930-1999) *Karasu* adlı filminin, Şan Sineması'ndaki galasında locada otururken hayranları çevresini sarar.

*Karasu (1958)
filminde
Öztürk
Serengil*

*Öztürk
Serengil*

*Hüseyin
Baradan,
Efgan Efehan,
Türkân Şoray*



Bir imza kuyruğu oluştururlar. Serengil, filmin bitiminde omuzlar üzerindedir. Öztürk Serengil, bu sinemada, bu galada izlenen bu filmle keşfedilir.

Serengil, o geceyi anlatır:

“Gala, yeşilçam’da önemli bir olaydı. Filmlerin ilk gecesine bütün rejisör ve prodüktörler, kalburüstü artistler, bölge işletmecileri ile İstanbul’un tanınmış esnafı gelirdi. *Karasu* filmi için halk akşam 19’dan itibaren Şan Sineması’nı doldurmuş, kapının önünü bir sel halinde kaplamıştı. Biz hanımla büfe önündeki kalabalıktan sıkışmıştık. Lâle Oraloğlu merdiven başında görününce yer gök inledi. O sahneyi hiçbir zaman unutmayacağım! O ne korkunç tezahürattı Allahım! Verilen arada, locamızın önünde korkunç bir kalabalığın toplanıp imza kuyruğuna girdiğini görünce, Suphi’nin (Kaner) sözü hatırıma geliverdi: “Ke-feni yırttın Öztürk!”

Hüseyin Baradan (1932-2004) da Öztürk Serengil gibi, Yeşilçamın yıldızlaştırdığı ‘karakter oyuncularından. Ne var ki, Baradan bir gala gecesinde alkışlara isyanla karşılık verir. Bu, yürekli ve cesur bir başkaldırış örneğidir:

“Halkın sevgisini kazanmak, dünyanın en haz verici olaylarından biridir. Bu zevk de ancak o zamanların çok modası olan gala gecelerinde yaşıyorlardı. Halk sizi görmek için saatler önce açık ve kapalı sinemaları hınca hınç dol-



duruyordu. Yılmaz Güney,
Halkla beraber, Yeni Melek
onlarla iç içe Sineması'ndaki
olmanın bire- "Umutsuzlar"
bir temasta bu filminin
bulmanın haz- galasında

zını yaşıyorsunuz. Bir gala-
da genç bir si-
nemasever ba-
na 'Türk filmle-
rinin niçin kali-
tesiz olduğunu'
sormuştu. He-
men cevapla-
dım. 'Sizin, se-
nin yüzünden',
dedim. Birgün-
den bugüne
beni tenkit et-
medin, yuhala-
madın. Beyaz

perdeye bir domates veya yumurta atıp bizi protesto et-
medin. Her yaptığımızı seyrettin, hiçbir tepkin olmadı.
Tabii biz de sizlerden tepki gelmeyince hep yaptığımız
şeyin iyi olduğunu zannederek devam ettik. Kabahat biz-
de değil, sessiz çoğunluk olarak sizlerdedir."

1962'deki Ülkü Frakalın'ın *Şoförün Aşkı* adlı filmin galası da
gerçekten ilginçti. O gece şoförlere giriş "bedava"ydı. Şan Sine-
ması'ndaki bu 'kıyak gala'da ehliyetini gösteren şoför, sinema-
ya balıklama dalmıştı.

1971'de muhteşem bir gala gecesi de Yeni Melek Sinema-
sı'nda yaşanır. Aslında Yeni Melek Sineması, yabancı kaynaklı
filmlerin ve sosyetenin seçkin bir salonu olmasına karşın
1961'de ilk kez yarışmalı, Türk filmleri festivali düzenlenmişti.
İstanbul Belediyesi ile Gazeteciler Cemiyeti'nin ortaklaşa dü-
zenlediği şenliğin adı 'Türk Filmleri Yarışması'ydı. Ve yıllar son-
ra da ilk kez, yine Yeni Melek Sineması'nda bir "toplulu gösteri"
gerçekleştirildi. Bu, Yılmaz Güney sineması'ndan seçilmiş film-
lerdi. *Umutsuzlar*'ın yeni Melek Sineması'ndaki "gala gecesi"ni,
filmin görüntü yönetmeni Gani Turanlı, şöyle dile getirir:

1957 Çankaya
Köşkünde,
Hiçkırık
filminin göste-
riminde İstan-
bul Valisi
Fabrettin
Kerim Gökay,
Atıf Yılmaz,
Hürrem
Erman, Nedret
Güvenç,
Muzaffer
Tema, Reşit
Gürzap ve
Cumhurbaşka-
nı Celâl Bayar

“O yıllarda Claude Lelouch’un *Bir Kadın ve Bir Erkek*i gösterilmişti. O filmin tamamı teleobjektifle çekilmiştir. Yılmaz Güney’e *Umutsuzlar* filmini tele ile çalışmayı önerdim. Ona küçük bir gösteri yaptım. Çok etkilendi. Filmi öyle çalıştık. Yapımcı İrfan Ünal, film için Verem Savaş Derneği yararına bir gala düzenledi. Gösteri çok parlak oldu. Yılmaz Güney, alkışlar arasında sahnenin ortasına geldi. Bir işaretle alkışları durdurdu. Boynunu büke- rek salonu süzdü. ‘Şimdi asıl, bu filmin böyle olmasını sağlayan adam gelsin buraya’ dedi. Herkes merakla çevresine baktı, Yılmaz gözlerini kıstı. ‘Gani abi nerdesin?’ diye seslendi. Hem bu kadirbilirlikten, hem mahcubiyet- ten perişan, sahneye çıktım. Yılmaz sarılıp öptü beni ve kendisine verilen palmiye dalını ikram etti. Çok güzel bir jestti. Çok duygulandım...”

Bir de Çankaya Köşkü davetleri var. Ankara’da devlet dene- timinde çok özel galalar. Bu davet ve galaların özel konukla- rından biri de Nedret Güvenç. Anılarında o çok özel davetleri şu satırlarla dile getiriyor Güvenç:

“Çankaya’ya ilk kez İpek Film adına çevirdiğimiz *Yavuz Sultan Selim* ve *Karabulut Hasan* adlı filmimizin Çanka-





ya galası için davet edildim. Başta filmin yönetmeni Münir Hayri Egele olmak üzere filmin yapımcısı İhsan İpekçi, ben, Ayhan Işık, Orhon Arıburnu ve Gülistan Güzey'le birlikte gitmiştik. Rahmetli Ethem Menderes'in eşi çok şık ve zarif hanımefendiydi. Sevgili Ayhan Işık, hanımın elini öperken boş bulunup başına götürdü. Sonra da utançından kıpkırmızı kesildi. Gülmemek için kendimizi zor tuttuk, çünkü eli öpülen hanım en az Ayhan Işık kadar gençti.

*Turgut Özatay
'Hancı'
filminin
galasında
omuzlar
üzerinde*

İkinci Çankaya davetim 1953-54 sezonunda *Hıçkırık* filmimin gene Çankaya galası için yapıldı. Filmin yapımcısı Hürrem Erman, ben, Muzaffer Tema, Reşit Gürzap'la çıktık Çankaya Köşkü'ne. Hepimiz çok heyecanlıydık. Yemekte Celal Bayar, beni yanına oturttu. Cüneyt Gökçer, Nermin Sarova, Leyla Gencer, Ferhan ve Doğan Onat çifti ve tabii hükümetin ileri gelenleri, bazı dış temsilcileri vardı. Yemekten sonra köşkün sinema salonuna alındık ve film gösterilmeye başlandı."

1960'lı yıllarda en görkemli gala geceleri Şan Sineması'nda yaşanır. 1961'de *Hancı* filminin galasında Turgut Özatay da omuzlar üzerindedir. Ama, Şan Sineması gala tarihinin en unutulmaz gecesi 1963'de Ayhan Işık'lı, Ekrem Bora'lı ve Türkân

*Zeynep Aksu
Altan
Günbay'ın
kucagında-
galaya gidi-
yor (Çifte
Tabancalı
Damat)*

*Zeynep Aksu
galada sabne-
den inerken
(Çifte
Tabancalı
Damat)*

Şoray'lı *Acı Hayat*'in prömiyerinde ger-
çekleşir. Metin Erk-
san'ın bu iddialı fil-
minde o gece kimler
yoktur ki? Kürk man-
tolu, sosyetenin ünlü
kadınları, işadamları,
yerli film hayranları,
öteden beri Türk Si-
nemasına burun kıvı-
ran enteller, lumpen-
ler... Sınıflararası bir
çeşitlemenin insan galerisi gi-
bidir *Acı Hayat*'in galası.

Elbette zaman zaman, şim-
diki Atlas, Emek, Lâle ve yıllar
önce kapanan Yeni Melek Si-
neması da özel gala geceleri-
le anılırdı. 1967'de Yeni Melek
Sineması'ndaki *Çifte Tabanca-
lı Damat* adlı yerli kovboy fil-
minin galasını hatırlayanlar
vardır sanırım. Filmin başrol
oyuncularından Zeynep Aksu
(Ferzan Özpetek'in ablası) di-
ğer aktörlerle birlikte kovboy
giysileriyle İstiklal Caddesi-
si'nden geçerek sahneye çıkarılmıştı.

Bu arada İstanbul dışındaki yerli film galalarının da bazıları-
nı atlamamak gerekir. 1957 yılında *Berduş* filminin galası An-
kara Yeni Sinema'da yapılmıştı. Tüm Ankara sosyetesini o gece
Yeni Sinema'daydı. Ve konuklar arasında şarkıcı Sevim Çağla-
yan büyük bir alkış alırken, filmin oyuncusu Zeki Müren ile sa-
lon adeta yıkılıyordu. Gösterim sonrası sinemaya saz getirilin-
ce sanatçı, seyircilerin ısrarlarına dayanamadı. Ve sahneye çıkıp
konser vermek zorunda kaldı.

1960'lı yıllarda özellikle taşradaki bahçe sinemalarında gala
yapmak, modanın ötesinde ticari bir zorunluluktur. Bu galalar-
da gösterilecek filmlerle oyuncular, o sinemadan bu sinemaya
taşınır, bir gecede defalarca seyirci önüne çıkmaktan kendileri-





ne bıkkınlık gelirdi.

İşte bir gecede sinemadan sinemaya, galadan galaya dolaştırılmaktan şikayet eden ünlü bir oyuncumuz diyordu ki:

“Bizim bildiğimiz ‘gala geceleri’, yani ‘prömiyerler’ yalnızca bir tek sinemada düzenlenirdi. Şimdi ise oyuncular tıpkı bir ‘koyun sürüsü’ gibi toplanıp en azından 6 salon-da birden dolaştırılıyor. Oyuncuların böyle sinema sine-ma ‘sirk maymunu’ gibi dolaştırılmalarına ‘gala geceleri’ demek, ayıp olmuyor mu? Şimdikiler ‘gala geceleri’ dü-

*Kadıköy,
Süreyya
Sineması,
Allahınsmar-
ladık filmi
feneri*

KADIKÖY SÜREYYA SINEMASI

Şehrin en seçkin salonu
Daima en güzel filmleri gösterir Her gün Matine saat 13.30 da
Perşembe-Cuma-Pazar 2 film bir den

Unumî duhuliye 20 kuruş

Her bilet alana **SATIE** nin **FRIJIDER** dolabında soğutulmuş
Meşhur dondurmacı **RIZA VE ABDULLAH** Biraderler mamulâtından

PARASIZ BİR DONDURMA
verilecektir

25 Temmuz Çarşamba günden itibaren	Heyecanlı bir film	29 Temmuz Pazar günden itibaren	Mükemmel bir eser
LİGERİN KIZI	FILLE DU DRAGON ANNA MAY WONG	DEMİR KAFES	PRISON DE FEMMES SILVIA SIDNEY

*Süreyya
Sineması,
promosyon-
larından bir
dondurma
ilânı*



İnce Cumali'de
(1967)

Yılmaz Güney,
Tijen Par, Erol
Taş

zenlemiyor, sadece “eziyet” ediyorlar...”

Sanatçımız ‘şimdikiler’ derken 1960’lı yıllardaki ‘gala’lardan söz ediyor...

VE SON DÖNEM GALALARI

Yerli film galalarının tarihine baktığımızda, bu ilk gösterim gecelerinde yaşanan bazı tatsız olaylara da tanık oluruz. 1962’de Ankara Ulus Sineması’ndaki *Yılanların Öcü* filminin olaylı galası, bu konuda yalnızca bir örnek. Romanın yazarı Fakir Baykurt sahneye çıkarılınca ortalık karışır, sinemanın koltukları kırılır. Erol Taş (1928-1998), olaylı geçen bir gala gecesi şöyle anlatır. Yıl 1967’dir. Yılmaz Güney’le birlikte oynadığı ve Yılmaz Duru’nun yönettiği *İnce Cumali* adlı filmin galasıdır bu. Ve Erol Taş, filmde acımasız, sinir bozucu, gaddar bir köy ağasını canlandırmaktadır:

“ ...Tüm ekip, filmin galasının yapılacağı kente gittik. Film gösterildikten sonra herkes bir bir sahneye çıkıp ko-



'Ayşecik' filminin galasında, Zeynep Değirmencioğlu, yapımcı Muzaffer Aslan, Zeki Müren, Ahmet Tarık Tekçe

Şan Sineması'nın ünlü locaları. Panter kaleci Varol Ürkmez, Aysel Tanju ve görüntü yönetmeni Cengiz Batuhan bir galada.



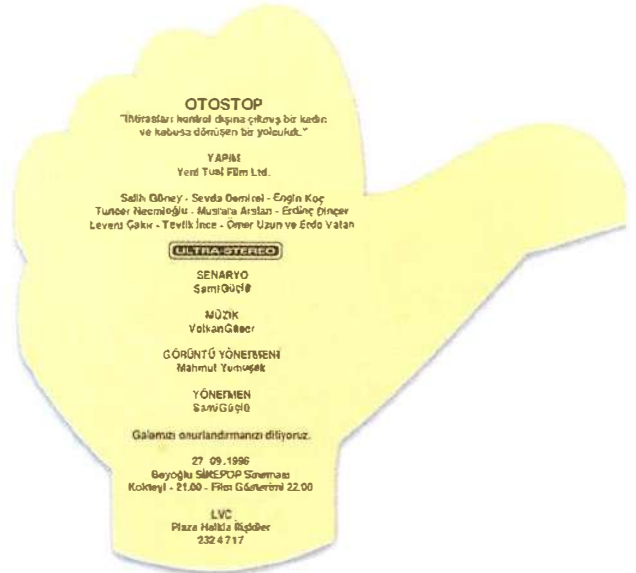
*Uçurtmayı
Vurmasınlar
gala davetiyesi*

nuşma yapıyor. Sıra bana geldiğinde birden ortalık karıştı. Sahneye şişe, taş, sopa yağmaya başladı. Bazı seyirciler de hırslarını alamayıp beni yumruklamaya başladı. Atılan şişelerden üstüm kan revan içinde kaldı. Bir ara sahneye atılanlar kesilince, fırsattan istifade edip mikrofona yaklaştım ve atın atın, bana ekmek ve çiçek atıyorsunuz, diye kahkaha atarak seyirciyi selamladım. Bu kez tüm salon alkışlamaya başladı beni. Bir yandan “Erol, Erol” diye tempo tutuyor, diğer yandan da alkışlıyorlardı. Gözlerim doldu doğrusu, olanlar bir oyuncu için muhteşem bir şeydi. Ağayı o kadar iyi oynamışım ki demek, seyirci bile benden nefret etmiş.”

2000 yılına dönersek, bir olaylı film de *Dar Alanda Kısa Paslaşmalar*. Emek Sineması'ndaki galada sahneye çıkıp kendini jilette doğramaya kalkışan tinerci çocuk olayını kim hatırlamaz ki.. Sokak Çocukları Derneği Başkanı Yusuf Ahmet Kulca, tinerciyi, sahneden güçlükle indirmişti.

Günümüzdeki film galaları klâsik kokteyl ikramlarının dışında, promosyona dayalı yeni biçimiyle gerçekleştiriliyor çoğu kez. Örneğin elmalı *Harem Suare*, fasulyeli *Fasulye*, anahtarlık-

*Otostop gala
davetiyesi*



OTOSTOP

"Tihâratları kontrol dışına çıkıyş bir kadın ve kabuğa dönmüş bir yolculuk."

YAPIM

Yeni Tusi Film Ltd.

Salih Örneş - Sevdâ Demirel - Engin Koç
Tuncer Necmioğlu - Mustafa Arslan - Erdiğ Dincer
Leverü Çakır - Tevlik İnce - Ömer Uzun ve Erdoğan

ULTRA-STEREO

SENARYO

Sami Güçlü

MÜZİK

Vahsan Gâzer

GÖRÜNTÜ YÖNETMENİ

Mahmut Yunoşak

YÖNETMEN

Sami Güçlü

Galasını anırladığımızı ditiyoruz.

27.09.1996
Beyoğlu SİNEMAPOL Sineması
Kokteyl - 21.00 - Film Gösterimi 22.00

LVC

Plaza Maltız Bldder
232 4717



lı *Otostop*, tişörtlü *Propaganda*, rozetli *Güle Güle*, CD'li *Şarkıcı* gala geceleri gibi... *Ezo Gelin* filminin galasında ise, davetlilere 'ezo gelin çorbası' ikram edilmiş. Peki, Süreyya Sineması'nın gazetelere verdiği şu ilana ne dersiniz?..

"Her bilet alana Satie'nin Frijider dolabında soğutulmuş meşhur dondurması Rıza ve Abdullah Biraderler mamulatından parasız bir dondurma verilecektir." Dondurma ikramlı bir film gösterisi. Oh! Ne güzel bir serinlik değiml mi? Ayrıca Alkazar, Sinepop ve Ortaköy Feriye sinemalarında kahvaltılı çok özel 'sabah prömiyerleri' düzenleniyor. Kimlere? Elbette ki sinema yazarlarına.

Aslında, Lütfi Kırdar Kongre ve Sergi Sarayı ile Cemal Reşit Rey salonlarının (Harbiye) yanı sıra, özellikle de Kanyon-Cinebonus ve AFM-İstinye Park Sinemaları'nda düzenleniyor Hollywood benzeri günümüz gala geceleri. Salonlara sığmayan kalabalıklar... Ve her film alkışlanıyor günümüzde bilinçsizcesine. İyisi de kötüsü de... Hele, o yalakacı takımın, yağcılarının sahte alkışları yok mu?

Sinema yazarlarının asıl gözde mekânı Dolmabahçe'deki G-Mall Cinebonus salonları. Maçka ve Nişantaşı'na uzanan yolun üzerinde. Sabah kahvaltılı basın gösterilerinin, şimdilik ana

Beyoğlu Sineması'nda Yol filmi galası. Önde Erdal Özyağcılar, bemen arkasında Agâh Özgüç, Osman Şahin, Yılmaz Atadeniz

merkezi burası. 2004'de *Büyü* adlı filmin galasında, ciddi bir yangın tehlikesi atlatmıştı bu mekân. O gece paniğe kapılan davetliler, alevler arasında ve cep telefonları ışığında iz sürmeye çalışarak dışarıya çıkabilmişlerdi. Yüzler kapkaraydı yoğun dumandan. Sinema salonu işletmecisinin ne suçu vardı ki? Filmin prodüktörü "hava olsun" diye, salonun girişine mumlu, uyduk bir dekor yaptırmış, mumlardan biri naylon bezleri tutuşturunca olan olmuştu.

Bugün artık, güvenlik kartı olmayanlar gala gecelerine alınmıyor. Nedeni terör korkusu. Ve hiç dikkat ettiniz mi, günümüz yerli film galalarında eskiden olduğu gibi sanatçıları omuzları üzerine alan o 'coşkulu halk kitlesi' var mı? Ya da eski galalarda görülen o kitlesel yoğun ilgiden söz edilebilir mi bugün? O halk, ekonomik kriz nedeniyle sinemaya gidemiyor ki. Eskinin sadık seyircisi yerine, her galada kameraları omuzlar üzerinde bir televizyoncu ordusuyla burun buruna gelmiyor muyuz?

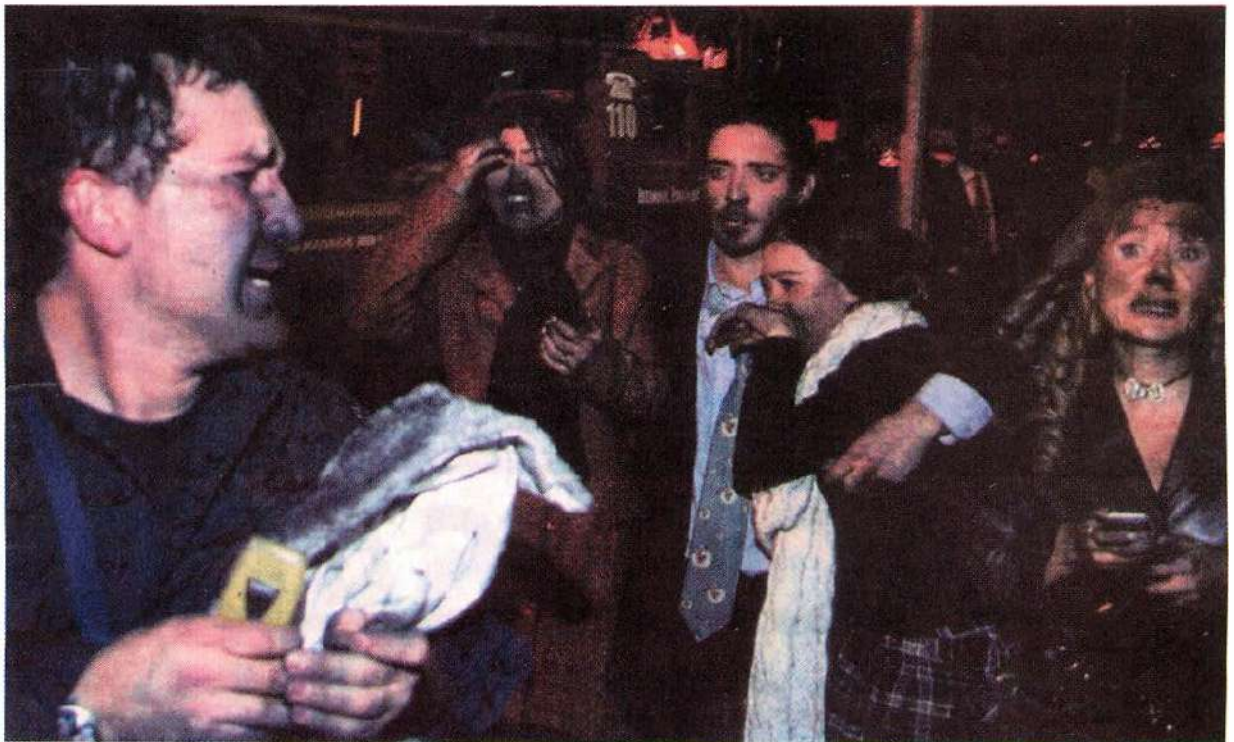
Rahmetli Feridun Çölgeçen'in yıllar önce yaptığı bir 'gala esprisiyle' sözü noktalayalım:

'Kıyamet koptu, halk birbirini ezdi, cam çerçeve kırıldı galada' denince, biri sorar:

- Sinemaya girmek için mi?

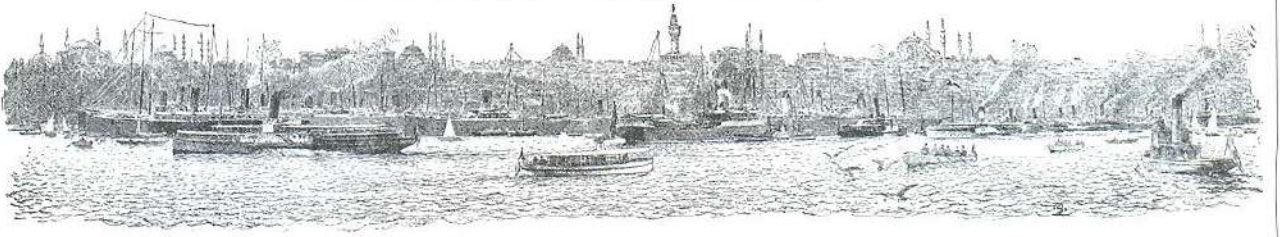
- Hayır canım, dışarıya çıkmak için. Film o kadar kötüydü ki..

*Büyü filmi
galasında
çıkan
yangından
kaçan yüzleri
kapkara
seyirciler*



Kaynakça

- Burçak Evren, *Altın Koza 40. Yıl Onur Ödülleri Kataloğu*, sh:20, Altın Koza Festivali yay., 2009
- Öztürk Serengil, *Yeşilçam'ı Benden Sorun*, sh:62-63, Milliyet yay., Mayıs 1998
- Onat Kutlar, Gündemdeki Sanatçı Gani Turanlı, *Cumhuriyet* gz., 27 Mart 1992
- Nedret Güvenç, *Bir Zamanlar İzmir'de*, sh:133-135, Türkiye İş Bankası Kültür yay., Eylül 2001
- Hüseyin Baradan, *Bu Gözler Neler Gördü*, sh:51-53, Ege- Koop yay., Çankaya-İzmir



Sinemamızda Kadın ve Kent

Hristiyanların kutsal kitabı İncil'e göre Tanrı, kadınlara şöyle seslenir: 'Acını ve doğurganlığını artıracam; çocuklarını acı içinde doğuracaksın ve arzun kocana ait olacak ve seni o yönetecek'.

Egemenlik, dünyanın kuruluşundan beri erkeklere özgü bir davranış biçimidir, değişmez. Ve kadın olmanın acıları, sancıları sinemamızın her dönemine çeşitli biçimlerde yansımıştır. Dövülen, tecavüze uğrayan, öldürülen kadın öyküleriyle. Özellikle de geri kalmış ülkelerde ve maço toplumlarında bu bir 'alın yazısı' mı, 'kadın yazısı' mı, nedir?



Milli Eğitim Bakanı Nîmet Çubukçu, geçtiğimiz son iki ay içinde (2010) kadınlara yönelik, fiziksel, sözel, psikolojik cinsel şiddet olayları'nın sayısını 55 olarak açıklıyor. İşte, 'barış yolculuğu' uğruna memleketi İtalya'dan kalkıp, Kocaeline bağlı Gebze'ye geldiğinde tecavüz edilerek öldürülen sanatçı Pippa Bacca ise, bu 'kadın yazgısı'nın en acılı kurbanlarından biri. Ve 11.

*Milli Eğitim Ba-
kanı Nîmet Çu-
bukçu*

*Pippa Bacca
ülkümüzde
(tecavüze
uğrayan
sanatçı)*





Uluslararası Uçan Süpürge Kadın Filmleri Festivali, (talihsiz Pippa Bacca'yı) "Barış Ne Zaman" adlı bölümle anarken, kadınlara da şu mesajı veriyor: 'Kendin ol, düşünüy yarat'..

Gurbet Kuşları
(1965),
Pervin Par

İÇ GÖÇ KURBANLARINDAN

Türk Sineması'nda taşralı kadın tiplerinin 'kimlik savaşları', en yoğun biçimiyle iç göç filmlerinde görülür. Kimi ekonomik özgürlüğüne kavuşup kendi ayakları üzerinde durabilmeyi başarır. Kimi de 1950'li yılların İstanbul'unda uyum sağlayamayıp yitip gider. Bir yanda her türlü sömürüye, sınıfsal baskıya başkaldıranlar, diğer yanda kendi iplerini çeken teslimiyetçi 'kurban kadın'lar.

İstanbul gibi bir büyük kentin tuzaklarına direnemeyip, hemen teslim olan bir 'kurban kadın' karakteri görürüz, Halit Refiğ'in 1964 yapımı *Gurbet Kuşları* filminde. Bu pasif karakteri, Maraşlı ailenin kızı Fatma rolündeki Pervin Par canlandırır. Fatma, önce bir randevuevine düşürülür, sonra da ağabeylerinin baskını sırasında damdan boşluğa kendini bırakıp intihar eder.

Halit Refiğ, bu kez 1972'de yönettiği *Fatma Bacı*'da, bir kan davası nedeniyle köyünden kaçıp iki kızı ve oğluyla birlikte İstanbul'a yerleşen bir Anadolu kadınının öyküsünü görüntüler.

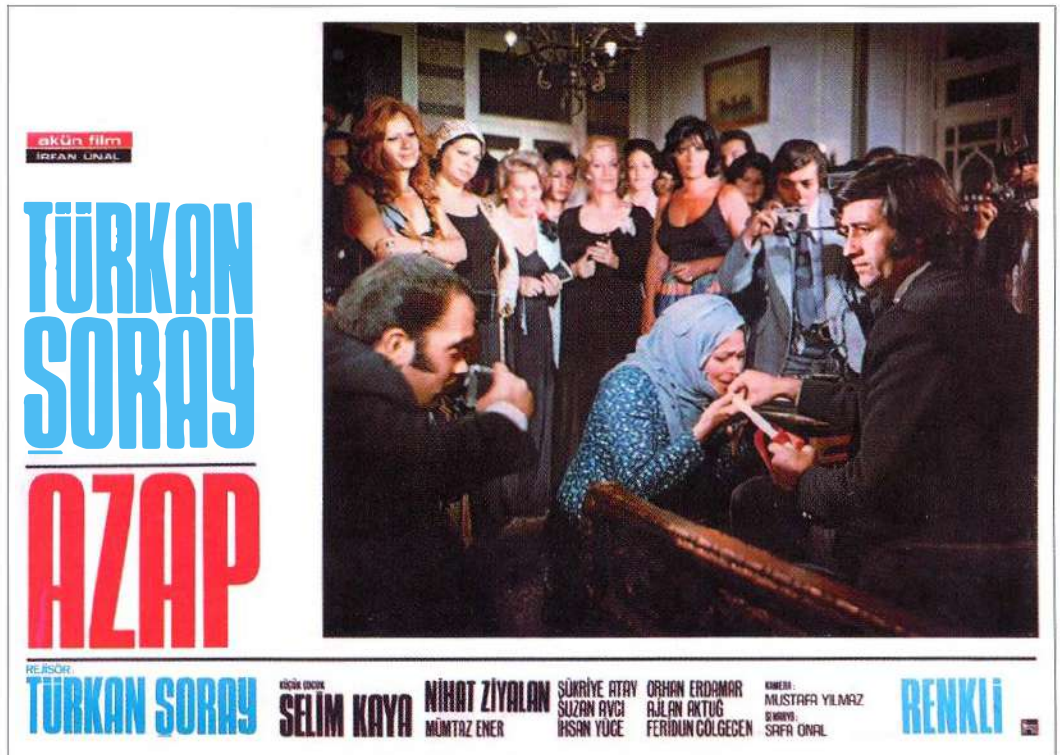
*Türkân Şoray,
kamera
arkasında*

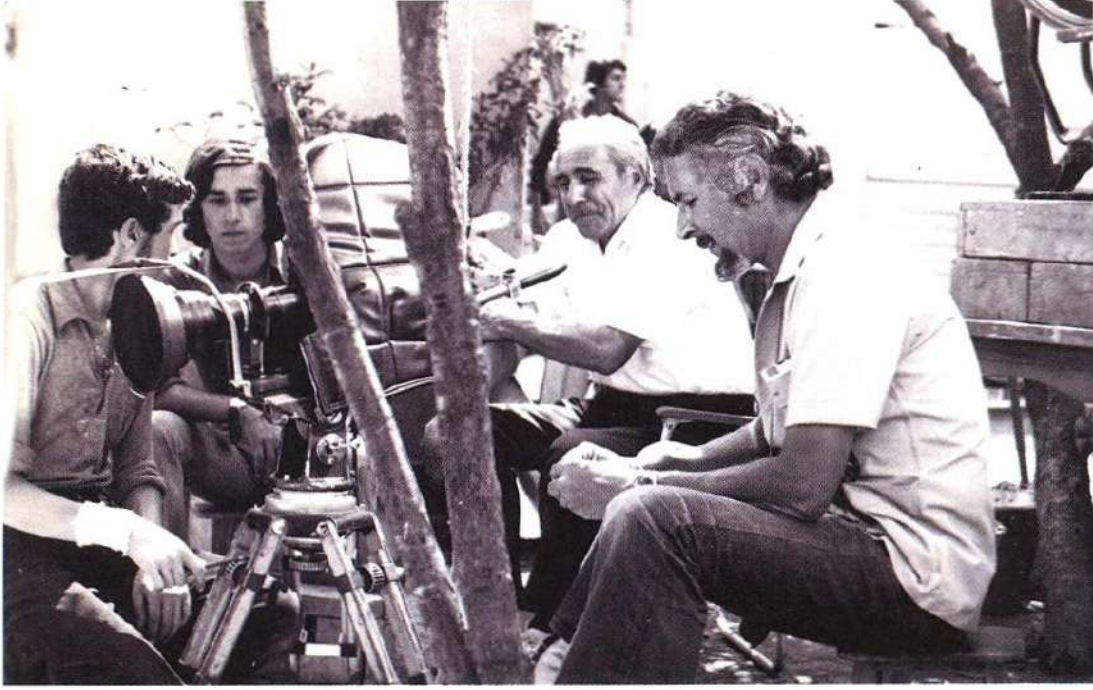
*Azap filmi
lobisi*

Fatma anayı Yıldız Kenter oynar. Bir apartmanda kapıcılık yapan Fatma, *Gurbet Kuşları*'nın Fatma'sı gibi 'kurban kadın' değildir. Yabancı-sı olduğu büyük kentte boyun eğmez. Onurlu bir savaşın içindedir. Kızları ve oğlu, Fatma ananın koruması altındadır. En büyük korkularından biri oğludur. ●ğlunun bir gün, babasının katilini vurup elini kana bulamasını istemez. Ve sonunda Fatma, oğluna kıyamaz, kocasının katilini kendi elleriyle öldürür.



Çocuğu uğruna büyük kentte savaş veren bir analık öyküsünü de Türkân Şoray'ın hem yönetmenliğini yaptığı, hem de başrolünü oynadığı *Azap* adlı filmde izleriz. Bir Elif Ana öyküsüdür bu. Elif Ana'nın köyünden kalkıp İstanbul'a geliş nedeni felçli yavrusudur. Sırtında taşıdığı yavrusunu tedavi ettirmek





için büyük kentte 'anne olma'nın acısını yaşar. Çeşitli olaylarla karşı karşıyadır. Kentsoylular arasında kırsal kesimli bir kadın olarak horlansa da, analık içgüdlüsüyle mücadeleyi elden bırakmaz. Yavrusuna doğuştan hasta teşhisi koyulan Elif'in direniş öyküsü dramatik bir sonla noktanılır. Çocuğunu kurtarma umuduyla, zengin bir adam böbreğini verir. Umut, dayanılmaz bir azaba dönüşür ve çocuk kurtulamaz.

Düğün'ün çekiminde, Ö.L.Akad ve Gani Turanlı

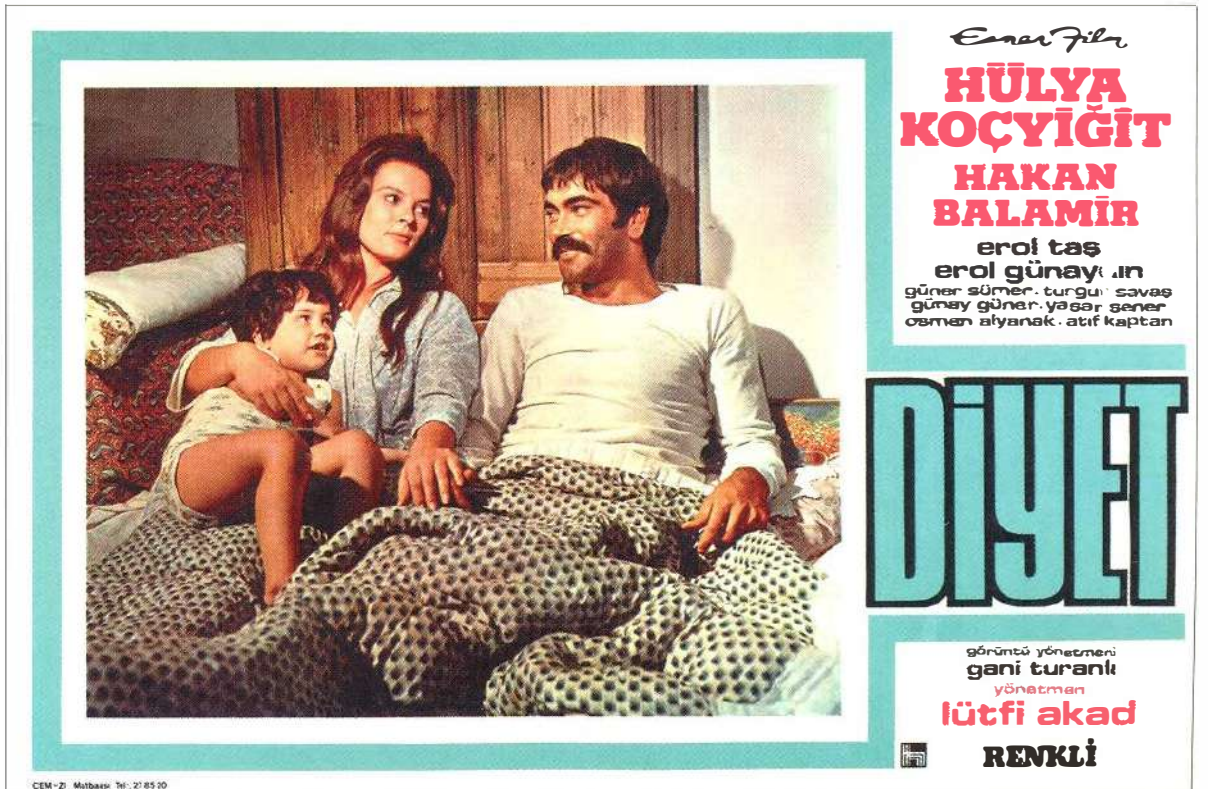
Düğün, Gelin, Diyet filmi lobileri





BİR DİRENİŞ ÜÇLEMESİ...

Lütfi Ömer Akad ustanın 1973-74 yılları arasında yönettiği *Gelin*, *Düğün* ve *Diyet* adlı filmleri, Türk Sinema tarihine bir 'iç göç üçlemesi' olarak geçer. Yozgatlı, Urfalı ve Afyonlu üç ailenin, üç ayrı filmdeki yaşam öyküleri aslında, birbirlerinin deva-



Emmar Film
HÜLYA KOÇYİĞİT
HAKAN BALAMİR
 erol taş
 erol günay .ın
 güner sümer . turgu . savaş
 günay güner . yasar . senar
 osman alıyarak . atif kaptan

DIYET

görüntü yönetmeni
gani turanlı
 yönetmen
lütfi akad
RENKLİ

mı olup, birbirlerini tamamlayan bir 'nehir roman' gibidir. *Gelin*'de Meryem, *Düğün*'de Zelha, *Diye*'te Hacer, bu üçlemenin kırsal kökenli kadın karakterleridir. İnsancıl değerlere, aile kavramlarına sıkı sıkıya bağlı, ama ters düştüklerinde haklarını savunabilen, ezilmeye karşı direnen, düşünen bu üç kadını da Hülya Koçyiğit oynar, yorumlar.

Güllü (1971)
film lobisi

Kadınlara hayat hakkı tanımayan ataerkil aile baskısına karşı çıkan Meryem, çocuğunun ölümünden sonra ise, bir fabrikaya işçi olarak girecektir. Meryem'in ekonomik özgürlüğüne kavuşup evini terk etmesi Yozgatlı ailenin onuruna dokunur. Törelere göre Meryem'in öldürülmesi gerekmektedir. Bu görev kocasına verilirse de Veli, fabrika dışında karşıladığı Meryem'e 'Fabrikada bana da yer var mı?' deyip karısından ve emekten yana olacaktır. *Gelin*, böyle çağdaş bir yorumla noktalanır.

Düğün'ün Zelhası da Meryem gibi güçlü ve bilinçli bir kadın karakterini oluşturur. Zelha, kız kardeşlerinin koruyucusudur. Ağabeylerinin kız kardeşlerini, maddi çıkarlar sağlamak için başlık parası karşılığında sevmedikleri erkeklerle evlendirilmesine, satılmasına isyan eder. Kız kardeşi Habibe'nin düğününde ağabeyi ve amcasıyla çatışır. Ve bu olaylı günde Zelha, Habibe'yi alıp birlikte düğünü terk ederler.

Diye'in Hacer'ine gelince; bir cıvata fabrikasında işçilik yapan Hacer, 'güçlü olmak' için birleşmeden, dayanışmadan yadır. Sendikalaşmaya karşı çıkıp patronuna bağlı olan kocası



*Güllü Geliyor
Güllü (1973)
filmi*

*Meryem ve
Oğulları
(1977)
filmi lobisi*

Hasan'a (Hakan Balamir) inat, özgür iradesiyle sendikaya giren Hacer, bu davranışlarıyla da öteki kadın işçilerine öncülük eder.

*GÜLLÜLER,
FAHRİYELER...*

Kadınlar var oldukları sürece haklarını koruyacaklar, her alanda mücadelelerini sürdürecekler. Siyasette, sanatta, evinde, işinde ve her yerde. Öteden beri 'saçı uzun aklı kısa' gibi ayrımcı üstün erkek söylemleriyle hafife alınsalar da, saldırıya uğrasalar da, var olma savaşları içinde kurban verseler de.

İşte Atıf Yılmaz'ın *Güllü Geliyor Güllü* adlı filminde Güllü kadın, sevdiği erkeğin peşinde iz sürer. Karadeniz'in köylerinden İstanbul'a dek. Türkân Şoray'ın oynadığı Güllü'nün sahiplenme duygusunu kim engelleyebilir ki? Osman F. Seden'in *Meryem ve Oğulları*'ndaki, Meryem Ana da bir başka sahiplen-





me savaşı içindedir. Bu ana karakterini de Fatma Girik canlandırır. Sağını süpürge edip, oğullarını büyük kentin tuzaklarından korumaya çalışır Meryem. Tek başına ama nasıl? Onları yitirmenin korkusu içinde yaşayan Meryem, kentin sokaklarında





'*Fabriye Abla*', koşar, 'oğullarımı istiyorum' diye çığlıklar atarak...

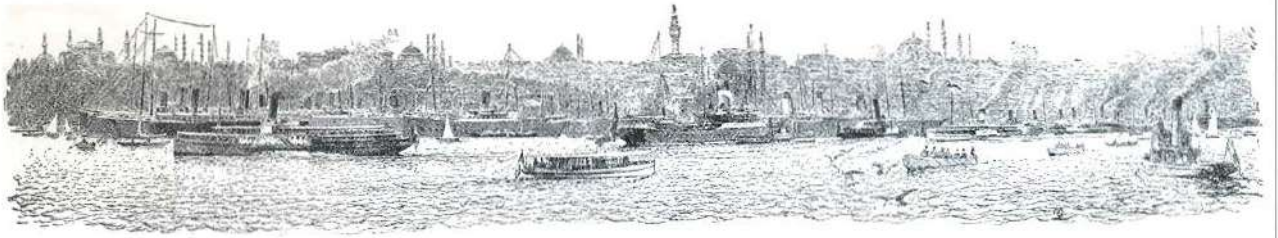
'*Bir Yudum Sevgi*' filmleri
lobileri (s.64)

'*Mine*' filmi
lobisi

Lütfi Ö. Akad'ın 1970'li yıllardaki Hacer'i (*Diyet*) gibi, Yavuz Turgul'un 1980'lerdeki Fahriyesi, *Fabriye Abla*'da tek başına mücadelesini sürdürür. Ve sonunda bir fabrikaya girerek ayaklarının üzerinde durmayı başarır. Elbet de yoksul mahallenin yoksul kızı Fahriye'nin bilinçlenip sınıf atlaması kolay olmaz. Müjde Ar'ın oynadığı Fahriye, aynı mahalledeki sevgilisi marangoz Mustafa'ya (Tarık Tarcan) dönse de asla taviz vermez. Bu sınıfsal aşamada 'güç'ler yer değiştirmiştir.

1980'ler, Türk Sineması'ndaki 'kadın savaşları'nın tırmanışa geçtiği yıllardır. Kadın-erkek ilişkileri konusunda toplumsal bir değişim geçiren 1980'li yıllar Atıf Yılmaz'ın *Mine*'siyle, *Bir Yudum Sevgi*'siyle de yeni boyutlar kazanır.

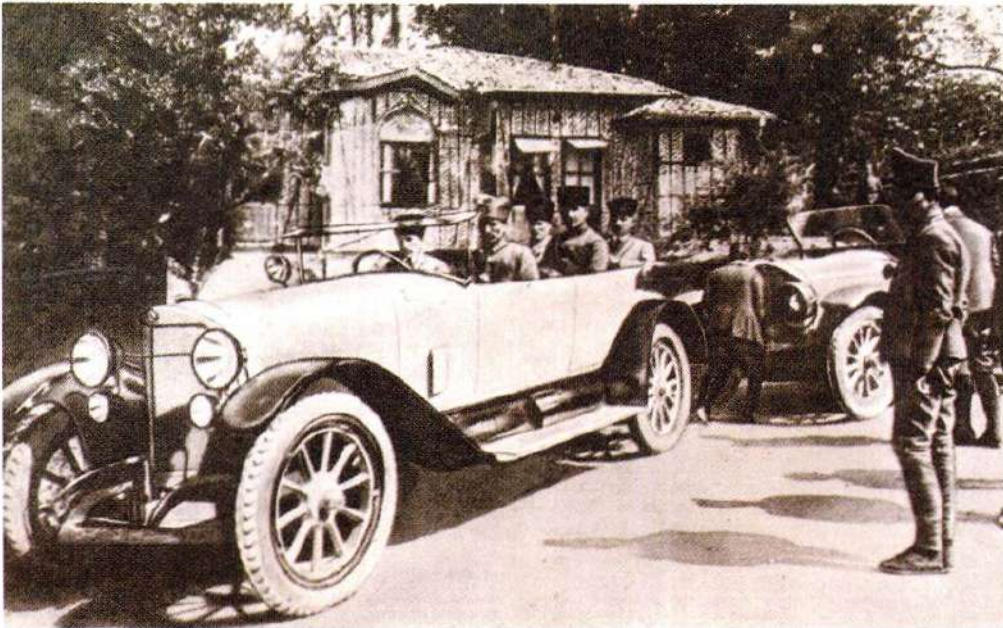
Adları ne olursa olsun Güllü, Meryem, Fahriye ya da ötekiler. 'Var olma savaşları'nda ağır bedeller ödeyen sinemamızın kadınları onlar değil mi?



Otomobil Uçar Gider...

İlk kez 1923-1993 yılları arası, yani bu 10 yıllık dönemde hayatımıza giren 'otomobil' ya da 'otomobiller' daha önceki yıllarda yok muydu? Vardı, ama bir taşıt aracı olarak henüz günlük yaşamımıza girmemişti. Daha eski belgelere ve tarihsel fotoğraflara baktığımızda Mustafa Kemal Paşa'yı 1921'de de askeri üniforması içinde üstü açık Ford marka otomobillerde görebilirsiniz. Çankaya Köşkü'ne veya Büyük Millet Meclisine giderken.

O yıllarda Ankara caddelerinde ve devlet daireleri önünde sıkça görülen resmi, yani 'makam arabalarıydı' hep. Sonraları otomobil sayısı hızla artar. Otobüs, taksi ve kamyon gibi motorlu araçlarla. Otomobil, sivil yaşamın 'vazgeçilmez'lerinden biridir artık. Ve bir belgeye göre Cumhuriyet'in ilk yıllarında 1000 adedi İstanbul'da olmak üzere 1300 kadar otomobil ve



*Mustafa
Kemal Paşa,
Çankaya'dan
otomobille
Türkiye Büyük
Millet
Meclisine
gidiyor*

*Cemal Gürsel
Paşa*

kamyon varmış Türkiye sınırları içinde.

Ya şimdi?

İthal malı arabaların kuşattığı ülkemizde dönemin Cumhurbaşkanı Cemal Gürsel Paşa, 'Biz otomobil yapamayız' diyenlere ve kemikleşmiş 'aşâğılık duygusu önyargılarına' karşı çıkıp, 'Türkiye'de otomobil endüstrisi kurulmasına destek verecektir. O günlerde bu otomobil yapım projesine 'aman haaa..' diye karşı çıkanlar arasında Doğan Avcıoğlu ve Doğan Nadi gibi dönemin ünlü yazarları da vardır.



Ve 1961 yılında Türk mühendislerinin çalışmaları sonucu, DDY-Devlet Demiryolları atölyelerinde 4 otomobil imal edilir. Türk malı arabaların adı Devrim Otomobilleri'dir. Talihsizliğe bakın ki Gürsel Paşa'nın emrine tahsis edilen bu otomobillerden birine benzin koymayı unuttuklarından, ya da yeteri kadar benzin koymadıklarından araba yolda kalır. Ve Cemal Gürsel şöyle der:

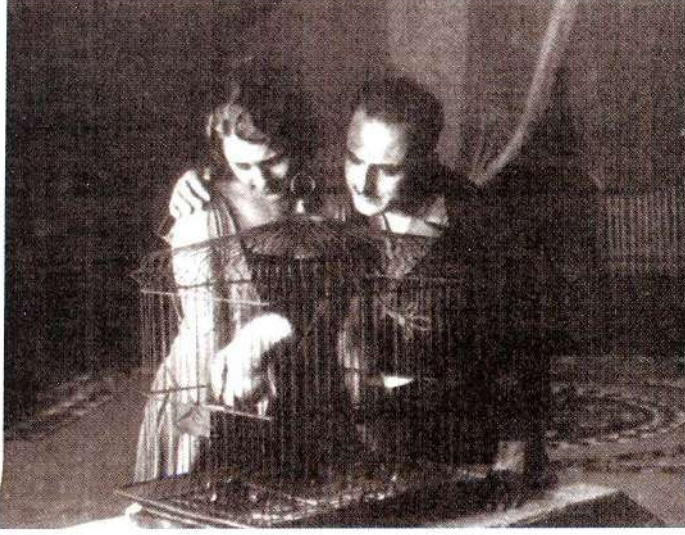
"Batı kafası ile otomobil yaptık, doğu kafası ile benzin koymayı unuttuk..."

Bu olaydan 10 yıl sonra 1971'de Tofaş'ın ürettiği Murat 124'ler, orta sınıf halk tarafından 'Hacı Murat' diye anılacaktır. Günümüzde ise Kayseri Şoförler ve Otomobilciler Odası ikinci başkanı Mehmet Özkılıç: "Önce Cem Yılmazla reklâmda, sonra da dizide Muro tarafından kullanılan Murat 124'e vatandaşlar yoğun ilgi gösteriyor" der.

İLK OTOMOBİL GÖRÜNTÜLERİMİZ...

Otomobil olgusunun kullanım biçimi, yalnızca film öykülerine değil, zaman zaman şarkılara, şarkı sözlerine de konu olmuştur. Örneğin 'araba uçar gider', bir kuşağın dilinden düşürmediği, yillanmış eski bir şarkıdır. Günümüzde ise Mustafa Sandal'ın 'Araba' adlı şarkısı da... Sonuç olarak birinde sözler öne çıkar, diğlerinde görüntüler.

Muhsin Ertuğrul'un, 1923'te yönettiği *İstanbul'da Bir Facia-ı Aşk, ya da Şişli Güzeli Mediha Hanım'ın Facia-ı Katli* adlı film, bu konuda bir ilki oluşturur, Bu 85 yıllık filmi izlememiş



olsak da, yıllar önce görüp unutsak da öykü içinde otomobilli iki sahne yer alır. Biri, Şişli Güzeli Mediha rolündeki Rus oyuncu Anna Mariyeviç'in aşığıyla arabaya bindikleri, diğeri ise Boğaz gezintisinden dönerlerken saldırıya uğradıkları sahnedir.



İstanbul'da Bir Facia-ı Aşk Emin Belig, Anna Mariyeviç.

Anna Mariyeviç

1929'da çekimine başlanıp, ölümle sonuçlanan set kazası nedeniyle çalışmaya ara verilen ve ancak 1932'de vizyona giren *Kaçakçılar*'da Muhsin Ertuğrul, bu kez otomobili takip sahnelerinde kullanır. Tütün kaçakçıları üstü açık spor bir arabayla kaçarlar, polisler de peşlerindedir. Ertuğrul'un *Kaçakçılar*'ı 'kayıp filmler listesinde' yer alsa da, konumuzu belgeleyen bir otomobil fotoğrafı var en azından...

1929'da çekimine başlanan, ancak 1931 yılında tamamlanan, bir yıl sonra da gösterime girebilen *Kaçakçılar*, olaylı bir filmidir. Çekim sırasında Türk Sinema Tarihi'nin ilk kazalarından biri yaşanır. Zincirlikuyu çekimlerinde otomobil devrilir ve altında kalan oyuncularından Karakaş ölür, Sait Köknar yaralanır. Köknar'ın yüzü parçalanmıştır. Yıllar sonra ortaya çıkan yeni bir

Kaçakçılar (1932)

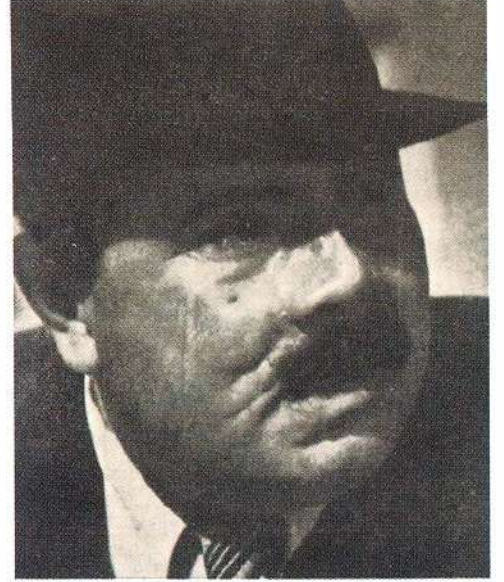


*Sait Köknar'ın
kaza sonrası
yüzü*

belgeye göre ise, ölen yalnız Karakaş değil, Savak Gözüryan (1895-1929) adlı Ermeni oyuncu da yaşamını yitirmiştir bu kazada.

*Şoför Nebahat,
(1960)
Sezer Sezin*

1952'de Lütfi Ö. Akad, *Kanun Namına* adlı filminin bir sahnesinde, polisten kaçan katil rolündeki Ayhan Işık'ı kamerasıyla izlerken, Galata Köprüsü üzerindeki otomobiller, kamyonlar, otobüsler de görüntülenir. Motorlu taşıt araçları, çevredeki insan kalabalığı ve İstanbul'un günlük yaşamı, usta işi bir çekimle tek bir plan içine sığdırılmıştır.



GÜÇ KİMİN ELİNDEYSE...

Otomobil, kimi filmlerde işlevsiz bir görüntü aksesuarı olmaktan öteye geçemez. Özellikle de polisiye filmlerde, öykünün sonlarına doğru ortaya çıkarlar. Öykülerin akışı içinde kimi zaman kanunlardan yanadırlar, kimi zaman da suçlulardan... Denetim ve güç sürücülerin elinde olduğuna göre, otomobiller her tür kullanıma açıktır sonuçta. Ve otomobillerin en hoyratça kullanıldıkları filmler, vurdulu kırdılı büyük şehir





avantürleridir. Sıradan bir aksesuar olmanın dışında film boyunca başrol oyuncularıyla eşleşerek, temel konu içinde bir karakter yıldızı gibi önemli roller üstlenen otomobillere ve otomobilli filmlerimize gelince. 1960'da Metin Erksan'ın, *Şoför Nebahat*'i bu örneklerden biridir. Erksan'ın öyküsünde otomobil,

bir aileyi besleyip ekonomik yaşamını dengeleyen ticari bir dolmuş arabası olarak yansıtılır.

Kamyon, otobüs ya da otomobil. Türleri, sınıfsal konumları ne olursa olsun, onlar da oyuncular gibidir. Tüm bu motorlu araçlar, ele alınan öykülerde dramatik ve avantür öğeler içerir. Ve otomobillerin kiminin, filmlerde soygun aracı olarak da kullanıldığını görürüz. Metin Erksan'ın *Gecelerin Ötesi*'inde (1960) soygun mekânı bir benzin istasyonu, Zeki Ök-

Küçük Hanımın Şoförü (1970)
Ayhan Işık
Belgin Doruk
ve Süleyman Turan



Türkân Şoray'lı bir lastik reklamı afişi



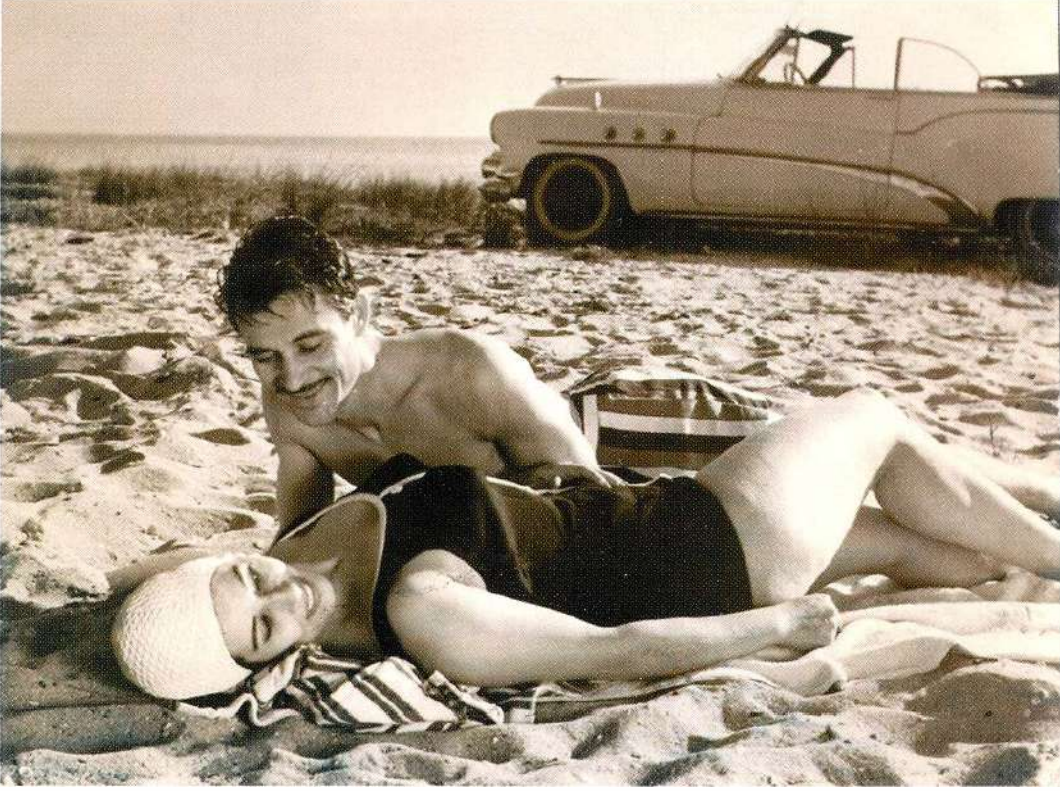
*Hızlı
Yaşayanlar
(1964) Kadir
Savun, Ayhan
Işık, Ekrem
Bora*

ten'in *Güle Güle* (1999) adlı filminde ise bankadır.

1961'de Nejat Saydam'ın, 1972'de Tunç Başaran'ın filmlerinde *Küçük Hanım*'ları canlandıran Belgin Doruk'un emrindedir otomobil. Kasketli, beyaz eldivenli çok özel şoförlü, bir burjuva yaşamının da tanığıdır. Tunç Okan'ın yaklaşık 6 yıl gibi bir sürede tamamladığı Adalet Ağaoğlu uyarlaması *Fikrimin İnce Güllü*, diğer adıyla *Sarı Mercedes*'de, sürücüsü İlyas Salman'ın 'Bal Kız' adını verdiği otomobil, bir başrol oyuncusu gibidir. Almanya'dan, Türkiye'ye dek uzanan maceralı bir yolculuğun ya-



*Fikrimin İnce
Güllü (Sarı
Mercedes),
İlyas Salman*



*Bardaktaki
Adam (1962),
Eşref Kolçak
ve Gönül
Bayhan*

nısıra bir trafik karmaşasının içinde oraya buraya savrulup gider Bal Kız...

OTOMOBİL SEVİŞMELERİ...

Film öyküleri içinde kullanılan taşıt araçlarından biri de uzunyol kamyonlarıdır. Bu ağır vasıtaların da bazı filmlerde, oyuncular gibi öne çıkarlar. İlhan Engin, 1964'de İstanbul gazetelerinin Anadolu bölgesine dağıtımıyla görevli kamyon sürücülerinin öyküsünü sergiler. Sorumlu oldukları bölgelere günlük gazeteleri yetiştirebilmek için sabahlara dek, yollarda yarışan şoförler, trafik kazaları, gazete bobinleri yüklü devrilen kamyonlar, çeşitli olaylar *Hızlı Yaşayanlar*'ın temel konusunu



oluşturur. Ömer Kavur'un *Ab Güzel İstanbul* (1981) ve *Aman-sız Yol* (1985) adlı filmlerinde bu tür şoför öyküleri izleriz.

1996'da Der-
viş Zaim'in ilk si-
nema filmi *Ta-*

*Vur Gardaş
Vur (1972),
Tamer Yiğit,
Seyyal Taner*

*İffet (1982),
Müjde Ar,
Faruk Peker*

*butta Rövaşa-
ta'da, gerçek
bir yaşam öykü-
sünden aktardı-
ğı bir 'otomobil
sevdası' sergiler.
Temel öykü ga-
riban bir araba
hırsızının oto-
mobille olan
ilişkilerinin ve
naif dünyasının*



üzerine kurulmuştur. Hırsız rolündeki Ahmet Uğurlu, arabalara zarar verip parçalamak için değil, onları sevmek, onlara dokunmak ve onlarla konuşmak için çalar ve gezdikten sonra yerlerine bırakır. Otomobil hırsızlığı olayı, Sinan Çetin'in, *Romantik* adlı filminde de yer alır. Yıllar sonra 2007'de vizyona giren filmde kızkardeşine aşık olan Teoman ve arkadaşı Okan Bayülgen'le eski model, pembe renkli nostaljik bir otomobil çalarlar.

Otomobillerin kimi filmde bir 'fuhuş mekânı' olarak, sevişme sahneleri olarak da kullanıldığı görülür. 1972 yapımı, Yavuz Figenli'nin, *Vur Gardaş Vur* adlı avantüründe Seyyal Taner'le, Tamer Yiğit araba içi sahnesinde sevişirler. 1982'de Kartal Tibet'in yönettiği *İffet*te, Müjde Ar'ın başı arabanın camına sıkıştırılarak tecavüz edilir. Yavuz Özkan'ın, *Bir Sonbahar Hikayesi*nde ise, araba içi sahnesinde bu kez sevişenler Can Togay'la, Sinem Üretmen'dir. 2008'de en son izlediğimiz bu tür ateşli sahnelerden biri de Erden Kıral'ın, *Vicdan* adlı filminde ger-

*Romantik
(2002)
Okan
Bayülgen,
Yasemin
Kozanoğlu,
Teoman*





çekleşir. Nurgül Yeşilçay-Murat Han ikilisinin, araba içindeki fetişist bir ayak erotizmiyle...

VE 'DEVİRİM ARABALARI'...

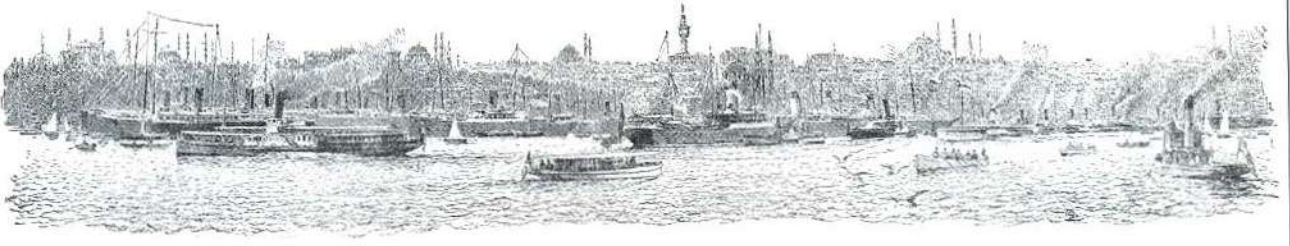
Şimdi tekrar başlara dönüyoruz. 47 yıl önce Cumhuriyet Türkiye'sinin, ilk Türk yerli yapımı arabalarını konu alan bir filmle. *Gelibolu* filmi nedeniyle, 'Bir Belgeselcinin Çanakkale Yalanları' gibi sert bir başlıkla eleştiri yağmuruna tutulan genç yönetmen Tolga Örnek, bu kez unutulmuş ve bir zamanlar depolara terk edilen otomobillerin ve bir dönemin öyküsünü gün ışığına çıkarıyor. Cemal Gürsel Paşa'nın 1961'de adını koyduğu *Devrim Arabaları*'yla.

2008 yapımı *Devrim Arabaları* 47 yıl öncesinin 'yolda kaldı! Diye alay edilen 'yürümeyen bir devrim'in öyküsü...

Kaynakça

- 50 yıllık Yaşantımız 1923-1933, Otomobil Yaşantımıza Giriyor, s. 145-151, 1975 Milliyet yay.
- Osman Öndeş, Yürümeyen Bir Devrim, *Yıllarboşluğu* der. sy, 9, Aralık 1878
- Murat 124 Yeniden Moda Oldu, *Radikal* gz. 29 Ekim 2008
- Mustafa Gökmen, 70 Yıl Sonra Meydana Çıkan Gerçek, *Klaket Der.* Sy: 11, Nisan-Mayıs 1999
- Prof. Dr. Alim Şerif Onaran, *Muhsin Ertuğrul Sineması*, s. 157-158, Kültür Bakanlığı yay. Aralık 1981

Devrim Arabaları
(2008), Hatûl Bilginer
ve filmin afişi



Kovboylar Batının Mekânlar Bizim...

Ülkemizdeki ilk uyarlamaları 1963'de çekilip, 1974'de ise bu kopyalama salgınına son verilen, Amerikan Sineması'na özgü Western türü, daha genel bir deyimle 'kovboy filmleri' bir kuşağı yıllarca etkilemiştir. 7'sinden 70'ine herkesin bir kahramanı, bir yıldız oyuncusu vardı o yıllarda. Kimi, kılıcı ve adının baş harfi (Z) işaretiyle ünlenen Zorro karakterini, kimi Silver adlı beyaz atı ve koruyucusu Kızılderili Tonto'suyla Maskeli Süvari'yi. Hele o 'süslü kovboy' Gene Autry'yi hangi çocuk hatırlamaz ki, 1950'li yıllarda dillerden düşmeyen bir şarkısı vardı. Çocukların ağız mızıkasıyla Türkçeye uydurdukları o şarkı neydi?

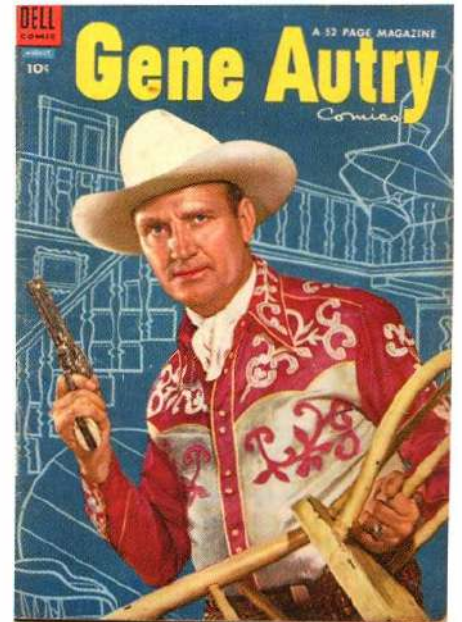
"Oyy oyy yandım tavası,
Amerikan kovboyları aslan Cinotri...?"

1993'de bir kalp krizi sonucu yitirdiğimiz cumhurbaşkanımız Turgut Özal'ın da, ünlü çizgi-roman kovboyu Red Kit'in sıkı bir hayranı olduğunu biliyor muydunuz?

Ve her çocuk bir kovboydu, 1950'li, 1960'lı yılların boş arsalarında...

Temel öyküleri kırsalda, yani Anadolu bozkırlarında geçmesine karşın, Amerikan westernleriyle bazı benzeşmeler içeren *Dadaloğlu* (1970) ve *Kızgın Toprak* (1973) gibi

*Şarkıcı kovboy
Gene Autry*





köy-kasaba türü filmleri 'yerli kovboy filmlerinden' ayrı bir yere koymak gerekiyor. Gerçekte, sinemamızın asıl kovboy filmleri onlar değil. O 'vahşi batıya' özgü, mekân, aksesuar, karakter ve tiplerin kullanımıyla öne çıkan, tam teçhizatlı 61 adet 'yerli kovboy filmi' var sinemamızda.

Belalılar Şehri
(1972),
Ahmet Sert

Evet, 1962'den 2009'a dek, çeşitli 61 deneme. Ve bu konunun meraklıları varsa, bilgilendirmek açısından tek tek sayabiliriz...

Son kovboy filmimiz *Yahşi Batı*'ya dek..

KOVBOYCUĞUN İLKLERİ

1967'de bir büyük salgına dönüşen 'kovboyculuk oyunu'nun ilk denemesi, yapımcı-yönetmen Nuri Akıncı'yla (1924-1977) başlasa da bu sürecin ağa babası Ahmet Serttir (1926-1991) Türk Sineması'nda. Akıncı'nın birbirinden bağımsız skeçlerinden oluşan *Beş Hikaye* (1962) adlı filmde bir 'vahşi batı'

İntikam Hırsı
(1963),
Hafiyesi
Orhan yıldız,
sevgilisi Ayla
Erman, şerifi
Ferhan
Tanseli



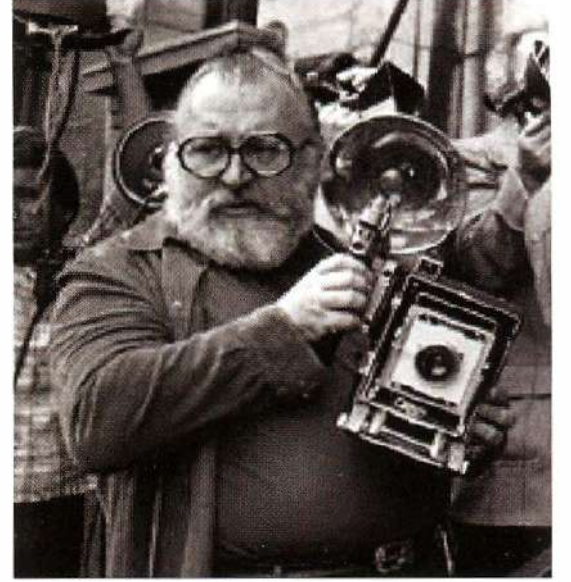
*İtalyan usulü
kovboy film-
lerinin bahası
Sergio Leone*

*İntikam
Hırs'ında
bizim
Kızılderililer*

öyküsü izleriz. Kovboy tipler-
meleri ve Kızılderili görüntüle-
riyle.

Beyoğlu'nda ayakkabı ta-
mirciliği yapan ve gerçek soya-
dı Sahaflar olan Ahmet Sert, bir
yıl sonra (1963) *İntikam Hırs'*
sını çeker. Filmin hafiyesini
Orhan Yıldız, Kansas City adı
verilen kasabanın göğsü tene-
ke yıldızlı şerifini de tiyatro ve
opera sanatçısı Ferhan Tanseli
(1927-1999) oynar. Ve filmin
afişinde 'Türkiye'de İlk Kovboy Filmi' diye yazar.

Yıllar yılı kahramanları yüceltilip idealize edilen Hollywood
westernlerinden sonra bu kez, 1964'de İtalyan kökenli Sergio
Leone (1921-1989) Bob Robertson takma adıyla yönettiği *Bir
Avuç Dolar İçin* (Per un Pugno Di Dollari) adlı filmiyle tüm
dünya seyircisini etkileyecektir. Ardından 1965'de *Birkaç Dolar
İçin* (Per Qualche Dollari Di Più) ve 1966'da çektiği *İyi, Kötü
ve Çirkin* (Il Buono, Il Brutto e Il Cattivo) bir 'spagetti western
üçlemesi'ne' dönüştüğünde, bu 'makarna kovboyları'nın yansı-
maları da Türk Sineması'nda görülecektir haliyle... Yavaş yavaş





Ringo Kit
(Kanunsuz
Kahraman),
Cüneyt Arkin,
Muzaffer
Tema, Sevdâ
Ferdağ



Kader Bağ
(1967),
Kartal Tibet,
Semiramis
Pekkan
ve Feridun
Çölgeçen

unutulmaya yüz tutan Amerikan westernleri değil, İtalyan makarna westernleri egemendir artık.

İşte bu yansımalar sonucu, (b) sınıfı küçük bütçeli şirketlerden sonra 1967'de; Akün, Erler, Pesen ve Sine Film gibi (a) sınıfı yapımevleri de katılıp, ünlü yıldızları kullanarak yabancı kaynaklı bu furıyaya teslim olurlar. Cüneyt Arkin, *Kanunsuz Kahraman*'da Ringo Kit'i; Kartal Tibet, *Kader Bağ*'nda 'Teksas'lı Korkusuz Bill'i canlandırır, kovboy giysileriyle.

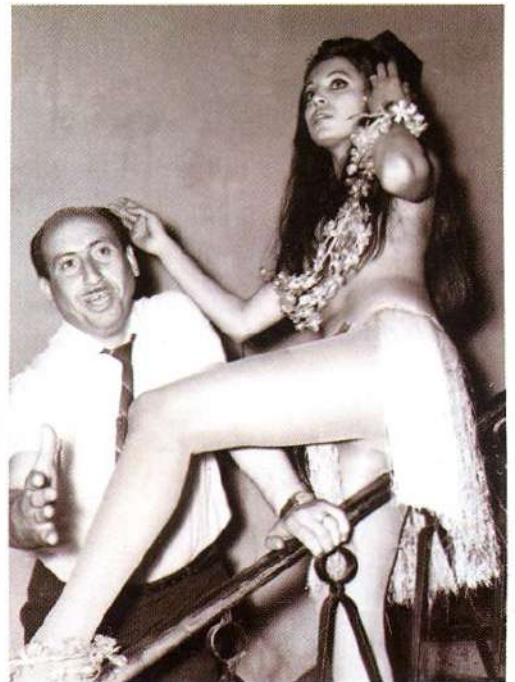
Kökü dışarıda olan bu yabancılaşıma öykünme modası çeşitli eleştirilere yol açar. Örneğin 19 Mayıs 1967 tarihli Akşam Gazetesi, olayı şu başlıkla verir:

'Türkiye Teksas Çayırı Değildir Beyler...'

KASABANIN ADI SANTA FE

1968 ve 1969, yerli *Maskeli Beşlerin*, *Maskeli Süvarî*lerin ve *Zorro*'ların yıllarıdır. Yönetmen Yılmaz Atadeniz; Tamer Yiğit, Yılmaz Köksal, Yusuf Sezgin, Yıldırım Gencer ve

Yılmaz
Atadeniz,
Seyyal Taner'i
böyle yönetiyor





Süleyman Turan'ın oynadığı *Maskeli Beşler* ile *Maskeli Beşler*'in *Dönüşünü* (1968) iç-içe çeker. *Zorro Kamçılı Süvari* ile *Zorro'nun İntikamı* da (1969) Atadeniz imzalı 'ikiz film' çalışmalarından... Latin kökenli bir Amerikan kovboyu olan Zorro'yu, Meksika giysileriyle yine Tamer Yiğit canlandırır. Özellikle de Yeşilçam'da bir 'montaj ustası' olarak ünlenmesine karşın, ancak yıllar sonra keşfedilir Yılmaz Atadeniz. O fantastik filmle-
rin ünlü yönetmenidir. Bu unutulmuş 'cevherin keşfi'ne neden olup, gündeme gelmesini sağlayan da sinema tarihçimiz Gio-
vanni Scognamillo'dur kuşkusuz. Demek ki her şey bir zaman-
lama meselesi Yeşilçam'da. Kimin ve hangi koşullarda ne za-

Maskeli Beşler
(1968)



man ve nasıl keşfedileceği bilinmiyor. Safa Önal, anılarında Yılmaz Atadeniz'e özgü bir film çekimi olayını şu satırlarla kayda geçiriyor:

"Yılmaz Ata-

Yönetmen
Kayahan
Arıkan,
kameraman
Fabri
Danışman

*Maskeli Süvari
Tom Miks'e
Karşı (1969),
Altan Bozkurt,
Tonto'su Köse
Ahmet ve delisi
Hamza Abimiz*



deniz bir kovboy filmi çekiyor Tamer Yiğit'le. Tamer Yiğit siyahlar giymiş, siyah çizmeler... Başta kovboy şapkası, siyah maske takıyor, siyah gömleli, siyah tabancalı, siyah eldivenli bir adam ve siyah bir ata biniyor. Filmin son çekim günü atı bulamıyorlar. At sahibi almış siyah atını gitmiş. Eskişehir dolaylarında bir yerdeymiş herifin mekânı, bulmaya, getirmeye imkân yok. Yılmaz'ın aklına muhteşem bir fikir gelmiş. Getirin herhangi bir at demiş, beyaz bir at getirmişler. Siyaha boyanmış. Tamer de ata binmiş, atsa at, siyahsa siyah. Seyirci neyi fark edecek. Her şey tastamam. Tamer karşı yamaçtan bu yamaca, kameraya doğru dörtnala, gittikçe büyüyerek gelecektir. Megafonla bağrılmış. Motör!.. Tamer atı mahmuzlamış Apansız bir şimşek çakmış gök gürlemiş, yağmur başlamış. At dörtnala yaklaşmakta, bir taraftan da yağmurla siyahtan beyaza dönmekte.. Kameraman, Yılmaz, asistanları dehşet içindeler... Sırılsıklam olmaktadır, farkında değiller. 'Yahu bu at beyaza dönüyor, hay Allah kahretsın' sesleri arasında manzarayı seyrediyorlar. Böyle güzel bir anıdır. Benim sinemamda bunlar çoktur."

Asıl mesleği sinema makinistliği olan Kayahan Arıkan (1929-1980) *Maskeli Süvari Tom Miks'e Karşı* adlı filmde (1969) iki ünlü çizgi-roman kovboyunu, Yeşilçam'a özgü bir zeka oyu-



nuyla bir araya getirir.

En ilkel yerli kovboy filmlerinin bile iş yapıp bir furya oluşturmaya, ünlü yapımcı Hürrem Erman'ın da (1913-2003) dikkatinden kaçmamış olmalı ki, sıcağı sıcağına aynı türden bir film çektirir Çetin İnanç'a. Yılmaz Köksal'ın oynadığı filmin adı *Çeko*'dur (1970). Filmin bir sahnesinde Alvarez Çiftliği yazılı bir tabela görürüz. Bir başka sahnedeysen, yaprakları etli ve dikenli kaktüsler de ortaya çıkınca, al sana Meksika. Sergio Leone filmlerinden tırtıklanmış müziğiyle de al sana 'spagetti westerni'. Oysa *Çeko* Ürgüp'te çekilmiştir.

Daha önceki yıllarda Yılmaz Güney'in ilk kez kovboy giysileri, kovboy aksesuarlarıyla kamera karşısına çıktığı *Kara Şahin*'in (1964) *Kovboy Ali*'nin (1966) temel konuları, yani hikâye karakterleriyle birlikte Türk köylerinde ve kasabalarında

Kovboy Ali.
Yılmaz Güney,
Müjgân Ağralı
(1966)



*Çirkin ve Cesur
(1971), Yılmaz
Güney, Aliye
Rona*

geçmektedir. 1971'de Nazmi Özer yönetiminde oynadığı ve Sergio Leone'vari etkiler taşıyan *Çirkin ve Cusur'a* gelince...

Baştan sona siyahılara bürünmüş, atlı ve silahlı isimsiz bir yabancı'nın öyküsü üzerine kurulmuş, İtalyan-Türk karışımı çalışma, bir 'Anadolu westerni' olarak, asıl kovboy filmi budur Güney'in...



*Kasabadan Bir
Görüntü, Kilise
(Hey Amigo)*

*Ölümsüzler
(1971), Fikret
Hakan ve
Melek
Görgün'ün
bacakları
görüntüde*

Fikret Hakan, Salih Güney ve Erol Taş'ın oynadığı *Ölümsüzler* (1971) adlı kovboy filmi, Büyükdere'deki Osmanlılar döneminden kalma ünlü Ab-





raham Paşa Korusu'nda çekilir. İstanbul sarraflarından Ermeni baba Kevork Eremyan'dan oğluna geçen, Büyükdere Kibrit Fabrikası sırasındaki büyük bir fidanlık üzerine kurulu Abraham Paşa Korusu (Bilezikçi Çiftliği), bu tür filmlerin, bir plato-mekân olarak vazgeçilmezidir.

'Kovboy Ahmet' deyince biraz duralım. O, tam bir 'Yeşilçam marjinali'dir. İthal malı Panço Villa'ların, Cango'ların, Tom Braks'ların, Ringo'ların, Pekos Bill'lerin at koşturduğu yıllarda, bir adı da Kovboy Ahmet'e çıkan Ahmet Sert, durur mu? İstanbul, eski Edirne yolu civarındaki Pirinççi Köy'de bir kovboy kasabası kurar. Kilisesiyle, bariyeri, bankasıyla, posta arabalarıyla

ve sağdan soldan toplanıp beyaza boyanan, yağmur yağdığında ise gerçek renkleri siyaha dönüşen sütçü beygirleriyle...Kurak ve geniş bir arazi üzerinde kurup, 'Sante Fe' adını verdiği kovboy kasabası dekorunun bir eksiği yok mudur? Galiba 'vahşi batı'nın Bizon sürüleri. O kadar olacak.. Ama yine de Yeşilçam Sineması'na özgü yaratıcı gücünden bir şey kaybetmez. Her şeye hazırdır. Nasıl ki, Batı'nın Siyuks adı verilen yayla Kızılderilileri, öldürdükleri Bizonların bağırsaklarını kurutup ok yayı yapıyorlarsa, bizim 'Kovboy Ah-

Abrahampaşa Korusu ya da Bilezikçi Çiftliği'nde Haydut Avcısı filminin çekimleri



Çiftliğinde yerli kovboy filmleri çekilen Abraham Paşa



Ölümsüzler (1971), Salih Güneş, Erol Taş, Fikret Hakan

Hey Amigo (1971) çekimleri. Kunduracı Ahmet Sert'in kurduğu Santa Fe kasabası. Yolun ortasında yönetmen (arkası dönük) Nuri Akıncı görülüyor.





met' de ha- Profesyonellerde
mam böcek- (1971)
lerini, akre- Levent Çakır (sol
bin dublörü' başta) ve Nesrin
Kaptan

olarak kulla-
nıyordu film-
lerde. Nasıl
mı? Ahmet
Sert, gazete-
ci-yazar Yal-
çın Pekşen'e
'kovboyculuk
seri-
veni'ni şöyle

dile getirir:

"Aşkımız bu kovboyculuk abi... Çok seviyorduk kov-
boy filmlerini.. Olur mu olur, dedik yaptık. Pirinçliköy'de
çevirdim hepsini. Taşlıtarla'da. Arkasında.. On dört bina
kurdum. Altısı kapalı, diğerlerinin arkası açık. Dört at al-
dım. Sonra birimizin atına iki kişi biniyoruz. Tabii bizim
atlar sütçü beygiri mübarek. İki kişi binince at sahiden

Kanun Adamı
(1972), Ayhan
Işık, Seyyal
Taner





*Ölümünü
Kendin Seç
(1971), Feri
Cansel*

*Kanun Adamı
(1972), Seyyal
Taner*



öldü. Tüfekleri tahtadan yaptım. Şemsiye telinden mekânizma koydum içine. Patlar bunlar. Ses ve duman çıkarır. Tetiği çekince mantar mantarı patlatıyor. Sonra baktım mantara da lüzum yok. Çünkü film sessiz çekiliyor. Havalı yaptım bu kez. Sigara külünü koyunca içine.. Duman yapıyordu. Bir sigaranın külüyle on mermi atmış gibi duman çıkıyor. Akrep olayına gelince. Cüneyt Arkın, bir filinde kör rolü oynuyor. Senaryoya göre kuyuya düşecek. Kuyuya düşünce elli tane akrep yüzüne yapışıyor. Gözleri açılıyor. Tabii Cüneyt, 'değil dirisi ölüsünü yüzüme sürmem' demiş. Sonra ben gelmişim akıllarına. Plastikten akrepleri hamam böceğinin üstüne yapıştırıyorum. Yere koydum mu yürüyor. Cüneyt'e göstermişler, korkmuş. Hamam böceği Yeşilçam'da çok... Ama bana iri hamam böcekleri lâzım. Çocuklara yüz lira veriyordum. Bir kavanoz getiriyorlardı. Hatta şöyle bir şey olmuştu. Cüneyt'in filmi Rumelihisari'nda çekiliyor. Ben de hamam



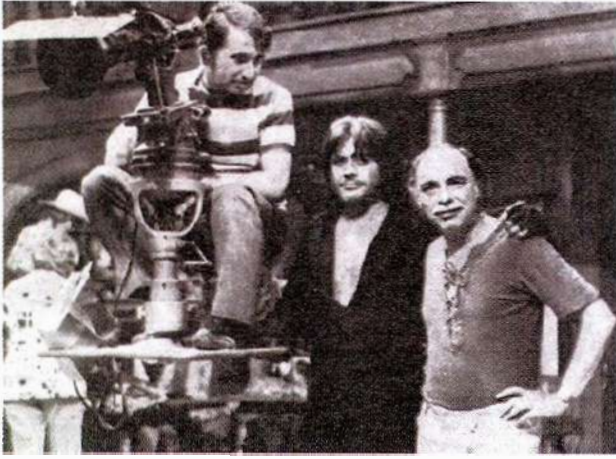
böceklerini oraya götürdüm. Film çekilirken yapıştıracam. Orada da turistler dolaşıyor. Bir tanesi kaçtı. 'Dur' falan demeye kalmadı, turistin biri bastı ezdi hayvanı..."

Küçük Kovboy (1973), İlker İnanoğlu, Cüneyt Arkin

Guido Zurli çekimde (Küçük Kovboy)

Nuri Akıncı, bu dekorlarda üç kovboy filmi birden çeker. İç-içe çektiği *Hey Amigo* ile *Hey Amigo 5 Mezar* ve *Son Düello*.

1973 yılında *Küçük Kovboy* adlı filmin mekânı, bu kez sınır ötesi bir ülkeydi. Evet, spagetti westernlerin, Amigo'ların, Gringo'ların, Sabata'ların anavatanı İtalya. Yabancı bir ülkede çekilen ilk western filmimizdir *Küçük Kovboy*. Ma-



karna ve lahmacun karışımı bir melez film özelliği taşıyan yapımı, İtalyan yönetmen Guido Zurli yönetir. Bizden Cüneyt Arkin, Erol Taş, onlardan Pascale Petit, Evelyn Stewart ve Alan Steel, bizim kovboyumuz ise İlker İnanoğlu. Yapımcı Türker İnanoğlu ile Filiz Akın'ın oğulları, 'Yumurcak' yani.

Cine Citta Stüdyoları'nda kurulan kovboy kasabası dekoru, elbette bizim Ahmet Sert'in, Taşlıtarla'daki rüzgârdan devrilen-kovboy kasabasından farklı olacaktı. Oyuncuların çalışma sistemi de. Öncelikle insan emeği de denetim altındaydı. Orada sendikalar vardı. Emek sömürüsü sıkı mıydı Cine Citta'da? Cüneyt Arkin, bakın ne diyordu:

"Sette günlük çalışmalarımız saat 17.00'ye kadar sürüyor. 17.00'den sonra, yarım yevmiye karşılığı ancak bir saat daha fazla mesai yapılabiliyor. Daha fazla çalışmak isterseniz sendika kapı gibi karşınıza dikiliyor. Meslek teşekkülleri, sosyal haklar konusunda çok titiz. İşçi ve işveren ilişkileri de en olumlu biçimde düzenlenmiş. Alan da

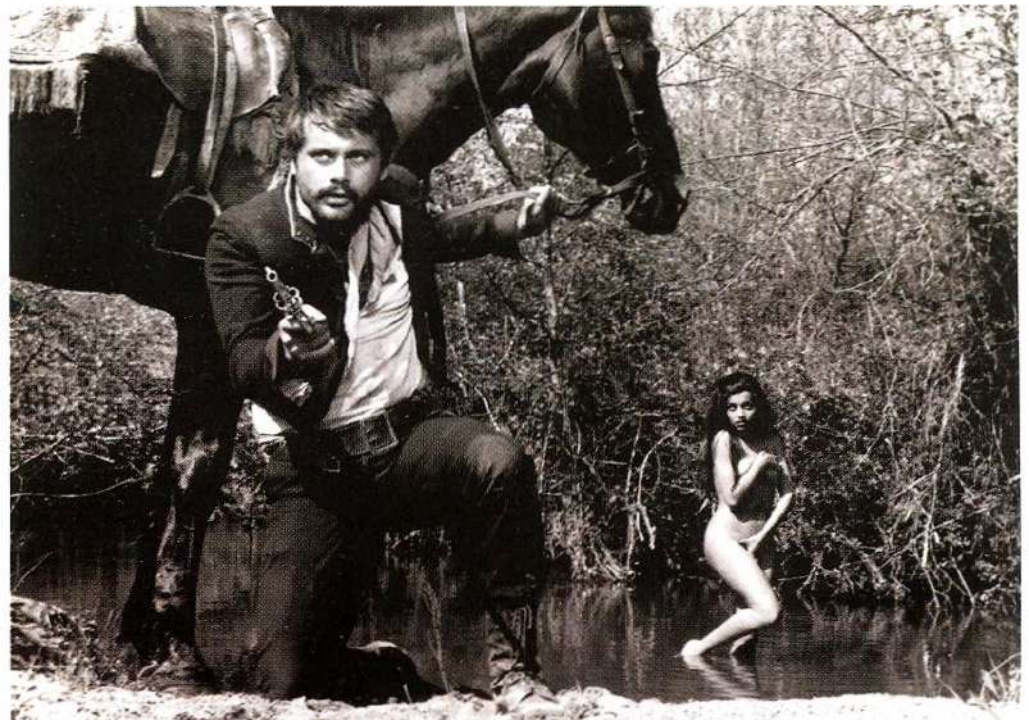


memnun, satan da..."

Ve bakıyoruz bizim 'lahmacun kovboyları' dökümüne, kimler bu uğurda savaş vermemiş ki? Hayli kabarık bir liste. Yılmaz Güney, Kartal Tibet, Öztürk Serengil, Cüneyt Arkın, Tamer Yiğit, Ayhan Işık, İzzet Günay, Kadir İnanır, Muzaffer Tema, Yılmaz Köksal, Bilal İnci, Fikret Hakan, Salih Güney, Erol Taş, Yusuf Sezgin, Süleyman Turan, İrfan Atasoy, Cihangir Gaffari, Murat Soydan ve 1974'de *Atını Seven Kovboy*la noktalanan bir sürecin 'son hafiye'si Sadri Alışık... Demek ki kimse kalmamış Yeşilçam'da.

*Ret Kit (1970),
İzzet Günay,
Kamuran
Akkor*

*Kara Güneş
(1968)
(Tamer Yiğit,
Seyyal Taner*





ŞİMDİ SIRA CEM YILMAZ'DA

Cem Yılmaz'ın
Yahşi Batı,
Kovboy
Kasahası

O 'son kovboy' filmimizden bu yana 35 yıl geçmiş. Şimdi sıra kimde?

Yahşi Batı'da
Cem Yılmaz,
Ozan Güven
ve Demet Evgar

Galiba 'vahşi batı'yı, *Yahşi Batı* yapan ünlü komedyenimiz Cem Yılmaz'da.

Ömer Faruk Sorak'ın yönettiği *Yahşi Batı*, 35 yıl sonra çekilen ilk Türk westerni. Ve filmin yapımcısı da, 'yıldız kovboy'u da Cem Yılmaz.

1971'de 'gariban kovboy' Ahmet Sert'in beş parasız kurduğu o ilkel western kasahasından 38 yıl sonra Cem Yılmaz'ın Kemerburgaz'a kondurduğu Teksas dekorları elbette çok farklı olacak. Para gücünün sağladığı kostüm tasarımlarıyla, 2009 yapımı günümüz teknolojisiyle, eli ayağı düzgün figüranlarıyla.

'Yeşilçam westernleri'nden yıllar sonra çekilen bu 'yeni kovboy sineması'nın hızlı silah çeken hafiyeleri Cem Yılmaz, Ozan Güven, Zafer Algöz ve Uğur Polat ise, kızılderili savaşçıların Apaçi'si kim? Özkan Uğur mu? Ya Calamity Jane kopyaları; Demet Evgar'la, Cansu Dere mi?

1970'li yıllarda ise Seyyal Taner *Kara Güneş*, Feri Cansel



*Seyyal Taner,
Robert
Mitchum ile*

*Seyyal Taner;
Robert
Mitchum,
Charles
Bronson ve Yul
Brynner ile
filmin setinde*

Ölümünü Kendin Seç, Arzu Okay Şimdi Silah Konuşacak, Melek Görgün Kızgın Yabancı, ve Figen Han Ölüm Fermanı, Yeşilçam'ın 'en seksi Calamity Jane'leri'ydi. Kaldı ki, Türk Sineması'nın en güzel vücutlu esmerlerinden Seyyal Taner, Yul Brynner, Robert Mitchum ve Charles Bronson'un baş rollerini Amerikan yapımı Villa Rides-Pancho Villa adlı filmde, Meksikalı bir kadını oynamıştı. Ama Buzz Kulik'in film afişinde ismi yoktu Taner'in. İspanya'da çekilen filmi izlediğinizde, ne kadar dikkat etseniz o kalabalık içinde bulabilmek çok zordu. Sırtında testi taşıyan bir figürandı çünkü. Filmin baş kadın oyuncusu Maria Grazia Buccella idi.

İspanya'dan Türkiye'ye döndüğünde şapkalı, pelerinli, tıpkı 'şövalye Pardayyan'ın kızı' benzeri, abartılı giysileriyle Michel Zevaco'nun romanlarından fırlamış gibiydi. Ve o Urfa'lı esmeri Yeşilçam'a biz getirmiştik. Ünlü gece kulübü Batı'nın sahibi

Adem Çavdar tanıştırmıştı. Ama o, bundan hiç söz etmez, Yılmaz Güney'in *Aslan Bey* adlı filminde nasıl başrol oynadığından. Gökten zembille inmemişti ya...

TÜRK YAPIMI WESTERN-KOVBOY FİLMLERİ KRONOLOJİSİ

1962

- *Beş Hikaye* (Nuri Akıncı)

1963

- *İntikam Hırsı* (Ahmet Sert)

1964

- *Kara Şahin* (Nuri Akıncı)

1966

- *Kovboy Ali* (Yılmaz Atadeniz)

1967

- *Çifte Tabancalı Damat* (O. Nuri Ergun)
- *Çelik Bilek* (Çetin İnanc)
- *Kanunsuz Kahraman-Ringo Kit* (Zafer Davutoğlu)
- *Kader Bağı* (Türker İnanoğlu)
- *Cango Korkusuz Adam* (Remzi Jöntürk)
- *Ringo Gestapo'ya Karşı* (Cevat Okçugil)

1968

- *Kara Güneş* (Kemal Kan)
- *Maskeli Beşler* (Yılmaz Atadeniz)
- *Maskeli Beşlerin Dönüşü* (Yılmaz Atadeniz)

1969

- *Maskeli Süvarinin Dönüşü* (Kayahan Arıkan)
- *Ringo Vadiler Aslanı* (Yılmaz Atadeniz)
- *Maskeli Süvari Tom Miks'e Karşı* (Kayahan Arıkan)
- *Zoro Kamçılı Süvari* (Yılmaz Atadeniz)
- *Zoro Dişi Fantomaya Karşı* (Feridun Kete)
- *Zoro'nun İntikamı* (Yılmaz Atadeniz)
- *Zoro'nun Kara Kamçısı* (Feridun Kete)

1970

- *Bir Çuval Para* (Yücel Uçanoğlu)
- *Çeko* (Çetin İnanc)
- *Kralların Öfkesi* (Yücel Uçanoğlu)
- *Ölüm Fermanı* (Kemal Kan)

Hey Amigo
(1971),
Bilal İnci



Belalılar Şehri
(1972)



- *Red Kit* (Aram Gülyüz)
- *Kanun Kaçakları Zalo* (Yılmaz Duru)
- *Yedi Belahlılar* (Yılmaz Güney)

1971

- *Batıdan Gelen Adam* (Savaş Eşici)
- *Çirkin ve Cesur* (Nazmi Özer)
- *Her Kurşuna Bir Ölü* (Mehmet Aslan)
- *Hey Amigo Santana* (Nuri Akıncı)
- *Hey Amigo Beş Mezar* (Nuri Akıncı)
- *İpini Boynunda Bil* (Ferdî Merter)
- *Kin, Silah ve Namus* (Yavuz Figenli)
- *Kızgın Yabancı* (Yavuz Figenli)
- *Korkusuz Kaptan Swing* (Tunç Başaran)
- *Ölümstüzler* (Savaş Eşici)
- *Ölümünü Kendin Seç* (Yavuz Figenli)
- *Profesyoneller* (Yavuz Yalınkılıç)
- *Sevimli Haydut* (Mehmet Aslan)
- *Şimdi Silah Komuşacak* (Kayahan Arıkan)
- *Şafakta Silah Sesleri* (Semih Evin)
- *Zapata* (Melih Gülgen)
- *Zagor Kara Bela* (Nişan Hançer)
- *Zagor Kara Korsan'ın Hazinelele* (Nişan Hançer)

1972

- *Batıda Kan Varch* (İlhan Engin)

- *Belahlılar Şehri* (Ahmet Sert)
- *Çapulcular* (Melih Gülgen)
- *Haydut Avcısı* (Melih Gülgen)
- *Kanun Adamı* (Nazmi Özer)
- *Ölmek Var Dönmek Yok* (Yılmaz Atadeniz)
- *Son Düello* (Nuri Akıncı)
- *Şehvet* (Tunç Başaran)
- *Şeytan Kan Kusturacak* (Fikret Uçak)
- *Şeytan Tırnağı Tom Braks* (Taner Oğuz)
- *Vahşetin Esirleri* (Fikret Uçak)
- *Ve Güneşe Kan Sıçradı* (Ahmet Ündağ)
- *Vur* (Tunç Başaran)

1973

- *Küçük Kovboy* (Guido Zurli)
- *Kara Maske* (Nuri Akıncı)

1974

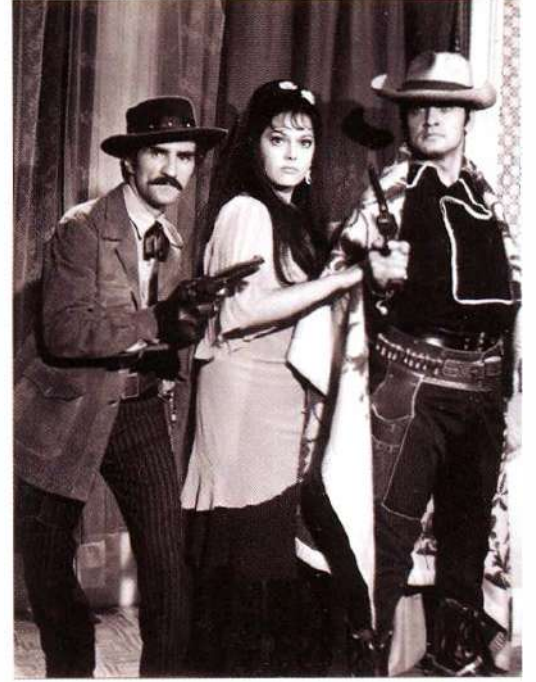
- *Atını Seven Kovboy* (Aram Gülyüz)

2010

- *Yahşi Balı* (Ömer Faruk Sorak)

Kaynakça

- Atilla Dorsay, *100 Yılım Yönetmeni*, s. 433-437, Remzi Kitabevi, 1995
- Pınar Özgüncü, *Jet Rejisor Çetin İnanc*, s. 40-42, Roll Kitapları, Ekim 2006
- *İstanbul Ansiklopedisi* (Faik Yaltırık) Cilt 2, s. 364, Tarih Vakfı yay. 1994
- Giovanni Scognamiglio, Metin Demirhan, *Fantastik Türk Sineması*, Kabalcı yay. 1999
- Ağâh Özgüç, *Türlerle Türk Sineması*, Dünya yay. Ekim 2005
- Ağâh Özgüç, *Türk Filmleri Sözlüğü 1917-2009*, Kültür Bakanlığı yay. Kasım 2009
- Coşkun Şensoy, Amerikan Kovboyları Aslan Gene Autry, *Sanat Çevresi der.* s. 248, Haziran 1999
- Yasemin Arpa, *Safa Önal Kitabı, Ne Kadar Gamlı Bu Akşam Vakti*, s.371, İş Bankası y. Mart 2009
- Yalçın Peşken, Ahmet Sert: Akrebin Dublörü Hamam Böceği Oldu, *Cumhuriyet gaz.* 15 Ekim 1983
- Claude Fahlen, *Kızılderililer*, Çev: Mehmet Ali Kayabal, sy 89-90, İletişim yay. Şubat 1993



*Cango
Korkusuz
Adam (1967)
Yılmaz Köksal,
Figen Say,
Tunç Okan*



Sinemamızda Mahalle ve Varoş Filmleri...

Bir kentin ya da bir semt merkezinin kıyılarını, kenarlarını oluşturan 'mahalle' sözcüğü, günümüzde siyasallaştırılarak, sık sık kullanılır hale geldi. Gelmedi getirildi... 'Mahalle' baskısı ya da 'mahalle baskıları' gibi söylemlerle. 'Mahalle kahvesi', 'mahalle çocuğu' gibi yakıştırmalar da eskilerden kalma.

'Yalnız baskısı olacak değil ya sineması da olabilirmiş mahallenin' diyor Mümtaz Soysal hoca. Aslında bunu, mesleğin profesyonel anlamıyla değil, geçtiğimiz Altın Portakal Festivali'nde (2009) sinemacılığa heveslenip kısa filmler çeken Antalyalı amatör mahalle halkı için söylüyor.

Konuları kenar mahallelere, varoşlara ve bu mekânlarda yaşayan halka, tiplemelere dayalı bağımsız senaryoları bir yana ayırırsak, bu tür öykülerin temel kaynağı edebiyattır. Örneğin John Steinbeck'in Yukarı Mahalle ve Sardalya Sokağı gibi.. Panait Istrati'nin Kodin'i de bu mekânların unutulmaz bir tiplemesi. Bizden ise Memduh

Kenar Mahalle
(1961)





Ün'ün 1961 yapımı Orhan Kemal uyarlaması *Avare Mustafa*.. 'Sakıncalı yazar' olması nedeniyle, birçok filmin jeneriğinde adı yazılmayan Orhan Kemal, kenar mahalle dilinin bir 'diyalog ustası'dır Türk Sineması'nda.

●Orhan Kemal,
Eminönü'nde
(Foto:Ara
Güler)

'Kahvehane tutkunu' bir yazar, bir 'kalem emekçisiydi Orhan Kemal. Babiâli'le Meserret, Yeşilçam'da Mehdi Baba'nın kahvesi... "Meserret Kahvesi, bende Babiâli'den ekmeğimi çıkar-maya çalışmanın başlangıcıdır" der Orhan Kemal. Evet, Meserret'te Babiâli'nin ünlü yazar-çizerleri, Mehdi Ba-

ba'nın Kahvesi'nde ise Yeşilçam sinemacıları, set işçileri, emekçileri...

Mehdi Baba'nın Kahvesi, Beyoğlu İstiklâl Caddesi'nde idi. Sümer Sineması ile (şimdiki adı) Yeni Rüya'nın bulunduğu Cercle d'Orient (Abraham Paşa'dan, Emekli Sandığı'na geçen) adlı tarihi yapının karşı sırasındaki Anadolu Pasajı'nda. Arka kapısı şimdilik Erol Dernek Sokağı'na açılan pasaj (şimdi yeniden yapılıyor) içinde, önüne iki üç sandalye atılmış avuç içi kadar o küçük kahvede bulurlardı Orhan Kemal'i. İş, bu kahve ocağında bağlanırdı çaylar yudumlanırken. Bir ikinci adres-ti burası.

"Uzun süre film senaryoları denedim. Bütün çabam, gerçek bir sanat eseri ortaya çıkarabilmektir. Ne kadar sanatta yatkın senaryo yazdımsa beğenilmedi... O zaman çevirdim işi ısmarlamacılığa. Yeşilçam'da üç yüze yakın senaryo yazdım..." diyordu.

İşte Orhan Kemal, üç otuz paraya yazdığı senaryoların, diyalog çalışmalarının ücretini almak için, önce Mehdi Baba'nın mekânına uğrar, sonra da onları arar dururdu. Parasını almak için adam kovalardı Yeşilçam Sokakları'nda. Sevgili dostu, kalem arkadaşı Attilâ İlhan, üç beş kuruşa senaryolar yazdığı için

Üç Arkadaş
(1958), Salih
Tozan, Semih
Sezerli, Fikret
Hakam





nasıl da kızardı Orhan Kemal'e. "Koca Orhan Kemal'e beş yüz liraya senaryo yazdırıyoruz, diyenlere de küfrü basardı... Türk Sineması'nın 'diyalog ustası' Orhan Kemal, bir 'Yeşilçam mağduru' olarak vur abalıya misâli hep sömürülmüştü....

Avare Mustafa
(1961),
Ayhan Işık,
Salih Tozan

ÖNCE SEVGİ VARDI

İsmiyle, içeriğiyle 1950'li yılların ilk kenar mahalle filmlerinden biri, Seyfi Havaeri imzasını taşır. *Kenar Mahalle*dir filmin adı. Özellikle de, o yılların kadın seyircilerini hüngür hüngür ağlatır filmin konusu. Vıcık vıcık kokan melodramatik dünyasıyla, çeşitli Arap filmlerinden kolajlanmış gibidir. Avni Dilligil'in 1953 yapımı *Mahallenin Namusu* da, iffet ve iffetsizlik üzerine kurulu konusuyla, koyu melodram sinemasının bir başka örneğini oluşturur.

1950'li yılların sonlarına doğru kenar mahalle ve bu yörede yaşayanların öyküleri, tiplenmeleri, davranış biçimleri fazla sulandırılmadan ele alınır. Arkadaşlık, dostluk, vefa ve sevgi gibi dayanışma ilişkilerindeki duygusallık, kimi sahnelerde gerçekçiliğin dışına çıksa da, o insancıl yapı bozulmaz. Siz, burun kıvrıcı ve dudak bükücü bir bakış açısıyla 'Bu bir Yeşilçam du-

Mahalle
Arkadaşları
(1961) Kadir
Savun, Erol
Taş, Efgan
Efekan, Semih
Sezerli, Suphi
Kaner





yarınlığıdır' deseniz de... İşte Memduh Ün'ün 1958 yapımı *Üç Arkadaş*'ı, bir 'kenar mahalle klasığı' olarak, bu türün ilk büyük örneğidir, yanılmıyorsak...

Ölüm
Peşimizde
Fatma Girik,
Ayhan Işık

*Üç Arkadaş*a gelinceye dek Muharrem Gürses türü melodramlarla vakit öldüren Memduh Ün, 1960'lı yılların sonlarında giderek açılacak ve kendi dünyasını oluşturacaktır. *Ayıcık*'le, *Mahallenin Sevgilisi*yle, *Kırık Çanaklar*'la (1960), *Avare Mustafa*'yla (1961), *Ağaçlar Ayakta Ölür*le (1964), küçük insanların 'küçük dünyalar'ını İstanbul'un kenar mahalle dekorları içinde görüntüleyecekti.

Boyacı (1966)
Sadri Alışık

Kenar mahalleler, eğri büğrü yokuşlu sokaklar, cumbalı evler, terk edilmiş eski konaklar, sokak aralarındaki kahvehaneler, 1960'lı yıllardaki Türk Sineması'nın Açık hava platoları gibidir. Örneğin, Metin Erksan *Gecelerin Ötesi*'ni (1960), *Mahalle Arkadaşları*'ni (1961), Memduh Ün *Üç Arkadaş*'i



*Canım
Kardeşim
(1973),
Ertem
Eğilmez'in
en dıyarlı
filmlerinden*



(1958), *Mahallenin Sevgilisini* (1960), *Avare Mustafa'yı* (1961); Osman F. Seden, *Mahalleye Gelen Gelin'i* (1961) bu doğal ve otantik dekorlar içinde çeker. Daha sonraki yıllarda Ertem Eğilmez de (1929-1989) *Kart Horoz'da* (1965), *Seni Bekleyeceğim'de* (1966), *Sürtüğün Kızı'nda* ve *Canım Kardeşim'de* (1973) benzer dekorlar içinde aynı duyguları yansıtır.

Ve yine 1960'lı yıllardaki Türk Sineması, 'tiplerimize' dayalı

BİZİM AİLE

ARZU
FILM



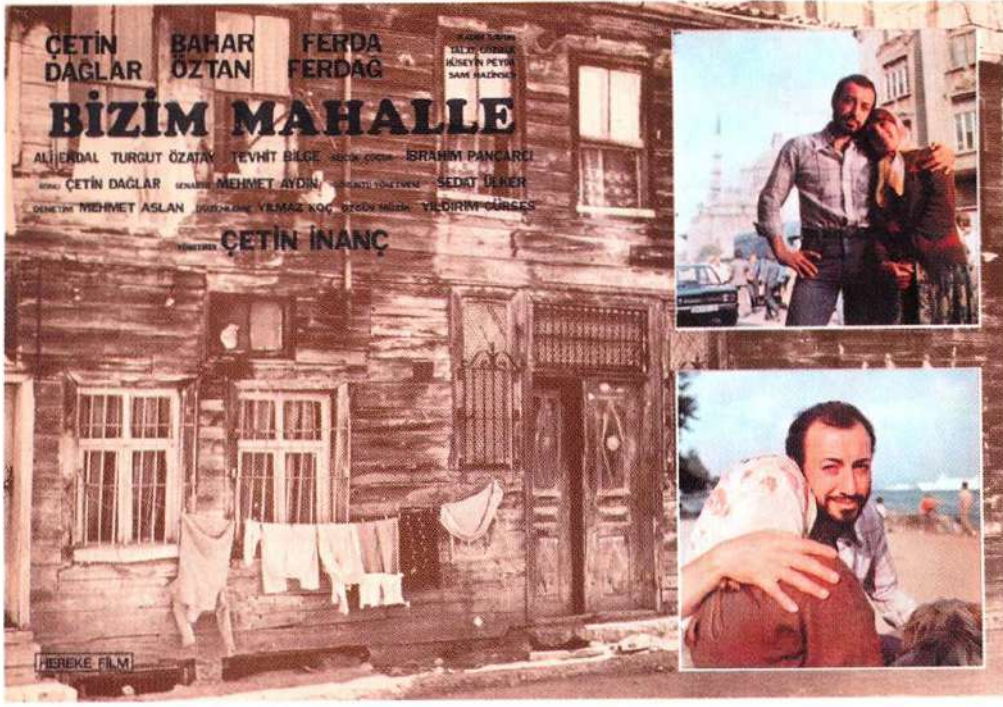
Yönetmen:
ergin orbey
münir özkul
tarık akan
adile naşit
halit akçatepe
ıtır esen
ayşen gruda
şener şen
saim alpago
cengiz nezir
ahmet arıman

Senaryo:
kriton jüdis
Senaryo:
sadık sendi

RENKLİ



*Bizim Aile
(1975)
kalabalık
kadrolu
mahalle
filmlerinden*



*Bizim Mahalle'de
(1976) Çetin
Dağlar*

bir sinemadır. Bu dekorların, bu İstanbul mahallesi mekânlarının unutulmaz 'küçük insan tiplerini Hulûsi Kentmen, Salih Tozan, Suphi Kaner, Semih Sezerli, Nubar Terziyan, Faik Coşkun, Senih Orkan, Hüseyin Baradan, Muallâ Sürer, Ali Şen, Suna Pekuysal, Ahmet Tarık Tekçe, Hüseyin Peyda, Vahi Öz, Necdet Tosun, Kadir Savun, Öztürk Serengil, Feridun Karakaya, Diclehan Baban, Uğur Kıvılcım, Sami Hazinses canlandırır her filmde. Yazık ki şimdi hiçbir yaşamayan bu zengin yüzlü karakterlerin kimileri, başrollerde görünseler de, genelde bu tür sevgi filmlerinin 'yan hikâye oyuncuları'dırlar.

Ve nasıl ki Eşref Kolçak, Türk Sineması'nda mert bir 'kenar mahalle delikanlısı' tiplerini yarattıysa, Sadri Alışık da bir 'jön-karakter' olarak, bu kentin kıyılarındaki mekânların 'Turist Ömer'i'yd.

AĞIR ROMAN'LA ESKİYE RAHMET...

1970'li yıllardaki Ertem Eğilmez'in *Canım Kardeşim* (1973) *Gülen Gözler*'i (1977) ve Ergin Orbey'in *Bizim Aile* (1975) gibi kenar mahalle kaynaklı 'küçük insan' öykülerinden sonra, giderek genetik bir dönüşüm geçirir Türk Sineması. Bu süreçte yaşanan ve değişen nedir? Ve sorun nerededir? 1990'lı yıllarda 'Yeşilçam Duyarlılığı' denen olgunun sonu mu gelmiştir?

Fantastik avantürlerin yönetmeni olarak ün yapıp, Yılmaz Atadeniz gibi yıllar sonra keşfedilen Çetin İnanç'tan 1982'de sürpriz bir film çıkar. Hiç tarzı değildir aslında. Aksiyona dayalı



lı onca filminden sonra, ilk kez kamerasının objektifini, bir mahallede yaşayan küçük insan dünyalarına çevirir. Adı *Bizim Mahalle*'dir filmin. 1976'da 15 film birden yönetmesi nedeniyle 'jet rejisör' adını taktığım Çetin İnanç, anılarını yazdığı kitapta *Bizim Mahalle*'yi nedense, birkaç satırla geçirir:

"*Bizim Mahalle* diye bir film çektim. Önce Antalya Film Festivali'ne gitti, bir derece alamadı, sonra Cannes Festivali'ne gitti bu film. Valla ben tam anlamış değilim, ta oralara kadar nasıl gittiğini, arkadaşlardan biri yollamıştır. Filmin hem yapımcısı, hem de başrol oyuncusu olan Çetin Dağlar diye bir çocuk vardı, nasıl yaptıysa, o götürdü filmi. Bahar Öztan oynuyordu... Çok sosyal bir hikaye. Festival gibi bir aşama kaydettiyse, o kadar da boş değil demektir zaten."

İşte hepsi bu kadar.

Mustafa Altıoklar'ın 1997 de Metin Kaçan'ın romanından uyarladığı *Ağır Roman*, eskiye 'rahmet' okutan bir deneme olarak ortaya çıkar. 1960'lı yılların geleneksel ahlaki değerlerini dışlayıp, şiddet gösterilerine kucak açan ve bitirim sokak tiplerleriyle 'racon' kesici bir varoş filmidir *Ağır Roman*. Filmin ana mekânı Kolera Sokağı'nda her şey 'mubah'tır.

2002'de Aydın Sayman-Ümit Cin Güven ikilisi, konusu, bu tür mekânlarda, mahallelerde ve varoşlarda geçen, anne-baba yoksunu, evsiz-barksız çocukların öyküsünü anlatır *Sır Çocukları*'nda. 2008'de Nuri Bilge Ceylan *Üç Maymun*'da tren yolu yakınlarında oturan yoksul bir aile dramını, görsel bir zengin-

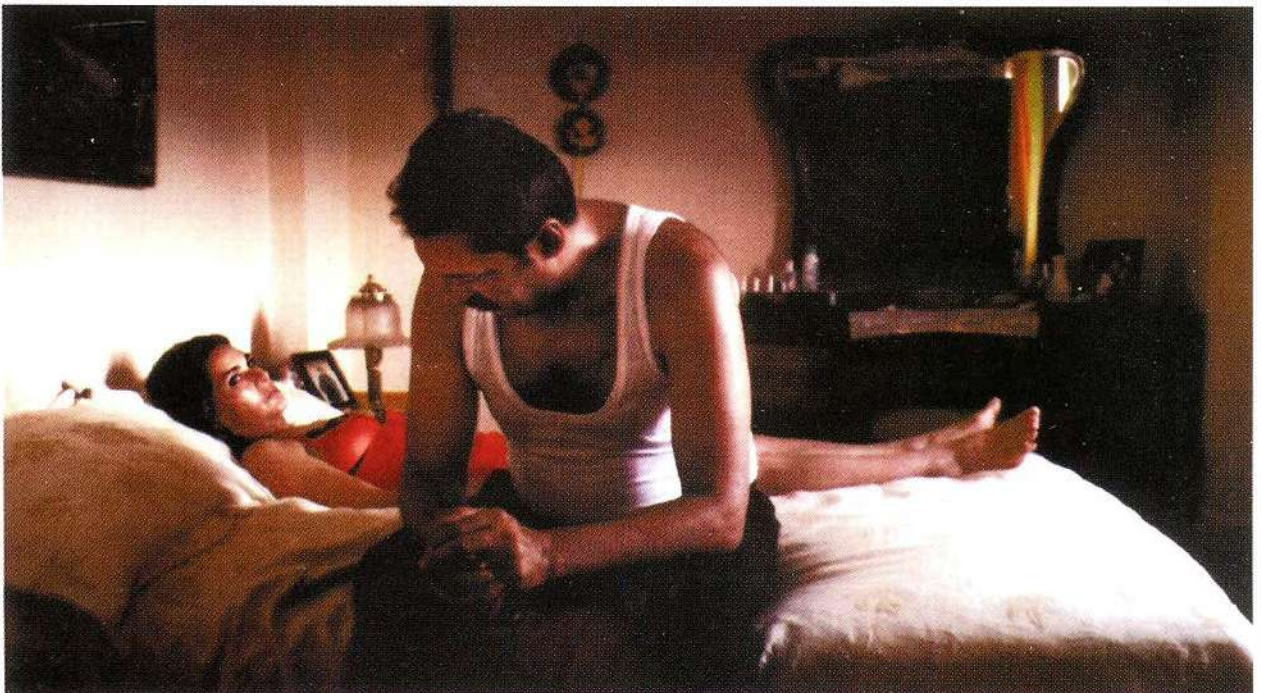


liğe dayalı bir anlatımla görüntüler. Filmin temel öyküsü, Yılmaz Güney'in 1971 yapımı *Baba*'sından alınmıştır, ana karakterlerin mesleki konumları değiştirilerek. Ama filmin olay örgüsü, birkaç ayrıntının dışında değişmez. Filmin jeneriğinde, yararlanılan kaynak gösterilseydi, değerinden bir şey mi yitirecekti? O bir Nuri Bilge Ceylan olduğu için, dokunulmayıp es geçildi. Eğer başka biri olsaydı, yanmıştı. Ve henüz bizim eleştirmenlerin bakış açıları nasıl da değişirdi?

Neden öyle durdunuz birden. Pardon, ayağınıza mı bastık?... "Eşantiyonluk tipler galerisi"mi dediniz?... Minimalistler, kavramcılar, Barbie bebekler, firijite enteller, selamsızlar ve kaptisleriyle sinema oyuncularını bile gölgede bırakanlar yani. Kiminin gerçek renkleri belli olmasada onları bizim "vatan kurtarıcı kalemşörler"imiz değil mi?

Başka Semtin Çocukları'nda (2009) Ismail Hacıoğlu ve İpek Yaylıcıoğlu

Üç Maymun (2008), Hatice Aslan, Yavuz Bingöl





KÜFÜR, SİLAH VE ŞİDDET

2009, mahalle ve varoş öykülerinin birbiri ardına geldiği hareketli bir yıl gerçekten. Bu tür filmleri seyirci önüne çıkış sıralamasına göre izlediğimizde, Aydın Bulut imzalı, *Başka Semtin Çocukları*'nın ardından gelenlere öncülük ettiği söylenebilir. Televizyon çıkışlı, yani dizi filmleri yönetmeni Bulut'un ilk sinema filmi bu.

Karmaşık ve bol öykülü bir yapım olmasına karşın, tüm oyuncularıyla, oyunculuklarıyla izlenebilen bir film. Yaklaşık 14 yıl önceki olaylar nedeniyle sık sık gündeme gelen kuşatılmış semtlerden ünlü Gazi Mahalle'sinde geçiyor filmin konusu. Birbirlerine aşık Alevi bir delikanlı ile Sünni bir genç kız ve küfürleşerek, silahlanarak, öldürerek çirkinleşen varoş bitirimleri.

Gazi Mahallesi olayları (1986)



'Şiddet uygulayan çocuk, sevgiye en muhtaç olanıdır.' Sloganıyla yola çıkan, Köln (Almanya) doğumlu oyuncu Haluk Piyas'ın da yönetmen olarak, uzun metrajlı ilk sinema filmi *Kanımdaki Barut*. Ve Haluk Piyas, hapçı babası tarafından gözleri önünde öldürülen annesi nedeniyle sevgi yoksunu, Üniversiteli Barut'u canlan-



dırır. Aile içi şiddet, eski tetikçi babası ile aralarındaki sorunlar ve çevresi, onu bir 'suç makinesi'ne dönüştürecektir. Elinde silah, adaleli vücuduyla Rambo gibi yürüyerek. Hem şiddet karşıtı, hem de şiddeti şiddetle kutsamaya çalışan bir film sonuça.

Yine bir ilk yönetmenlik denemesi ve bol ödüllü film olan *Köprüdekiler*, öncekilerinden çok farklı özellikler taşıyor tipllemeleriyle. Film, bütünüyle bir varoş filmi sayılmaz belki. Ama yönetmeni Aslı Özge, bu alanı

Köprüdekiler
(2009)

değil, varoşlarda yaşayanların kent merkezlerinde tutunabilme öykülerini, belgesele yakın bir anlatımla sergiliyor. Bu tiplmelerden Fikret, Boğaziçi Köprüsü trafiğinde, araba aralarında gül satmaya çalışır. Umut, Bostancı-Taksim arasında dolmuş şoförlüğü yapar. Murat ise bu yöreye trafik memuru olarak atanmıştır. Kirlenmemiş bu üç yoksul genç, düşleriyle, umutlarıyla Memduh Ün'ün *Üç Arkadaş*'ını anımsatır bizlere.

Bornova Bornova'nın isminden de anlaşılacağı gibi, çekim alanı İstanbul değil, İzmir'deki bir mahalledir. Temel İnankuran'ın yönettiği filmin mahalle psikopatı da beli silahlı, ağzı bozuk Salih tiplemesidir. Maryna Gorbach ile Mehmet Bahadır Er'in birlikte çektiği *Kara Köpekler Havalarken* de akıl almaz bir mafya şiddeti izleriz. Bir alışveriş merkezini mekân tutan otopark mafyası, mahalle arkadaşı iki genci kara köpeklere parçalatır acımasızca. Kurban, gençlerden ödüllü oyuncu Volga Sorgu, daha önce *Başka Sementin Çocukları*'nda canlandığı mahalle bitirimi Simo karakterinin etkisinde kalmış olmalı ki, aynen kopyalar. Vücut diliyle, davranış biçimiyle...

Emre Şahin'in 40 ve Onur Ünlü'nün *Beş Şehir* adlı filmleri de, metropollerle mahalleler arasındaki hızla akıp giden, birbirleriyle kesişen 'kurban-cellat öyküleri' içerir. Oradan oraya savrulan insanlar, yitik yaşamlar...

Bu arada, varoşlardan kopup gelen *Recep İvedik* tiplemesini ve dizisini, 'ayrı bir yere mi koymak' gerekiyor? Türk Sineması'nda 'son 20 yılın hasılat rekorları'nı kırdığına göre. Alkışlar

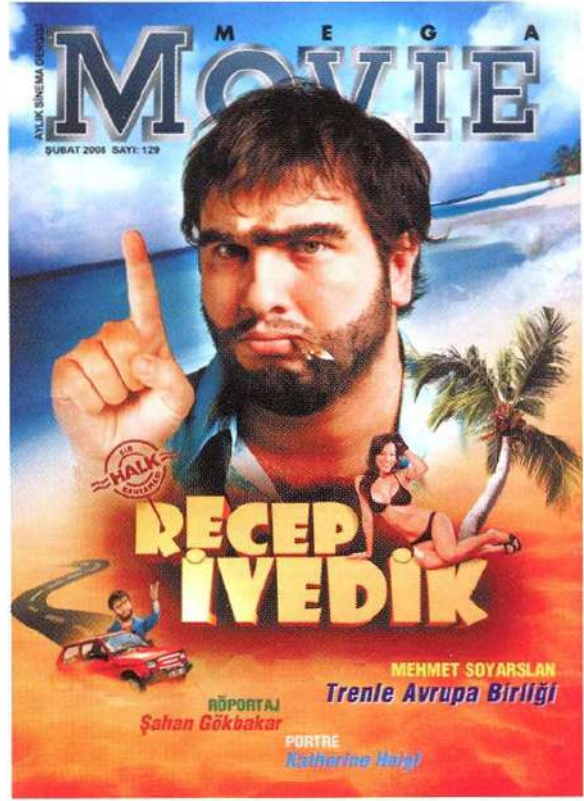
*Recep İvedik,
hangi halk
kahramanı?*

gişe başarısına. İyi de, yerlere tüküren, yellenen, orasını burasını kaşıyan bir maganda tiplemesi, nasıl bir 'halk kahramanı' sloganıyla sunuluyor, elbette tartışılır. Yaşadığımız o 'büyük kirlenme'nin ürünü olan *Recep İvedik*, kimdir? Nasrettin Hoca mı, ya da bir Keloğlan mı? Siz ne diyorsunuz? Biz 'Yaşasın Sinema' diyoruz yine de...

Bir 'şiddet toplumu'na doğru hızla yol alıyorsak, bu yozlaşmanın en vahşi biçimiyle çeşitli yansımaları görülecektir günümüz 'Türk Sineması'nda. Birbirini izleyen bu tür filmlerde 'sevgi'nin yerini 'sevgisizlik' alıyorsa, 1960'lı yılların 'masumiyet duygusu' da aynı hızla kirleniyor demektir. Ve görülen de odur...

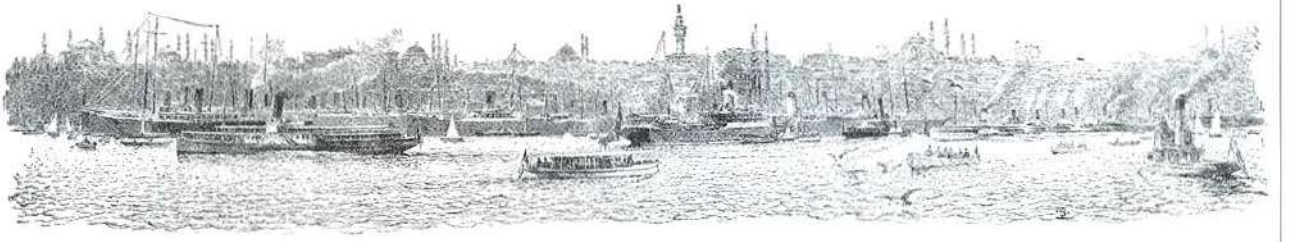
Ünlü şairimiz Özdemir Asaf, bu toplumsal ve çevresel kirlenmeyi, çoktan görmüş olmalı. Yıllar önce yazdığı 'jüri' adlı şiirinin dizelerinde ne diyordu?

"Bütün renkler aynı hızla kirleniyordu,
Birinciliği beyaza verdiler".



Kaynakça

- Mümtaz Soysal, Mahalle Filmleri, *Cumhuriyet gaz.*, 14 Ekim 2009
- Nurer Uğurlu, *Orhan Kemal'in İkbal Kahvesi*, sh. 345-355, Cem yay,
- Çetin İnanç, *Jet Rejisor*, Haz: Pınar Öğünç, sh. 90, Roll yay. 2006
- Ümit Yaşar Oğuzcan, *Garip Şiirler Antolojisi*, sh. 34, Bilgi yay. 1958



Kahvehaneler, Meyhaneler ve Sağlığa Zararlı 'Cigaralı' Sahneler

Sağolsun, bizim sinema ile ilgili kuruluşlarınız her zamanki derin uykularındayken Reha Muhtar, Vatan Gazetesi'nde (27 Ocak 2008) *'Fred Çakmaktaşı'tan Daha Taş Kafalı Olan Aydınlar'* başlığıyla ilk uyarıyı yapıyordu. Tüm sinema camiasını ilgilendiren yazısında diyordu ki:

"Sadri Alışık'tan, Ediz Hun'a, Cüneyt Arkın'dan, aşk acısı

Filiz Akınlı bir meyhane sohbetinde Tamer Yiğit, Turgut Özalay, Necdet Tosun, Hüseyin Baradan, Vahi Öz, Jale Öz





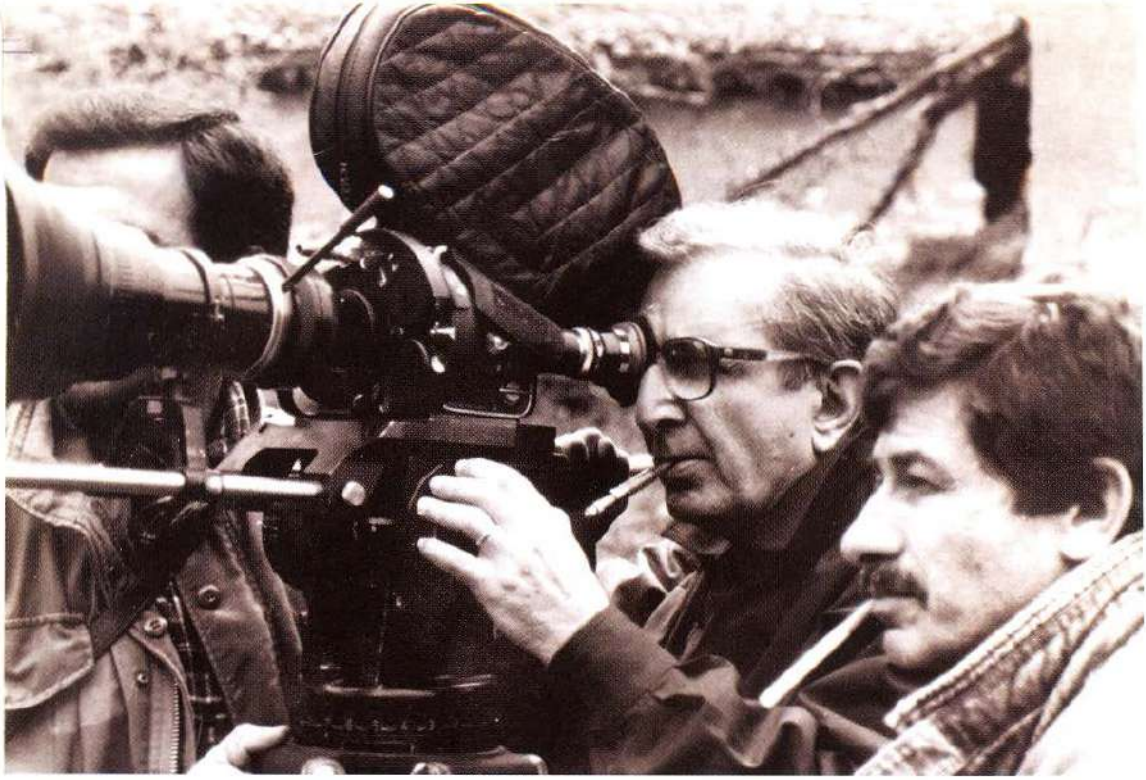
*Sigaralı ilginç
bir görüntü;
Ekrem Bora,
Meral Sayın,
Peri-Han*

çekerken içki içiyor görünen Türk Sineması'nın sultanları, kraliçeleri, 'Türkân Şoray, Fatma Girik, Hülya Koçyiğit'e kadar herkesin filmi artık vizyondan kalkıyor.."

Muhtar, bu satırları neden yazmıştı? Bu yazının kaynağı, o günlerindeki sürpriz bir haberdirdi. RTÜK (Radyo Televizyon Üst Kurulu) yeni bir yasa tasarısının hazırlığı içindeydi. Bundan böyle "Evlilik yıldönümlerini birer kadeh şarap içerek kutlayan çiftleri konu alan sahnelere de 'Alkol mutluluğun tamamlayıcısı olarak lanse ediliyor' diyerek ceza verilecekti."

Ve kuşkusuz bu yasaklar, yalnızca meyhanelerde, pavyonlarda mutluluğa kadeh kaldırılan sahneler için geçerli değildi. Dumanı tüttürülen sigaralı sahneler de topun ağzındaydı. Filmelerde ve TV dizilerinde içki içmek, sigara içmek sağlığa zararlıydı. Bu tür görüntüler özendirme amaçlıydı. Tek kelimeyle 'muzır'dı.

'Sigaralı özel yaşamlar' deyince, Türk Sineması'nda, hemen akla Atıf Yılmaz'la Sadri Alışık gelir. Bu iki ünlü sinemamızın ağızlarından sigara düşmez. Özellikle de Atıf Yılmaz. Evde, sokakta, film çekimlerinde sette... Dudağındaki ucu küllenmiş yarım sigarası bir emzik gibidir. Siz buna bir seksolog yoru-



muyla 'emme kopleksi' diyebiliriz.

Ünlü çizer Maurice de Bevore'un çizgi-roman kahramanı Red Kit gibi, dudağından düşmeyen sigarası Atıf Yılmaz'ın başına dert açar 1981'de. Ünlü yönetmen, şikâyet üzerine 'kira tesbiti' için Beyoğlu Erman Han'daki ofisine gelen üst düzey bir devlet yetkilisiyle tartışır. Dudakları arasındaki küllenmiş yarım sigarası yüzünden:

- At o sigarayı, ben yargıçım.
- Atmam ben de Atıf Yılmaz'ım.
- Seni tutuklatırım.
- Tutuklatamazsın..."

Derken, Atıf Yılmaz tutuklanıp, Bayrampaşa Cezaev'i'nde iki ay yatar. Sigaranın 'muzır'lığına bakın. Şimdi kim haklı?

İşte 19 Temmuz'dan itibaren geçerli olmak üzere, sıra sigaralı sahneler geldi. Beyoğlu'nun tarihi Çiçek Pasajı'nda, Kumkapı'nın turistik meyhanelerinde, Bursa'da ünlü Arap Şükrü sokağındaki meyhanelerde sigara içilmeyecek. Yazın neyse de, asıl sorun kış aylarında, kahvehane ve meyhaneler için. 'Türkiye'de yaklaşık 20 milyon sigara tiryakisi var' diyor Oktay Ekinci.

Dumansız temiz havayı ciğerlerine çekmeye kimin itirazı olabilir ki. Ama buradaki asıl sorun, özellikle eski Yeşilçam filmlerindeki alkol alınan, sigara içilen sahneler bir süreden beri sansür uygulanmasında. Nedeni, bu tür sahne ve görüntülerin 'yasakçı' bir bakış açısına göre 'özendirici' olması. İyi de,

*Atıf Yılmaz,
kamera
arkasında
ünlü
sigarasıyla*



Çile TV kanallarında gösterime giren, ateşli silahların sıkça kullanıldığı, birbirinin kopyası o mafya türü diziler, geceler boyu izlenen o kötü magazin ağırlıklı aptal programlar 'sağlığa zararlı' ya da özendirici olmuyordu sanki...

'BİP' SESLERİ, BUZLANMA BALONCUKLARI...

19 Temmuz 2009'da yürürlüğe giren 'sigara yasağı'nın ardından TV kanallarında o eski Yeşilçam filmlerini izlemek daha da zorlaştı. Film izleme olgusunun keyfi kaçırıldı. Evlilik yıldönümlerini, yaş günü partilerini ya da kahvehane ve meyhane sohbetlerini içeren sahnelerde içkinin, sigaranın özendirici biçimiyle reklamı yapılmıyor ki.

Bu bir gelenek, bu bir yaşam gerçeği.. Bir yaşam kültürünün, mutluluğun ya da tersine Türk insanına özgü aşk acılarının Sadri Alışıkca 'efkarlanma'nın sinemasal yansımaları bu.

Ama gelin görün ki, bir TV kanalında izlediğiniz yerli filmde, bazı diyalogların üzerine 'bip' sesleri düşüyor. Anlaşılan 'siz bu konuşmaları duymayın deniyor. Bir diğer kanalda Perihan Savaş'lı bir film oynuyor. Savaş'ın parmakları arasında bir sigara var. Savaş, odanın içinde hangi yöne gitse, sigara üzerindeki kamuflaj balon da mecburen onu izliyor. Siz de peşinden... Bu sahnede de 'o sigarayı görmemiş olun' deniyor kibarca...

Bir başka kanala geçiyoruz müsademizle. Orada ise Çile ad-



lı bir yerli film oynuyor, bir yıl önce yitirdiğimiz Yücel Çakmaklı'nın. Filmin bir yaş günü sahnesinde Ediz Hun ve Lâle Belkıs içki içiyorlar. Ellerinde kadehler. Ama göremiyorsunuz ki... Görüntülerin altları, birbirlerinin üzerine bindirilmiş parçalı şekillerle buzlandırılarak sansürlenmiş. 'Çile' ki , tam çile.. Gerçekte bu bir denetim ayıbı. Yönetmenine de, oyuncularına da, yapımcısına da, sinemacılık mesleğine de.

BİR SİGARA İÇEBİLİR MİYİM?

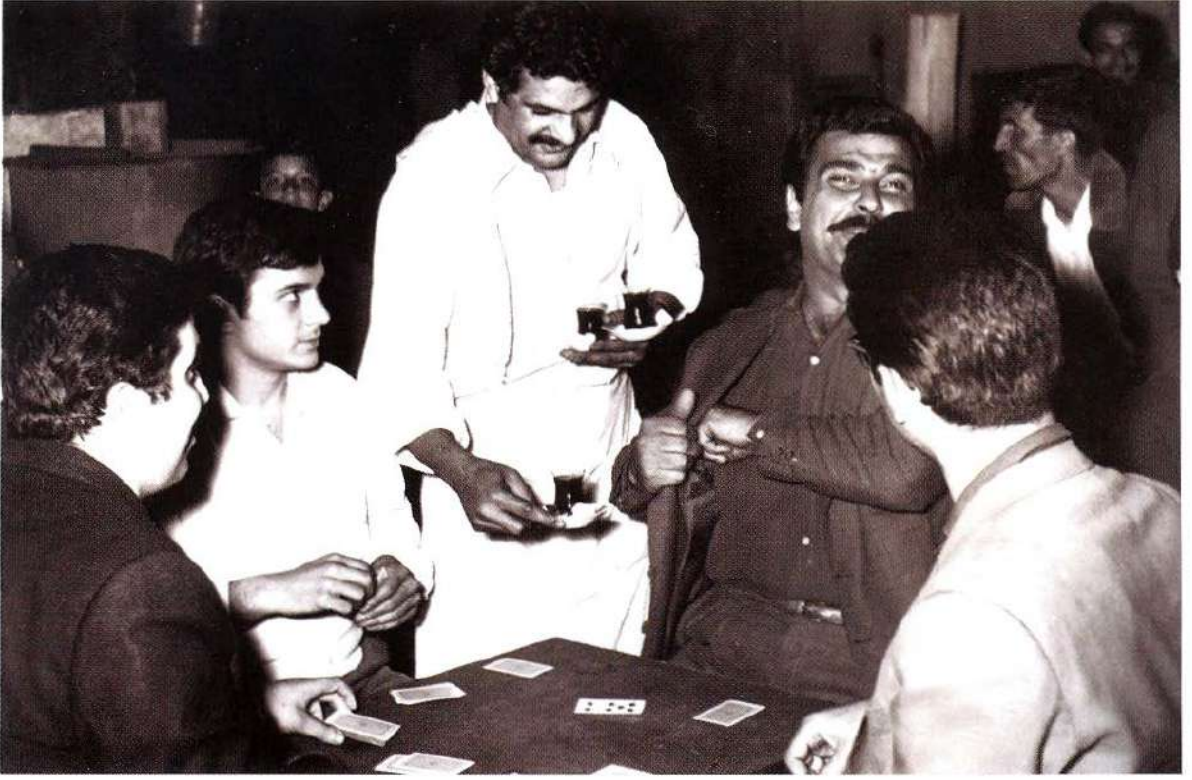
Diyelim ki, Lütfi Ö. Akad ustanın kült filmi *Vesikalı Yarım*'i bir kanalda izliyorsunuz. Türkân Şoray, bir pavyonda konso-matris, İzzet Günay da ona tutkun müşterisi. Şoray, İzzet'in masasına elindeki sigarasıyla yaklaşacak. Sonra da 'Bir sigara içebilir miyim, yakar mısınız' deyip, ağzına sigarasını götürdüğünde, o duygu yüklü, o gizemli atmosferin akıbeti ne olacak? Buzlandırılarak deforme edilmiş bir görüntü izleyeceksiniz maalesef.. Başka şansınız var mı ki?

1944 tarihli, 3984 sayılı bir kanunla alkol ve tütün ürünlerinin reklamı yasaklanmıştır. Zararları nedeniyle övülemez, özendirilemez, doğrudur. Ama konu gereği sinema karelerinde yer alan sigaralı bir kahvehane sahnesi, bu yasakla nasıl bağ-

*Seni
Bekleyeceğim
(1966), Fatma
Çirik*

*Vesikalı Yarım
(1968),
İzzet Günay,
Türkân Şoray*





daşabilir. Nasıl cezalandırılır, yoruma açıktır. Kaldı ki sigaralı *Erol Taş'ın* kahvehane sahneleri yüzlerce filmde vardır. Köy kahvelerinden *Ünlü Kahvesi* sabahçı kahvelerine dek...

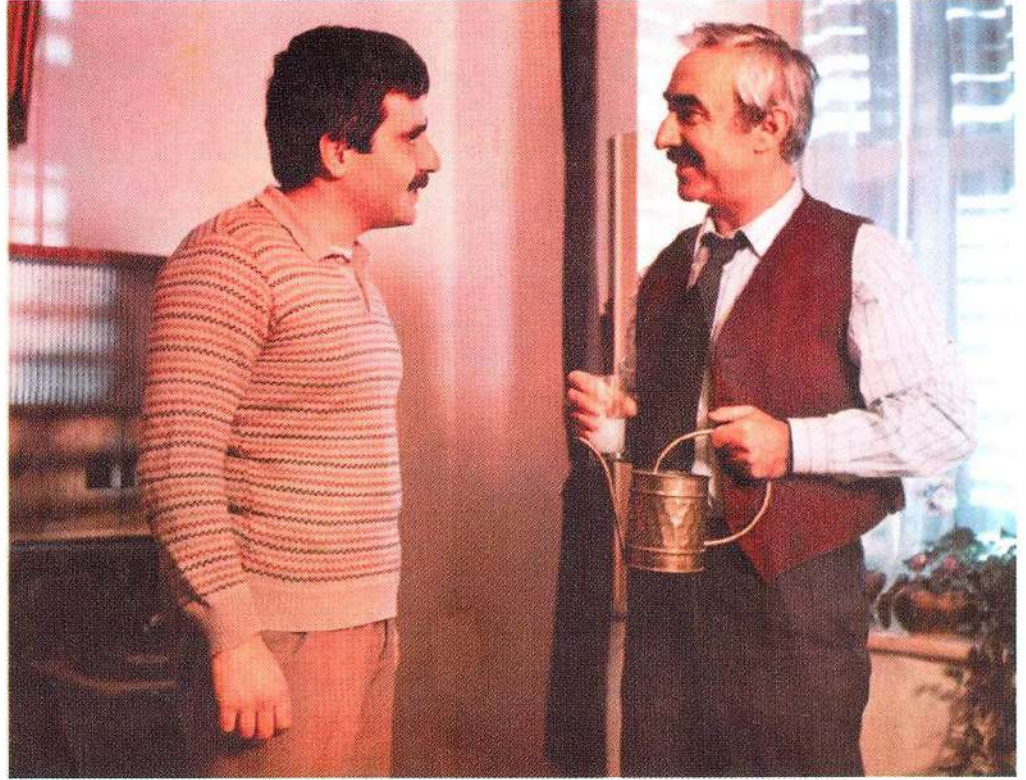
Bir dönemlerde Erol Taş'ın Cankurtaran'daki kahvesi; Hasan Ceylan'ın Beyoğlu Mis Sokağı'ndaki 'bitirimler kahvesi', Eşref Vural'ın Kasımpaşa'daki kahvesi, yine Beyoğlu'ndaki sazlı-sözlü sohbetlerin yapıldığı 'müzisyenler kahvesi' bu tür sahnelerin ünlü mekânlarıdır.

Ve Bülent Oran'ın yaşamı bir filme konu olsa. Sayısız senaryo yazdığı Taksim Meydanı'na bakan ünlü Eftalapullos Kahvesi'nde, uç-uca dizilmiş sigara izmaritleriyle içi dolu kül tablası, yakın plan çekilmeyecek midir? "Her yeni senaryo yazışında heyecanlanıp, sigarasıyla kazağını, kim bilir kaç kez yakmıştı" der kızı Fatma Oran.

BİR KAHVEHANE ANISI

Erol Taş'ın Cankurtaran'daki kahvesi, sigaralı ya da sigarasız bu tür sahnelerin 'milli plato'su gibidir. Gerçek bir dekoru olduğundan ilk akla orası gelir. Memduh Ün'ün unutamadığı bir anısı vardır bu mekânla. *Kismetin En Güzeli* (1963) adlı filmin kahve sahnelerini çekerken, mahalle delikanlıları tarafından az daha linç edileceklermiş. Zor kurtulmuşlar. Memduh Ün, 46 yıl önceki olayı şöyle anlatır:

Muhsin Bey
(1986), Şener
Şen, Uğur Yücel



“Erol kabadayıydı, bileği çok güçlüydü, elebaşlarını kötü dövdi. Sonrasında bizi kimse rahatsız etmedi.”

Memduh Ün'ün birçok filminde kahvehane sahnesi vardır. *Üç Arkadaş*'in (1958) kahvehane sahnesini Ortaköy'de bir mekânda çeker. *Ağaçlar Ayakta Ölüyor*'ün (1964) kahve sahnesini Beylerbeyi'nde, meyhaneyi ise **Beyoğlu** Balık Pazarı'nda görüntüler.

İşte Adalet
(*Son Darbe*)
1985, Nilgün
Akçaoğlu

Sigaralı veya sigarasız, dumanlı ya da dumansız bu tür sahnelerin temel öyküler içinde bir işlevi olmalıdır. Önemli olan,

bu mekânların kullanım biçimidir nedenleri açısından. Nedenli bir örnek vermek gerekirse, Yavuz Turgul'un, Şener Şen'li *Muhsin Bey* filmi (1986) gelir akla. Klasik Türk Müziğine tutkun, dönemi ni kapamış eski bir organizatör olan Muhsin **Bey**, ayakçı yardımcısıyla kendi ofisi gibi kullanır kahvehaneyi. Randevularını burada verir. Muhsin Bey





*Abuzer
Kadaiyf (1999)
Metin Akpınar,
Talat Bulut'la*

karakteri eşliğinde çeşitli tipler izleriz. Türkücü olmak için gelenler, kalp krizi geçiren yaşlı bir müzisyen. Traji-komik bir kahve dünyası yaratılır.

Kahve ve sigara.. Birbirlerinin tamamlayıcısıdır. Bu bir gelenek yaşamımızda

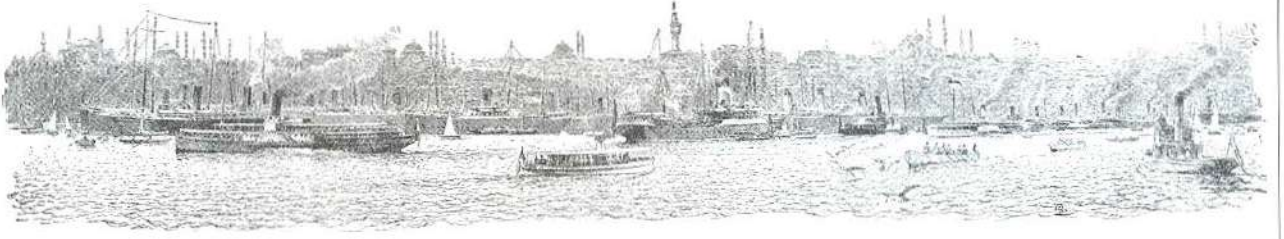
Ve aslında bu yasakçı görüşün hedefi buzlandırılan, karartılan, balonlanan kahvehaneler değil, keyifle tütürülen sigaradır. Yine meyhane sohbetleri, yaş günü partileri, evlilik kutlamaları değil, tokuşturulan kadehler ve içkidir sonuçta.

Elbette 'dumansız hava'... Bizim de itirazımız olamaz. Ama bu yasaklamalar, tepeden inercesine film karelerine dek uzanıyorsa...

Ne diyelim.. Eski bir şarkı dizesiyle noktalayalım:
'Sigaranın dumanı, yoktur yarın imanı.'

Kaynakça

- Relha Muhtar, Fred Çakmak'tan Taş Kafa Olan Aydınlar, *Vatan gaz.* 27 Ocak 2008
- Ağâh Özgüç, Atıf Yılmaz Sinemada 50 Yıl- Biraz İronik Biraz Erotik Bir Yeşilçam Portresi, s. 106-108, Ankara Sinema Derneği yay. Ekim 2001
- Oktay Ekinci, Amaç Meyhaneleri Bitirmek mi?, *Cumhuriyet gaz.* 13 Ağustos 2009
- Memduh Ün Filmlerini Anlatıyor, s. 134, Kabalcı yay. Ağustos 2009



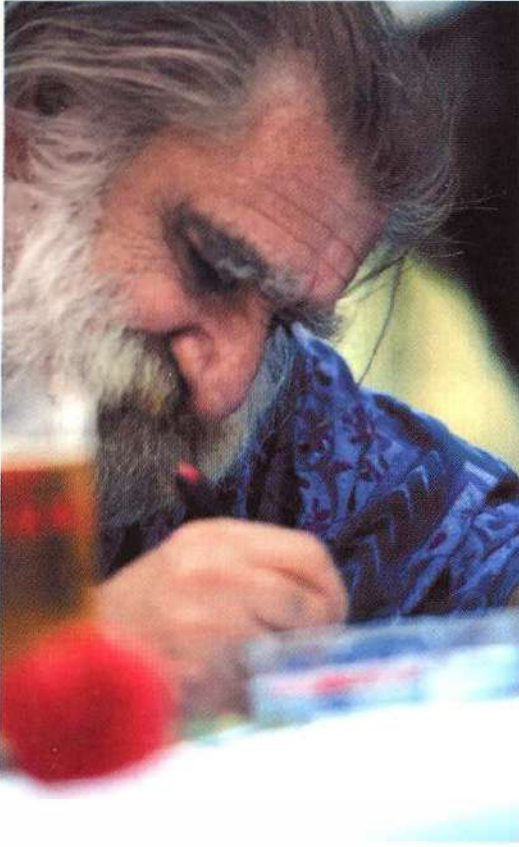
Şarabın Türk Sinemasına Yansıması

Yunan Mitolojisi'nde Dionysos, şarap ve sarhoşluk tanrısı olarak tanımlanır. Zeus'un oğlu Dionysos'a göre şarabın tatlı sarhoşluğu töresel bir şenliktir. Ve giderek kendiliğinde marjinal bir kültür oluşturan bu şenlikler, yıllar sonra Roma İmparatorluğu döneminde bir tarihsel çılgınlığa dönüşecektir.

Osmanlı İmparatorluğu dönemindeki şarap üretimi konusunda ise ansiklopediler şu bilgileri aktarır: "Anadolu, çok eski zamanlardan beri bağcılığın ve şarap üretimin önemli merkezlerinden biri olmakla birlikte, Osmanlı İmparatorluğu döneminde şarapçılık, Müslüman olmayan azınlıkların yürüttüğü bir uğraş olmuştur. İmparatorluğun son dönemlerinde, 300 dolayında şarap imalâthanesinin bulunduğu ve şarap dışalımının önemli boyutlara ulaştığı bilinmektedir". Şarabın kendine özgü, Dionysos sarhoşluğu, edebiyat dünyasında neleri anımsatmaz ki?

Benzeşmeler şiirseldir. Örneğin şarabın kırmızı rengi, 'sevgi-
linin dudağı, yanağı, âşığın kanlı gözyaşları'dır. Aşk ve şarapla
ilgili temaların Divan Edebiyatı'na da yansıdığı görülür. Osman-
lı Tarihi'nde 'Lâle Devri' diye anılan dönemin ve de Divan Ede-
biyatı şairlerinden Nedim'in dizelerinde şu satırlar yer alır:

"Zahit ölür gider gam-ı havz-ı behiştten
Biz bir kadeh şarap def-i gam eyleriz."



CAN YÜCEL'DEN ŞARAPLI BİR ANI

*Can Yücel,
imza gününde
(Foto:Lütfü
Dağtaş)*

Şaraptan, edebiyattan ve Nedim'den söz açılmışken, ünlü şairimiz Can Yücel'in konumuzla ilgili bir anısından söz etmemek mümkün mü? Hele bu, şaraplı bir hapishane anısı olursa...

Olayın geçtiği dönem 12 Mart Darbesi yıllarıdır. Can Yücel, çevirisini yaptığı *Che Guevera'nın Günlüğü* adlı kitap yüzünden hapse mahkûm olur. Sürgün yıllarını geçirdiği Adana Cezaevi ziyaretlerinde dostları, onu yalnız bırakmaz. Sevenlerinin

sebzeyle meyveyle beslediği Can Yücel, Adana Cezaevi'nde patates, soğan soyarak kendi yemeğini yapar. Ne var ki, hapse girdiğinden beri çok sevdiği şaraba hasret kalmıştır. Çünkü, içki gibi keyif verici alkollü her şeyin cezaevine sokulması yasaktır.

*Sevda Ferdağ,
Nilüfer Aydan,
Leyla Sayar'ın
şaraplı sohbeti*

Dostlarının getirdiği üzümlerle, onun da çaresini bulur sonunda. Pencere kenarlarına sevdiği üzümler, Adana'nın kızgın güneşi altında şaraba dönmüştür. Ardından sofralar kurulur ve Yücel'in hapishane işi şarabı, gizlice termostan içilir mahkûm dostlarıyla birlikte. Bir arama sırasında ise,





termoslardan şarap içildiği fark edilince Can Yücel'e hücre cezası verilir. Suçu, cezaevinde şarap imâl etmektir.

ŞARAP VE TÜRK SİNEMASI

Asırlar önce Dionysos'un asma dallarından topladığı üzüm tanelerini ezerek, bir altın kupadan içtiği şarap ve şarabın gerçek yapım serüveni, çeşitli süreçlerden geçerek hayatımıza girer. Tadıyla sofralarımızı ve hayatımızı renklendiren ve de alkollü içecekler içinde çok özel bir yeri olan şarabın sinemasal yansımalarını zaman zaman film karelerinde görürüz. Kimi filmlerde şarapçı tiplmeleri öne çıkarılarak, kimi filmlerde ise bir



*Lâle Devri
(1951)*

*Çolpan İlhan,
Ayhan Işık,
Belgin Doruk'lu
bir Yılbaşı
kullaması*



sahnelik şaraplı görüntüler yer verilecek...

Valan ve Namık Kemal (1951), Cabide Sonku, Cüneyt Gökçer

1951'de Vedat Ar'ın yönettiği *Lâle Devri* adlı tarihsel filmde, şair Nedim'i Orhon Murat Arıburnu canlandırır. Ruhi Su'nun saz çalarak eşlik ettiği sahne-

de, Nedim şiir okur ve 'Nur ol...' sesleriyle havaya kaldırılan gümüş kupalardan şarap içilir. Şiirli dinletiler ve şaraplı demlenmeler, bir kültürün vazgeçilmez özellikleridir kuşkusuz.

Günümüzde olduğu gibi meyhane, bar, gece kulübü ve gazino türü içkili mekânların görüntülendiği büyük şehir filmle-
rinde şaraplı sahneler sık sık yer alır. İşte, şarap keyfinin yaşandığı bir gece kulübü sahnesini 1953 yapımı *Öldüren Şehir* adlı

Kanun Namına (1952) Pola Morelli, Ayhan Işık





Cingöz Recai
(1954), *Emine*
Engin, Turan
Seyfioğlu

Eşkârlyım
Abiler(1966)

filmde izleriz. Lütfü Ömer Akad ustanın yönettiği filmin bu sahnesinde, konsomatris şarkıcı rolündeki ve Yeşilçam'ın 'vamp kadın'larından Pola Morelli, şuh bir yürütyüşle şarap yudumlayan bir çifte yaklaşır. Ve ardından onu izleyen kamera, buz kovaları içindeki şarap şişelerini de, içkiyi içicileriyle birlikte görüntüler.



Eşkârlyım
Abiler(1966)
Filiz Akın, Faik
Coşkun, Sadri
Alışık



Yine Lütfü Ömer Akad'ın 1967'de çektiği bir diğer filmle devam ediyoruz konumuza. *Kurbanlık Katil*, Akad, Yılmaz Güney işbirliğinin 'kiralık katil' temalı ilginç filmlerinden biridir. Ne var ki bu film 'kayıp filmler' arasındadır. Yılmaz Güney söz konusu filmde ayaklarını sürüyerek kambur kambur yürüyen, yerlerden izmarit toplayan, Galata'daki bir ayakçı meyhanesinden yaka,paça dışarıya atılan ve sonra da taşlarla camları kıran, ayyaş şarapçı Mustafa tiplemesini oynar. Yönetmen Osman Faik Seden'in 'nefes kesici', Lütfü Ömer Akad'ın; 'şaşırtıcı ve olağanüstü', birinci bölümde Yılmaz'ın oyunu gibi bir oyun, bir daha hiçbir 'Türk Filmi'nde görülmedi" dediği Şarapçı Mustafa kompozisyonu, sinema tarihçisi Âlim Şerif Onaran'a göre ise "Güney, sanat yaşamında bir bakıma Chaplinesque bir boyut kazanmıştır."

*Kurbanlık Katil (1967)
Yılmaz Güney'den
unutulmaz bir
şarapçı karakteri*

1960'lı yıllarda Osmanlı ve Bizans dönemlerini konu alan *Karaoğlan*, *Malkoçoğlu*, *Tarkan*, *Kara Murat* gibi kılıçlı, çizgi, roman kahramanlı fantastik filmlere gelince; şarap içme sahneleri biribirinin benzeridir hep. Uzun yolların konaklama mekânları olan 'han'larda şarap da içilir, birbirlerine düşman gruplar karşı karşıya geldiklerinde kılıçlar da çekilir. Masalar, şarap testileri yerlerde, şarap kupaları havalardadır...

Melih Gülgen'in yönettiği *İmparator*, 1984 yapımı bir mafya türü filmidir. Filmin bir gece kulübü sahnesinde, Kadir İnanır'la,



*Malkoçoğlu
Kara Korsan
(1968)*

*Tabutta
Rövaşata
(1996), Ahmet
Uğurlu, Tuncel
Kurtiz*

Seda Sayan şarap içerler karşılıklı. Masadaki kırmızı şarap, mutluluğun simgesi gibidir. Düşmanları tarafından kurşunlanan mafya babası İnanır, tedavi gördüğü hastanede tanıdığı hemşire rolündeki Sayan'a evlenme teklifinde bulunacaktır.

Derviş Zaim'in 1996'daki ilk yönetmenlik denemesi *Tabutta Rövaşata*'da şarapçı bir araba hırsızı tiplemesini izleriz. Ahmet Uğurlu, Rumelihisarı'nı mesken tutmuş, kayıklarda ve balıkçı kahvelerinde sabahlayan şarapçı Mahsun'u unutulmaz bir yo-

rumla sergiler. Şarap olgusu, yaşamın kıyısındaki balıkçıların bir dostluk simgesi olarak kullanılır filmde. O kıyılarda donarak ölen bir diğer gariban, mezarı başında şarap içilerek uğurlanır. O acılı mezar sahnesinde balıkçıların reisi Tuncel Kurtiz, toprağı şarap dökerek sular, sonra da şarap şişesini toprağa gömer...





*Yağmurdan
Sonra (2008),
Serhan Yavaş,
Pelin Batu*

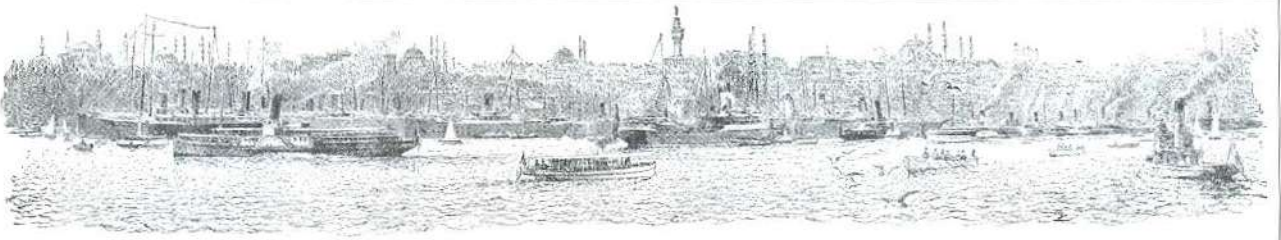
YAĞMUR ALTINDA ŞARAPLI AŞK

2008'de Mehmet Güreli'nin Peyami Sefa'dan uyarladığı *Gölge*, ölümcül bir sevda öyküsüne dayalı bir 'kara film' özellikleri taşır. Görkem Yeltan'la Kaan Çakır'ın canlandırdıkları eski sevgililer, -bir İstanbul mekânında olmasa da- Venedik'te çekilen o gizemli buluşma sahnesinde, tazelenen imkansız aşklarını şarapla kutlarlar. Gizemli bir şarap kutlama sahnesidir çünkü...

Şarabı ve diğer alkollü içkileri konu alan bazı popüler şarkıların da kimi film sahnelerinde, ünlü sesler aracılığı ile yansıdığı görülüyor. İşte bunlardan biri, Türkiye, İngiltere, Almanya ve Kazakistan ortak yapımı *Pazar-Bir Ticaret Masalı* adını taşıyor. İngiliz yönetmen Ben Hopkins'in çektiği filmin son sahnelerinde Dario Moreno'nun kült şarkısını Tanju Okan'ın sesinden dinleriz.:

"Her akşam votka, rakı ve şarap
Kurtar beni yarap..."

Yağmurdan Sonra (2008) Görkem Turgut'un da ilk yönetmenlik denemesi. Filmin bir sahnesinde genç aşıklar, Pelin Batu ile Serhan Yavaş şarap içerek sevişirler. Şaraplı, yağmurlu ve naif bir 'yasak aşk' sevişmesi. Ve de konunun geçtiği mekân, Rum vatandaşların özel şaraplar imal ettikleri Gökçeada'dır.



Gece Kulüpleri ve Pavyonlu Filmler

Gece kulübü, bar, gazino, saz salonu, müzikhol veya pavyon, neyse.. Bir dönemin ya da bir dönemlerin 'gece hayatı'nda, 'eğlence mekânlarını' oluşturan bu tanımlanmalar, öncelikle 'Beyoğlu semti sözlüğü' için geçerlidir. O bir Beyoğlu ki, Asmalımescit, Galatasaray ve Taksim arasındaki 'eğlence mekânları külliyesi' zamanla sınırı aşmış Şişli'ye dek uzansa da, bu tatlı hayatın merkezinde kalmıştır hep. Bu merkezin Özcan Tekgül, Aysel Tanju, İnci Birol, Nimet Alp gibi ünlü dansözleriyle. Seher Şeniz gibi striptizcileriyle.

Yabancılarla gelince, Avusturyalı Annie Ball, Yunanlı Luiza Nor, Ketî Dalmas; Hamburg'lu, Bremen'li kızlardan oluşan,



*Çirkin Kral
(1966)
Aysel Tanju*



uluslararası üne sahip *Özcan Tekgül* Rondellass Revüsü gibi. Bu ünlü topluluklar, yabancı kökenli revü kızları, özellikle de striptiz yıldızları en popüler mekânlarda sahneye çıkarken, birçok yerli filmin pavyon sahnelerinde de oynadılar. Annie Ball, Mehmet Muhtar'ın 1953 yapımı *Drakula İstanbul'da* ve bir yıl sonra da Münir Hayri Ege'li'nin *Nilgün* adlı filmlerinde... Rondellas Revüsü ise Muharrem Gürses'in 1955 yapımı *Curcuna*'sında.

Kimler, ne ünlüler geldi; geçti, Tünel'den Şişliye dek uzanan bu 'hızlı yaşam'ın mekânlarından Erol Büyükburç'un sahneye çıktığı Karavan Pavyonu, Seyyal Taner'in Dişi Tarzan giysileriyle striptiz yaptığı Viski A Gogo, Nükhet Duru'nun üvertür şarkıcı olarak çalıştığı Goldfinger, Leyla Sayar'ın dansözlük yaptığı



Rus asıllı Seska



*Rondellas
Revüsü'nün
kızları,
Muharrem
Gürses'in bir
filminde*

ğı Olimpia ve ötekiler. Parizyen, Ruj e Nuar, Kervansaray, Kulüp 12, Kulüp Reşat, Çağlayan Saz, Love Story, Vagon Blö, Londra Bar, Çin Bar, Playboy, Kulüp X ve daha neler.

Yıllar sonra bir ikisi dışında, hepsi birer birer kapanıp çoğunun yerlerini Cafe'lere ve Türkü Evlerine teslim ettiği, o nostaljik mekânları şimdi eski Yeşilçam filmlerinin pavyon sahnelerinde görebiliyoruz ancak. Geçmiş günlerin bölük pörçük anılarıyla.



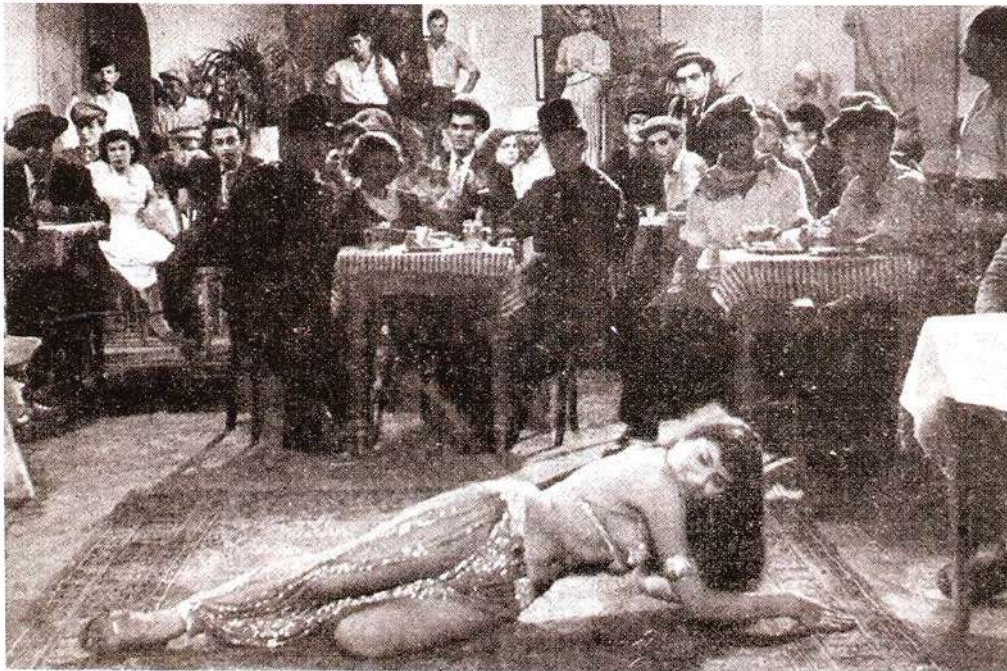
*Nûkhet
Duru'nun
sahneye çıktığı
ilk günler*



ÖNCE DEKOR VARDI...

Dünden bugüne çekilen, türleri ne olursa olsun, barlı pavyonlu sahnelerin yer aldığı filmlerimiz o kadar çok ki. Bu çoğunluk nedeniyle, bu tür sahneleri besleyici ve temel konularıyla örtüşen filmler arasından özel bir seçki oluşturmamız gerekiyor önce. Bu seçimimizin en eski filmi de Muhsin Ertuğrul'un 1940'da yönettiği, Cahide Sonku'lu *Şehvet Kurbanı*'dır.

Şehvet Kurbanı
(1940), Cahide
Sonku, Muhsin
Ertuğrul



*İngiliz Kemal
Lawrence Karşı*
(1952), Ayşe
Nana
dansediyor

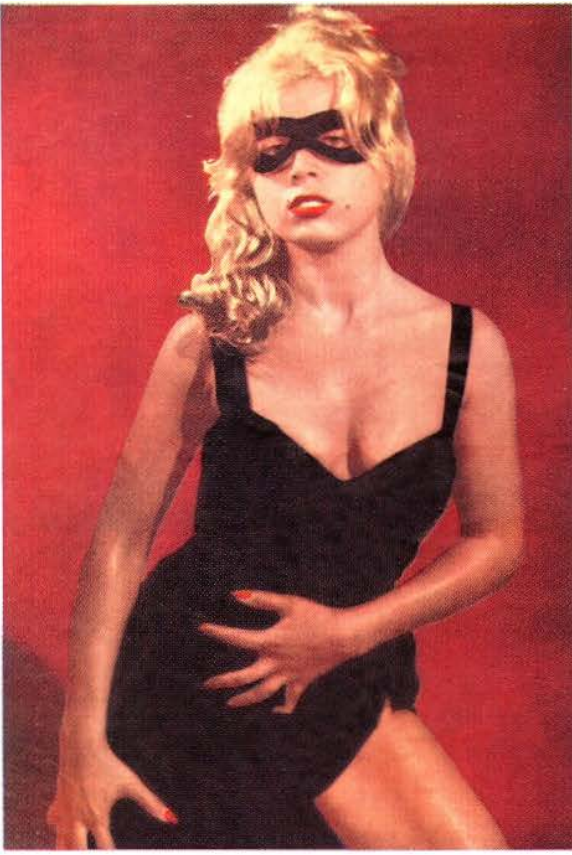


Ertuğrul'un filmi, baştan sona teatral ağırlıklı bir melodram havası taşımasına karşın, içeriğinde tarihsel açıdan bazı özellikleri de beraberinde getirdiği görülür. Örneğin Türk Sineması'nda ilk kez bir bar kadını karakteri izleriz Sonku'nun oyunuyla. Ve gerçekte de film, şuh bir bar kadını ile, tuzığa düşürülüp yoldan çıkan iki çocuklu mazbut bir veznedar babanın öyküsü üzerine kurulmuştur. Ne var ki, Sonku'nun şarkı söylediği ve 'kurban veznedar' rolünde izlediğimiz, Muhsin Ertuğrul'un pavyon sahneleri, gerçek bir bar mekânında değil, Nişantaşı'ndaki İpek Film Platosu dekorlarında çekilmiştir.

1950'li yılların sonlarına doğru kamera, stüdyo dekorlarından dışarıya çıkıp, o dünyanın gerçek mekânlarına doğru yol alır. 1959'da senaryosunu Attilâ İlhan'ın, Ali Kaptanoğlu takma adıyla yazdığı, Lütfi Ö. Akad'ın yönettiği ve Çolpan İlhan'ın bar konsomatrisi alkolik Güner tiplemesini canlandırdığı *Yalnızlar Rıhtımı*, bu yılların tartışmalı filmlerinden. Dönemin sinema yazarları Attilâ İlhan'ı, senaryodaki şiirsel diyalogları nedeniyle 'vur abalıya' misali kıyasıya eleştirirler, Akad ise 'mizansen ustası' olarak göklere çıkarılır. Öykünün ve filmin ana mekânını oluşturan gemici barı sahneleri de, Beyoğlu'nun ünlü gece klübü Mullen Ruç'da çekilmiştir.

Bir 'intikam ödemesi'yle aşkı sorgulayan *Acı Hayat*, bir pi-

*Yalnızlar
Rıhtımı
(1959),
Sadri Alışık,
Çolpan İlhan,
Melahat İçli*



yango biletinin, hayatını de-
ğiştirip sınıf atlayan tersane
işçisi gencin ve bir otel oda-
sında iğfal edilen manikürcü
nişanlısının dramatik öyküsü-
nü sergiler. Ayhan Işık'ın
canlandığı işçi Mehmet,
artık zengin bir müteahhit ve
de lüks bir barın sahibidir. İğ-
fal edilen nişanlısı Nermin
(Türkân Şoray) ve ona sahip
olan şımarık zengin çocuğu
Ender'le (Ekrem Bora) karşı-
laştıkları mekân bu bardır.
Yönetmen Metin Erksan bu
acı karşılaşmayı ve daha son-
raki günlerde iki rakip gen-

*Sessiz Harp
(1961),
Peri-Han*



*Acı Hayat
(1962), Burç
Klüp'te çekilen
kauga sahnesi,
Ayhan Işık,
Ekrem Bora*

Şehrazat
(1964), Leyla
Sayar, Halit
Refiğ

cin hesaplaşmalarını, dövüşme sahnelerini Sıraselviler'deki Burç Kulüp'te çeker. Ve yıl 1962'dir.

DANSÖZÜN ADI DİŞİ ÖRÜMCEK

Pavyon ve gece kulübü sahneleri 1960'lı yılların başlarında, bol ajanlı polisiye tür, yani Mayk Hammer benzeri Murat Davman'lı filmlerde erotizm gösterisine dönüşür. Atıf Yılmaz'ın, *Ölüm Perdesi*'nde Leyla Sayar, Lütfi Ö. Akad'ın *Sessiz Harp* filminde Peri-Han striptiz yaparlar, dansederek.

Halit Refiğ'in 1964'de çektiği ve ne yazık ki 'kayıp filmler listesinde' olan *Şehrazat*'ı ise, ero-polisiye türün en ilginç örneklerinden biridir. Ve filmin temel konusu da, gündüzleri Şarklı Prenses Şehrazat, geceleri 'dişi örümcek' adıyla danseden çift kişilikli bir kadın karakteri üzerinde yoğunlaşır. Bu fantastik öyküde asıl ilginç olanı, Şehrazat'ın dans ederken gözüne kestirdiği erkekleri önce yatağına alıp, sonra da onları öldürüp, kurbanlarının cesetlerini denize attırmasıdır. Prenses Şehrazat karakteri Michel Zevaco'nun ünlü tarihsel romanı *Nel Kulesi Kahramanı Büridan*'daki, Fransa Kraliçesi Marguerite de Bourgogne'den ödünç alınmış gibidir. Leyla Sayar'ın oynadığı *Şehrazat*'ın dans ve pavyon sahneleri Acar Film Platosu'nda, Doğan Aksel'in düzenlediği dekor-

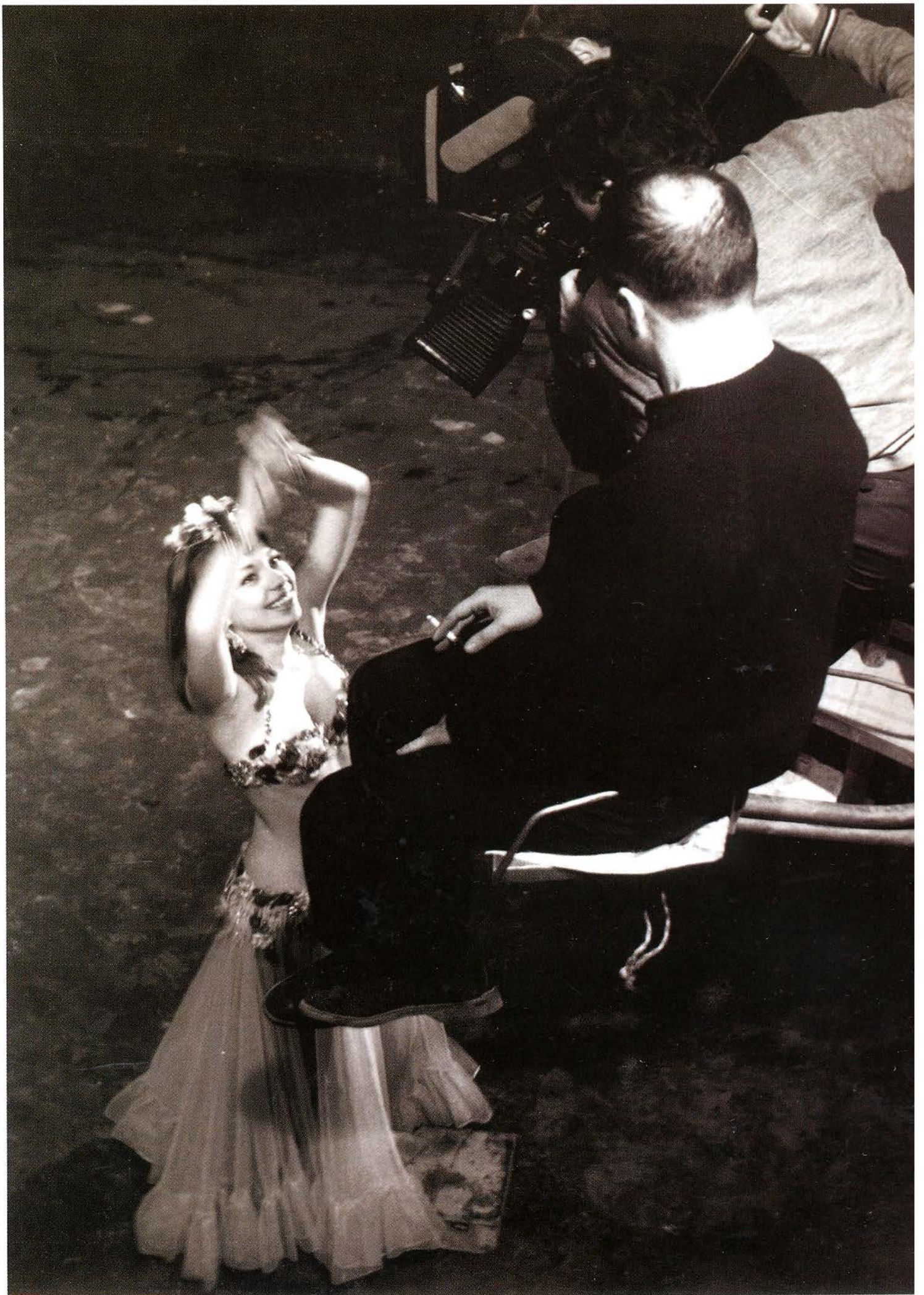


*Michel
Zevaco'un
Nel Kulesi
Kahramanı
Büridan,
romanından
bir illüstrasyon*

s. 132
Şehrazat
(1964),
Leyla Sayar,
Orhan
Günşiray









larda çekilmiştir. Çünkü Halit Refiğ böyle istemiştir.

Halit Refiğ, yıllarca önce çektiği bu filmi tekrar izleyip, yeni bir değerlendirme yapması için, her yerde aramışsa da, bulamamıştır ne yazık ki. Yurt dışında ve yurt içinde... Bir VCD, ya da bir DVD'si yok ki. Kimse saklamamış, yazıklar olsun!

S. 133 :

Ben Öldükçe Yaşarım (1965), çekiminde Selma Güneri ve Duygu Sağıroğlu

Ben Öldükçe Yaşarım (1965), Selma Güneri, Yılmaz Güney, Gülbin Eray

Kendi filmini yıllar sonra tekrar izleyemeden yitirdiğiniz Refiğ'in gider ayak içine gömdüğü bu 'acı'nın asıl sorumlusu kim? Ya da kimler? Depo yangınlarının sorumluları mı? Hangi filmler yanıp kül olmuş, bilen var mı? Nerede filmlerin dökümünü içeren kayıt defterleri? Yersizlik yüzünden, bir kamyon Türk filmini Sarayburnu'nda denize atanlar mı?... Yıllarca sahip çıkmadıkları, orada burada çürümeye terkettikleri eski filmler, yeni bir yasayla altın gibi değer kazanınca, ancak akılları başlarına gelip, onları fellik fellik arayan yapımcılar mı?...

Kent kabadayılarının çatışmaları üzerine kurulu ve temel öyküler içinde 'bar fedaisi' tiplerinin de sık sık yer aldığı mafya filmleriyle örnekleri sürdürürsek, 1965 yapımı *Ben Öldükçe Yaşarım* akla gelir hemen. Duygu Sağıroğlu'nun yönettiği film, kan davasından kaçıp İstanbul'da bar fedaisi olan taşralı bir gencin, yabancısı olduğu büyük kentte ayakta kalabilme öyküsünü temel alır. Babası tarafından pavyona satılan ve onu kurtarmaya çalışan yaşı küçük dansöz kızı da Selma Güneri oynar. Pavyon ve bar sahnelerinin çekimleri ise Tepebaşı'ndaki Cum-



huriyet Pavyonu'yla, Sıraselviler'deki Kulüp 12'de gerçekleştirilir.

İLÂNLA FİGÜRAN TOPLANDI...

Yıl 1966... Galatasaray'daki Vagon Blö Pavyonu'nda çekilen striptiz sahneleri olay yaratır. Bir süre magazin basınının manşetlerinden inmez. Merdivenlerden kışkırtıcı adımlarla soyunarak inen yıldız, Fatma Girik olunca... Olaylı filmin adı *Ben Bir Sokak Kadınıyım*, yönetmeni de Ertem Eğilmez'dir.

Eğilmez bu kez, *Siirtük* adlı filminin konser sahnelerini çekmek için Tepebaşı'daki ünlü Kazablanka Gazinosu'nu kiralar. Ama o koca salonu nasıl dolduracaktır? Kalabalık bir figürasyon ordusu gerekmektedir. Ünlü yönetmen öyle fazla kafa yormadan Yeşilçam'a özgü bir yöntemle bu sorunu kolayca çözer. Nasıl mı? Acele bir gazeteye ilân verip, Hülya Koçyiğit'li sahnelerde görünmek isteyen meraklı halka çağrıda bulunur. Ve çekim günü Kazablanka, hınca hınç dolmuştur. Koçyiğiti sahne- de izlemek bedavadır. Sabahın erken saatlerinde koca salonu dolduran figüran halk da bedava...

Köyündeki kağnısını, öküzünü satıp İstanbul pavyonlarında para yiyen nesli tükenmiş hacıağa tiplerlerinin yer aldığı, Yeşilçam güldürüleri birbirini tekrarladıkça, *Vesikalı Yarım* gibi sıra dışı filmler, yıllar geçse de yarına kalıcı özelliklerini koruyacaktır.

Lütfi Ö. Akad, 1968'de çektiği *Vesikalı Yarım*'le ilgili bir söyleşide, "Hayatımda gitmedim meyhaneye, bara.." der. Ama pavyon sahnelerini Beyoğlu Çağlayan Saz'da çektiği film o atmosferi ustalıkla görüntüler. Ve Türkân Şoray'ın bar kadını oynat-

Seni Seviyorum
(1983)
Ferda Ferdağ
Tuvaletçi Sarı
Gönül rolünde
Türkân
Şoray'la

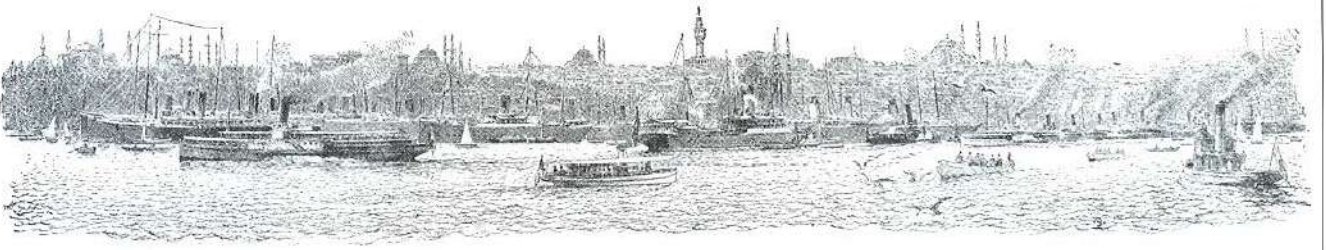


clığı Sabiha'nın iç burucu sevda öyküsü, seyirciyi öylesine etkilemiştir ki... O, içkili bir saz salonu konsomatrisi, bir 'bataklık gülü' olsa da seyirci, Sabiha'yı bağışlar. Tüm kirlerinden arındırılmış bir 'masume'dir seyircinin gözünde. Alim Şerif Onaran'ın deyişiyle de "Vesikalı Yarım, Akad'ın küçük başyapıtlarından biridir." Her ne kadar bir filmin yaratıcısı yönetmen sayılsa da, bu başarının bir ortağı vardır. Senaryocu ve pavyon yaşamı dünyasının yabancıları olmayan bir Safa Önal...

Vicdan (2008)
Nurgül
Yeşilçay, Murat
Han

1983'de Türkân Şoray, Atif Yılmaz'ın yönettiği *Seni Seviyorum* adlı filmde de konsomatris Aygöl rolünü canlandırır. Filmin pavyon sahneleri Beyoğlu'nda Vagon Blö'de çekilir. Tuluğ Çizgen, Türkân Tümay ve Serra Yılmaz pavyonun diğer konsomatrisleridir. Atif Yılmaz'ın ustalıkla pavyon çekimlerine karşın Türkân Şoray, o bildiğimiz Türkân Şoray'dır. Yani kendisidir. Rolü ne kadar kısa olsa da filmin asıl unutulmaz karakteri, Ferda Ferdağ'ın oynadığı pavyon tuvaletçisi Sarı Gönül'dür.

2000'li yıllardaki pavyon sahnelerini içeren son filmlerden biri de Erden Kıral'ın *Vicdan*'ı galiba. Bu görüntüler bu kez, bir Beyoğlu pavyonunda değil, İzmir'de çekilmiş. Ve 'sansürlü' cinselliğiyle Nurgül Yeşilçay'ı da bu sahnelerde, bir taşra kasa-bası pavyonunun ağır makyajlı konsomatrisi olarak izleyebilirsiniz. Doyumluk değil de, tadımlık bir Nurgül Yeşilçay olarak.

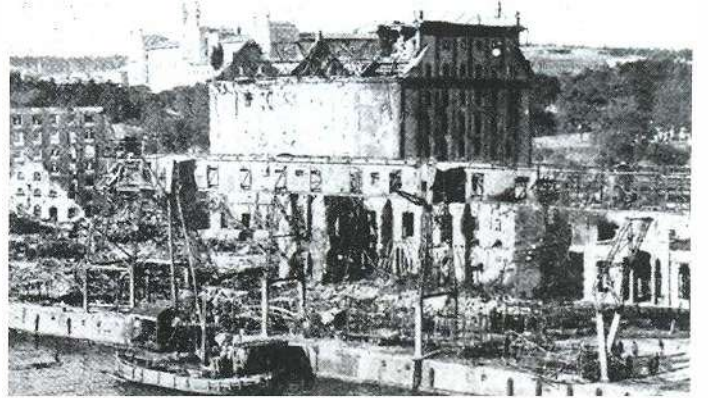


İç Göç Filmlerinin “Plato-Mekânı Haydarpaşa Garı...”

Şimdilerde sıra Haydarpaşa Garı'na mı geldi?

Bir 'dünya ticaret merkezi'ne dönüştürülmek istenen 97 yıllık bu tarihi yapı ve liman çevresi, iştahları kabartan 'rant savaşları' uğruna 'kurban' mı edilecek? Durup dururken bu 'Manhattan özlemi' de nereden çıktı şimdi?

Anadolu Demiryolları'nın bağlantı merkezini oluşturan Haydarpaşa Garı inşaatına 1906 da başlanmış, 1908 de hizmete açılmış. Mimarları da iki Alman, Otto Ritter ve Helmuth Cuno. 1917'deki sabotaj girişimi ve 1979'da bir tanker kazası nedeniyle iki kez hasar gören (asıl büyük zarar, garda depolanan cephaneliğin patlaması sonucu tavanın çökmesiyle olur) bu görkemli dev yolcu



*Haydarpaşa
Garı'na sabo-
taj (1917)*

*İç göçlerin
başladığı yıllar*



salonu, sosyolojik bir tarihi yansıtır. Demokrat Parti iktidarının 1950'li yıllarındaki hızlanan 'iç-göçler'ıyla.. Yaygın bir deyimle 'İstanbul'un taşı toprağı altındır' o yıllarda.

*Haydarpaşa
Garı*

Kanunî Sultan Süleyman'ın vezirlerinden Haydar Paşa'nın adını alan, mimarisiyle, köşe kuleleriyle, barok bezemeleriyle ünlü bu Demiryolu Terminali, öylesine anılar içerir ki.. Bir yanda birbirleriyle vedalaşanların hüznü, diğer yanda birbirlerine kavuşanların mutluluğu. Her iki duygu da yan yana yaşanır Haydarpaşa Garı'nda. Eski sevda öykülerinin ve özellikle de Anadolu bozkırlarından İstanbul'a uzanan büyük şehir göçlerinin mekânıdır Haydarpaşa Garı. Yatağını yorganını sırtlayıp, tahta bavulunu kapamış taşralıların... Ve elbette bu görüntüleri karelere yansıtan o eski siyah-beyaz 'iç-göç filmleri'nin de ana mekânıdır... Sevinç ve acıların simgesi tren düdükleleriyle, garın vapur iskelesine doğru açılan mermer basamaklarıyla...

Rutkay Aziz, Haydarpaşa Garı ile ilgili bir anısını şöyle dile getirir: *Memleketimden İnsan Manzaraları* adlı oyunumuzun galası Haydarpaşa'nın basamaklarında başladı. Bursa Cezaevi'nde yazılmış bir oyunun satırlarına o basamaklarda, 35 kişi ve lokomotifle hayat verildi."



Sevmek Seni
(1965),
Beklan Algan,
Selma Güneri

MEKÂNLARIN DA KARAKTERİ VARDIR...

Mekânlar da, insanlardan ve oyuncularından farklı değildir.

Görsel zenginlikleriyle kendilerine özgü birer karakter oluştururlar. Kimi zaman, kimi sahnelerde oyuncuların da önüne çıkarlar. Metin Erksan'ın, Ömer Kavur'un ve Yavuz Özkan'ın mekân ağırlıklı filmlerinde olduğu gibi... Mekânların seçimi konusunda Ömer Kavur: 'Mekânlar, başrol oyuncusu kadar önemlidir' der. Ve kimbilir Haydarpaşa Garı, yapısal özellikleriyle kaç filme karakter oluşturmuştur?

Semih Evin'in 1950'de çektiği ve başrolünü İsmail Dümbüllü'nün oynadığı *Sibirli Defîne* adlı müzikal güldürüsünde ilginç bir sahne vardır. Konuk oyuncuların Safiye Ayla ve Sadı Işılay sazları eşliğinde garın basamaklarında konser verir. Gar bir gazino sahnesi gibidir. Gerçekten Haydarpaşa Garı'na özgü oryantal bir İstanbul görüntüsüdür bu.

Öykü içinde önemli bir işlevi olmasa da, çoğu kez uzaklardan çekilmiş panoramik görüntüleri, birçok filmin sahnesinde yer alır Haydarpaşa Garı'nın. Örneğin bu tür bir sahnede gar, sisler içinde görülür. Bu bir sabah çekimidir. Cengiz Tuncer, *Sevmek Seni* (1965) adlı filmin bu sahnesini, garın arkasına düşen köprüden, Selma Güneri ile Beklan Algan'ın buluştuğu me-



kândan görüntüler. Gar ve trenler, iki sevgilinin baş çekimleri arasında, ama uzaklarda bir siluet olarak kalmıştır. 'Antonioni'-vari bir çekimdir bu...

GURBET KUŞLARI DENİNCE...

1963'de Ülkü Erakalın, George Stewens'in *A Place in the Sun-İnsanlık Suçu* adlı Amerikan filminden uyarladığı *Bütün Suçumuz Sevmek*, Haydarpaşa Garı'yla açılır. Tanju Gürsu, elinde bavulu ile, milyarder amcasının fabrikasında çalışmak için, yabancı olduğu bu kente, İstanbul'a gelmiştir. Bir yıl önce de Mehmet Dinler'in Türkân Şoray, Fikret Hakan, Efgan Efekan ve Semra Sar'lı *Aşk Yarışı*'nin finali garda çekilir.

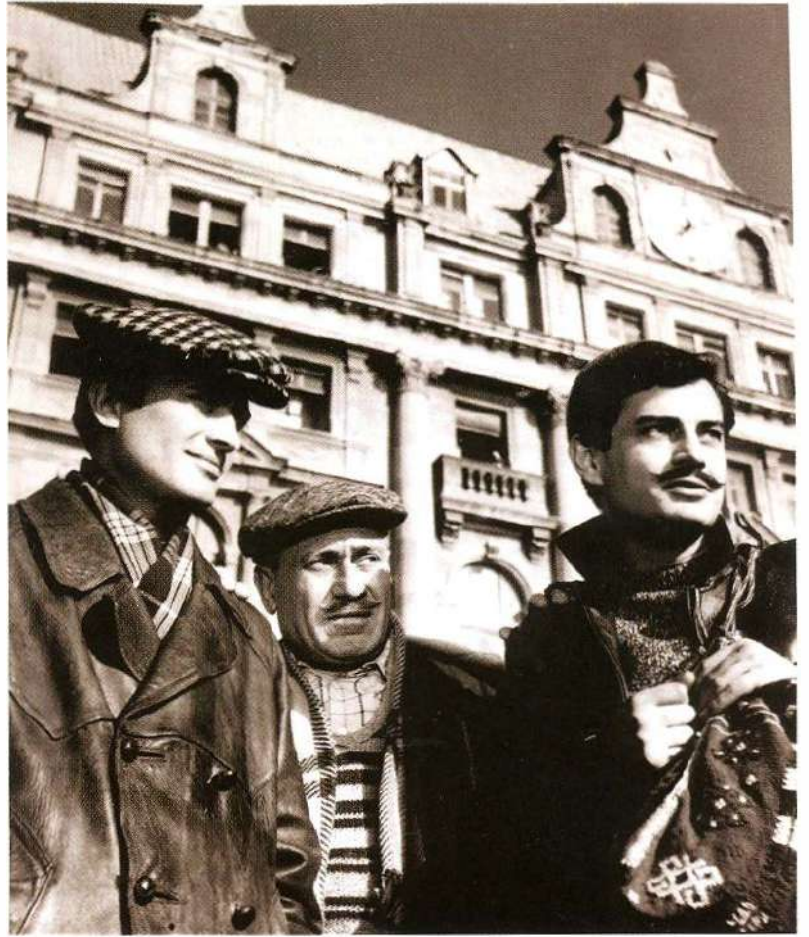
Orhan Elmas'ın 1984 yapımı *Yosma* da gar görüntüleriyle açılır. Filmin son sahnesi de, gar içinde görüntülünen bir cinayet olayı ile kapanır. Cinayetin kurbanı, Ahu Tuğba'nın oynadığı, üvey babası tarafından iğfal edilip kötü yola düşen talihsiz kadındır. Garda, sevgilisi Kerem'le (Tarık Akan) buluşacağı sıra öldürülür.

Haydarpaşa Garı'nda başlayıp, yine bu tren istasyonu mekâ-

Gurbet Kuşları
(1965), Tanju
Gürsu, Cüneyt
Arkin, Mümtaz
Ener, Pervin
Par, Özden Çe-
lik, Muadelet
Tibet

Gurbet Kuşları (1965), Tanju Gürsu, Cüneyt Arkin, Mümtaz Ener,

nında noktalan-
nan Halit Re-
fiğ'in 1965 yapı-
mı *Gurbet Kuş-
ları*. Türk Sine-
ma tarihine 'ilk
iç-göç filmi' ola-
rak geçer. Hay-
darpaşa Garı çe-
kimleriyle ilgili
olarak da ilk ak-
la gelen filmidir
Gurbet Kuşları.
Sırtlarındaki
heybeleriyle, ba-
vullarıyla, sepet-
leriyle Maraşlı
ailenin (Tanju
Gürsu, Cüneyt
Arkin, Mümtaz



İner, Pervin Par, Özden Çelik) trenden gara iniş sahneleri hep
hatırlanır. Hele trende biletsiz, kaçak olarak seyahat eden Kay-
serili üçkağıtçı 'haybeci' tiplemesinin (Hüseyin Baradan) garda
yakalanışı.. Halit Refiğ, filmin en ilginç karakteri olan bir tiplle-
menin yaratılmasında diyalogların yazarı Orhan Kemal'in bü-
yük katkısı olduğunu söyler. Bir iç-göç filmi olan *Gurbet Kuş-
ları*'nın; vizyona girdiğinde, İtalyan yönetmen Visconti'nin ün-
lülü *Rocco ve Kardeşleri* ne benzetilmesi konusunda ise şu açık-
lamayı yapar Refiğ:

" *Gurbet
Kuşları* ile
Rocco ara-
sında bir
paralellik,
bir yakın-
lık görüle-
bilir. Hatta
g ö r m e -
mek ena-
yilik olur.

*Rocco ve
Kardeşleri,
Visconti*





Ama burada asıl olması gereken şey, bundan sonraki adım. Evet bu iki film de taşra bölgesinden gelen bir ailenin hikâyesini anlatıyor. Ama akıllı bir ölçüde de bilgili bir incelemecinin, filmin dış yüzeyindeki bu benzerlik, bu paralellikten sonra iç yüzeyindeki farklılıkları, Visconti'nin kendi toplumunun meselesine nasıl baktığını; benzer durumda benim kendi toplumumun meselesini nasıl gördüğümü de karşılaştırması ve aradaki farkı da tespit etmesi gerekirdi ki, bunu yapabilen babayiğit çıkmadı.”

*Boğaziçi
Şarkısı (1966)
Selda Alkor*

Ne var ki yönetmen ve öğretim görevlisi Duygu Sağıroğlu



Demiryol
(1979),
Fikret Hakan

da karşı görüştedir. Ve bir soruyu şöyle yanıtlar:

“.. Halit, Visconti gibi bakıyor. *Gurbet Kuşları*’ndaki olgu, İtalya için geçerli. Türkiye’deki aileler hep beraber göç etmez. Ve ayrı ayrı işler yapmaz.. Hepsinin yöresel bir geçmişi vardır. Aile toplu bir şekilde gelmez, gelirse ondan evvel gelenden yardım istenir. Bütün bu Kuştepe’liler filan, kimisi Erzincan’lıdır, kimisi Sivas’lı. Bunları bilmeden göç filmi yapılamaz.”

Sağiroğlu’nun ‘benimkinde’ dediği aynı dönemde çektiği iç-göç filmi *Bitmeyen Yol*’dur. Sağiroğlu da göç olgusunu daha yerel bir bakış açısıyla ele aldığı filmin tren-den iniş sahnelerini Haydarpaşa Garı’nda çeker. Sırtlarında yatakları ve yorganlarıyla, otantik giysileri içinde gara ayak basan 6 taşralı gencin (Fikret Hakan, Tuncel Kurtiz, Erol Taş, Aydemir Akbaş) bu büyük kente geliş amaçları iş bulmaktır. Kimi Kars’tan yola çıkmıştır, kimi de Muş’tan.. Garın iç mekânlarıyla birlikte dışa doğru aç-

Arenos’un
Müşterileri
(1995)





lip yılan gibi kıvrılan raylar da görüntüdedir..

Cumhuriyet
(1998)

Ne var ki *Bitmeyen Yol*, iki yıl sansürle boğuşuktan sonra 1967'de seyirci karşısına çıkabilmiştir. Yıllar sonra 8. Avrupa Filmleri Festivali'nde (Bursa 2002) temizlenmiş, onarılmış yeni kopyasıyla tekrar izlendiğinde değerinden bir şey yitirmediği görülür. Ve bu gösterim nedeniyle sinema yazarı Zahit Atam, filmin ilk sahnelerini şöyle değerlendirir:

“Filmin açılışında, duyulan sabah ezanıyla birlikte, gecekondulardan panoramik bir görüntü ve abdest alan yaşlı bir ana görürüz. Ardından Haydarpaşa'ya giren bir tren ve sırtlarında yorgan-döşekleriyle, yanmalı pantolonlarıyla, ayaklarında kara lastikleriyle 6 köylü İstanbul'a ilk kez adımlarını atarlar. Yürüyerek kendi köylülerinin daha önce göçtüğü gecekondu bölgesine giderler.”

GELİN VE DEMİRYOL

Lütfi Ö. Akad'ın 1973'de yönettiği *Gelin*'de; *Gurbet Kuşları* ve *Bitmeyen Yol* gibi, iç-göç olgusunu derinlemesine farklı bir bakışla ele alıyor. Bu kez yollara düşen Yozgatlı bir aile. Hülya Koçyiğit'in başrolünü oynadığı *Gelin*, Haydarpaşa Garı'na giren bir tren sahnesiyle açılır. Peronda birbirlerini arayanlar, bavul-



Yalancı
(1993),
Fikret Hakan

larını, yüklerini vagon pencerelerinden indirmeye çalışan telaşlı yolcular... Meryem (Hülya Koçyiğit) kocası Veli (Kerem Yılmaz) ve küçük oğlu da trenden inen yolcular arasındadır. Yıllar önce İstanbul'a gelip iş kuran Yozgatlı ailesine kavuşacaklardır. Akad, gar içini ve perondaki kalabalığı belgeci bir tavırla, görüntü yönetmeni Gani Turanlı eşliğinde görüntüler.

Yavuz Özkan'ın 1979'da çektiği *Fırtına İnsanları*, adı nedeniyle sansüre takılır. Yeni adı *Demiryol*'dur. Haydarpaşa Garı ve çevresi, önceki çekimlerin klişeleştirdiği bir iç-göç mekânı olmanın dışında, siyasal bir bakış açısıyla kullanılır bu kez. Özellikle de tren istasyonundaki depo yangını, atölyeleri ve demiryolu işçilerinin grevini görüntüler, Tarık Akan'la, Fikret Hakan'ın başrollerini paylaştığı film. Tarık Akan, filmin çekiminden 26 yıl sonra der ki:

"*Demiryol*, o dönemin politik olarak çok sert ve şu andaki düşünceme göre yanlış bir sol filmidir. Sertliğe evet, Yavuz Özkan'ın da aynı düşüncede olduğunu sanırım. İçerik olarak çok sertti ama benim sevdiğim, güzel bir film."

2000'li yıllarda İstanbul'u bir 'masal kenti' olarak ele alıp, bazı sahneleri Haydarpaşa Garı'nda çekilen filmlerimizin biri de *Anlat İstanbul*. Çekim zorlukları ve bürokratik engeller gibi

çeşitli sorunları içeren bu anıtsal tarihi mekân, yabancı sinemacıların da düşlerindedir.

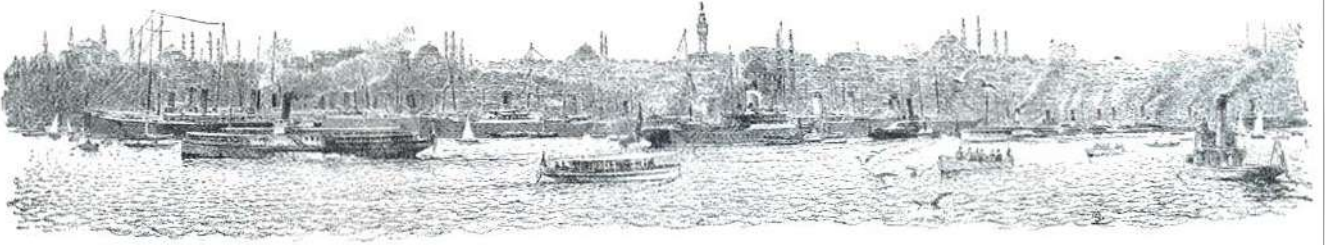
Yabancılardan bir örnek vermek gerekirse Georges Simeon'un bir romanından uyarlanan *Avrenos'un Müşterileri*, bu sinemasal mekânın filmlerinden. Simenon bu romanı, yıllar önce İstanbul'u ziyaret edip Haydarpaşa Garı'nı gördükten sonra yazmış. Fransız yönetmen Philippe Venault ise 1995'de ekibiyle birlikte Türkiye'ye gelip filmin bazı sahnelerini bu mekânda çeker. Türk oyuncuların da rol aldıkları ve öyküsü 1930'lu yıllarda geçen *Avrenos'un Müşterileri* bir dönem filmidir.

Türkler ya da yabancılar..

Haydarpaşa Garı dönem filmlerinin, aşk öykülerinin, özellikle de iç-göç görüntülerinin plato mekânıdır sonuçta...

Kaynakça

- *Dünden Bugüne İstanbul Ansiklopedisi*, cilt 4, s. 30, Tarih Vakfı yay. 1993-1994
- 45 Yıl Saklanan Sır, Haydarpaşa Garı İnfilâkı, *Tarih ve Coğrafya Dünyası*, Sy: 2, 1 Mayıs 1959
- Özgür Erbaş-Esra Açıkgöz, Anılarıma Dokunmayın, *Cumhuriyet Dergi* Sy: 1000, 22 Mayıs 2005
- İbrahim Türk, *Halit Refiğ-Düşlerden Düşüncelere Söyleşiler*, s. 151-161, Kabalcı yay. Kasım 2001
- Duygu Sağıroğlu ile Söyleşi, *Yeni Film*, Sy: 3, Ekim-Aralık 2003
- Zahit Atam, Bitmeyen Yol'un Tarihsel Arka Planı, *60'ların Türk Sineması*, Sh:94-104, 46. Antalya Altın Portakal Film Festivali yay. 2009
- Ali Karadoğan, *Bir Yüzün İki Hali-Tarık Akan* (Söyleşi) s.26, Dünya Kitle İletişim Araştırma Vakfı, Mart 2005



Yeşilçam'ın Trenleri...

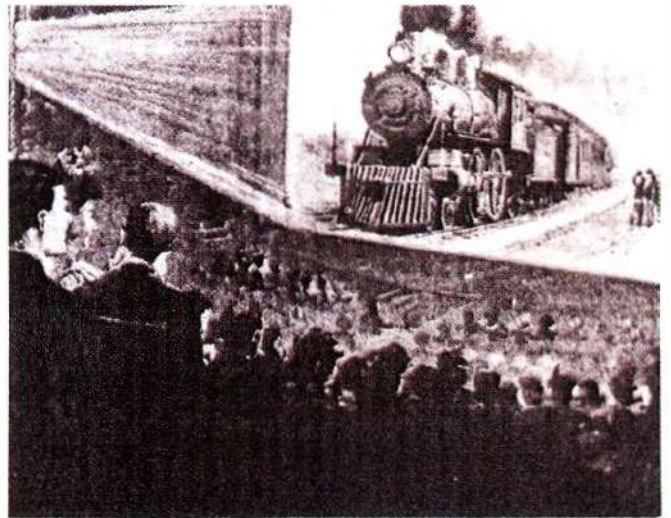
Trenler, trenler, trenler...

Trenleri sevmek, metal oyuncaklardan oluşan lokomotif ve vagonların koleksiyonunu yapmak, çocukluk günlerimizden başlar. 'Çuf çuf' diye diye trencilik oynadığımız günler. Sinema da trenleri sevmiştir görüntü olarak. Sinema dünyasının 'babaları' sayılan Auguste-Antoine Lumière Kardeşler de..

Tren görüntülerinin beyazperdeye yansımaları, bir tarihin doğumuyla gerçekleşir: Dünya sinemasının tarihidir bu.

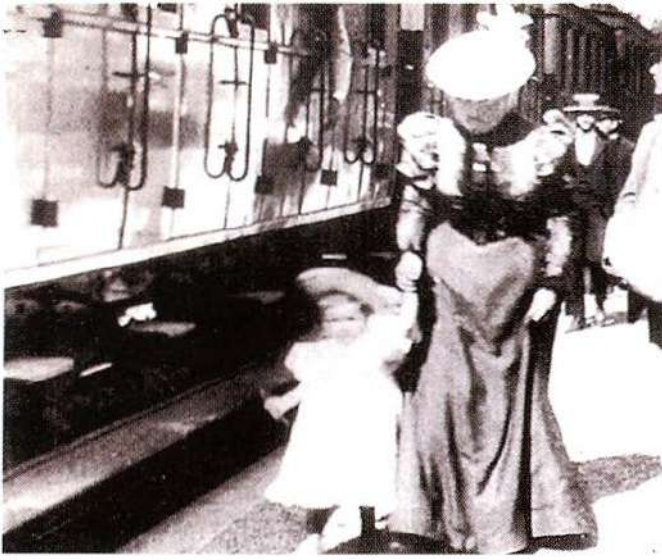
Lumière Kardeşler'in 1895 yılında, Paris Capucines Bulvarı'ndaki Grand Café'de düzenledikleri halka açık gösteride, ilk kez trenli bir film görülür. Bu sessiz kısa filmin adı *L'arrivée d'un Train*, yani Bir Tren Gelişi'dir.

Bu tren sahneli kısa filmi, Türkiye'deki gösteriminde izle-



Lumière
Kardeşler

*L'arrivée d'un
Train* (Bir
Tren Gelişi)
gösterimi
(1895)



L'arrivée d'un Train (Bir Tren Gelişi), 1895



Metin And'a göre, Sponeck Birahanesi'nde bu 'halka açık ilk gösterim'den önce, yani 1893'de bir illüzyon gösterisi düzenlenmiş. Fransız illüzyonist Caseneuve tarafından. Türkiye'ye beş kez gelen Caseneuve, o yıllarda Sponeck Birahanesi'ni tiyatro salonuna dönüştürerek oyunlar sahneye koymuş. Metin And'ın bu araştırmasında 'Hamalbaşı Sokağı 7 numaradaki Sponeck Birahanesi' olarak geçer. Bazı kaynaklarda ise, söz konusu birahanenin numarası 246'dır.

Talû, bu gösteriyle ilgili anısını

şöyle anlatır:

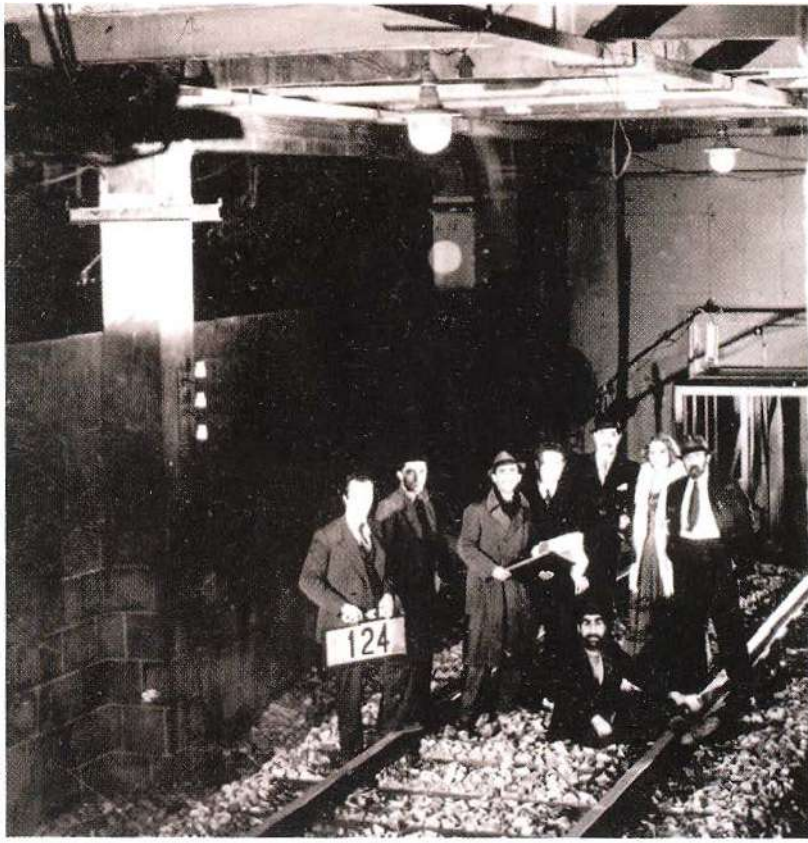
"Çocuktum, sekiz dokuz yaşlarımda vardım... Gösteri başladı. Avrupa'nın bir yerinde bir istasyon. Bacasından



fosur fosur kara dumanlar savuran bir lokomotif, peşinde takılı vagonlar duruyor. Telâşlı telâşlı insanlar gidip geliyor. Amma da gidiş geliş" Hepsi sara nöbetine tutulmuş sanırsınız. Hareketler o kadar hızlı, ölçüsüz ve acayip ki! Tren kalktı. Aman yarabbi! Üstümüze doğru geliyor. Zindan gibi karanlık salonun içinde kımıldamalar oldu. Trenin perdenin fırlayıp seyircileri çiğnemesinden kor-

Ülkemizdeki ilk film gösteriminin tanığı Ercüment Ekrem Talû

İllüzyonist Caseneuve



*Şehvet Kurbanı
trenli
sahnelerinin
stüdyo çekimi*

kanlar yerlerini terk ettiler. Ben de korkmadım değil. Lakin merak gelip beni iskemleye mıhladı. Bereket versin ki tren çabuk geçti gitti..."

Lumière Kardeşler'in beyazperdedeki trenleri, bizim küçük Ercüment'i nasıl korkutmuş desene. Oysa çığlık çığlığa dağları delerek, raylar üzerinde yılan gibi kıvrılarak taşıdığı yolcuları, durduğu her istasyonda birbirine kavuşturup hayatımıza giren trenleri sevmiştik.

40 YAPIMI TREN EROTİZMİ...

Demiryolu toplu ulaşım tarihinin gizemli yolcuları ve özellikle de romanlara, filmlere konu ol-

*Şehvet Kurbanı,
Cabide Sonku
tren
sahnesinde*





muş efsanevi Orient Express nasıl unutulur ki. Ve bizim Cumhuriyet trenlerimiz... Trenler, trenli sahneler Amerikan yapımı, o ünlü western, yani kovboy filmlerinde yer almıştır hep. 1950'li yılların tüm çocukları, dün gibi anımsar o Vahşi Batı'nın soygunlu tren sahnelerini.

Canım Benim (19657, Hilâl Esen, Ahmet Mekin

Şöyle bir belleğimizi yoklarsak, iz bırakan bize ait tren sahnelerinden birini 1940 yapımı *Şehvet Kurbanı* filminde görürüz. Prof. Dr. Alim Şerif Onaran bir yazısında "Filimde tren

önemli bir yer tutmaktadır" der. Aslında bu tren sahnelerinin bir bölümü, İpek Film Platosu'na raylar döşenerek çekilir. Bir bar kadını rolündeki Cahide Sonku, bu tren yolculuğunda tanıştığı yaşlı ve evli veznedarı (Muhsin Ertuğrul) baştan çıkarmaya çalışır. Vagon dekoru içinde çekilen bu gece sahnelerinin birinde, Sonku kışkırtıcı bakışlarla, tek tek gömlek düğmelerini açar.

Ağzında sigarası, veznedarın karşısında oturuş biçimi ve hafifçe açılan bacakları, o yılların seyircilerini öylesine etkilemiştir ki! Gerçekten de Türk Sineması tarihinin ilk erotik sahnelerinden biridir bu.

1959'da ise Osman Seden, *Düşman Yolları Kesti* adlı, Kurtuluş Savaşı konulu filmde tren sahnelerini dekorda değil, bir istasyonda çeker. Cepheye asker taşıyan Cumhuriyet Treni hareket halindedir. Çekim mekânı gerçek, tren görüntüleri, demiryolları işletmesinden alınan izinle canlıdır.

1962'de Şadan Kâmil'in görüntüleriyle açılır *Ver Elini İstanbul*. Raylı Anadolu yolları, dağlar, köprüler, vagon içleri ve Haydarpasa Garı. 1963'te iç burucu dramatik bir sahne izleriz. Ferit Ceylan'ın yönettiği *İkisi de Cesurdu* adlı filmde Yılmaz



*Boğaziçi
Şarkısı (1966)*

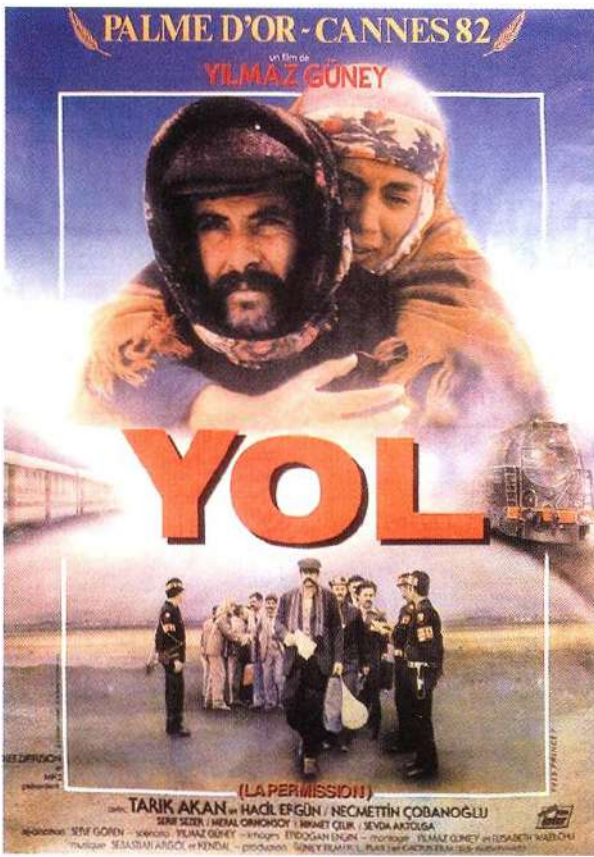
Güney, sürgündeki bir mahkûm rolündedir. Cezası bitip, yıllardır ayrı kaldığı anasına kavuşmak için istasyona gittiğinde kallesçe arkadan kurşunlanır. Nedeni kan davasıdır. Onu anasına götürecek trene yetişemez. Tren geçip giderken kanlar içinde raylar üzerine yığılıp kalır.

Memduh Ün'ün, Peride Celâl'den uyarladığı *Yıldız Tepe*, trenli bir sahneyi görüntüler. Anne ve babasını yitiren öğrenci kız rolündeki Fatma Girik, Anadolu'daki akrabalarının yanına giderken...

1966'da *Kara Tren* adıyla, Nuri Sesigüzel'in oynadığı şarkılı, arabesk türünde bir film çekilir. Maceralı bir tren yolculuğunu konu alan ve Yılmaz Güney'in destansı senaryosundan Zeki Ökten'in yönettiği, *Sürü* ilginç sahneleriyle unutulmaz güzellikte bir film olarak tarihe geçer. Baş-



*Gelin (1973)
Kerem Yılmaz-
er, Kabraman
Kral, Hülya
Koçyiğit*



kent Ankara'ya doğru yola çıkan tren, başrol oyuncularını Tarık Akan ve Tuncel Kurtiz kadar önemli bir rol oynar, 1978 yapımı *Sürü*'de. Ankara hayvan pazarında, celeplere teslim edilmek üzere bir koyun sürüsü, kiralanın yük vagonlarına doldurulmuştur. Bu yolculukta ani frenler sonucu bazı koyunların ayakları ve kaburga kemikleri kırılır. Koyunlar çalınır...

Fransa'da basılan Yol (1981) filminin afişi

TREN TUVALETİNDE SEVİŞENLER

Yine 1981'de, Yılmaz Güney'in Isparta Cezaevi'nde yazdığı Altın Palmiye Ödüllü *Yol*'ün bir bölümü de tren sahnelerinden oluşur. Yarı açık cezaevinden bayram iznine çıkan mahkûmlar, kimi birlikte, kimi ayrı ayrı Konya'ya, Urfa'ya, Siirt'e doğru yollara dökülürler. Bu yolculukların birinde Diyarbakır'dan kaçan nikâhsız âşıkları oynayan Meral Orhonsay ile Halil Ergün, tren tuvaletinde basılırlar. Sevişirlerken.. Kaçak âşıkları linç etmek isteyen yolcular-

Meral Konrad Üçüncü Göz'ün tren sahnesinde



*Başar Sabuncu,
Yolcu'nun
(1993)
çekiminde*



dan, tren görevlisi kurtarır. Ne var ki, bir başka istasyonda, gizlice trene binip izlerini süren bir genç tarafından, kompartımanında sıkıştırılıp öldürüleceklerdir. Çocuklarının gözleri önünde. Aileleri tarafından ölüm emri verilmiştir.

Sinan Çetin'in, İrfan Yalçın'dan uyarladığı *14 Numara*, temel konusu olarak trajik bir genelev öyküsünü sergiler. Tren sahanelerinin konuya yakın bir işlevi olmasa da birkaç kez görüntüye girer. Serpil Çakmaklı'nın canlandırdığı genelev sermayesi Yaprak da trenleri sevmektedir.

Aslında 'trenleri seven' Sinan Çetin galiba. Atillâ Dorsay, filmle ilgili eleştirisinde 'tren sahneleri'ni şöyle yorumlar:



*Mavi Sürgün
(1992), Can
Togay, Cevat
Şakir rolünde*



"Sinan Çetin, trenleri de çok seviyor anlaşılan (ben de severim). Ama habire yinelenen tren motifi, aşırı kullanımı bir yana, işlevsel bile değil. Çünkü sonunda Yaprak'ın 'kaderini' belirleyen trenle 'aile namusu'nu temizlemek için İstanbul'a gelen ağabey değil..."

*Halikarnas
Balıkçısı Cevat
Şakir, babası
Şakir Paşa'yla*

1960'lı yılların sonlarında siyah-be-yaz, serüven filmleri dönemine gidersek, Yılmaz Atadeniz'in de trenleri sevdiğini görürüz. Yönettiği *Maskeli Beşler* türünden yerli kovboy filmlerinde bol bol trenli sahneler izleriz.

Batı kopyası tren soygunları, tren vagonları üzerinde dövüşenler, vagondan vagona atlayanlar. Diğerlerine benzemeyen tehlikeli sahnelerdir bunlar. Bu çekimler, gerçek kazalara da yol açmıştır. Çekim sırasında kaza geçiren oyuncuların biridir Süleyman Turan.

Tekrar 1990'lı yıllara döndüğümüzde nâm-ı diğer Halikarnas Balıkçısı Cevat Şakir'in yaşamından bir kesiti anlatan *Mavi Sürgün*'de bir tren yolculuğu filmidir. Ankara'dan tutuklu olarak Bodruma götürülen yazar, bir yolculuk boyunca ilginç olaylar yaşar. Erden Kıral'ın yönettiği filmin Cevat Şakir'i Can Togan'dır.



*Bir Aşk
Uğruna
(1994)
Türkân Şoray,
Tuncel Kurtiz*



Başar Sabuncu'nun, Nâzım Hikmet'in aynı adlı oyunundan uyarladığı *Yolcu*'da, karlı ve ıssız bir istasyondan sık sık geçen asker yüklü trenleri görürüz. Konu Kurtuluş Savaşı sırasında geçer çünkü. Bir gözünü yitirmiş istasyon şefini de Halil Ergün canlandırır.

Mesut Uçakan'ın yönettiği, *Kelebekler Sonsuza Uçar* filmi de harp yıllarında geçer, trenli sahneleriyle..

Ve Yılmaz Aslan'ın, *Yara*'sı. Raylar üzerine oturup ölümü bekleyen, yaşamından bunalan Hülya rolünü, Yelda Reynaud oynar. Tren hızla üzerine gelirken, onu küçük sokak çocukları kurtarır..



*Mektup
(1996)
Cüneyt
Gökçer*



LUMIÈRE'DEN BUGÜNE

Trenler, 2000'li yılların sinemasında da vardır. Atıf Yılmaz'ın *Eğreti Gelin*'inde, Semir Aslanyürek'in *Eve Giden Yol*'unda ve Barış Pirhasan'ın yönettiği *Adem'in Trenleri*'nde. Küçük Adem, trenleri ve raylar üzerinde koşmayı ne kadar da sever. Son izlediğimiz, bir Abdullah Oğuz filmi olan *Muthuluk*'taki tren sahneleri – o töresel ölüm yolculuğu- nasıl da kaçınılmaz bir tutkuya, bir sevda kesişmesine dönüşüyor finalde. Özgü Namal'ın Meryem'i ve Murat Han'ın Cemal'i ile...

Trenler de insanlar gibidir. Çılgık çılgıla koşarlar, sonra yorulup suskunlaşırlar. Çocukluk yıllarımızın, hayatımızın ve bir kuşağın unutulmaz parçalarıdır. Lumière Kardeşler'in 102 yıl önceki trenleri, bugün kimseyi korkutmuyor. Bir dönemin Cumhurbaşkanı Turgut Özal, 'demiryolu komünist işidir' demiş olsa da...

Eğreti Gelin
(2005),

Metin Akpınar,
Nurgül Yeşilçay,
Nilüfer Aydan

Kaynakça

- Metin Arel, Sponecek Birahanesinde Hem Illüzyon Hem de Sinema, *Popüler Tarih* der. sy:11, Nisan 2001
- Rekin Teksoy, *Dünya Sinema Tarihi*, Oğlak yay.
- Nijat Özön, *Türk Sinema Tarihi*, s.21-23, Artist yay. 1962
- Alim Şerif Onaran, *Muhsin Ertuğrul Sineması*, s.270, Kültür Bakanlığı yay. Aralık 1981
- Atilla Dorsay, Üslupçu Bir Genelev Öyküsü, *Cumhuriyet gaz.*, 29 Kasım 1985



Yeşilçam'dan Bakırköy'e Bakırköy'den Yeşilçam'a

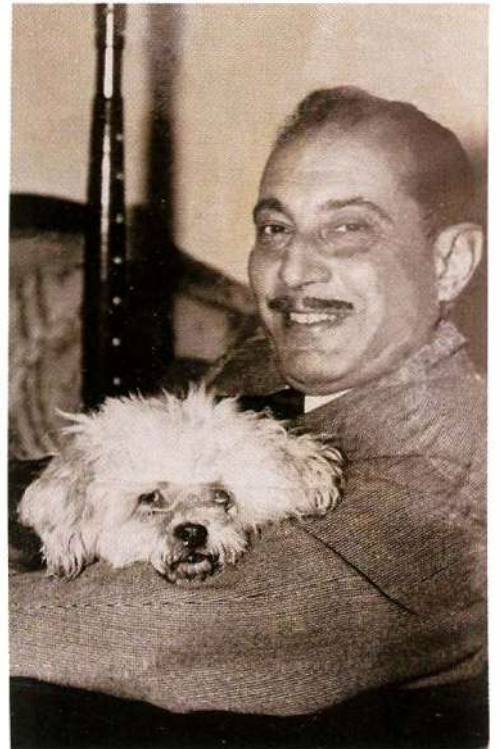
Giderek büyüyen ve kendi içinde çağdaş bir kente dönüşen bu bölge, Türk Sinemasına kimleri kazandırmamıştır ki... Evet, Bakırköy'den sözediyoruz.

Belgin Doruk'tan Göksel Arsoy'a, Kenan Pars'tan Ahmet Mekin'e, Münir Özkul'dan Tarık Akan'a, Sırrı Gültekin'den Bülent Oran'a dek... Sinema dünyasının dışında, daha kimler yoktu ki?

Yalnızca film yıldızları mı? Üç 'güzellik kraliçesi'de var Bakırköy'ün. 1958 Türkiye Güzeli Ezel Olcay, 'Zerafet Güzeli' Suna Fikret Öztekin ve 1960 Türkiye Güzeli Güler Kivrak.

Hadı onlar yeni. Ya eskiye dönersek. Yazar Saip Aykut anlatıyor, eski Bakırköy'ü, eski Bakırköylüleri. Tamburî Cemil, Cenap Şahabettin, Celâl Sahir, Prof. M.Şekip Tunç, Maliye Nazırı Abdurrahman Bey, Harbiye Nazırı Ziya Paşa, meşhur tuhafiyeci Haçopulos, gülyağcı Komondurof Efendi Bakırköy'e yerleşmişler o dönemlerde. Belediye Bahçesindeki tahta bölmeli tiyatrodaki, İstanbul'dan gelen kumpanyalar, sahneye ne oyunlar koymuşlar. O dönemlerin en gözde toplulukları, sanatçıları. Örneğin (Eliza) Binemacıyan, Burhanettin (Tepsi), Nurettin Şefkatî, Mari Ferah (Şevkiye May'ın annesi), Aznif ve Kınar hanımlar...

*Muammer
Karaca*





Sahneye konulan oyunun bir sahnesinde kont, ihanet eden karısını kovmuş. 'Git!.. Git haine!.. Hane mi herbat ve mülevves (kirli) ettin!..' demiş. Hüngür hüngür ağlayan kontes de 'Ah.. Ben bu şatoyu, bu muhteşem malikâneyi nasıl terkedeceğim' derken, bu sırada paradide oturan bir külhanbey şöyle bağırmış:

*Stavro
Yuanidis,
gençlik
yıllarında*

"Ağlama be kokana... Üç meci diye vereyim de Kasımpaşa'da bundan daha iyi bir ev tut!.."

Rum'ların 'Makrohorı' ve 'Makri Köyü' dedikleri sanat semti,

Cumhuriyet'in ilanından sonra, Atatürk'ün emriyle Bakırköy adını almış.

Bakırköy, tarihsel serüveni içinde Bakırköy Bez Fabrikası (Pamuklu Sanayi İşletmesi) ve Bakırköy Akıl Hastanesi gibi kurumsal yapılarıyla da ünlüdür. Bülent Oran, oyuncu ve senarist olmadan önce, Bakırköy Bez Fabrikası'nda yıllarca işçilik yapmıştır. Yeşilçam'a transferi yıllardan sonradır.

'Akıl Hastanesi' demek biraz da Prof. Mazhar Osman (1884-1951) demektir. Uğraşları ve katkıları unutulmaz. Bu kurumun Başhekimisi olarak yaşamını, deliler ve akıl hastalarına adayan Mazhar Osman (Usman) adı, dönemin bazı yakıştırmalarına neden olur. Örneğin biri 'kafayı mı yedi' ya da 'aklını mı yitirdi' hemen 'Mazhar Osmanlık Olmuş' denirdi, (yani tımarhanelik) halk arasında. Halkın yaygın deyimiyle bir adı 'tımarhane'ydii, Bakırköy Akıl Hastanesi'nin o yıllarda.

*Stavro ve
Cengiz Güçlü*

Dönemin ünlü gazetecisi Hikmet Feridun Es (1909-1992) anlatır bir röportajında. Mazhar Osman, garip bir kıyafetle hastanenin 14. Asabiye Koğuşu'na girip deliler arasında dolaşırken biri bağırmış:

"-Mazhar Osman! Maz-





*Cibali
Karakolu
(1966)
Muammer
Karaca, Sevdâ
Ferdağ*

har Osman! Sen doktorların şahı isen ben peygamberim..."

YILMAZ GÜNEY AKIL HASTANESİNDE...

*Kâzıma Ne
Lazım (1975)*

1960'lı yıllarda Dr. Faruk Bayülkem'in Başhekim olarak görev yaptığı Bakırköy Akıl Hastanesi de, zaman zaman Yeşilçam'ın ünlülerini konuk etmiştir. Örneğin Adile Naşit'in başrolünü oynadığı

Deliler Koğuşu, bu mekânda çekilen filmlerden...

Yıllar önce Yılmaz Güney de bu mekânın ziyaretçileri arasındadır. Çetin Altan'ın *Mor Defter* adlı tiyatro oyunu, sinemaya uyarlanacaktır. Oyunun sonunda çıldıran



ALİ
POYRAZOĞLU
NAZAN SORAY
MELEK GÖRGÜN
ÖZDEN YÜCE
aydınlar akıllar-dolanı sezer
yorgun horah-böşeyin zan
TANJU GÜRSU
senaryo: SAFA DİDAR kurgu: NEDİM AKIN İL

KÂZIMA
NE
LAZIM

Yönetmen
TEMEL GÜRSU
HENKEL

GÜRSU FİLM
C131-21 Baskı No: 37 83 26



Suphi tiplemesini de, bu sinema versiyonunda canlandırmak üzere Yılmaz Güney seçilir. Ünlü aktör, böyle zorlu ve yabancısı olduğu bir rolü sinema perdesine nasıl taşıyacaktır. Konuyla ilgili bir ön çalışma yapması gerekmektedir. Filmin yönetmeni Nuri Ergün'le birlikte Bakırköy Akıl Hastanesi'ne gider. Akıl hastalarını yakından izler. Tıp dilinde 'paranoyak' adı verilen tipleme konusunda Dr. Faruk Bayülkem'den gerekli bilgileri alır. Ve bu ön araştırmanın ardından çekime başlanır. Bu sağlık kuruluşunun bugünkü adı Bakırköy Ruh ve Sinir Hastalıkları Hastanesi'dir.

Bakırköy Akıl Hastanesi'nin ünlü Başbeki-mi Mazhar Osman Usman

Zaman zaman akılları gidip gelen ve 'çıldırılmaya 5 kala' zor günler yaşayan ünlü sinemacılarımızın da yolları bu hastaneye düşmüştür, ne acı ki... Yıldırım Önal'ın (1931-1982), Sûha Doğan'ın (1920-1979) ve Cahide Sonku'nun. Sorunları neydi? Alkol bağımlısı olmak...

Emekli maaşını meyhanelere yatıran Cahide Sonku, bir süre tedavi görmüştü Bakırköy'de. Onu, röportaj için ziyarete giden gazeteci Necmi Onur, şöyle yazar:

Yılmaz Güney Akıl

"Bir sabah akıl hastanesine gittim, onu görmek için.. Son-

Hastanesi'nde





Mor Defter
(1964), Yılmaz
Güney, Aliye
Rona, Evrim
Fer

Mıstık (1971)
Müjdat Gezen,
Cahide Sonku

ra yönetmeni Ülkü Erakalın geldi, onu almak üzere... Cahide hazırlandı ve beraber çıkıp stüdyoya gittiler... Cahide Sonku, Bakırköy Akıl Hastanesi'nden rejisör Ülkü Erakalın'ın talimatı ile çıkıyordu. Evet, belki de dünyada bir eşi daha yaşanmamış bir olaydı bu..."

Ülkü Erakalın, Cahide'yi sabah hastaneden alıp sete götürdüğü filmin adı 1971 yapımı *Mıstık*'dir. Müjdat Gezen ve Londra'da yaşadığı kızı Ender Doruk'la (Menderes döneminin tü-





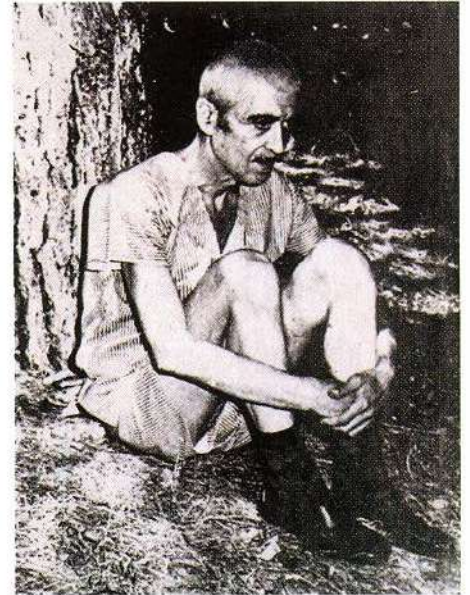
*Killing-Soy ve
Öldür (1967)
Süha Doğan,
Sevda Nur,
Suzan Avcı,
Behçet Nacar*

tün kralı İhsan Doruk'tan olma) birlikte oynadığı film, Cahide Sonku'nun.

Kır saçlı, yakışıklı ortayaş çapkınlarını canlandıran Süha Doğan, 1948-1950'de Ankara Valisi olarak görev yapan ve İsmet İnönü döneminin CHP milletvekili Avni Doğan'ın tek oğluydu. Dostları onu, tedavisi için Bakırköy Akıl Hastane-

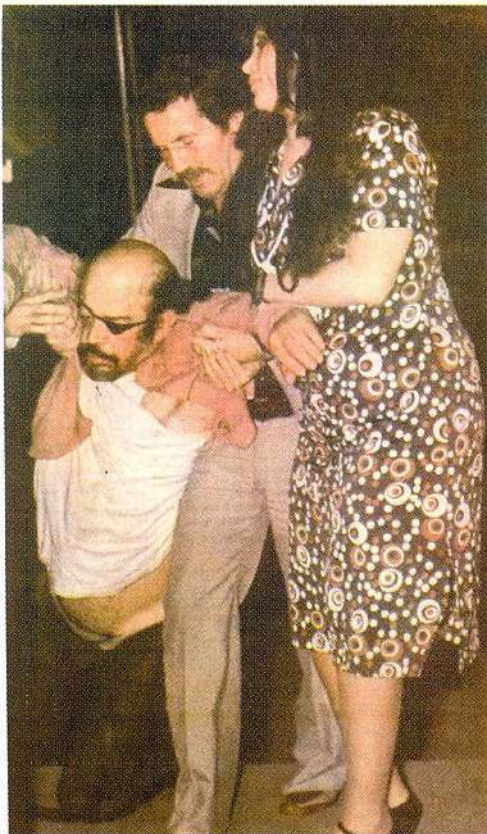
si'ne getirdiklerinde tanınmayacak haldeydi. Bir deri, bir kemik kalmıştı. Beyin küçülmesi nedeniyle de belleğini yitirmişti.

Ve büyük oyuncu Yıldırım Önal. Alkol komasına girip, yerlerde sürünen fotoğrafları gazetelere manşet oldukça, içi sızlardı Cüneyt Gökçer'in (1920-2009). Ağlıyarak 'Yıldırım Önal gibi bir aktör bir daha zor gelir dünyaya' diyordu. Tedavi için birkaç kez yatırılmıştı Akıl Hastanesine .. Bir bahaneyle kaçmıştı hastaneden.



*Süha Doğan
Akıl
Hastanesi'nde*

*Yapımcı
İsmail Gonca
ve Ülkü Ülker,
Yıldırım
Önal'ı Akıl
Hastanesi'ne
götürürlerken*





Şehvet Kurbanı
(1972)

*Yıldırım Önal,
Sevda Ferdağ*

Üç insan, üç kurban ve üç dram...

Üst başlığı bu kez "Yeşilçam'dan Bakırköy'e" diye tersine çevirip yıllar öncesine döndüğümüzde, Beyoğlu'nun o dar ve ara sokaklarınadn her sabah, birkaç minibüsün bu semte doğru yola çıktığını nasıl hatırlamayız ki? Yani Yeşilyurt'taki Muammer Karaca'nın ve Yeşilköy'deki İstavro'nun köşküne kalkan minibüsleri...

'Yıllar Öncesi' dedikimiz, özellikle 1960'lar ve 1970'ler Türk Sinemasının en çok film çekilen dönemdir. 1960'lı yılların başında 85 film çekilirken, 1970'lere doğru bu sayı 200'lere doğru tırmanacak ve giderek de 300'le büyük rekor kırılacaktır. İşte, film sayılarının rekor düzeyde tırmanışa geçtiği bu yıllarda, İstanbul'un çeşitli semtlerin-

İki Bakırköylü
*Kenan Pars,
Ahmet Mekin*





de plato olarak kullanılan evlerde, köşklerde ve diğer özel mekânlarda yüzlerce film çekilir.

*Abmet Mekin
Bakırköy
İstasyonu'nda
raylar
üzerinde
arkadaşlarıyla.*

İKİ ÜNLÜ PLATO- EV

Bakırköy sınırları içinde ve çevresinde en çok film çevrilen mekân, Yeşilköy'deki Stavro'nun köşküdür. Önce tren istasyonunun karşısında, sonra da sahil kenarında mekân tutup, 25 yıldır sinemacılar kiraladığı Yeşilköylü Stavro'nun bu ünlü plato-ev-

lerini iç dekorlarıyla, bahçesiyle, yalnızca eski Yeşilçam filmle-
rinde görebilirsiniz.

Kostüm, dekorasyon ve sanat yönetmeni gibi çeşitli dallarda da Türk Sinemasına hizmet veren Stavro Yuanidis, bugün 87 yaşında. Elbette 1960'lı ve 1970'li yıllarda bu mekânlarda hangi filmlerin çekildiğini hatırlaması mümkün değil Yuanidis'in. *Büyük Şamata, Kâzıma Ne Lâzım, Alo Polis ve Şingirdak Şadiye*, Stavro'nun evinde çekilen ve doğal olarak sayısını unuttuğu filmlerden birkaçı...

Dönemin ünlü tiyatro sanatçısı Muammer Karaca'nın Yeşil-

*Yeşilköy
Pansiyonlu
İlk Okul,
Agâh Özgüç,
Rengin Arda
ve Meral
Sayın*





*Firari Aşıklar
(1970),
Yeşilköy
Havameydanı*

yurt'- taki köşkü de çok film çekilen mekânlardan biridir. Bu ünlü köşkte çekilen ve Muammer Karaca'nın, Sevda Ferdağ-Cüneyt Arkın ikilisiyle başrollerini paylaştığı, tiyatro uyarlaması *Cibali Karakolu*'nu nasıl hatırlamayız ki? Yıllardır film çekilen ve 1978'de yıkılan bu köşkün yerinde, şimdi Karaca Apartmanı var..

Daha arkası var. Osman Seden'in *Ne Şeker Şey* (1962), Memduh Ün'ün *Çapkın Kız* (1963), Ertem Eğilmez'in *Kalbimin Efendisi* (1970) Karaca'nın köşkünde çekilen filmlerden...

Ünlü 15 mahalleden oluşan Bakırköy'e bağlı Yeşilköy'de bir pansiyonlu ilkokul vardı. Yeşilköy Pansiyonlu İlkokul... Yeşilköy İtfaiyesi'nin hemen biraz ilerisinde. Sahilde bir küçük tepe üzerinde. Sinema oyuncularımızdan Rengin Arda (Bülent Oran'ın eşlerinden) ve Meral Sayın'la birlikte öğrenciydik çocukluğumuzda. Yeşilköy Pansiyonlu İlkokul, şimdi yerinde mi acaba? Az daha unutuyorduk, Ayten Çankaya'yı. Adalar Güzellik Kraliçesi Çankaya'da bu okulda okumuş.

Ama asıl önemli olan yerinde durmayan Yeşilköy'deki Ayestefanos Abidesi. Yıllardır sinema tarihçileri tarafından tartışla tartışla 'pehlivan tefrikası'na dönüşen bir konu bu. 1876-77 Osmanlı Rus Savaşı sonrası Rus Birlikleri'nin Yeşilköy'e 'zafer abidesi' olarak diktikleri Ayastefanos'un yıkımını Fuat Uzkınay çekti mi, çekmedi mi? Çekime ait somut bir belge yok. Görende. Varsa da o dönemden kimse yaşamıyor. Yalnızca Türk Sinema Tarihi'nin başlangıcı sayılan Ayestefanos Abidesi'nin or-



talıkta dolaşan, aynı kareleri yayınlanan bildik birkaç fotoğrafı var, o kadar. Saklama ve arşivleme yerine; yıkmak ve yok etmek alışkanlığımız var ya...

*Yeşilköy'deki
Ayestefanos
Abidesi*

Bakırköy'de, Yeşilköy'de, Yeşilyurt'ta ve çevresinde çekilen filmlerle ilgili öteki mekânlara gelince. Yeşilköy'de Hayrettin Beyin köşkü, Bilgehan'ın ve Madam Alis'in evleri. Birçok filmde acılı ayrılık sahnelerini izlediğimiz Yeşilköy Havaala-

nı.1961'de Halit Refiğ'in *Seviştiğimiz Günleri*, 1963'de Aram Gülyüz'ün *Genç Kızların Sevgilisi* ve 1965'de Muzaffer Aslan'ın *Şeker Gibi Kızlar*'ı... Zeki Müren, Türkân Şoray ve Ajda Pekkan'ın oynadığı *Düğün Gecesi* adlı filmin finalindeki sahneler, Yeşilköy Havaalanı'nda çekilmedi mi? 14 Ağustos 1958'de açılışı yapılan Çınar Otel, Yeşilköy'ün en eski ve ünlü konaklama mekanlarından biri sayılır. Rezzan Has, Kadir Has, Erol Simavi ve eşi Belma Simavi, 52 yıl önceki açılış gecesinde en saygın konuklarıydı.

Hüseyin Kâşif'in 1961'de yönettiği *Kayıp Kız Ayla*, Çınar Otelinde çekilen olaylı bir filmidir. Çekimler 'kral dairesi'nde yapılır. Temel öyküsü de gerçek bir olaydan kaynaklanır filmin. Ayla Özakar adlı 8 yaşındaki kızın, esrarengiz bir şekilde kayboluş öyküsünü sergiler. Tüm aramalara karşın küçük kızın izine rastlanmaz. Kayıp kızın babası Sabri Özakar, filmin yapımcılarına dava açar. Filmin afişleri basılsa da acılı babanın açtığı dava sonucunda mahkeme kararıyla filmin gösterimini yasaklanır. Bir yıl sonra 1962'de Türkân Şoray'ın, Mısırlı Prenses Faize rolünü oynadığı ve Nejat Saydan'ın yönettiği *Allah Seviniz Dedi*, Yeşilköy Çınar Otelinde çekilir. Ve at yarışı sahnelerinin tek mekânı Veli Efendi Hipodromu'nu nasıl es geçerez? *Poyraz Osman* filminin jokeyli ve atlı sahneleri bu mekânda çekildi.

Viyana Gazinosu işletmecilerinden Fikret Güzatlı'yı hatırlayan çıkar mı acaba? O da, bir zamanların at sahiplerinden bi-

*Kayıp Ayla
Filmi'nin
Çınar Otel'de
çekildiğine
dair gazete
kupürü*

riymiş. Yönetmen Sırrı Gültekin, Güzatlı'nın gazinosunda ne filmler çekmiş. Ayrıca Yeşilköy Motel'de Röne Gazinosu'nda ve Balıkhane'de...

Florya'da ise 1970'li yılların ünlü Haylayf Plajı'nda Semih Evin *Ali ile Veli* adlı bir komedi filmi çeker. Yılmaz Köksal, Münir Özkul ve Feri Cansel'le plaj sahnelerini.

BAKIRKÖY'ÜN EN ESKİ YAZLIK SİNEMASI...

Zaman aşımıyla her şey yitip gidiyor...O mekânlar, o yüzler..

Geriye kalan ne? Yüzlerce filmin siyah-beyaz karelerindeki eski Bakırköy, Yeşilköy, Yeşilyurt görüntüleri...

Nerede şimdi Miltiyadi Gazinosu ve bu mekânın içinde yer alan o yazlık sinema.. Bakırköy sahillerine renk katan Miltiyadi adlı yazlık bahçe, bu yörenin sanatsever halkına hizmet eden en eski Açık hava sinemasıymış..

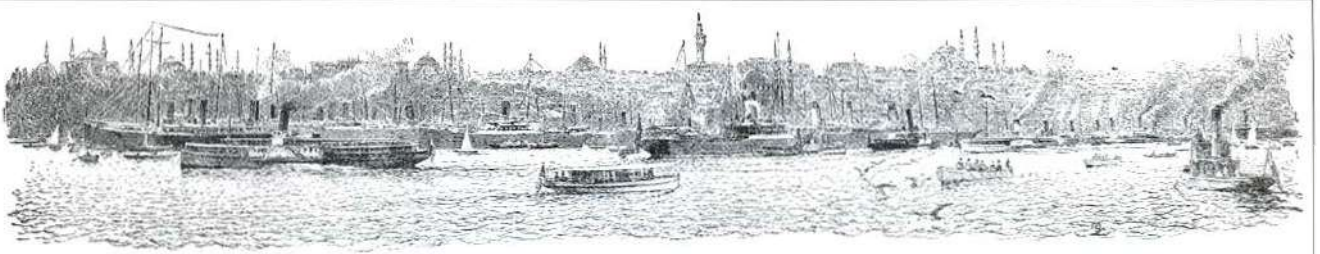
TV ekranlarında, 'nostalji sinema kuşakları'nda izlediğimiz dünün siyah-beyaz filmlerindeki Stavro'nun, Muammer Karaca'nın köşkleri ve tanıklar aracılığıyla anımsadığımız diğer mekânlar yoksa, günümüzün değerlerini korumaya çalışalım.

Bugünün doğal yapısı içinde, bugünün Ataköy'ünü, Yeşilyurt'unu, Yeşilköy'ünü ve elbette Bakırköy'ünü örneğin..



Kaynakça

- Saip Aykut, Şairler ve Sanatkârlar Semti Bakırköy, sy:39, *Hayat der.*, Eylül 1959



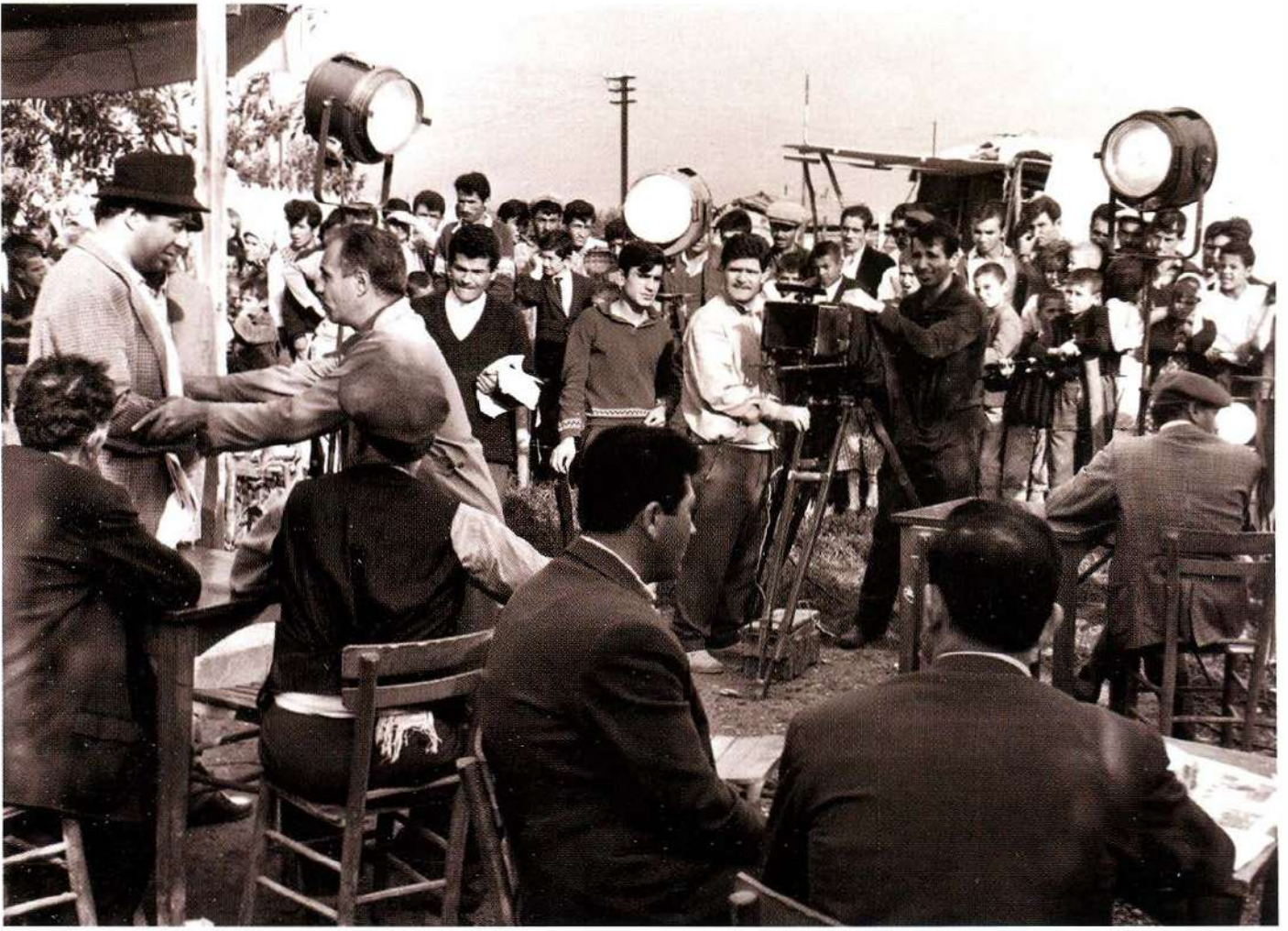
Zeytinburnu'ndan İnsan Manzaraları

Yıllar öncesinin İstanbul'unu, uluslararası üne sahip bu 'dünya kenti'ni çeşitli semtleriyle, TV ekranlarında izlediğimiz eski Türk filmlerinde görüyoruz. Semtlerin ve bölgelerin kendi sınırları içinde ayrı ayrı tarihsel öyküleri var. Kendine özgü tarihsel yapılarıyla, eski mahalleleriyle, eğri büğrü sokaklarıyla, yokuşlarıyla ve de beyaz perdeye yansıyan toplum-insan ilişkileriyle. Ne acı ki, giderek tarihi dokusunu yitiren ve büyük bir hızla değişen bu kentin, eski doğal görüntülerini yıllar öncesinin siyah-beyaz filmlerinde izlerken bir 'İstanbul nostaljisi' yaşamamak mümkün mü?

*Bülent Oran,
Zeytinburnu'da
halk arasında*

Dönemin ünlü yazarı Ziya Şakir, 1939 yılında İstanbul'a 'Al-





*Zeytinburnu'da
Lütfi Ö. Akad,
"Üç Tekertepli
Bisiklet" in
çekiminde*

lahın Cenneti' adını vermiş ve yönetmen Muhsin Ertuğrul da aynı yıl, bu kenti, Boğaziçi'ni, bu yörede yaşayan insanları öyküleriyle filmine aktarmış. Boğaziçi, Haliç, Beyoğlu, Kadıköy ya da Zeytinburnu.. Hangi semt olursa olsun. Özellikle de köyden kente geçiş sürecinin hızlandığı 1950'li yıllarda 'gecekondulu yaşam' biçimine dönüşen Zeytinburnu görüntülerini izlemiştir o eski siyah-beyaz filmlerde. Yalnızca filmlerde mi? Günlük gazetelere dek sıçrayan ve bir 'fotoroman modası'nın egemen olduğu yıllarda, yapımcı-yönetmen İrfan Tözüm de bu ilçede foto-romanlar çekmiş.

Gecekondulaşmanın ve özellikle de bir dönemde Kazlıçeşme bölgesindeki dericilik sanayinin ana merkezi olan Zeytinburnu, Türk Sineması'nın da platolarından biri. Gecekonduların iç mekânlarıyla, havadan çekilmiş tren yolları ve sokakların panoramik görüntülerini içeren dış mekânlarıyla...

Zeytinburnu'nun 1940'lı yıllara dönersek, ünlü sinemamız, oyuncu-senaryocu Bülent Oran'ı, Bakırköy Bez Fabrikası'nın işçilerinden biri olarak görürüz. 1957'de bağımsız bir ilçeye dönüştürülen Zeytinburnu, 1940'lı yıllarda Bakırköy sınırları içinde kalıyordu. Ve bir zamanlar Zeytinburnu ile iç içe yaşayan



Bakırköy'ün 1950'li yıllarda Türk Sinemasına birçok ünlü oyuncuyu da kazandırdığını hatırlatmakta yarar var. Örneğin Belgin Doruk, Ahmet Mekin, Göksel Arsoy ve Tarık Akan gibi.. Yönetmen Sırrı Gültekin de o yılların Bakırköylülerinden...

*Üç Tekerlekli
Bisiklet (1962)
Sezer Sezin*

Zeytinburnu ilçe olduktan sonra bu sınırlar içinde çekimi yapılan filmlerden biri olarak hemen *Üç Tekerlekli Bisiklet* akla geliyor. Önemli bazı sahneleri Zeytinburnu'nun Yeşiltepe mahallesinde çekilen filmin oyuncularını Ayhan Işık ile Sezer Sezin'di. Lütfi Ö. Akad'ın yönettiği filmin çekimi bazı nedenlerle ancak iki yılda tamamlanabildi. Orhan Kemal'in bir romanından uyarlanan *Üç Tekerlekli Bisiklet*'in yarım kalan bazı sahnelerini ise Memduh Ün çekti.

Cinayet suçuyla aranan bir kaçakla, evine sığındığı çamaşırcı Hacer'in öyküsü üzerine kurulu *Üç Tekerlekli Bisiklet*, İzmir Film Festivali'nde (1965) En İyi Film seçildi. Zeytinburnu gecekondualarında küçük oğlu ile birlikte yaşayan çamaşırcı Hacer'i canlandıran Sezer Sezin de En İyi Kadın Oyuncu ödülünü aldı. Ve Lütfi Ö. Akad ustanın bu çalışması, Zeytinburnu İlçesinde 'ilk ödüllü film' olarak Türk Sinema tarihine geçecekti. Gerçek-



ten de Zeytinburnu ve çevresi, Orhan Kemal'in öyküsüne son derece uygun bir mekândı. Mekân-dekor ilişkisi olarak doğru bir seçim yapılmıştı. Filmin en çarpıcı sahnesi ise finaliydi. Kaçak Ali rolündeki Ayhan Işık, tutuklanıp elleri kelepçeli olarak Yeşiltepe Karakoluna götürüldüğü sahnede, mahalle halkı iki yana dizilerek onu izler ve Hacer'inde oğlu ile birlikte arkasından yürüdüğünü görürüz.

Zeytinburnu'nun Nuri Paşa, Yeşil Tulumba, Sümer ve Beş-telsiz mahallelerinde çekilen bu film den sonra aynı yıl, bir başka proje daha gerçekleştirilir bu yörede. Tümüyle olmayıp yalnızca fabrika sahneleri burada çekilmiştir. Nejat Saydam'ın yönetmenliğini yaptığı *Hayat Bazen Tatlıdır* adlı filmin oyuncularını da Zeki Müren, Belgin Doruk ve Sadri Alışık'tır. Belgin Doruk fabrika işçisi rolündedir ve iç mekânlardan oluşan bazı sahneler Bozkurt Mensucat Fabrikası'nda çekilir.

Zeytinburnu'ndaki birçok fabrika, eski Yeşilçam filmlerinin bu yöredeki doğal dekorlarından birini oluşturur. Özellikle de 'işçi kız' tipleremeleri üzerine kurulan öykülerin bir bölümü, bu fabrika dekorlarında çekilmiştir. Gecekondularıyla ve bu yöre-

*Hayat Bazen
Tatlıdır (1962)
Zeki Müren,
Belgin Doruk*

Güney
Yılmaz Güney ve
Özkan S. S. S.
**yılmaz
güney**

ZAVALLILAR

yıldırım önal güven şengil

Reji ve Senaryo:
yılmaz güney
atıl yılmaz

Kamera:
gani turanlı
kerem ormanlar **renkli**

CEN-21 Metbaser Tel: 2780 20

has grafik servisi



sel yaşam biçimiyle Yeşilçam Sinemasına özgü 'fakir kız-zengin oğlan' ilişkilerinin 'ideal mekânlar'ından biri olarak da dikkati çeker Zeytinburnu.

Zavallılar
(1974)
filmi lobisi

Atların ve jockeylerin yarıştığı ünlü 'koşu alanı' Veliefendi Hipodromu, her ne kadar Bakırköy ilçesinin Osmaniye mahallesinde kalsa da kesişen sınırları nedeniyle Zeytinburnu'na 'komşu' sayılır. Kaldı ki Hipodrom'un adını aldığı Veliefendi, Zeytinburnu'nun mahallelerinden biridir. Türk filmlerinde gördüğümüz yarış sahnelerinin tümü koşu alanında çekilmiştir. Örneğin 1957'de Sırrı Gültekin'in yönettiği *Derfli Gönül*, at yarışı sahnelerinin çekildiği ilk filmlerden sayılır. Yine Sırrı Gültekin'in 1964 yılında gerçekleştirdiği *Poyraz Osman*, at yarışlarını konu alan bir filmidir.

Bir çıkış noktası olup Zeytinburnu ilçesinin sınırında kalan Topkapı Surları da filmi çekimleri için tarihsel bir mekânı oluşturur. Ve günümüzde geçen öyküler için de geçerlidir. Yılmaz Güney'in başladığı ve hapse girdikten sonra da yarım kalıp Atıl Yılmaz'ın çekimini tamamladığı *Zavallılar* da, görüntü açısından çarpıcı sur sahneleri görürüz. Hapisten çıkan üç arkadaş üzerine kurulu filmin, gerçekten en ilginç sahnelerini oluşturur bu surlar. Surların diplerini mekân tutmuş esrarkeşler, ispirotcular ve evsiz barksız yoksul insan manzaraları...

Aç susuz dolaşıp yatacak yerleri olmayan bu üç arkadaş, bir

Bekçiler Kralı
(1979)
film afişi

Çark filminden
bir sahne,
Tarık Akan

dostlarını Topkapı Surları'nın içinde ararlar.. Yılmaz Güney'den 10 yıl kadar sonra, yapımcı-yönetmen Ömer Kavur da, Türkân Şoraylı *Körebe* filminin 'sur içi' sahnelerini görüntülemek için kamerasını bu mekâna çevirmek zorunda kalır. *Zavallılar*'da olduğu gibi, *Körebe*'de de sur diplerinde yaşayan insan görüntüleri topluma tutulmuş bir ayna gibidir. Topkapı Surları, her iki film sinematografik açıdan 'mekânde-kor ilişkileri'nin, bilinmeyen bir dünyanın ve kent dışı yerle-

**KEMAL
SUNAL**





ÇARK

TARİK AKAN

MÜGE AKYAMAC SAVAŞ YURTTAŞ EROL DEMİROZ OKTAY SÖZBİR
GÜNAY GİRİK İHSAN YÜCE MUAZZEZ KURDOĞLU
BEKİR YILDIZ HASMET ZEYNEK EROL SÜMER HÜKMET KARACÖZ KEMAN BAL DİLER SARAC
ZENHA ALPTÜRK SAVAŞ TAHER CEMAL BASKIN

YONETMEN MUZAFFER HİÇDURMAZ

YARDIMCI YONETMEN BEKİR YILDIZ
YARDIMCI YONETMEN ERDOĞAN ERERİZ

YARDIMCI YONETMEN HASMET ZEYNEK
YARDIMCI YONETMEN CEMAL BASKIN
YARDIMCI YONETMEN CEM KARACA



şim bölgelerinin günümüzdeki en çarpıcı örneklerini sergiler.

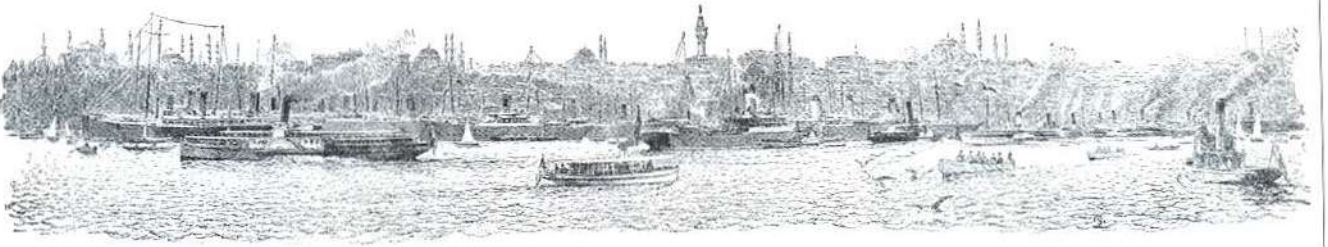
Toplumsal yanı ağır basan filmlerin yanı sıra komedi türü filmlere de gecekondularıyla, bu bölgede yaşayan insan tiplerleriyle kucak açmış bir mekândır Zeytinburnu. 1979 yılında Osman F. Seden'in yönettiği Kemal Sunal'lı, *Bekçiler Kırılı* dıştan suya sabunla dokunmayan bir güldürü filmi gibi görünse de, içten içe yaşam gerçeklerini

yansıtır.

Bekçi Şaban rolündeki Kemal Sunal, Zeytinburnu'ndaki bir mahalleye atanınca, vatandaşa eziyet eden muhtara, bakkala, manava, çöpleri toplatmayan Temizlik İşleri Müdürüne ve çocukları zehirleyen sıvı atıkları için kanalizasyon yaptırmayan fabrika sahibine tavır alır.

Muzaffer Hiçdurmaz'ın 1987'de çektiği Tarık Akan'lı *Çark*, içerdiği temel öyküsüyle bir 'işçi filmi'dir. Filmin önemli bölümleri, Zeytinburnu'ndaki deri sanayinin bir dönem merkezi olan Kazlıçeşme'de çekilir. Öykünün ana mekânı da Kazlıçeşme'deki deri atölyeleridir. Bekir Yıldız'ın bir öyküsünden sinemaya uyarlanan film, bu atölyelerde sağlıksız ve olumsuz koşullar içinde çalışan işçileri anlatır. Bu koşullar içinde iş kazası sonucu yaşamını yitirenler, emek sömürüsüne karşı direnip işçileri bilinçlendirenler ve bir büyük grev..

Zeytinburnu ve çevresinde çekilen Türk Filmleri, sözünü ettiklerimizle sınırlı değil. Çok yönlü bir araştırmayı kapsayacak kadar bir 'devan'ı var kuşkusuz. Çünkü 'gecekondu, işçiler ve fabrikalar' denilince ilk akla gelen mekân Zeytinburnu olduğuna göre?



Adalar'dan Bir Yar Gelir Bizlere

Adalar, edebiyatta ve sanatın her dalında yer alır. İlk yıllardan buyana sinema filmlerine bir 'görüntü hazinesi' oluşturan İstanbul Adaları, şarkılarda da ölümsüzleşir. Ve hemen Yesari Asım Arsoy'un (1900- 1992) ünlü şarkısı gelir akla:

"Adalardan bir yar gelir bizlere..."

Bir başka şarkı ise bizi Adalar'a davet eder:

"Adalar sahilinde bekliyorum..."

Araştırmacı Eser Tutel, 'Nerede o güzelim Ada Vapurları' der. 1900'lü yıllardaki Pendik, Maltepe, Kınalıada gibi pervaneli, yandan çarklı vapurlardan söz eder. Faytonlar, Adaların simgesidir. Binek hayvanları olarak da eşekler. Bir adı da 'merkep yolculuğu'dur Adalara özgü gezintilerin.

'Eşekler'den söz edince, araya girelim hemen. Adıyla, sanıyla 'Eşekçi Arif' diye tanınan ünlü bir prodüksiyon amiri vardı Yeşilçam'da. Çekimine başlanacak bir filmin, haricî ve dahilî ol-



Adalar'ın tipik taşıyıcıları merkepler



mak üzere bir 'mekân listesi' çıkarılırdı önce. Sonra prodüksiyon amirleri de senaryoda yer alan mekânları bulmak için bir koşturmaca başlardı. Yalnızca köşkler, villalar, figüranlar mı, filmde kullanılacak her türlü aksesuarı temin etmek onların göreviydi. Kamera arkasındaki bu emekçilere her şey yaptırılırdı. Yapım koordinatörlüğüne varıncaya dek, her şey. Ar Direktör'lük (art directör) bile yapanlar vardı içlerinde. O dönemlerde Sanat Yönetmeni diye bir kavram yoktu ki Yeşilçam'da.

*Eşekçi Arif,
Hüseyin
Baradan'la*

İşte Eşekçi Arif, setlere hamal gibi çalışan prodüksiyon amirlerinden biriydi. Peki, neden Eşekçi Arif?.. Onu da bırakalım, yakın dostlarından ünlü aktör Hüseyin Baradan açıklasın:

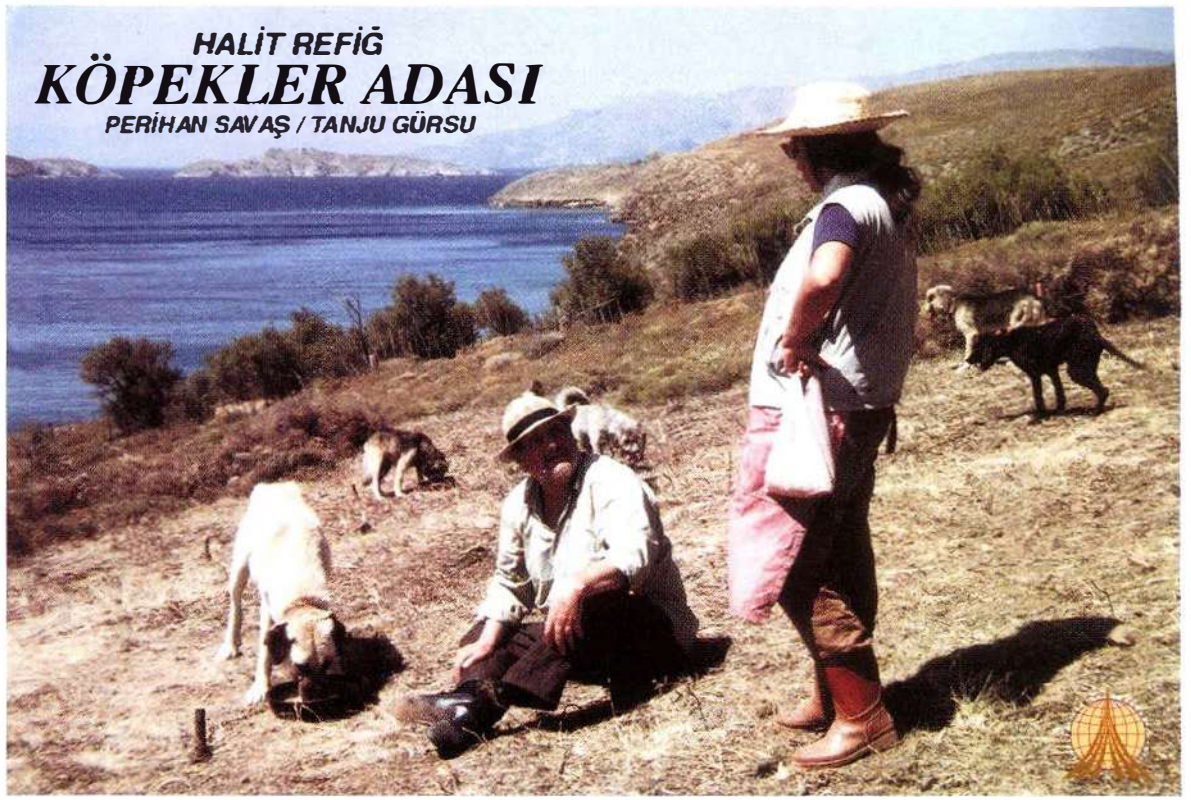
"Eşekçi Arif, prodüksiyon işine başlamadan önce, Topkapı surlarında eşek kesip sattığı için bu lâkapla anılan çok çalışkan, sesi güzel, palavrası bol bir kişiydi. Ama işinin de ehli olup gayet güzel yemek yapardı."

Yıllar önce Topkapı'da bir trafik kazasında yitirdik Arif'i.

İşte, o eski adıyla Prens Adaları. Büyükkada (Prinkipo), Heybeliada (Hakli), Burgazada (Antigoni), Kınalıada (Proti), Şeytanadası (Terebintos), Yassıada (Pilati), Kaşıkadası (Pita), Sivriada (Ohia) ve Tavşanadası (Meandros).

Yassıada, Sivriada ve Tavşanadası ortak bir tanınılamayla 'Hayırsız Adalar' adıyla da anılırlar. Neden 'Hayırsız Adalar?' Araştırmacı Nejat Gülen, soruyu şöyle yanıtlar:

"Denizin ortasında yapayalnız görünen, ağaçsız, susuz, üzerinde insan yaşamayan bu adalara 'Hayırsız Adalar' denmesinin nedeni, siyasal ve dinsel mücadelelerin pençesindeki Bizans'da, saray mensuplarının, prenslerin, yüksek din adanılarının sürgün yeri olmasına bağlanmaktadır. 1910'da, İstanbul Şehremini Cemil Paşa (Topuzlu) döneminde, şehirde çoğalmış olan ve halkın acıma duygusu nedeniyle öldürülmeyen başıboş köpeklerin bu adalara gönderilmesi; özellikle Sivriada'daki köpeklerin



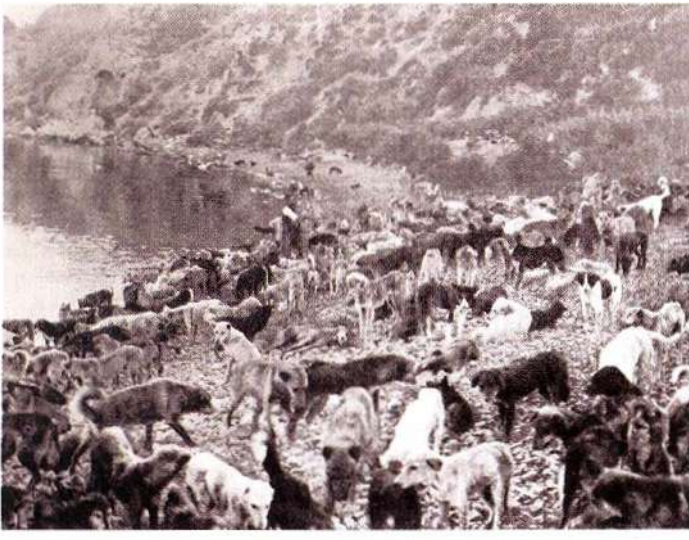
ulumalarının İstanbul'dan duyulması; köpeklerin açlıktan birbirlerini yemeleri ve hayvanseverlerin yüreklerini parçalamış ve bu köpek sürgünü 'Hayırsızadla' deyimini pekiştirmiştir."

Tarihçi-yazar Niyazi Ahmet Banoğlu ise, 'köpek sürgünü' ile ilgili, daha eski tarihli bir başka olayı şöyle dile getirir: Yıl 1830'dur. Serseri, başıboş İstanbul köpekleri toplanarak Hayırsızada'ya gönderilir. Aç susuz ölüme terk edilen köpekler yüzünden halk ve 'müteassıp ulema' ayağa kalkmıştır. Şikayet ve protestolar giderek büyür. Ve sonunda Sultan 2. Mahmut, fermanını geri alır. Sağ kalan köpekler, ikinci bir emirle toplatılıp, tekrar İstanbul'a gönderilir.

'Sürgün Köpekler' olayının asıl tanığı Robert Gillon adlı bir Fransız yazardır. Gillon, bir istimbót kiralıyarak adanın çevresinde dolaşıp, sürgün köpekleri, ancak uzaktan görebilir. Ve o an yaşadığı acıyı, konuyla ilgili yazısında dile getirir:

"Adanın burunlarından birinin açığından geçtiğimizde, köpek havlamaları duyulmaya başladı. Yüz değil, bin değil, sayılamayacak kadar çoktular. Kıyıdaki çakıllı kumsal üzerinde birbirlerini ezercesine itişip kakışarak koşuyorlar, etlerinden et koparıyorlar gibi havlıyor, haykırıyorlardı! İstimbótümüz, kıyıya fazla yaklaşmadan çevresinde dönüyordu. Az sonra rüzgârla birlikte burnumuza

*Köpekler Adası
(1996) filmin
lobisi*



Sürgün
Köpekler

clayanılması imkânsız pis bir koku geldi. Kitleler halinde ölen, kokuşmaya başlayan cesetlerin kokusuyla bu. Sağ kalanlar koşuyor, atlıyor, havlıyor, kendilerini kurtarmamız için adeta yalvarıyorlardı. Bir ara garip bir şey oldu.

İçlerinden biri cesaretle denize atlayarak bize doğru yüzmeye başladı. Bizde onu istimbota almakla mükâfatlandırdık. Onu teneke bir kap içinde biraz su verdik. Haftalardan beri kireçli sudan başkasını içmemiş olan zavallı hayvan, verdiğimiz suyu kana kana içti. Onu gören bir başkası da bulunduğu kayalıktan kendini denize attıysa da bize kadar yüzemedi., akıntıyla birlikte sürüklenip gitti. Artık bu çevrede fazla kalamazdık. Zavallı hayvanları kaderleriyle baş başa bırakarak oradan ayrıldık."

Türk Sineması'nda köpeklerin toplu olarak oyuncu gibi kullanıldığı iki film gelir akla. Ertem Eğilmez'in 1965 yapını *Sende Bir Gün*'üyle Halit Refiğ'in 1996'daki *Köpekler Adası*. Eğilmez, kurt köpekleri sahnesini Ayvansaray Anemas Zindanları'nda çekmiş. Halit Refiğ ise Fethullah Gülen cemaatının bir kuruluşu olan Gazeteciler ve Yazarlar Vakfı adına yönettiği filmi Erdek ve Marmara adaları civarında...

Adalar, bir dönem plaj ve güzellik yarışmalarıyla da ünlüdür. 1952'de Büyükkada'da düzenlenen bir yarışmada, Çağlayan Bir yetiştir adlı bir aday, 'Adalar Güzeli' seçilir. Sinema oyuncusu Ayten Çankaya (Muzaffer Tema'nın eski eşi) 1954 yılının 'Adalar Güzeli'dir. Aynı yarışmada Yılmaz Duru'nun (1933-2010) manken kızkardeşi Türkân Duru (1940-2003) ise 5. olur. Aynı yıl bir yarışma daha düzenlenir. Bu kez sinema dışından Gülgün Atay birinci olur. Yarışmanın ikinci güzeli 22 yaşındaki sinema oyuncusu Fatma Bilgen'dir. 1980'li yılların Fatma Belgen'iyle ilgisi yok. O Belgen değil, Bilgen. Görüntü yönetmeni Vedat Akdikmen'in oyuncu eşi Fatma Bilgen.

Nebahat Çehre de sinema oyunculuğuna başlamadan önce, Adalar'da düzenlenen bir yarışmaya katılanlardan. Yıllar sonra

*Nebahat Çehre
Adalar Güzeli
yarışmasında*

TV dizileri aracılığıyla tekrar keşfedilen Çehre, 1959'da "Adalar Güzeli" seçilmiş. Büyükkada'da Büyük Kulüp'te düzenlenen yarışmada. Çehre, Türk Sineması'nın en güzel vücutlu kadın oyuncularından. Özellikle de bacak ölçüleriyle... Amerikalı yönetmen Jules Dassin'in *Topkapı* adlı filminde oynamak için İstanbul'a 1963'de gelen, uluslararası üne sahip Rus oyuncu Akim Tamiroff (1899-1972), Nebahat Çehre'nin anı defterine şu satırları döktürmüştü:

"Adınız yüzünüz gibi güzel! Adınız cennet manasına geliyor, siz de cennetteki melekler kadar güzelsiniz. Size rastladığım için mesudum..."

Gerçeği söylemek gerekirse 66 yaşındaki Nebahat Çehre, asıl şimdi çok daha güzel ve daha çekici. Bu yeni yapılanma arkasındaki 'estetik sırrı' ne olursa olsun.

Az daha Orhan Günşiray'ı unutuyorduk.

Günşiray da, erkek adaylar arasında düzenlenen yarışmada "Adalar Erkek Güzeli" seçilmiş. Yıl 1950 olduğuna göre 20 yaşlarında tıg gibi bir delikanlıymış, Yeşilçam'a adımlarını atmadan önce. Ve 1946'dan beri de Tavşanlı Gençlik Kulübü'nün sporcularındanmış Günşiray. Araştırmacı edebiyat adamı, çevirmen Selâhattin Hilâv da 'ikinci erkek güzeli' seçilmiş bu yarışmada.

Adalardaki bu tür yarışmalar ilgiyle izlenir ve giderek renklenir. Bir yarışmada "Heybeliada İkinci Güzeli" seçilen Lizet Fin gibi "taze"lerin katılımıyla. Bu yarışmalarda Ahmet Tarık Tekçe'nin kardeşi Cemil Tekçe'nin (1925-1985) katkıları, elbette unutulmaz. Sahibi olduğu *Adaların Sesi* ve *Adalar*



*Plaj
güzellerinden
Türkân Duru
yarışmada*





Gazetesiyle de bu yarışmalara destek olmuştur.

Orhan
Günşiray,
ada güzeli
seçildiği
günlerde

ADALI FİLMLER VE KALPAZANKAYA

Afişlerinde konuları gereği "Ada" ismi geçen filmleri de çekim yıllarına göre şöyle sıralanabilir. 1956'da Cüneyt Örs'ün *Ada Sahillerinde*, 1964'de Abdurrahman Palay'ın *Adalardan Bir Yar Gelir Bizlere*, 1976'da Oksal Pekmezoğlu'nun *Adalı Kız*, 1988'de Süreyya Duru'nun *Ada*, 1992'de Cemal

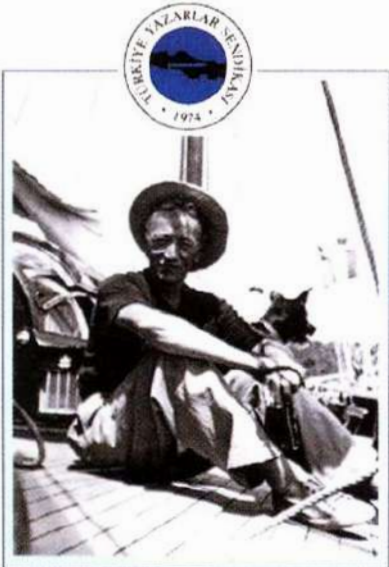
Gözütok'un *Adada Son Gece*, 1996'da Halit Refiğ'in *Köpekler Adası* ve Talip Ertürk-Murat Emireren ikilisinin *Ada-Zombilerin Düğünü* gibi...

Burgazadası, öykülerine konu olan Sait Faik'le (1914-1954) anımsanır edebiyat dünyamızda. Türkiye Yazarlar Sendikası tarafından, anısına etkinlikler düzenlenir her ölüm yıldönümünde. Burgazadası İskele Meydanı'ndaki büstü önünde saygı duruşu. Ve ölümüne dek, yazları ailesi ile birlikte geçirdiği, Çayır Sokak'taki şimdi müze olan evinde şiir dinletileri, adına konu-

lan hikaye yarışmasının ödül törenleri. Deniz kıyısındaki Kalpazankaya'yla ve bu yöredeki kır gazinolarıyla da meşhurdur Burgazadası. Pazar günü buluşmalarının, gençlerin ve kaçak aşkların yaşandığı bir cennet mekândı, bir zamanların Kalpazankaya'sı...

Burgazadası, film çekilen 'ilk ada' mıdır? 'İlk' oluşu ya da 'İlklere' biri' oluşu bir yana, dönemin 'tek yönetmen'i Muhsin Ertuğrul (1892-1979) 1932 yapımını *Kaçakçılar*ın önemli sahnelerini Kalpazankaya'da çeker. Kaçak tütün balyalarının kaya-

Sait Faik'i
anma günleri
davetiyesi



**SAİT FAİK ABASIYANIK'I
ANMA GÜNLERİ
32 YAŞINDA**

"Hât, hât..... desek," gelir misin?



*Burgazada
rılıtım*

*Kaçakçılar
(1932)
Burgazada,
Kalpazankaya
sahnelerinden
biri*

lıklardan aşağıya indirildiği sahnelerdir bunlar. Tam bu sırada kaçakçı iki kardeş arasında silahlı bir çatışma çıkar. Görüntü yönetmeni Cezmi Ar'ın (1898-1976) harici Kalpazankaya balıkçı köyü görüntüleri, o dönemin bir eleştirisine göre 'mükemmel' bulunur. Aslında çekime 1929'da başlanıp, çekim sırasındaki kazada ise oyuncularından Savak Gözüryan (1895-1929) ve Karakaş'ın ölümü, Sait Köknar'ın (1901-1944) yaralanması sonucu, film 1932'de tamamlanmıştır.

'İlk'lerin yönetmeni Muhsin Ertuğrul, Adalardaki vahşi doğayı çok sev-

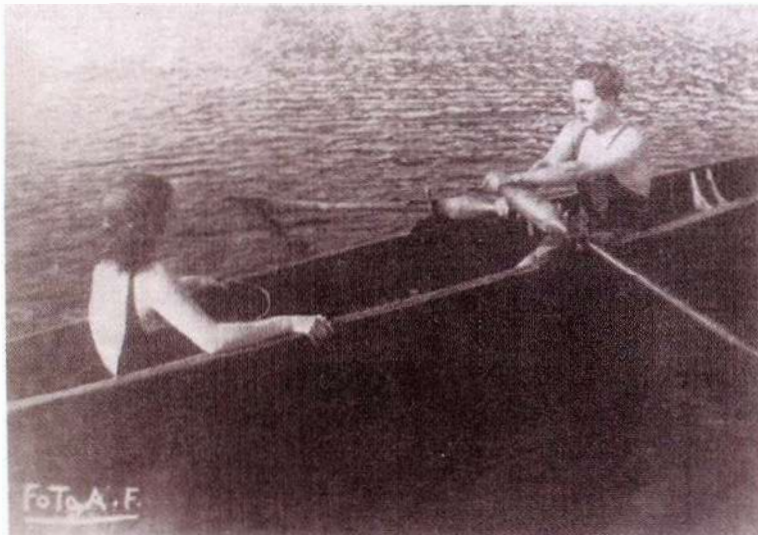




miş olmalı ki, bir yıl sonra *Karım Beni Aldatırsa*'nın bazı sahnelerini bu kez Yassıada'da çeker. *Karım Beni Aldatırsa*, Türk Sineması'nda 'operet filmler' dönemini açar. Vizyona girdiği günlerde 'Aldatırsa Beni Karım, Yaparım Harakiri' gibi dillerden düşmeyen şarkılar ve güldürü öğeleri ön plandadır. Bir Fransız vodvil'inden uyarlanıp Nâzım Hikmet'in (1902-1963) Mümtaz Osman takma adıyla senaryosunu yazdığı film, bir bölümüyle Hayırsız Ada'lardan Yassıada kıyılarında çekilir.

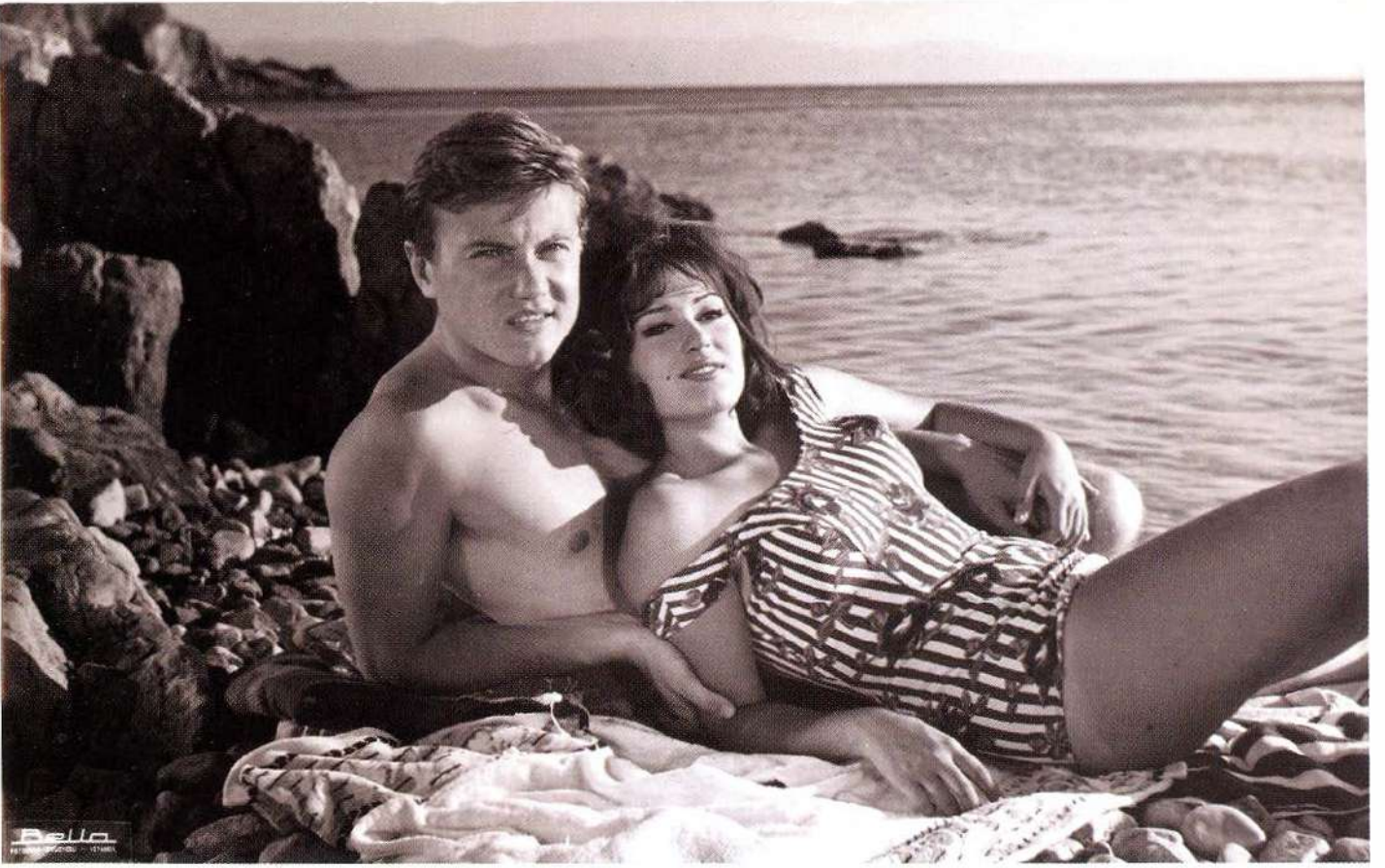
Deniz Sporları Dershanesi'nin sahibi Salih Kaptanı, Hâzım Körmükçü (1894-1944) karısı Belma'yı da Bedia Muvahhit (1897-1994) canlandırır. Belma dershanenin kürek hocası Orhan rolündeki Ercüment Behzat Lav'a (1903-1984) aşiktir. Orhan ise bir başkasıyla nişanlı olan, 1929 Türkiye Güzeli Feriha

Karım Beni Aldatırsa (1933) çekim çalışmaları



Tevfik'in (1910-1991) oynadığı Fatoş'la ilgilenmektedir. Fatoş, Orhan'dan kürek dersleri alırken, sandal Hayırsızada'nın kıyılarına sürüklenir. Ve iki genç geceyi, ada-da sevişerek geçi-

Karım Beni Aldatırsa (1933)



*Billur Köşk
(1962)
Türkân Şoray,
Göksel Arsoy*

rir. Bu sahnelerde Feriha Tevfik, sevgilisinin kucağında ve mayoludur. Muhsin Ertuğrul, bu sahneyi sette özel olarak akordeonla çaldırılan müzik eşliğinde çeker. Çünkü film, sesli çekilmektedir.

Ümit Utku da 1961'de *Ayrı Dünya* adlı bir film çeker. Kalpazankaya'da Leyla Sayar'lı aşk sahnelerini..

1970 yapımı *Ağlayan Melek* de Burgazadası'nda çekilen filmlerden. Yönetmeni Safa Önal'dır. Önal, Burgazadası'ndaki bir çekim günüyle ilgili olarak şu bilgiyi verir. Bu, ölü bir martının görüntüye girdiği sahnedir:

"Türkân Sultan, filmdeki martıya inanılmaz derecede aşık olmuştu.. Hergün, her sahnede onun kucağında yadı martı.. Sabahları 7.30 vapuruyla Burgazadası'na gidiyorduk... O gün adaya gittiğimizde, kulağıma eğilerek 'Safa abi, martı öldü' dediler. Şok geçirdim.. Filmin en dramatik sahnesini çekmek zorundaydım. Türkân sürekli olarak martıyı soruyordu. Bu sahnenin provalarının martısız yapılmasını istedim ondan. Provaları yaptık, sıra çekime geldi. Türkân kör bir kızı oynadığı için uzağa bakmak zorundaydı. Ölü martıyı onun kucağına yerleştirdik. Türkân bir yandan martıyı okşarken, bir yandan da uzaklara bakarak diyaloglarını söylüyordu.. 'Stop' dediğimde, Tür-



kân Şoray'ın o anki yüzünü hiçbir zaman unutamam. Kucağındaki ölü martı ile, önce şaşkındı, sonra öfkелendi ve sonunda da gözyaşlarını tutamadı..."

*Billur Köşk
(1962)
Türkân
Şoray'lı
dans sahnesi.*

1988'de Burgazadası'nda çekilen *Ada*, yazık ki Süreyya Duru'nun (1930-1988) son filmi olur. 14 günlük bir çekim çalışmasından sonra bir kalp krizi sonucu yaşama veda eder. Filmini de izleyemeden..

On yıl önce ayrılıp, yeniden bir araya gelen bir karı-kocanın hesaplaşmaları üzerine kurulu *Ada*, bir Peride Celâl uyarlamasıdır. Türkân Şoray'la, Rutkay Aziz'in başrollerini paylaştığı film, kayaları döven dalgalar, martı sürüleri gibi Burgazadası görüntüleriyle açılır. Eski karı-koca çiftin yıllar sonra Burgaza-

*"Ada" filminde
Türkân Şoray
ve Rutkay Aziz*

dası İskeleyi önünde buluşturdıklarını görürüz. Birlikte yürürlerken iskele meydanındaki Sait Faik büstü görüntüye girer. İskeleye önünde yolcu bekleyen faytonlar ve Burgaz sokakları... Rutkay Aziz, filmle ilgili anısını şöyle anlatır:



"Bir sabah dehşet bir lodos vardı. Film, Burgaz'da çekiliyordu. O sabah Burgaz'a geliniyor, ama Türkân Hanım yok. Süreyya Bey panikte. Taksimetre çalışıyor. Ne yapacağız diye düşünüyoruz. Türkân Hanım o havada Bostancı'ya geçip bir motor tutuyor ve Bostancı'dan, Burgaz'a geliyor. Başta Süreyya Bey olmak üzere, bütün setten vapuru kaçırdığı için özür diliyor."

Genelde ağaçsız, bahçesiz beton binalardan oluşan, 1833'de ilk kez Ermenilerin yerleştiği Kınalıada, Adalar ilçesinin bir mahallesidir. Bir dönemde Cumhuriyet Türkiye'sinin ünlü grafikerlerinden ve afiş sanatının ülkemizdeki öncüsü İhap Hulusi (1898-1986) oturuyordu Ada'da. Ve futbol dünyamızın ünlü isimleri. Beşiktaşlı Şükrü Gülesin, Galatasaraylı Osman (İncili) ve Eşfak Aykaç...

1962'de *Billur Köşk* adlı filmin plaj sahneleri Kınalıada'da çekilir. Bir bölümü renkli (Türkân Şoray'ın dans sahneleri) çekilen filmin yönetmeni Muzaffer Aslan'dı. Filmin jö-

*Rejör Mehmet
Aslan hasta
yatağında,
ona sabip
çıkan Necip
Sarıcı ile*





nü de Göksel Arsoy. 1967'de bu kez yönetmen Sırrı Gültekin (1924-2008) taşınır Ada'ya. Önce Klüp X, sonra da Nefi'nin Yeri adıyla Kınalıada gençlerine hizmet eden müzikli-içkili gazinoda diskotek sahneleri çekilir. Baba rolündeki Vahi Öz (1911-1969) *Üç Sevdalı Kız*'ın bu sahnesinde evden kaçan üç kızını (Sevda Ferdağ, Sevda Nur, Meriç Başaran) diskotekte yakalar.

"Heybeliada deyince ünlü bestekâr Yesari Asım Arsoy'un (1900-1992) yıllar önceki şarkısı gelir akla. Bir kuşağın unutamadığı, dillerinden düşürmediği şarkısıdır bu:

"Biz Heybelide Her Gece Mehtaba Çıkardık."

O 'mehtaplı geceler' ki, yalnızca şarkılara mı? Aziz Nesin'in (1915-1995) çocukluk anılarına, Zeyyat Selimoğlu'nun öykülerine ve Ada'lı yazar Nejat Gülen'in araştırmalarına konu oluşturan doğurgan bir kara parçasıdır Heybeliada.

Türk Sineması'nın rekor düzeyde film çeken yönetmeni Mehmet Aslan'ı da (1931-1987) bu Ada'da yitirmiştik. 1924'de kurulan, Çam Limanı'ndaki Heybeliada Sanatoryumu'nda. Türkiye'nin ilk sanatoryumudur burası. Mehmet Aslan, Hüseyin Rahmi Gürpınar (1864-1944) ve Ahmet Rasim'in (1864-1932) yattığı Heybeliada Mezarlığı'nda gömülüdür. Çamlar altında...

Feyzi Tuna'nın 1966 yapımı *Denizciler Geliyor* filmi, temel konusuyla bir ada filmidir. Emekli bir amiral kızıyla, onu paylaşamayan genç deniz subaylarının öyküsünü sergiler Tuna'nın filmi. Emekli amirali Hulusi Kentmen oynar. Çapkın deniz subaylarını da Ekrem Bora, Tugay Toksöz, Süleyman Turan, Şe-

*Denizciler
Geliyor (1966)
Ekrem Bora,
Hülya Koçyiğit,
Tugay Toksöz*



Troçki'nin evi

*Büyükkada
sürgünü
Leon Troçki*

ref Gedik, Meral Sayın ve Erol Tezeren... Filmin önemli bölümleri temel öykünün gerçek mekânında, 1985'de Tuzla'ya taşınan Heybeliada Deniz Harp Okulu'nda, eski adıyla Mektep-i Ulûm-i Bahriye'de görüntülenir. Deniz Kuvvetleri'nin izni ve yardımlarıyla.



ADALAR REKORU BÜYÜKKADA

Türk Sineması'nın İstanbul Adaları arasında, bir Açık hava platosu olarak en çok kullandığı mekân Büyükkada'dır. Gerçekten çok sayıda film çekilmiş. Rekor Büyükkada'da. Bu tercihin nedeni, Büyükkada'nın diğerlerinden kente daha yakın oluşu mu ya da sinemasal bir mekân olarak farklı özellikler taşımasından mı kaynaklanıyor acaba?

Özellikle de yazları, yani 'yazlıkçılar'ın hücumuyla giderek kalabalıklaşıp, İstanbul'un o çekilmez trafik karmaşasından, egzoz dumanlarından ve gürültüsünden uzak bir sayfiye yeri Büyükkada. Eski köşkleri, gazinoları, plajları, faytonları ve tatlı esintili kıyılarıyla. Bu cennet adada Troçki 'sürgün hayatı' yaşamış bir süre. Ne mutlu ki ona, bir gözaltı adasında değil, Büyükkada'da yaşamış...

Büyükkada'nın Atatürk'le bir anısı var. Sinema yazarı Turhan Gürkan (-2001) Atatürk'ün uşağı Cemal Granda'nın bir anı-



sından aktarı- *Splendid Otel*
yor.:

“Bir yaz akşamı
Büyüka'da'ya
gitmiştik. 1936
yılıydı. İskele-
de Atatürk'ü
büyük bir kala-
balık karşıladı.
İçten gelen
sevgi gösterile-
rinde hulundu.
Splendid Ote-
li'ne gidilecek-
ti. Vapur iskele-
sine bir otomo-
bil yanaştırmış-
lar. Atatürk'ün
binmesi için.
Oysa Adalar'da
tekerlekli, mo-
torlu araçlarla

- gezilmesi yasak. Atatürk, otomobili görünce şöyle sordu:
- Adada otomobille dolaşmak yasak değil mi? Sorusunun karşılığını beklemeden,
 - Kaldırın bu otomobili, cledi. Sonra iki dizi halinde sırala-

*Atatürk,
Splendid Otel
terasında çay
içiyor.*



*Söz Bir Allah
Bir (1933),
Hâzım
Körmükçü,
Melek Tayfur*

*Müşir Sakızlı
Kâzım Paşa*



nıp, kendisine yol açan kalabalığın
arasında yürüyerek otele geldi.”

O dündü, ya bugün?

Yazar Orhan Bursalı, Cemal Granda'nın bu anısını alıntıyla der ki:

“Bugünküler, Cumhuriyet'in Atatürk dönemi ruhuna çoktan Fatih okunduğu için, neredeyse şeye gitmek için bile altlarına otomobil çektirecekler.”



Yine Orhan Bursalı, Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Kurulu'nun 16.6.1999 tarihli 550 sayılı kararını hatırlattıktan sonra ekler:

“Ama gelin görün ki, bugün Büyükkada'da izinli-resmi motorlu taşıt sayısı 80'in üzerinde!”

Cemal Granda'nın anılarında geçen Büyükkada'daki Splendid (Splendet Place) Oteli 1908'de Müşir Sakızlı Kâzım Paşa (1839-1936) tarafından kurulup 1912'de hizmete açılmış. Ve 1980'den beri de Hamamcıoğlu Ailesi'nin mülkiyetinde olan bu mekânda da filmler çekilmiş. Ama hangileri, belgeler olmadığı için hatırlayamıyoruz. Belleği zayıf bir toplumuz ya...

Büyükkada'da ilk çekilen (ya da ilk çekilenlerden biri) filme gelince. Yine Muhsin Ertuğrul çıkıyor karşımıza. Cahide Sonku (1916-1981) Semiha Berksoy (1910-2004) ve Hâzım Körmük-



çü'nün (1898-1944) oynadığı, yine yabancı bir vodvilden uyarlanan *Söz Bir Allah Bir* adlı filmi çekmiş Ertuğrul. Ama hangi mekânları kullanmış? Yine Nâzım Hikmet'in, Mümtaz Osman takma adıyla senaryosunu yazdığı film, kayıplar arasında.

*Kabraman
Denizciler
(1953)
film ekibi
birarada*

1953'de Refik Kemal Arduman'ın (1901-1981) Dumlupınar Şehitleri'ne adadığı *Kabraman Denizciler*'in birçok sahnesi de Büyükkada ve çevresinde çekilir. Bülent Ufuk (1929-2008) ve Şükran Suley, filmin başrol oyuncularındır.

Mekân kullanımı konusunda tartışmalı filmlerden biridir Şakir Sırmalı'nın (1916-2004) *Kamelyalı Kadın*'ı. Sırmalı, Alexandre Dumas'tan 'yeni bir görüş, yeni bir anlayış'la uyarladığı, Fikret Hakan'la, Çolpan İlhan'ın oynadığı söz konusu film, Saray Sineması'nda vizyona girdiğinde (Ocak 1957) kıyasıya bir tartışma başlar. Sırmalı ile dönemin sinemacıları ve eleştirmenleri (Yılmaz Gruda, Halit Refiğ, Semih Tuğrul, Metin Erksan ve Nijat Özön) arasında. Özön, Sırmalı'nın 'mekân kullanımı yanlışları' üzerinde durur ve Yeditepe Dergisi'nde şunları yazar:

".. Filmde bir yerden bir yere acaip atlamalar, mekân yanlışları bulunmasıydı; bununla Taksim'den Büyükkada'ya, Ada'dan Dolmabahçe'ye ani geçişler anlatılıyordu. Bay Sırmalı, 'Tercüman'a yolladığı yanıtta bu atlamaların istenilerek yapıldığını, ereğinin başka başka 'mekân'larda çekilmiş sahnelerle tek bir mekân elde etmek olduğunu

Sinema Sanatı adlı kitaptan aktardığı bir örnekle ileri sürmektedir. Gerçekten *Kamelyalı Kadın* filminin dekor araştırmaları yapılırken, Margarit'in evi için Büyükkada'da bir villa, Margaret'in evinin karşısındaki meydan için de Taksim Meydanı uygun görülmüş, sahneler buralarda çevrilmiştir" diyor.

Başka başka mekânlarda çevrilmiş sahneleri birleştirerek yeni ve tek bir mekân yaratmak, sinemacılıkta öteden beri kullanılagelen bir yöntemdir. Ama bunun koşulları vardır. Ele alınan mekânların ya hepsi belirsiz, bilinmeyen, benzer özellikte mekânlar olmalı; ya da içlerinden yalnız biri belli, bilinen mekân olmalıdır. Bay Sırmalı'nın yanlışlığı nokta, bilinen iki belli mekânı (Taksim Meydanı ile Büyükkada'yı) yan yana getirerek belirsiz tek bir mekân elde edebileceğini sanması. Oysa bunun sonunda tek ve yeni bir mekân oluşmaz. 'İki' belirli mekân akıl dışı, doğa dışı bir yolda yan yana getirilmiş, zaman içinde de çeşitten bir atlama yapılmış olur. İzleyicilerin ve eleştirmenlerin yadırgadıkları da budur..."



1958'de Atıf Yılmaz, Aka Gündüz'den uyarladığı *Bir Şoförün Gizli Defteri*'nin köşk sahnelerini Büyükkada'da çekmeseydi, kumar tutkusu uğruna Bursa Umumhanesi'ne düşen paşa kızı Çiler karakterini. Çolpan İlhan'dan değil, bir Nedret Güvenç yorumuyla izleyecektik. Bu rol önce Nedret Güvenç'e teklif edilmiş, imzalar atılmıştı. Ne var ki, hesapta olmayan bir değişiklikle filmin çekim mekanı Büyükkada'ya alınca Güvenç, bu rolü istemeyerek Çolpan İlhan'a kaptıracaktı. Çünkü Güvenç, yabancı bir tiyatro oyununda (*Suların Altındaki Yol*) önemli bir rolü üstlendiğinden, hergün Büyükkada'ya gidip gelmeyi göze alamayacaktı. Kime niyet, kime kısmet...

Gerçekten de 1960'lı yıllarda bir Yeşilçam platosu gibidir Büyükkada.

Ada vapurları, birbiri ardına ünlü oyuncularını Büyüka-da'ya taşımaktadır. Ülkü Erakalın, Türkân Şoray ve Yılmaz Duru'nun oynadığı *Kırmızı Karanfiller'i*, ilk sahneleriyle bu mekânda çeker. O yıllarda beyaz ceketinin yakasına taktığı kırmızı karanfillerle bir adı da 'karanfilli jön'e çıkmıştır Yılmaz Duru'nun. Duru, bu filmde biraz da kendini oynar.



Ve Allah Gençleri Yarattı (1964), Tamer Yiğit, Leyla Sayar

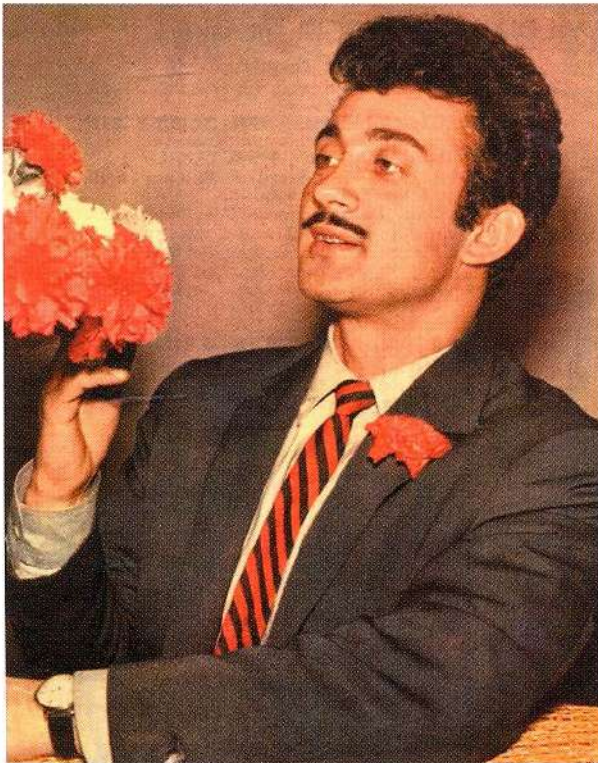
1964 yapımı *Ve Allah Gençleri Yarattı*, isminden de anlaşılacağı gibi temel öyküsüyle bir 'gençlik filmi'dir. Olaylar, üç üniversiteli gencin yaz tatilini geçirdikleri Büyüka-da'da yaşanır. Gençler arasında çatışmalar ve bir intihar. Tamer Yiğit, Leyla Sayar ve Öztürk Serengil. Biraz dram, biraz güldürü. Filmin yönetmeni romancı, gazeteci İlhan Engin'dir (1925-1991).

Aynı yıl, aynı mekanlarda çekilen *Adalardan Bir Yar Gelir Bizlere* de bir güldürü filmidir. O da izne çıkan bahriyeli gençlerin, bir pansiyonda geçen çapkınlık maceralarını sergiler. Pansiyon balerin kızlarla (Hülya Koçyiğit, Yıldız Kafkas, Hülya

Demirtay, Tomris Bora, Gülgün Erdem) doludur. Ve bu bol kızlı komediyi Abdurrahman Palay (1922-2002) yönetir.

1960'lı yılların başında Belgin Doruk-Göksel Arsoy birlikteliği, popüler bir "sinema çifti" olarak en parlak dönemlerini yaşamaktadır. Halk, onları birbirlerine öylesine yakıştırmıştır ki. İşte 1964'de bu birlikteliği Nejat Saydam'dan (1929-2000) sonra Halit Refiğ (1934-2009) sür-

Yılmaz Duru, Yeşilçam'ın Karanfilli jön'ü





Adalardan Bir Yar Gelir Bizlere (1964) filmin lobisi

dürmeye çalışır. Acı bir olay nedeniyle erkeklere düşman bir kadın karakteri üzerine kurulu *Evcilik Oyunu*, nedense Refiğ'in üzerinde durmadığı bir filmidir. Filmin Büyükkada sahneleri Talat Sadıkoğlu'nun muhteşem villasında çekilir. Mimarı prof. Emin Necip Uzupen'dir.

Metin Erksan'ın 1965 yapımı *Sevmek Zamanı*, görsel açıdan bir "görüntü hazi-

nesi"dir. Büyükkada, tüm güzelliğiyle yansır Erksan'ın filmine. Sema Özcan'la Müşfik Kenten'in sahilde, kayalıklar üzerindeki görüntüleri, asırlık çam ağaçları ve yağmur altında şemsiyeli yürüyüşler bir tablo gibidir. Bir tutkunun ada şiiri ve Erksan estetizminin en kişisel filmidir *Sevmek Zamanı*.

Evcilik Oyunu (1964), Göksel Arsoy, Belgin Doruk Talat Sadıkoğlu'nun Büyükkada'daki villasında çekimde

27 Mayıs 1960





Talat Sadıkoğlu'nun Büyükada'daki villasının deniz yönünden görünümü



askeri darbesinden sonra "anayasayı ihlâl suçu"yla yargılanıp Yassıada'da idama mahkum olan Adnan Menderes hükümetinin Dışişleri Bakanı Fatin Rüştü Zorlu'nun (1910-1960) Büyükada'daki evinde köşk sahnelerini çeker Metin Erksan. Zorlu'nun kızı Suna'nın evi, özellikle iç sahneler, temel öyküyle ıpatıp örtüşür. Ve filmin bir bütün olarak görsel zengin-

Fatin Rüştü Zorlu

"Sevmek Zamanı" Fatin Rüştü Zorlu villasında çekildi





*Sevmek
Zamanı
(1965) çekim
sırasında,
Metin Erksan,
Müşvik Kenter,
Sema Özcan ve
görüntü yönet-
meni Mengü
Yeğin*

liğine karşın, seyirciyle buluşamayıp, ticari başarısızlığa uğraması konusunda şu yorumu getirir Nijat Özön:

“Gerçekten de halkın tutmadığı, ‘halk sineması’ örneği *Sevmek Zamanı*, üstelik bize özgü ‘tasvire aşık olmak’, ‘kara sevdaya tutulmak’ gibi masal öğelerinin ve alaturka müziğin dışında başından sonuna dek bir batı sineması,



*Sevmek
Zamanı'ndan
estetik bir
sahne*

hem de aydın işi batı sineması özentisiydi. *Sevmek Zamanı*'nın bir havası görsel duygusu, görsel güzelliği vardı ama, bütün bunlar bir Antonioni, bir Fellini, bir Resnais'in üstelik yalnızca estetizm yanlarına öykünmekten öteye geçmiyordu. “

Ama yine de afişlerin tepelerinde yer aldığı gibi *Sevmek Zamanı* bir Metin Erksan filmiydi sonuçta.

1963'de *Ülkü Erakalın*, *Neriman Köksal*'lı, *Ediz Hun*'lu *Gece-lerin Kadını*'nı Büyükkada Anadolu Klübü'nde; Memduh Ün 1978'de *Türkân Şoray*'lı, *Kadir İnanır*'lı *Cevriyem*'i Ada'da çeker. Ne var ki, *Cevriyem* konusunda acıdır. Büyük rahatsızlık duyduğu filmin bazı sahnelerini bu mekanda çeken Ün, anılarında bu 'acı'sını şu sözlerle dile getirir:

“Filmi çekip bitirmiştım. Yapımcı İrfan Ünal, hem dene-timden, hem de galiba sol örgütlerden gelen tehditlerden korktuğu için senaryoda, bazı diyalogları ve finali değiştirek, tecavüz edilip ölen kız kardeşin intikamını alan ağabey şekline dönüştürdü hikayeyi. Ek sahneler yazıldı, finale eklemeler yapıldı... Önce direndimse de İrfan Ünal başka bir yönetmene tamamlatırım deyince, özenle çektiğim bu filme başka bir el girmesini istemediğim için çaresiz evet dedim. Gönülsüzce de olsa, istediği sahneleri ekledim filme... Özenle çektiğim bu film, saçma sapan eklemelerle ucuz bir melodrama dönüştürüldüğü için, bugün izlerken çok üzüldüm...”

“*Cevriyem*”den 12 yıl sonra, 1990'da “İşletmeci boyunduruğundan kurtulup öz irademle yaptığım ilk film” dediği *Bütün Kapılar Kapalıydı*'yı, bu kez gönölünce yönetir Memduh Ün. 12 Eylül faşizminin kurbanlarından Nil'in tutukluluk döneminden sonra özgürlüğüne kavuşup ayakta kalma savaşı üzerine kurulu projeye Halit Refiğ ve Ertem Göreç “Senin politik düşüncene aykırı bir hikaye” gerekçesiyle karşı çıksalar da Ün, kimseye taviz vermeyecekti. Aslı Altan-Uğur Polat ikilisinin oynadığı filmin bazı sahneleri de Büyükkada'da çekilir.

BİR 'YARALI BİLİNÇ' ÖYKÜSÜ...

Büyükkada'da aşklar da yaşanır. Çamlar altında, mehtaplı gecelerde. Doğal güzelliğiyle romantizme, her tür sevdaya açıktır Büyükkada. Sonuçları ne olursa olsun...

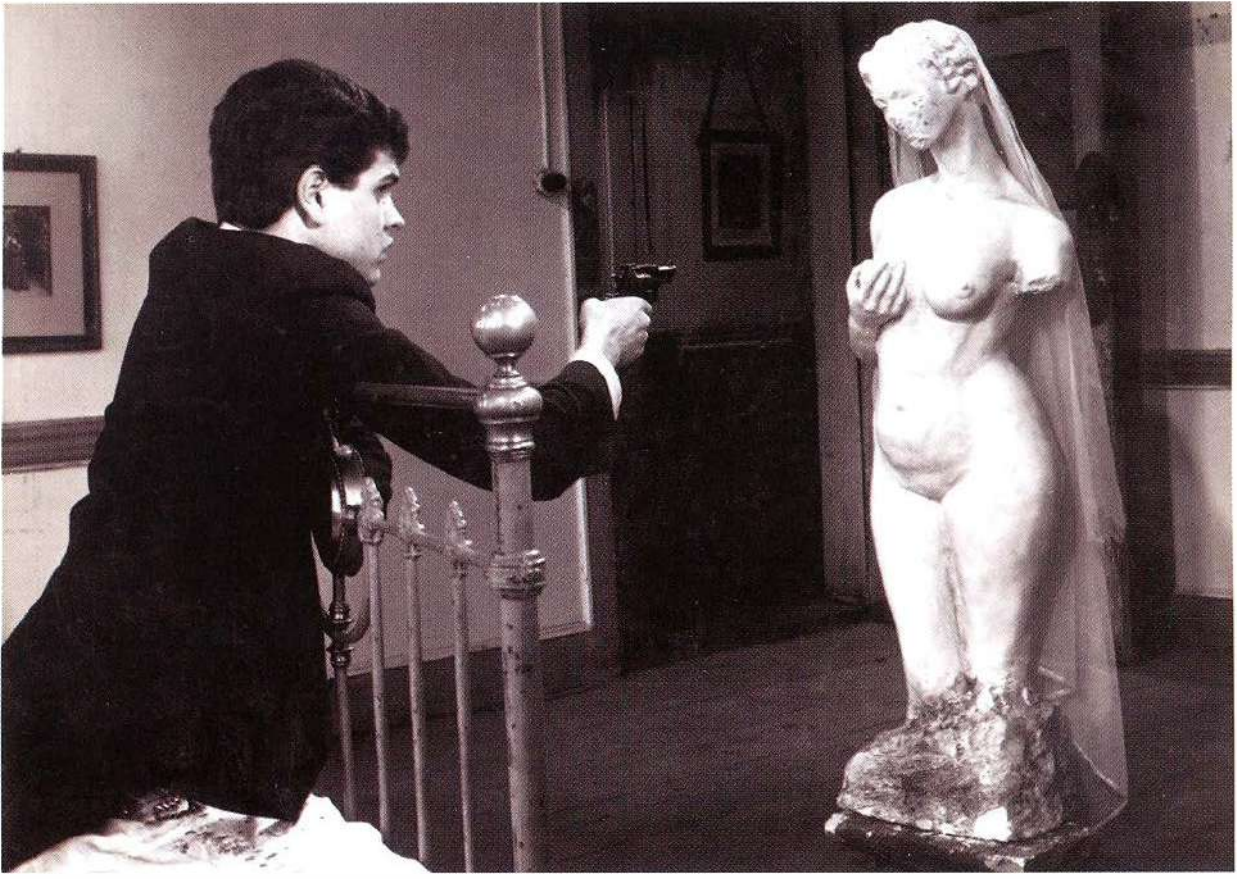


Cevriyem
(1978)
filmin lobisi

1950'li yılların o büyümlü Ada atmosferi içinde tanışır Alp Zeki Heper, Beysun Tarımer'le. Beysun, Akbank'ın kurucularından Adanalı Tekstil fabrikatörü Recai Tarımer'in kızıdır. İlk aşklarını yaşayan bu iki sevgilinin tanıştıklarında Tarımer Ailesi, Büyükkada'da Anadolu Kulüp yanındaki ikiz villada kalırlarmış. Alp Zeki Heper de çocukluğunu geçirdiği Ada'ya yıllar sonra gelişlerinde ise annesi Atıfet Hanım'la Anadolu Kulübünde... Gönüller bir, mekânlar yan yana. Alp Zeki, Beysun Tarımer'le evlendiğinde 20 yaşındadır.

IDHEC (Institut des Hautes Etudes Cinègraphiques), dünyaca ünlü bir sinema okuludur. Burada bizden Atilla Tokatlı da mezun olmuştur. Costa Gavras'la aynı sıraları paylaştığı IDHEC'ten mezun olan Heper, ülkeye döndüğünde ilk uzun metrajlı sinema filmi *Suluk Gecenin Aşk Hikâyeleri*'ni çeker. Ancak film sansürden geçmez. Yasaklı bir filmidir. Ardından diğer üç filmini çeker. Fatma Girik-İzzet Günay ikilisiyle *Dolmuş Şoförünü* (1967) Fikret Hakan'la, *Kara Battal'ın Acısı*'nı (1968) ve Cüneyt Arkın'la, *Haydut-Eşkıya Halî*i. Yine büyük bir düş kırıklığına uğrar. Filmleri seyirci karşısına çıkamaz.

İlk dönemlerinde sessiz, içe dönük bir görüntü vermesine karşın, özellikle de son yıllarında (bazı nedenleri vardır kuşkusuz) karmaşık ve küskün bir ruh yapısı sergileyen Heper'in ölümü bile, bir araştırma sonucunda 'sır' olmaktan çıkmıştır.



1987'de Gergedan Dergisi Genel Yayın Direktörü, Enis Batır'un önerisiyle. Ve Ümit Bayazoğlu'nun üstlendiği araştırma sayesinde... Yapımcılık döneminden tanıdığım Alp Zeki Heper'i yıllar sonra, Gümüşsuyu otobüs durağı civarında görmüştüm. Perişan bir durumdaydı. Üzerinde iğreti ve pejmürde bir palto, resmen dileniyordu. Birden, yıllar önce, aramızda geçen bir olayı anımsamıştım. Alp, Cüneyt Arkin'la çekeceği *Eşkya Halil*'in hazırlığı içindeydi. Ama bir türlü Arkin'ın karşısında oynayacağı kızı bulamıyordu. O sıralarda Haldun Simavi'nin Pazar Dergisi, bir Türkiye Güzellik Yarışması düzenliyordu. Yarış-

Suluk Gecenin Aşk Hikayeleri (1966), Halil Türkmen



ma finalistlerinden Piraye Uzun'u önerdim. İzmirli, 17-18 yaşlarında bir tazeydi. Mankenlik ve özel bir bale okulunda asistanlık yapıyordu. Yıllar sonra 'balık kız' tanınmasıyla ün yapan Piraye'yi görür görmez sözleşmeye imzasını bastı.

Alp Zeki Heper, Piraye Uzun'a sözleşme imzalatıyor



Eşkıya Halil
(1968), Cüneyt
Arkin, Piraye
Uzun

Filmin çekimi bittikten sonra karşılaştığımızda, bir soru üzerine Piraye'den memnun kalmadığını söyledi. Nedeni ise çok garipti. "Sözleşmeyi imzalarken kızın yüzüne bakmamışım" demez mi! Şaşırmıştım... Demek ki, Alp Zeki Heper'in dengesiz kişiliği, o yıllarda filizleniyordu. Ortada hiçbir sebep yokken, kafayı Piraye'nin yüzüne takmıştı.

16 yıl süren bir evlilik, beş çocuğundan birinin beklenmedik ölümü, filmlerinin sinemasal değeri anlaşılamadan dışlanması; yılgınlık, yalnızlık, yaralı bir bilinç ve trajik bir son. Öykünün adı Alp Zeki Heper. Biraz 'arabesk acılı' bir son belki. Ama sonuçta, bu bizim hikâyemiz. Bir Türk Filmi'ne konu olabilecek kadar...

ADALARIN 'PAZAR TATİLCİLERİ'

'Büyükada, Türk, Musevi, Rum ve Ermeni tacirlerinin ve harp zenginlerinin sayfiyesi olmuştu' diyen tarihçi Ahmet Refik (Altınay), 1940'lı, 1950'li yıllardan söz ediyor. 1970'lerde ise 'yeni İstanbul Sosyetes'i'nin kuşatması altındaydı. Yaz gelince de her Pazar günü, halkın akınıyla dolup taşardı adalar. Bir günlük sayfiye yeriydi 'Pazar tatilcileri'nin. Büyükada'nın her kesim için bir ayrıcalığı vardı. Devlet Deniz Yolları'nın vapurlarıyla sabahı yolculukları ve akşamüstü dönüşleri... En yakın 'plaj kent-



leri'nden biri olması nedeniyle bir de Florya. Sirkeci'den kalkan banliyö trenleri tıklım tıklım dolu, çoluk çocuk, vagonlarından ölüme meyden okurcasına sarkanlar... Atatürk'ün 1936'da bu yörede (Deniz Köşkü'nden) denize girmesiyle 'plajlar tarihi'ne geçer Florya.

Atatürk, deniz banyosu aldıktan sonra bornozunu giyiyor

Florya (Menekşe) Haylayf Plajı'nda film de çekilirdi. Bu tür kalabalıkları içeren sahnelerde herkes 'bedava figüran'dır. 1970'de Semih Evin'in yönettiği *Ali ile Veli* çekilirken Haylayf Plajı'nı birbirine katmıştı, dört bikinili kız. Feri Cansel, Aynur Akarsu, İrem Doğan ve Gülseren Aydın'la. Hele Feri Cansel'in çevresi dikizci abazan hayranlarıyla kuşatılmıştı o gün. Öyküsü taşralı iki hacığa tiplemesi üzerine kurulu

filmin bu sahnesi için, plaja bir deve ile bir eşek de getirilmişti.

Yine Adalar'dayız..

'Küçük Yeşilçam sosyetesinin 'Pazar tatilcileri' de Adalar'ı tercih ederdi. Tüm yaz boyu, her Pazar kiraladıkları pıt pıt motorlarıyla Dolmabahçe'den kalkıp Adalar dolaşılır, sonunda birinin kıyısında konaklanırdı. Arzu Okay, Bulut Aras (Tercüman Gazetesi İnci Eki'nin açtığı artist yarışmasında (1976) birinci seçilen Uğur Fidan), Bahar Erdeniz, kaleci Varol (Ürkmmez), Hülya Tuğlu (1946-2010), şarkıcı Saadet Sun, Aynur Aydan (bakan deviren yıldızcık), Aynur Akarsu, Elif Pektaş (1947-2003), Mete Mert, Meltem Mete, Nil Göncü (1950-1969), Orçun Sonat (1942-2007), Oya Peri (Perihan Kocamaz), manken İnci Günay ve hatırlayamadıklarımızdan bazıları. Teyzesi Oya

Ali ile Veli filmi kadrosu birarada





Peri'nin Gümüşsuyu'ndaki muhteşem evi Ankara Palas'ta sık sık görülürdü Günay. Geçirdiği ruhsal bir kriz sonucu kendini Fatihteki evinin üçüncü kat balkonundan aşağı atan Oya Peri 11 yıl sonra bir huzurevi'nde (Bahçelievler Huzur ve Dinlenme Evi) ortaya çıktı. Televizyoncu patronlardan eski Show TV'nin sahibi Erol Aksoy'la evlenen İnci Günay, 1997'de yayıncılık da yapmış (Üniversal Yayıncılık), genel yayın yönetmenliğini Mine Engez'in üstlendiği 'Tele Star' adlı dergiyi çıkarmıştı bir süre.

Şimdi Adalar da yaralı, giderek kimlik değiştiriyor. 'Yıllar önce bırakıldığı gibi değil' deniyor. Yıllardır Amerika'da yaşayan Şakir Paşa'nın torunu, bugün 84 yaşındaki tiyatro sanatçımız Şirin Devrim, geçmiş ve Büyükkada'yı ta Amerika'dan anarak:

*Ada
Gezileride
üstte: Mete
Mert, alt
sırada: Aynur
Aydın, Meltem
Mete, Nil
Göncü, Ağâb
Özgüç*

*İnci Günay,
Oya Peri ve
Kaya Ererez
Ada'da motor
gezintisinde*

"Şakir Paşa
Köşkü'nün
bahçesi iki
katlı binalarla
doldurulmuş
ve koca köş-
kümüz çarpık
çurpuk daire-
lere bölün-
müş... Oysa
Büyükkada be-
nim için her-
günü güneşli





‘Çehovvari’ bir hayat demekti. “ Oya Peri,
Büyükdada’da

Ama asıl vahim olanı Nilgün Cerrahoğlu’nun şu satırları galiba:

“Dipleri pet şişelerle ‘çöplüğe’ dönüşen küçük palmyeler arasına kurulan bebek salıncaklarını istersiniz; entarileriyle denize giren kadınlar; atlet, don, havlularını, sahil boyu çalılara, ağaçlara asan; çıtlattıkları çekirdek kabuklarını tam yemeden sağa sola saçan tatilciler mi; dövme, simitçi, şekerci, mayocu.. Aklına estikleri her yere tezgâh açan işportacılar mı?”

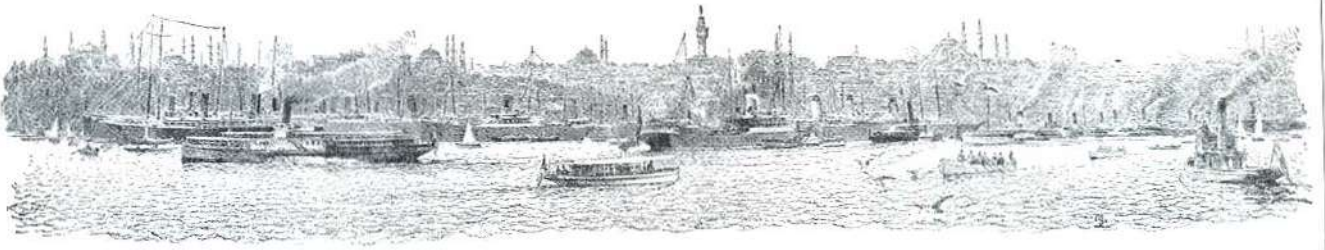
“Şavama, şavama, şavama”

Ve çarşı içindeki ‘dönerciler’: ‘müşterilerine böyle sesle-

niyor’muş...

Kaynakça

- Eser Tutel, *Dünden Bugüne İstanbul Ansiklopedisi*, Cilt:1, sh:71,
- Nejat Gülen, *Dünden Bugüne İstanbul Ansiklopedisi*, Cilt:4, sh:33, Kültür Bakanlığı ve Tarih Vakfı yay, 1994.
- Niyazi Ahmet Banoğlu, Adaların İçyüzü, *İnci Dergisi*, sayı:24 18 Ekim 1952,
- Prof. Dr. Alim Şerif Onaran, *Muhsin Ertuğrul Sineması*, sh:208-215, Kültür Bakanlığı yay., Aralık 1981
- Hayri Caner, *Yeşilçam Filmleri*, Vizyon yay., Haziran 1995
- *Sinema Söyleşileri 2008*, Rutkay Aziz, sh: 195, Boğaziçi Üniversitesi yay. İstanbul 2009
- Cemal Granda-Turhan Gürkan, *Atatürk’ün Uşağı İdim*, sh:107-109, Hürriyet yay., Kasım 1973
- Orhan Bursalı, Büyükdada’da Arabalar, *Cumhuriyet gaz.* 20 Temmuz 2008
- Nijat Özön, Bir Tartışma Üzerine, *Yeditepe Dergisi*, sayı.129,15 Nisan 1957
- *Memduh Ün Filmlerini Anlatıyor*, sh:324-327, Kabalcı yay. 2009



Beyoğlu'nun Orta Yeri Sinema...

O nasıl bir Beyoğlu dur? Beyoğlu kimindir? Beyoğlu, Beyoğlu'nundur. Ve gerçekte 'ortayeri sinema' olan yalnızca Beyoğlu'dur. Ne acı ki, yıllar önce Safiye Ayla'ların, Münir Nurettin'lerin, Cemal Reşit Rey'lerin konser verdikleri Saray Sineması, sorgusuz sualsiz nasıl da yıkılmıştı. Emek, Alkazar, Yeni Rüya ve Sinepop Sinemaları'nda mı sıra şimdilerde?..

Yıllardır festival etkinliklerine ev sahipliği yapan Emek Sineması'nın, Saray Sineması gibi bir 'rant uğruna' kurban edilmesi için destek yürüyüşleri, toplantılar, protestolar... Ve sonuçta, Emek Sineması'nın kaderi kimlerin ellerinde, görülecektir.

Dünün Grande Rue Pera'sı veya Cadde-i Kebir'i, günümüzün ise İstiklâl Caddesi, rant uğruna kuşatılıp, tarihsel kimliği



*Yıkılan Saray
Sineması*



Emek Sineması, yıktırmayacağımız yürüyüşü (2010)

Yıktırmayacağımız Plâketi asılırken.



değiştirilmek mi isteniyor. Ama o bir Beyoğlu ki, her tür kuşatmaya karşın, yine de ölümüne direniyor inatlaşarak.. Çiçek Pasajı gibi simgesel mekânlarıyla, Taksim Cumhuriyet Anıtı'ndan, Tünel'e dek uzanan İstiklâl Caddesi

kalabalığıyla. Üzerine üzerine yürüyen insanların, öpüşür gibi birbirlerine çarpan o isyancı kalabalığıyla...

İstiklâl Caddesi fotoğrafları, insan manzaraları zaman aşımıyla, ister istemez değişecektir başkalaşarak. Eskinin tüm görüntüleri 'Frenk Yaşamı'nda ve cam negatiflerde kalır. Fötr şapkalı, saçları Necip Bey biryantınli, kolalı yakalı, papyonlu (ya da fulârlı) 'bir zaman beyleri' gibi. Ve yine renk renk, çeşit çeşit, çok süslü, çok aksesuarlı Viyana patentli şapkalarıyla, Tokalon Krem'li yüzleriyle, dar belli ceketleriyle, uzun etekleriyle, her biri Fehim Paşa'nın ünlü İngiliz metresi Margareth'in kopyası hanımlar gibi.. Ve günümüzde ise İstiklâl Caddesi fotoğrafları dijitalleşti yaşam biçimleriyle birlikte. 'Dikiz'cilere selam olsun, uzun mevsun bacakları, hafif çıkık popoları sarıp sarmalayan siyah külotlu çoraplarıyla, sınıksız taytlarıyla, düşük bel dar kesimli blue jeanleriyle, hele süper mini etekleriyle her kadın seyirlik ve güzeldir Beyoğlu'nda...

Hangi pencereden ve nereden bakarsanız bakın, kamera sizin 'göz'ünüzdür. Yani Beyoğlu, çevresindeki Arnavut kaldırım-

*Kilink Uçan
Adama Karşı
(1967),
Galata Kulesi
üzerinde dövüş
sahneleri*



lı yokuşlarıyla, Karaköy'e, Top-hane'ye ve Kasımpaşa'ya inen eğri büğrü sokaklarıyla, bir uygarlığın mimari özelliklerini içeren ve 1890'lı yıllardan kalan Tepedibi'ndeki eski yapılarıyla, Levanten kültürüyle sinematografik bir dünyayı yansıtır. Ne filmler çekilmiş ve kimler geçip gitmiştir bu caddeden, bu sokaklardan..



GALATA KULESİ'NDEN PERA PALAS'A

1349'da Cenevizliler tarafından inşa edilip, sonraki yıllarda ise birçok kez onarılan ve Türklerin katlar ilave ettiği Galata Kulesi, bu sinematografik mekânlardan biridir. Ve 17. yüzyılda Hazerfen Ahmet Çelebi'nin takma kanatlarıyla uçup, Üsküdar Doğancılara indiği bu yapı, 1967'de bir başka 'uçma fantazisi'ne tanık olacaktır. Tehlikeli sahneler içeren bir film çekimine..

Yılmaz Atadeniz'in yönettiği filmin adı *Kilink Uçan Adama Karşı* (afişteki yazılışıyla). İrfan Atasoy'un Uçan Adam ve Yıldırım Gencer'in oynadığı Kilink, Galat Kulesi'nin tepelerinde ve demir parmaklı burçlarında dövüşürler. Gerçekten dublör-

İstanbul Kanatlarımın Altında

*İstanbul
Kanatlarımın
Altında (1995)*



süz ve deli bir cesarete dayalı bu sahnelerde, kurşunlu zemin üzerinde, birinin ayağı kaysa, uçarak yere çakılmaları kaçınılmazdır. Ölüm korkusu tepelerinde, uzaktan görünen Galata Köprüsü ve çevresi ayaklarının altındadır sanki.

1995'de bu kez Mustafa Altıoklar, Galata Kulesi'ni tarihsel gerçeğine uygun bir mekân olarak kullanır. *İstanbul Kanatlarımın Altında* bir çağ filmi denemesidir. Osmanlı Sultanı 4. Murat döneminde geçen öykünün kahramanlarından biridir Hazerfen Ahmet Çelebi. Altıoklar, Çelebi'nin o uçuş sahnesini yerinde ve gerçek mekânında çeker. 4. Murat ve Boğaz'ın iki yakasını dolduran İstanbul halkının gözleri önünde kuş olup uçan Hazerfen Ahmet Çelebi'yi, Ege Aydan canlandırır.

Galata Kulesi'nin hemen sol tarafındaki, Karaköy Meydanı'na inen dik yolu, yani Yüksek-kaldırım'ı bilmeyen var mı? Hele bu yolun alt uç noktasındaki Zürafa Sokağı'nı ve patroniçe Madam Matilt Manukyan'ın genelevlerini..

İlk gençlik yılları anılarında, bu kuşatılmış sokak ve 'o kadınlar' pek unutulmaz. Sinan Çetin, böyle hazır kurulu fuhuş yuvası mekânını kaçırır mı? 1985'de İrfan Yalçın'ın, *Genelevde Yas* adlı romanından uyarladığı 14 *Numara*'yı bu doğal mekânda çeker. Sermaye Yaprak rolünü Serpil Çak-

*Bir dönemin
vergi
rekortmeni
Matilt
Manukyan*



14 Numara
(1985),
Serpil
Çakmaklı
ve Bülent
Bilgiç



maklı oynar. Belâhısı ve 'pezo'su Arap rolünü de Hakan Balamir. Sokağın takma gözlü dilenci kadını, genelevin eşcinsel çaycısı ve tüm pislikleriyle genelev manzaralarını izleriz *14 Numara*'da.

Asmalımescit mi dediniz?

Tünel, İstiklâl Caddesi ile Tepebaşı Meşrutiyet Caddesi arasında kalan bu Asmalımescit Sokağı'nı, bırakalım da Fikret Adil (1901-1973) anlatsın sizlere. Otelleriyle ünlü Garden Bariyle, birahaneleriyle, kıraathaneleriyle, bir dönem sanatçıların uğrak yeri olan 'Yakup'lar restaurantlarıyla ve 'bohem hayatı'yla...

Hangi yıllarda, hangi dönemlerde olursa olsun İstiklâl Caddesi ve yan sokaklarında, çok farklı bir 'mekân tarihi' yatar. Çin Bar, Va-gon Blö, Londra Bar, Turan Bar ve Leyla Sayar'ın dans ettiği Olimpia Gece Kulübü, bu

Kalbin Zamani
(2004), Halil
Ergün, Birol
Ünel



caddede, bir ara sokaktaydı. Daha yukarısında ise Karavan ve bir yangın sonucu kül olan Mullen Ruj...

Vagon Blö, Beyoğlu'nun egzotik dekorlu ilginç gece kulüplerinden biridir. Salonu, renklerinin kaynaştığı vagon dekorlarından oluşur. Baştan çıkarıcı, dekolte giysileri içinde vagon koltuklarında sereserpe oturup, zampik erkek masalarından davet bekleyen konsomatrisleriyle. Her vagon maketinin üzerinde isimleri yazılıdır. Toros Expressi, Haydarpasa gibi. Altan alta çok gizli göndermeler ve anlamlar taşır. Nejat Saydam 1961'de *Küçük Hanımefendi*'nin maskeli balo sahnesini burada çeker. Belgin Doruk, Ayhan Işık ve Sadri Alışık'la. Ve gidecek üçlü bir 'takım oyunu'na, bir sinema filmi dizisine dönüşecektir *Küçük Hanımefendi*.

Meşrutiyet Caddesindeki bir barın önünde Atıf Yılmaz, bir film çekmişti. 1993'de *Gece Melek ve Bizim Çocuklar* adlı filmi'nin bir sahnesini. Ve Deniz Türkalı, bu geceyarısı sahnesinde, pavyoncu sevgilisi tarafından bıçak darbeleriyle öldürülen bir kaldırım fahişesini oynuyordu. Yıldırım 'Türker'in senaryosunu yazdığı film, Beyoğlu gece yaşamının ve arka sokakların öyküsüydü.

Tepebaşı'nı boydan boya dolaştığınızda birçok filmin iç çekimlerine dekor oluşturan, bir başka tarihsel yapı çıkar karşımıza. Vagons-Lits (Yataklı Vagonlar Şirketi) tarafından inşa edilip, 1895'de açılışı yapılan Pera Palas Oteli'dir bu.

Ve Fransız Alexandre Vallaury (1850-1921) mimarıdır otelin.

1982'de Feyzi Tuna, Selim İleri'nin senaryosunu yazdığı Türkân Şoraylı, *Seni Kalbime Gömdüm* adlı filmin bazı sahnelerini bu mekânda çeker. Türkân Şoray, ortadan ayrılmış topuz biçimi saçları ve ünlü modacı Yıldırım Mayruk'un elinden çıkma, lacivert kadife tuvaletiyle kamera karşısındadır bu sahnelerde.

2004'de ise Ali Özgentürk, *Kalbin Zamanı*'yla, Pera Palas'ın tüm iç mekânlarını görüntüler. Kubbeli balo salonuyla, ünlü asansörüyle, üst katları ve yıllar önce Alfred Hitchcock ve Agatha Christie'nin kaldığı odalarıyla.. Hülya Avşar da bu romantik cinayet öyküsünün ve orientalist dekorların gizemli kadınıdır.

Mata Hari ve güzeller güzeli Cahide Sonku gibi süper şöhretleri ağırlayan ve Mehmet Rauf gibi dönemin ünlü edebiyatçılarının romanlarında adı geçen Pera Palas'ın hemen arka köşesinde, Kazablanka Gazinosu vardı bir zamanlar.

Tepebaşı Kazablanka Gazinosu'nun vedet yıldızıydı dansöz

Nejla Ateş
Amerika'da bir
revüde

Nejlâ Ateş (1927-1965) Paris'in (Cazino de Paris), New York'un (Latin Quarter) en ünlü lokallerinde sahneye çıkmış, Hollywood'da *Aslan Yürekli Richart* ve *Sinbad'ın Oğlu* filmlerinde dansöz-lük yapmıştır. Amerika'da 'oturma izni' alması için Muzaffer Tema'yı, arkadaşı Perihan'lı evlendiren Nejlâ Ateş'in ya-şamı, uzun soluklu bir romandı. Acılar-la mutlulukların birbirine karıştığı, bir-birleriyle kesiştiği dramatik bir yaşam biçimiydi gerçekte. Karaciğer kanseriy-le yaşama veda eden Nejlâ Ateş'in ro-manını, büyük aşkı ve eşi Özer Baysa-ling, onun 'siyah kaplı defteri'ndeki notlarından yola çıkarak *Ateş Dansı-Bir Kadın Bir Hayat* adını verdiği kita-bında ne güzel özetler. Ve daha önce Hürriyet Gazetesi'nde *Allahaismarla-dık Amerika* başlığıyla yayınlanan yazı dizisinden birkaç satır:



Muzaffer
Tema, Nejla
Ateş
Amerika'da

"Herkes beni Nejlâ Ateş olarak biliyordu. Sonra Türk Lokumu oldum. İsmet Paşa'nın damadı, ünlü gazeteci Metin Toker taktı bu adı bana Paris'teyken. Amerika'da Turkish Delight da dediler. Fire Of Dance da (Dansın Ateşi). En çok da Miss Eyes diyorlar. Halbuki ben kendimi önce 'Tatar Naciye' olarak bildim. Asıl adım Naciye Batır. 14 yaşında İstan-



bul'da Ses Tiyatrosu'ndaki operette dans etmeye başladım. İki sene sonra adım Tatar Naciye'ye çıktı. Sayısız defa turneye çıktım. Mem-lekette en son, Allah rahmet eyle-sin Halide Pişkin'le çalıştım. Beni şöhrete taşıyan Nejlâ Ateş adını, onun kocası İhsan Balkır taktı."

Ateş'in sözünü ettiği İhsan Bal-kır, aynı zamanda yönetmen. 1952'den 1959'a dek, uzun metraj-

lı üç sinema filmi yönetmiş.

Bu mekânda ne filmler çekilmemişti ki.. Yavuz Figenli'nin 1968 yapımı, *Kışlalar Doldu Bugün*, bu filmlerden biri. Ama asıl ilginç olanı, gazetelere verilen ilandı. Kervan Film şirketi sahibi Ümit Utku'nun 'Sevda Ferdağ'ın İlk Konseri' başlığıyla verdiği ilanda şöyle deniyordu:

"*Kışlalar Doldu Bugün* adlı filminde Sevda Ferdağ-Tamer Yiğit konserine sayın sinemaseverler davetlidir. Bugün saat 10'da Kazablanka Gazinosu'nda film çekimi akşam 19'da bitecektir. Yemeklerinizle gelmenizi ve çocuk getirilmemesini rica ederiz."

Bu ilginç ilanla gazino silme dolmuştur. Hepsi filmin bedava figüranlarıdır. Çekim başlar, şarkıcı rolünü oynayan Sevda Ferdağ, sazlar eşliğinde sahneye çıkıp şarkısına başlar. Ardından Tamer Yiğit de şarkıya katılır. O 'sinemasever halk'ın alkışları bir türlü dinmez. Halk, ünlü çifti sahnede izleyip filmde görünmekten, yönetmen Yavuz Figenli de yüzlerce meraklıyı 'bedava figüran' olarak kullanmaktan memnundur.

Yapımcı Ümit Utku'nun bu 'halka açık davet'inden iki yıl sonra, Ertem Eğilmez de aynı yolu izler. Hülya Koçyiğit'in oynadığı *Sürtük* filmiyle. Gazino mekânı yine Kazablanka'dır. Benzer bir ilanla, gazino tıklım tıklım dolmuştur. Ekrem Bora, sayısını unuttuğu gazino patronu rolündedir. "Gazinocular Kralı Fahrettin Aslan'ı oynamaktan bıktım" dese de...

Kazablanka'dan söz ederken, caddenin karşı sırasındaki yokuşta (Şimdiki Flaş TV'in yan sokağı) Kemal Film Platosu'nu unutmayalım. 1960'lı yılların foto muhabirleri iyi bilir bu mekânı. Her gün dekorların boyanıp yenilendiği ve her gün film çekildiği bu hangarimsi platoyu, Mehmet Dinler'in yönettiği, Türkân Şoray'ın oynadığı *Sinekli Bakkal* gibi, her türü içeren filmlerle.

19. yüzyılın sonlarına dek Müslüman mezarlıklarıyla çevrili bir 'kabristan'dı Tepebaşı. Yıllar sonra yeni bir yapılanma sonucu Frenk ve Levantenlerin yerleşim alanı oldu. Ve 1875'de Şehremini Rıdvan Bey'in yaptırdığı, Tepebaşı'ndaki kışlık tiyatro binası, önce yurt dışından gelen yabancı topluluklara kucak açmış, 1916'da ise yönetim Şehir Tiyatrolarına geçmişti. Yıllarca Türk Tiyatrosu'nun unutulmazlarını sahnesinde ağırlamış, tiyatroseverlere hizmet etmiş, tiyatroyu sevdirmiş. Tepebaşı Dram Tiyatrosu, ne acı ki 1970'de bir yangın sonucu kül olmuştu. O



uğursuz yangının ardından bir 'kara mizah' yaklaşımıyla şunları yazar Afif Yesari:

"Bir gün Dram tiyatrosu binasının, yıkılmaya yüz tuttuğu enkazının önünden Cahide Sonku'yu geçerken görmüş-tüm. Bir ara durup, binaya hazin hazin bakmıştı. Hayatım boyunca, hiç o güne kadar, yanımda bir fotoğraf makinesinin bulunmayışına üzüldüğüm olmamıştır.. Çek Cahide'nin bina önünde resmini. Resim altı ise 'iki harabe' ya da 'harabeler'!.."

Afif Yesari'nin (1921- 1989) haince deyimiyle (özellikle de Sonku'ya karşı) o 'harabeler' bugün yok. Tepebaşı Kışlık Dram Tiyatrosu'nun bulunduğu alanda

Katlı bir otopark yer alıyor. Beylikdüzü'ne taşınan eski Tüyap Kitap Fuarı'nın yerinde.

Yokolan o kadar çok şey var ki Beyoğlu'nda. Taksim'le, Tünel arasında.. Ve 'Galatasaray Tramvay Dönemeci' olarak anılan, İngiliz Sefaretine doğru kıvrılan Meşrutiyet Caddesi'nde bir Sponeck Birahanesi 'varmış', 246 numaralı hanede. Burası, Beyoğlu'nun tam orta yeridir.

İyi ki, o yıllarda Ercüment Ekrem Talu (1886-1956) varmış. Talu olmasaydı, sinema tarihimize ve konuyla ilgili araştırmalara kaynak oluşturan, o 1943 tarihli yazıyı kaleme almasaydı,



Sponeck Bira-
hanesi'ndeki bu
'halka açık ilk
film gösteri-
mi'nden kimin
haberi olacaktı.
Fransız Pathe
Şirketi'nin Tür-
kiye temsilcisi
Romanya uy-

14 Kasım
Yürüyüşü'nde
Türkân Şoray,
Muzaffer
Hiçdurmaz
Osman F.
Seden, Fatma
Girik, Tarık
Akan,
Memduh Ün,
Orhan Aksoy,
Kemal Sunal
kolkola

ruklu Polonya yahudisi Sigmund Weinberg'in 1897'de düzenle-
diği bu tarihi olaydan 100 küsur yıl geçmiş. Dile kolay 103 yıl..

Weinberg'in önemi, Türk Sineması'nda ilklerden biri olması
kuşkusuz. Daha sonra Weinberg, 1908'de Beyoğlu'nun ilk yer-
leşik sinema salonunu açar Tepebaşı'nda. Adı Pathe Sineması-
dır. O da eski Tüyap Sergi Salonu'nun yerindeydi galiba?

Yıl: 1999..

Kadir Topbaş'ın Beyoğlu Belediye Başkanlığı yaptığı dö-
nemde, Kültür Sanat Danışmanı gazeteci-yazar Abdurrahman
Şen'in katkılarıyla mütevazı bir tören düzenlenir. Halka açık ilk
film gösteriminin gerçekleştirildiği Galatasaray dönemecindeki
tarihi binanın duvarına, bronzdan yapılmış bir anı plaketi asıl-
mıştı. Şimdi bu tabelanın yerinde yeller esiyor. Bir koleksiyon-
er tarafından çalındı mı, sökülüp çöpe mi atıldı, belli değil...

Zaman aşımı ahlarla, vahlarla bir ağıta dönüşüyor giderek.

Bir başka
14 Kasım
Yürüyüşü
İstanbul eski
Belediye
Başkanı A.
Müfit Gürtuna
Selda Alkor,
Kültür Bakanı
Erkan Mumcu,
Çolpan İlhan,
Berhan Şimşek

Aslında acı olan nedir? Unutmak mı, ya da unutulmak mıdır? Belki de her ikisi. Kimbilir.

Her yıl kol kola, el ele, çıkarsız bir dayanışma bilinciyle gerçekleştirilen, Türk Sineması'nın doğum tarihi 14 Kasım kutlamaları da bitti artık. Emek Sineması'nda toplanıp İstiklâl Caddesi'nden, Taksim Cumhuriyet Anıtı'na dek o 'tek vücut yürüyüşleri,' Türkân Şoray'lı, Fatma Girik'li, Tarık Akan'lı Beyoğlu fotoğraflarında kaldı. Bir kopuş ki, geçmiş ola...



ÇİÇEK PASAJI'NDA BİR MADAM ANAHİT

Yapımı 1876 tamamlanıp İstanbul'un işgal yıllarında ise, Beyaz Rus kızlarının çiçek satmaları nedeniyle Çiçek Pasajı adını alan Çite de Pera'da (ilk adı) bir tarih yatar. İtalyan mimar Michael Capello'nun tasarımlarıyla, biracılarıyla, rakıcılarıyla, kokoreççileriyle, Entelektüel Cavit'iyle ve Akordeoncu Madam Anahit'iyle. Ve elbette Nevizade Sokağı'ndaki Lefter'in laternalı meyhanesiyle. Hiçbiri yok şimdi. Ne Madam Anahit ne de garsonluktan patronluğa yükselen Entelektüel Cavit. Bu adı, dönemin ünlü gazetecisi Doğan Nadi takmış...

Yılmaz Güney'in 1974'de yönettiği *Arkadaş*'in bir sahnesinde akordeon çalan Bayan Anahit değil nedense (sarışın başka bir bayan) ama Kokoreççi Remzi görüntüdedir. Yıllardır birbirlerini görmeyen iki gençlik arkadaşının, Âzem'le (Yılmaz Güney) Cemil'in (Kerim Avşar) Çiçek Pasajı'nda buluştukları sahnedir bu.

Çiçek Pasajı'nın hemen bitişiğindeki Degüstasyon Lokantası, ünlülerle dolup taşardı. Şairler, romancılar, tiyatrocular ve sinemacılar.. Salih Tozan, Menil Usta'nın mezelerini çok severmiş. Muzaffer Tema da bu İtalyan Lokantası'nın en yakışıklı



müdavimlerinden biriy-di. Ama ben, Tema ile değil, Metin Erksan'la bir gece, bu restoranda kafa çektiğimi hatırlıyorum. Galatasaray Lisesi'nin karşısındaki Sander Kitapevi'nden çıkışımızda...

*Arkadaş (1974)
Yılmaz Güney,
Kokereççi
Remzi, Kerim
Auşar Çiçek
pasajı'nda*

Balıkpazarı ve Çiçek Pasajı çıkışındaki o İstiklâl Caddesi, öylesine görüntüler içerir ki. Farkında olmadan kendinizi, gizli kamerayla çekilen bir film sahnesi içinde bulabilirsiniz. Serbest bir Açık hava platosudur İstiklâl Caddesi. Yaşam durmaz bu renkli caddede. Aram Gülyüz, 1964'de çektiği *Abidik Gubidik* adlı filmiyle bu kalabalıktan, sizden ve herkes-ten gönlünce yararlanır. Bu sahnede Öztürk Serengil'in denetlediği, 'tayfalarım' dediği, birbirine benzeyen garip kıyafetli, şapkalı ve uçları sarkık bıyıklı on genç, peş peşe dizilip, meraklı kalabalığın arasında yürüdükçe çevreleri iyice sarılır. Caddede tur atan on gencin hepsi Öztürk Serengil kopyası, hepsi birer 'abidik gubidik'dir...

1968 yılında Bilge Olgaç'ın yönettiği *Öksüz* adlı filmin bir sahnesinde Fatma Girik de, köylü kıyafetiyle geçmiş İstiklâl Caddesi'nden. Engin Çağlar'ın sırtında. Kalabalığın arasından geçerlerken onları kimse fark etmemiş. Gizli kamera ile çekilen sahnelerde. Kaza sonucu kısır kalan bir köylü kadını rolündeydi Fatma Girik. Onu tedavi için İstanbul'a getiren kocası rolünde de Engin Çağlar.

1971'de bu kez, tepeden tırnağa iskelet kostümüne bürünmüş bir adamın, mini etekli bir kızla İstiklâl Caddesi'nde koş-

*Öztürk
Serengil,
İstiklâl
Caddesi'nde,
tayfalarını
denetliyor*





*Kiling Ölüm
Saçıyor
(1971),
İstiklâl Caddesi
sahnesi.*

tuğu görülür. Bu, Birsen Kaya'nın yönettiği *Kilink Ölüm Saçıyor* adlı filmin bir sahnesidir. İtalyan kaynaklı fantastik foto-roman kahramanı Killing'i Sönmez Yıkılmaz, sarışın sevgilisi Di-na'yı da Gülgün Erdem canlandırır. Oysa Birsen Kaya'nın, *Kilink Ölüm Saçıyor*'u ne ki, 2006 yapımı *Tramway* filminin yanında. Asıl 'ölüm saçan' Olgun Arun'ın *Tramway*'idir Taksim ile Tünel arasında. Fırat Tanış'ın psikopat Hamit tiplenmesi, bir gece İstiklâl Caddesi'nde bindiği tramvayı ve içindeki tüm yolcuları rehin alarak.. Beyoğlu, bir 'suçlular kenti' gibidir Olgun Arun'ın *Tramway*inde.

AH YEŞİLÇAM VAH YEŞİLÇAM

*Balatlı Arif
(1967),
Yılmaz
Güney,
Nebahat Çebre
atarabası
üzerinde
İstiklâl
Caddesi'nde*

Türk Sineması'nın kalbinin attığı sokaktı, bir zamanlar Yeşilçam. 1960'lı yıllardaki İstiklâl Caddesi'nin, Beyoğlu'nun en ünlü ve dillere destan so-kağıydı Yeşilçam.





Şimdi de öyle değil mi? Sokak yerinde dursa da, eski şöhreti yok. Yapımevleri tarihine damgasını vuran o eski film şirketleri de. Ve her sabah vakti, film setlerine doğru 'Bismillahla' kalkan, içlerini set işçileriyle dolu minibüsler de yok artık, bu

Yeşilçam Sokağı Suluhoşa resim: Erkal Yavi

sokakta..

"Bütün hayatımı adadığımı, anılarımın kaynağı, hayallerimi yeşerten, her yıl karısını, kocasını, okulunu, işyerini bırakarak artist olmak için Anadolu'dan gelenlerin uğrak yeri Yeşilçam Sokağı" der Öztürk Serengil (1930-1999) anılarında.

Serengil'in sözünü ettiği, artist olmak için evlerinden kaçanların öykülerini birçok filmde izleriz gerçekten. Nevzat Pesen'in (1924-1973) 1964 yapımı *Ahtapotun Kolları*, bu örneklerden biridir.

Filmin ana mekânı da Beyoğlu'dur. Hülya Koçyiğit, İzmir'deki evinden kaçan bir kızı canlandırır. Yolu Yeşilçam Sokağına düşer, artist olma hayalleriyle... 1977'de Ülkü Erakalın, benzer bir kaçış öyküsünü sergiler. Bu kez artist olmak için iki arkadaş, köylerindeki evini ve ailelerini terk eder. Filmin öyküsü komik olaylarla sürüp gider. *Yeşilçam Sokağı* adını taşıyan filmde.

Yeşilçam Sokağını bir de İlhan Berk'den dinleyelim, isterseniz: "Ya dekorlar mı? Yeşilçam'ın kendi-

Yeşilçam'ın bazı ünlü yapım şirketlerinin amblemleri





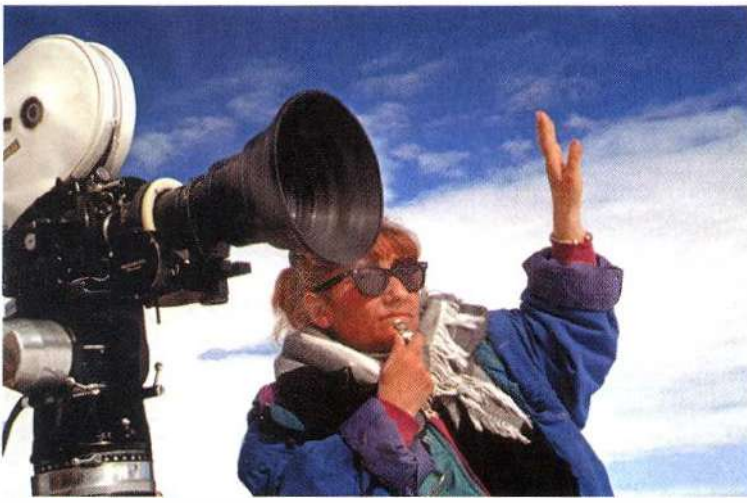
*Yeşilçam
Sokağı'nda iki
görüntü*



sinden iyi dekor olur mu? Her türlü film için biçilmiş kaptandır o. Ama en iyi de cinayet, mafya, güldürü, dram filmleri için onun üstüne yoktur. Pera'nın bütün arka sokakları yani, Alyon, Anadolu, Ahududu, Hava, Hasnun Galip, Başağa Sokakları, Türk Sineması için doğmuş gibidir. Karanlık sarayların büyücüleri daha ne isterler. Peki ya oyuncular, figüranlar mı? Onlar zaten bu sokakları doldurmuşlardır. Bunun için de küçük bir işaret yeter. Bundan daha iyi insan manzaraları nerde bulunur?"

İlhan Berk'e göre 'insan manzaraları', bize göre 'eşantiyonluk tipler galerisi'dir Beyoğlu. Set işçilerinin, figüranların mesken tuttuğu ve artist olmak için gelen taşralı garibanların keşfedilmeyi beklediği Erzurumlu Kemal'in Ata Kahvesi'yle, Reşit'in Kahvesi'yle. Eski Alyon sokağıydı burası. Şimdi Erol Dernek Sokağı. Beyoğlu'nun tüm sokakları Türkü Evleriyle, İnternet Cafelerle kuşatılmış şimdi.

1960'lı, 1970'li yıllarda pavyonların saz salonlarının ve gece kulüplerinin kuşatması altındaydı Beyoğlu. O dönemlerdeki



'Beyoğlu Gece Yaşamının' en renkli mekânlarını toplu olarak, Jak Deleon'un *İstanbul Barları* kitabından izleyebilirsiniz. Lütfi. Ö. Akad'ın, 1967 yapımı *Vesikalı Yarı*'daki pavyon

sahneleri, Çağlayan Saz'da çekilmişti. Gececilerin demlenip tükü dinlediği bir mekândı Çağlayan Saz.

Alı o sokaklar yok mu? Acılarla, mutluluklarla, bölük pörçük anılarla doludur. Örneğin Süslü Saksı Sokağı'ndaki, mektuplaştığımız meçhul sevgili. Orhon Murat Arıburnu'nun (1920-1989) evinde televizyon izlerken koltuğunda ölü bulunduğu Tel Sokağı ve dönemin ünlü yıldızlarından Neşe Yulaç'ın oturduğu Tel Apartmanı. Hele İstiklâl Caddesi'ndeki Akbank Sanat'ın yan sokağı, yani 'Zambak Sokağı' denince, 'seksüel prodüktör' Lüks Nermin gelir akla. Ve kuşkusuz, o ünlü aynalı odalı evi.. Aynı sokağın Tarlabaşı'na inen uzantısında, Türk Sineması'nın en güzel kadınlarından biri oturuyordu. Sokağın sağındaki apartmanların birinde ve üst katında. Çerkez güzeli Leyla Sayar...

Bilge Olgaç ve Peri-Han...

Biri Türk Sinema Tarihi'nin en uzun soluklu kadın yönetmeni, diğeri, asıl adıyla öğretmen Perihan Özbesecek, takma adıyla oyuncu Peri-Han. İkisinin de sonu acıyla noktalandı. Özellikle de Bilge Olgaç (1940-1994). Taksim'de Havagazı kurumunun bulunduğu sokakta, çekeceği filmin avansıyla kiraladığı evde yanarak. Gaz sobası uzun perdelerini tutuşturduğunda uyuyormuş. Kulaklarının birinde bir rahatsızlık. Neden sonra uyandığında, kedisi Recep'i ararken kendini feda etmiş. Halil Ergün anlatıyor:

"Yerel seçimden sonra çekecektik *Ölüme Doğru* adlı filmimizi. Çok önemli bir projeydi. Sinopsis hazır. Senaryolarını hep kendi yazardı. Onlarda kül oldu. Hiçbir iz kalmadı. Yeni bir ev yapmıştı. Uyduruk bir ev. Çok ucuza. Çok da seviyordu. Ranza yapmış, altına kitaplarını yerleştirmişti."



Ya Peri-Han (1934-2008)...

Yıllarda ortalarda görünmeyen, Peri-Han'ı yıllarca aramıştık. İzine rastlamak için... Ne acı ki, sevgili Peri-han'ı bulamamanın "suçluluk duygusuyla..

Ölümünü bile sonra öğrenmiştik. Beyoğlu civarında gizlendiği evde, yalnızlık içinde ölen Peri-Han'ın cenazesini de belediye kaldırmıştı. Ünlü iş adamlarından Mete Kalkavan'la evlenip, yaz tatillerini Büyükdada'daki villarında geçiren Peri-Han'ın kızı Elif, neredeydi acaba? Annesinin ölümünden haberi yok muydu? Yeşilçam'da bir adı 'Sincap'a çıkan Peri-Han, iri gözlü, üst dudağının sol tarafında beni olan güzel bir kadındı. 6 yıl evli kalmıştı Mete Kalkavan'la. 1968'de 5 yaşındaydı kızları. Annesi öldüğünde ise 40 yaşında olmalıydı Elif.

Yine İlhan Berk'in deyiimiyle 'Caddeler Caddesi, Cadde-i Kebir Kebir'den kimler geçmemiş ki vaktiyle. İstanbul'un işgâl yıllarında Müthiş Franki geçmiş. Biz göremedik, ama görenleri var. Mesela Ruhi Bey. O müthiş Franki, yani İşgâl Kuvvetleri Kumandanı, Fransız mareşal Franchet d'Esperey'i at üstünde



zaferle geçerken çizmiş yıllar sonra (1931) bir tablosunda ressam Ruhi Bey.

Nil Gönçü, yaşgününü kutluyor, "500'lük Muammer" diye tanınan bir işadamıyla

Biraz da Sıraselviler'e geçelim, İstiklâl Caddesi'nin ara sokaklarından. Ama, Büyük Parmakkapı Sokağı'ndaki Kulüp Reşat'ı unutmadan. Pavyon ve meyhane çıkışlarında tüm 'sabahçılar'ın ve 'kafası kıyaklar'ın son mekânı, o meşhur Lâle İşkembecisi'nin yanındaydı. Merdivenlerden bodrum katına inilen



Kulüp Reşat, siyah-beyaz Yeşilçam filmlerinin platosu gibiydi. 1962'de Orhan Elmas'ın (1927-2002) yönettiği ve Gönül Yazarla, Göksel Arsoy'un oynadığı *Bir Bahar Akşamı*, bu mekânda çekilen filmlerden biri. Ünlülerin uğrak yeri olan bu gece kulübünde bir de 'yıldız' keşfetmiştik.. 1967'de Metin Erksan'ın, *Kuyu* adlı filmiyle kamera karşısına çıkıp, başrol oynayan Nil Gönçü'ydü o. Kulüp Reşat'tan Yeşilçam'a... Sinema konusunda hiçbir birikimi olmayan ve de gökten zembille inercesine Metin Erksan

gibi bir dehanın filminde başrol oynamak, ne büyük şans. Gönçü (1950-1969) genç yaşında solan bir çiçektir yazık ki...

Beyoğlu'nun en yorgun caddelerinden Sıraselviler'deyiz. Acılarla mutlulukların iç-içe yaşandığı yerdeyiz. Taksim İlk Yardım Hastanesi ve karşı sırasında, Cihangire çıkan Soğancı Sokak'ın köşesindeki İttihad Sigorta Apartmanı'nın bodrum katında bir gece kulübü. Adı Suat Kulüp'tü. Sonra adı değişti, Love Story oldu. Amerikalı yönetmen Arthur Hiller'in o mendil parçalatan ünlü filminin isminden ve şarkısından esinlenerek bu

Nil Gönçü, Metin Erksan ile

Acı Hayat
(1962), setten
bir görünüm.
Ayhan Işık,
Türkân Şoray,
Metin Erksan



isim takılmıştı. Bir adı da Burç Kulüp'tü galiba. Ama o mekân hep Kulüp Suat olarak kaldı anılarda ve bu mekânda çekilen filmlerde.

Birçok filmin pavyon ve gece kulübü sahneleri bu mekânda çekilmişti. Ve Metin Erksan'ın 1962'de çektiği *Acı Hayat*, o mekânın en unutulmaz filmlerinden biriydi. Ve o gün, set öylesine kalabalıktı ki. Gazeteciler filmin çekimini, bu sahnede yer alan Türkân Şoray, Ekrem Bora ve Nebahat Çehre de, pistin ortasında St Louis Blues adlı müzik eşliğinde soyunan İtalyan striptizciyi izliyorlardı. Türkân Şo-



Acı Hayat
(1962), İtalyan
Striptizci

KEMAL FİLM
Yazhane : İstiklal Caddesi 373/3
Telefon 44 42 21
Pisula : Tepebaşı caddesi 18
Telefon 49 32 92 den istenecek

*Abmet Tarık Tekçe'nin
30. Mart 1964 p. günden sonra
Burdur'da Geceleri filmine gelmeyeceği
Türk Tiyatrosu'na engel değildir - gelip
Kuşaklar vefat ettiği için davetiyesi
İş Davetiyesi*

İŞ DAVETİ

İsim : Abmet Tarık Tekçe
Bulunduğu Yer : Klup Suat Siraselviler
Gün ve Saat : 30.3.64 Pazartesi Saat 8.30 da
Elbise No. : Kalantar bir kuyafet Paltolar
Makyaj : Sarkale
Çekilecek Sahne : Yahya
Adres :
Not :

ray, rol icabı sar- Kemal
hoştur. 'Ben o ka- Film'den
dından güzelim. Abmet Tarık
Ben de striptiz ya- Tekçe'ye İş
pacağım' diyerek Davetiyesi
pistin ortasına atıl-
an Şoray, elbisesi-
nin askılarını indir-
rir, sırt düğmelerini
çözmeye başlar. Ve
tam bu sırada ken-

disine doğru gelen Ayhan Işık'la göz-göze gelir. Işık, pavyonun sahibidir. Ekrem Bora'nın iğfal ettiği Şoray da, Ayhan Işık'ın eski sevgilisi...

Bu sahne, Metin Erksan'ın sesiyle kesilir: - Stop!

Kamera durur. Foto muhabirlerinin flaşları patlar birbiri ardına. En çok fotoğraf çekilen film setlerinden biridir *Acı Hayat*. Ve de konusu sinema tarihimizin en çok çalınan, kopyalanan filmlerinden..

Filmin devam sahnelerinden biri de, bir başka gün yine bu mekânda çekilir. Ayhan Işık'la, Ekrem Bora'nın dövüştükleri sahne. Bu bir 'intikam ödeşmesi'dir. Işık'ın sevgilisini Ekrem Bora, Bora'nın kızkardeşini de (Nebahat Çehre) Ayhan Işık iğfal etmiştir çünkü.. Ve 1963'de Türker İnanoğlu da, Ayhan Işık'la, Semra Sar'ın oynadıkları *Bahriyeli Ahmet'in*, gece kulübü sahnelerini çekmişti Kulüp Suat'ta.

BİR ZAMANLAR KLÜP 12

Kulüp Suat'tan çıkıp Taksim Meydanına doğru yol aldığınızda, aynı sırada, Siraselviler'in tam orta yerinde Klüp 12 ile burun buruna gelebilirdiniz. Çılgın gecelerin, gizlice yırtılıp çöp atılan fotoğraflarda kalan yasak aşk öykülerinin ve film setlerinin en renkli mekânıydı bir zamanlar. Ve 'Beyoğlu gece yaşamı'nın da bir okulu... Evet, Klüp 12'ye ayrı ve çok özel bir yer açmalı bu bölümde.

1960'lı yılların Klüp 12'si, Beyoğlu gece hayatının bir tarihidir. Bu tarihsel süreç içinde 'kimler geldi kimler geçti?' Klüp 12'den... En ünlülerinden en ünsüzlerine kadar.. Dünün Klüp 12 müdavimlerinden kimi, bugün bir şöhret.

Kimilerinin izleri kaybolmuş, nerelerde oldukları belli değil. Kimileri o renkli ve hızlı yaşamdan sonra evlenip sessizce kö-

*Klüp 12'nin
işletmecisi
Ertuğrul,
Madam
Renata, o ünlü
mekânda*



şelerine çekilmiş.. Kimi yaşama veda etmiş. O gizemli, dünün renkli gecelerini, renkli kişiliklerini oluşturan dünün Klüp 12'si bugün aynı yerinde duruyor. Bir anı yumağı olarak. Sıraselviler caddesinde, gazino dünyasının unutulmaz ismi Safiye Ayla'nın sahibi olduğu Ayla İşhanı'nın karşı sırasında, 91 numarada. O yıllarda Klüp 12'nin Beyolu-Şişli arasında yalnızca dişe dokunur iki rakibi vardı: As Klüp ve Playboy.

Gala Klüp ve gece hayatında bir devrim oluşturan, kişiye mahsus altın anahtarla girilen Viski a Gogo ise daha sonraki yıllarda devreye girdi. Ve bu üç lokalin başlıca özellikleri daha sosyetik bir aile çevresi oluşturmaya idi. Klüp 12 ise, tüm ün yapmış sanatçıların, çapkın işadamlarının, özellikle cebi şişkin eli açık demir tüccarlarının 'av yeri' olmasıydı.

O yıllarda Klüp 12'nin gedikli müşterileri olanlar, Günay adını da hatırlayacaklardır sanırım. Günay, Klüp 12'nin dinamik ve işinde başarılı ünlü şef garsonu değil miydi? Sonra yönetici oldu. Şimdi adını verdiği eğlence lokallerinin büyük patronu...

Klüp 12'yi en hızlı ve en parlak dönemlerinde, soyadını hatırlayamadığımı Ertuğrul işletiyordu. İnce uzun boylu bıçkın bir delikanlıydı. Klüp 12'nin önemli ve farklı bir özelliği de; sesi güzel olan, her müşterinin (amatör ya da profesyonel) kim olursa olsun sahneye 'misafir sanatçı' olarak çıkarılmasıydı.

Buraya eğlenmeye gelip de sahneye çıkmayan, daha doğrusu çıkarılmayan, ünlü ünsüz, kimse kalmamıştı. Ersen, İspanyol Salim (Dündar), Tanju Okan, Vahdet Vural, Nükhet Duru, Dr. Şendoğan, Serpil Örumcer, Metin Ersoy ve daha birçokları.. Bugünün ünlü sesi Bülent Ersoy o günlerde Bülent Erkoç'du. Gözlüklü ve ince yapılı bir delikanlıydı Bülent Ersoy olmadan



Önce..

Bu ünlü lokalin yıllardır değişmeyen uzatmalı şantözü Renata, herkesi 'misafir sanatçı' olarak sahneye davet edip program yaptırmayı bir alışkanlık haline getirmişti. Amatör şarkıcı Dr. Şendoğan'dan Huysuz Virjin, Seyfi Dursunoğlu'na kadar. Bugün TV kanallarında altın çağını yaşayan Huysuz Virjin, Klüp 12'nin Ramazan programlarında zennelik yapmadı mı?

Evet, 'misafir sanatçı' modası Klüp 12'de başladı ve kısa bir süre sonra da bu uygulamayı diğer gece kulüpleri devam

ettirdi.

O yıllarda 'hayali ihracatçılar' diye bir kesim yoktu. Klüp 12'nin sahne önündeki en güzel masalarında demir tüccarları vardı. İhsan Önal'lar, Ünal Çulha'lar.. Kuyumcular, Dericiler vardı. Ünlü çapkın futbolcular.. Samsunsporlu Arap Yılmaz'lar, Beşiktaşlı Yusuf'lar, Altaylı kaleci Varol'lar, Galatasaraylı Yasin'ler...

Dönemin ünlü sinema yıldızlarını da sık sık Klüp 12'de görebilirdiniz. Örneğin pistte dans ederken Lâle Oraloğlu'nu, küp gibi içip kör-kütük sarhoş olan kiremit renkli elbiseli Cüneyt Arkin'i, her zamanki özel yeri ayrılan 'paşa masası'nda dostlarıyla oturan Zeki Müren'i, Pervin Par'ı, Sevda Ferdağ'ı, Kuzey Vargın'ı, Salih Güney'i, Ünsal Emre'yi, Yalçın Gülhan'ı, Tanju Korel'i.

Yine dönemin 'starlet'lerinden Oya Peri'yi, Aynur Akarsu'yu, Tijen Doray'ı, İlknur Taçbaş'ı, Meltem Mete'yi, Nesrin Nur'u ve şu anda unuttuğumuz bir çok renkli ismi... Daha eski kuşaktan Gönül Yazar ve Sevim Çağlayan gibi ünlü sanatçıları. Bu şöhretleri görmek için evlerinden kaçıp gelen 'poşetli kızlar'ı.. Bu genç ve güzel klüp kızları neredesene sabahlasalar, anında üstlerini değiştirebilmek için, içleri giysi ve iç çamaşırları ile dolu poşetleri yanlarından eksik etmezlerdi. İşte bu ilginç özellikleri nedeniyle adları 'poşetli kızlar'a çıkmıştı. Tercih ettikleri içki

*Meltem Mete,
Aynur Akarsu
ve Tijen Doray,
olaylı bir
Klüp 12
fotoğrafında*



ise, o günlerin modasına göre cin-tonikti.

O dönemlerde bugünün Beyoğlu cafelerini, türkü evlerini dolduran blujeanlı kızlarla, kulağı küpeli gençler pek yoktu. Her ne kadar arada bir ünlü modacı Cemil İpekçi gibi aykırı tiplere rastlansa da.. Güzel ve havalı görünme uğruna birbirleriyle yarışan ünlüler ve ünsüzler her zaman şık giyimleriyle dikkat çekerlerdi. Takma panjur kirpikleriyle abartılı görüntüler sergileseler de, Klüp 12'nin loş ışıklı, alkollü gecelerinde etekleri dizleri üzerinde olan her kadın güzeldi sonuçta. Bir yandan ünsüzler ve ünlüler, diğer yanda sosyetenin önde gelen isimlerinin doldurduğu masalarla karmaşık bir 'insan galerisi' görünümündeydi Klüp 12. Sosyete dahil olmak üzere her sınıftan müşterinin boy gösterdiği ve özellikle de şöhretli sinema oyuncularını görmeye gelenlerin, kapağı Yeşilçama atmak isteyen ya da maceracı alt sınıf genç kızlarının doluştuğu bu mekân gerçekte bir 'marjinaller klübü'ydü

Bu hareketli ve bereketli ortam içinde zaman zaman irili ufaklı kavgalara da tanık olabiliirdiniz. Bir kavgaya bulaşmamak için kıskançlık denen ilkel duyguyu atmanız gerekirdi kafanızdan. Yoksa siz de Klüp 12'nin tuvaletleri içinde sevgililerini paylaşmayıp saç-saça, baş-başa kavga eden kızların durumuna düşebilirdiniz. Bu görüntüler sık sık yaşanırdı Klüp 12'de. Tuvalet deyip de geçmeyin... Kapalı kapılar ardındaki bu çok özel mekânların da kendi içinde ayrı bir macerası vardır. Kis-

*Özgüç çifti,
Özel Türkbaş
ve Klüp
Reşat'ın ünlü
sahibi*

kançlık kavgalarının yanı sıra, masalarında oturdukları, yiyip içtikleri erkekleri, ensesi kalın hacıağaları atlatma programları ve çok özel pazarlıklar hep bu tuvalet içlerinde yapılmıştır. Ve daha ne programlar? 'Kavga' deyince, 1965 yılında 'kanlısı' yaşanan' Yılmaz Güney olayı gelir hemen akla. Gazetelerde manşet olan olayda Yılmaz Güney, şantöz Gülsün Kamu'nun şarkı söylediği sırada hızlı konuşup gürültü çıkaranlarla takışır. Kalipso Kralı Metin Ersoy'un masasında oturan orkestra şefi İlhan Feyman'la birlikte, üç kişiyi sustalı bıçakla yaralar. Klüp 12'deki bu kanlı olaya, Güney'in masasındaki Tuncel Kurtiz de tanıktır. Ve ne ilginçtir ki Çirkin Kral Güney'in o günlerde yeni bitirdiği filminin adı da *Üçümüzü de Mıhlarım* adını taşımaktadır. Olay sonrası ortalarından kaybolan Yılmaz Güney'i, foto muhabiri Erol Dernek'le gizlendiği evde bulmuştuk. Taksim'de, şimdi Çiçek Bar'ın bulunduğu sokaktaki Fahriye Tamkan'ın evinde. Oyuncu Evrim Fer'in (1941-2006) annesi. Nikâhsız hayat arkadaşı Can da orada yapımcı-terzi Fahriye Tamkan'ın evinde misafir olarak kalıyordu.

Bu olaydan yıllar sonra (1971) Yılmaz Güney, *Baba* adlı filminin gece kulübü sahnelerini bu mekânda çekecektir. Hapisten çıktıktan sonra randevuevinde bulduğu kızı rolündeki Ender Sonku (Cahide Sonku'nun kızı) ile... Melodram sinemasının kitleye yönelik kült filmlerinden biridir *Baba*.

Sonuç olarak 1960'lı yılların Klüp 12'si bilinen ve bilinmeyen olaylarıyla, sadık ve vefalı müşterileriyle Beyoğlu gece hayatının 'gizli tarih'ini içerir. Gerçekten de Klüp 12'ye gitmek, Klüp 12'de her gece görünmek uyuşturucu bağımlısı olmak gibi garip bir alışkanlıktı.

Sıraselviler'deki Klüp 12'nin sırasında ve biraz ilerisinde Kennedy Otelı vardır. Otelin aynı adı taşıyan pavyonunda da filmler çekiliyordu. 1967'de Türker İnanoğlu, Kennedy Pavyon'da, aynı anda iki film birden çekip o da dönemin modasına uymuştu. Biri Sadri Alışık-Sevda Ferdağ ikilisinin *Ağır Suç*, diğeri de Hülya Koçyiğit-İzzet Günay çiftinin oynadığı o günkü adıyla *Büyük Hakikât (Kardeş Kavgası)*.

O dönemlerde yapım giderlerini kısıtlayıp maliyetleri dengelemek amacıyla gerçekleştirilen bu tür çalışmalara 'ikiz filmler' deniyordu. Yeşilçam'da. Aynı mekânda iç-içe, birbirinden bağımsız iki ayrı film çekmek, Yeşilçam'a özgü bir zekâ işiydi. Filmleri birbirine karıştırmadan, çekimde, montajda. 'İkiz filmler' modasının mucitleri Semih Evim'le, Hasan Kazankaya idi.

Yılmaz Güney
ve nikahsız
hayat arkadaşı
Can Hanım

Ve bu tür çalışmaların bir diğer adı da benim taktığım 'konfeksiyon sineması'ydı.

Kennedy Otelinde yaşanan asıl önemli ve büyük bir olay vardı. Türkân Şoray olayı. Ama... Şimdilik geçelim onu. 1965'e, geriye dönmeyelim...

1965'de (25 Ağustos) Muhsin Ertuğrul (1892-1979), Nijat Özön, Semih Tuğrul (1919-1977), Onat

Kutlar (1936-1995), Hüseyin Baş (Hacıbaşoğlu) ve Tuncan Okan (1936-1994) gibi bir avuç sinemasever aydın tarafından kurulup, 1980'de (12 Eylül) kapatılan Türk Sinematek Derneği Sıraselviler'in değil, Beyoğlu'nun tek kültür mekânıydı. Kurucu Başkanlarından Şakir Eczacıbaşı'nın (1929-2010) maddi destekleriyle yaşatılan Sinematek, ulusal sinemacılarla (Metin Erksan, Halit Refiğ, Duygu Sağıroğlu) ters düşüp, çeşitli tartışmalara, büyük kavgalara yol açsa da seçkin ve sorgulayıcı bir seyirci kuşağı kazandırmıştı kültür yaşamımıza. Dünya Sineması'nın klasikleriyle, toplu gösterimleriyle?

Acı olanı ise bu kurumun kapanış sonrası. Sinematek'in 12 yıllık birikimi, yani filmleri, belgeleri, arşivi ne oldu, bilinmiyor yazık ki...

Bir bilene göre ise, derneğin kapatılmasından bir süre sonra, Rus ve ilk dönemlerdeki Türk Filmî klâsiklerinden oluşan filmler, fotoğraflar, afişler, belgeler, Yarımcı Belediyesi'ne arşivlemesi için verilmişti. Belediyenin depolarını su basınca da her şey tarımar olmuştu. Oysa gizli eller tarafından, daha önce aşırılan belgelerden yalnızca onlar kalmıştı. Bu geriye kalanlar da yok olmuştu böylece.

Bir zamanlar yapımcı Fahriye Takman, oyuncu kızı Evrim





Fer, Muallâ Omay ve yönetmen Sırrı Gültekin'in oturduğu evin hemen karşı sırasındadır ünlü Çiçek Bar. Yani Taksim'in girişinde, Sıraselviler'in başında bir sokak arasında. Ama aslında, 1984'deki kuruluş adıyla Sinemaseverler Derneği Lokali'dir. Çiçek Arif olarak tanınan Keskiner'den gelir lokalin adı. Babıâli'deki eski kaşarlanmış dostlarına göre 'Komünist Arif'tir o. Her telde oynar. Yani sayısız işte parmağı vardır. Yani üretkendir. Bir işle tatmin olmaz. Her kesimden ünlülerin uğrak yeri olan Çiçek Bar, kendi içinde bir özel tarihtir. Herkesin öyküsü ayrı Çiçek Bar'da. Bir dönemlerin Klüp 12'si gibi Çiçek Bar'a gitmek

Sessiz filmler döneminde sinemalarda piyano çalan Barones Valentine

de, orada görünmek de bir tür alışkanlık gibidir. Hava atmak da, kasılmak da, çakır keyif olmak da serbesttir Çiçek Bar'da. Ve en suskun görünenlerin bile dilini açtığı bir mekândır Çiçek Bar.

TAKSİM MEYDANINDA BİR ATLI BİR AÇLIK GREVİ...

Sıraselviler'in 'Taksim Meydanı girişinde, İtalyan mimar Giulio Mongeri'nin yaptığı, önce Sancaktar Ragıp Paşa'nın, sonra da işadamı Hasan Tahsin Aker'in sahibi olduğu blokta yer alır Maksim Gazinosu. Ve aynı blokta Devlet Tiyatroları Taksim Sahnesi; önce Majik (Cine Magic) sonra Taksim, sonra da Venüs adını alan sinemayla yan yanadır. 'Sessiz filmler döneminde, Majik Sineması'ndaki film gösterimlerinde, Beyaz Rus'lardan, Barones Valentine Taksin, piyanosuyla eşlik ederdi' diyor Jak Deleon. 1930'lu yıllar olmalı...O yıllarda Atatürk'e de piyano çalmış Taksin.

Dönemin 'gazinocular kralı' Fahrettin Aslan'ın yıllardır işletmeciliğini yaptığı Maksim Gazinosu da, müzikli gecelerin, bir yaşam biçiminin tarihini oluşturur. Bir dönem şarkıcı-türkücü filmlerine hizmet vermiştir. Hemen hemen tüm ünlü oyuncular, şarkıcı rolleriyle Maksim Gazinosu sahnesinde boy göstermişlerdir. Filmlerdeki bu gazino sahnelerinde görüntüler onların,



1 Mayıs 1976,
AKM ömü
142'ya hayır
yürüyüşü.
Semra
Özdamar,
Yavuz Özkan
Fikret Hakan,
Meral
Orbansay,
Aytaç Arman,
Yadigar Ejder

ama şarkılar onların değil, gerçek sahiplerininindir. Ajda Pekkan'ın, Gönül Yazar'ın, Belkıs Özener'in, Sevim Şengül'ün (1938-1999) ve diğerlerinin.. Onlar, onların dublörleri gibidir bir anlamda. Ya da şarkılı sahnelerde onlara seslerini ödünç veren 'hayalet şarkıcılar.'

Sıraselviler, İstiklâl Caddesi, Tarlabası Bulvarı, Talimhane Caddesi, Cumhuriyet Caddesi, Taksim Meydanına çıkar. Turizmci yazar Çelik Gülersoy (1930-2003) Taksim Meydanı için şöyle der:

"Eski temiz ve seçkin görünümünden çok kayıplar vermiş, politik çalkantıların birçok buhranlı görüntüsü, kalabalık ve olaylı mitingler, tarihte ilk kez bu meydanda görünür olmuştur. Bunların en trajik olanı, miting için toplanan yoğun kalabalığa, iki noktadan ateş açılması sonucu çıkan panikte çok sayıda kişinin hayatını kaybettiği, 1 Mayıs olaylarıdır.."

Gerçekten de 37 kişinin ölümüyle sonuçlanan bu kutlama, tarihe '1 Mayıs Katliamı' olarak geçer. 1 Mayıs 1977'den kalan fotoğraflara, özellikle Kazancı Yokuşu'ndaki panik sırasında birbirlerini ezerek ölenlerin görüntülerine baktığınızda her şey



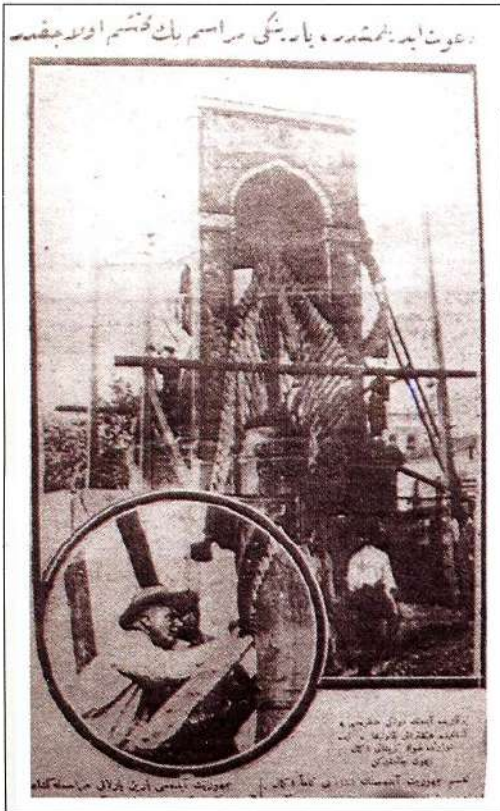
düşündürücüdür.

Cumhuriyet Anıtı, İtalyan heykeltıraş Pietro Canonica'ya (1869-1959) halkın bağışıyla yaptırılıp, 1928'de ise Taksim Mey-

At Hırsızı

(1967)

Yılmaz Güney



danı'ndaki yerine yerleştirilir. Atatürk, İsmet İnönü, Fevzi Çakmak ve Mustafa Kemal'in askerlerinden oluşan bu 'zafer anıtı', bir ulusun, Cumhuriyet Türkiye'si'nin bir simgesidir. 8 Ağustos 1928'de anıtın açılışı bir törenle, TBMM Başkanı Kazım Özalp tarafından yapılır. Canonica'nın Cumhuriyet Anıtı, 1967'de Remzi Jöntürk'e, 1979'da ise Cüneyt Arkın'a bir 'Taksim Meydanı dekoru' oluşturacaktır.

Yönetmen Remzi Jöntürk'ün, *At Hırsızı* adını taşıyan filmindeki oyuncusu Yılmaz Güney'dir. Güney, atları seven, taşralı bir at hırsı-

Pietro Canonica çalışırken

Vatandaş Rıza
(1979), Cüneyt
Arkin'in
Cumhuriyet
Anıtı önünde
açlık grevi

zını oynar. Ve beyaz atına atlayıp aşık olduğu kadının (Semiramis Pekkan) peşine düşer. Bir sabah vakti İstanbul'da, beyaz atıyla Cumhuriyet Anıtı'nın önündedir. Beyaz at, Yılmaz Güney ve Cumhuriyet Anıtı. Filmin bu sahnesi, bir 'hatıra fotoğrafı'nı anımsatır...

Vatandaş Rıza bir aile filmidir. Cüneyt Arkin yönetir, eşi Betül Arkin ve oğlu Murat Arkin'la birlikte oynar. Zengin bir işadamlarının züppe oğlu tarafından gecekondusu yıkılan demirci ustası Rıza'yı canlandıran Arkin, toplumsal içerikli bir film yapma konusunda iddialıdır. Hakkını aramak için açtığı davada yalnız kalan Rıza, kamuoyu oluşturmak amacıyla Cumhuriyet Anıtı önünde açlık grevine başlar. Dizleri üzerine çöker, sırtı anıta dönüktür. Cüneyt Arkin, Cumhuriyet Anıtı, çevrelerindeki insan kalabalığı ve Taksim Meydanı görüntülenir. Taksim Meydanı'nda başlayıp Bakırköy'deki Atatürk Anıtına dek uzanan açlık grevi konusunda, eleştirmen Nezih Coş (1949-) şunları yazar:

"Demirci ustası Rıza'yı, Taksim Anıtı dibinde, şık bir takım ,elbise ve iyi taranmış saçlarla bir artist gibi onur davası için açlık grevi yaparken hatırlamak güldürüyor doğrusu bizi."

Son ve yeni bir düzenlemeyle Cumhuriyet Anıtı çevresinde-





ki demir parmak- *Taksim*
lıklarının kaldırıl- *Meydanı'nda*
ması, iyi mi, kötü *1950'lerin*
mü oldu, bilemiyo- *ünlü*
ruz. Ama anıt *Kristal*
önündeki ağaçla- *Gazinosu*
rın altında, çimen-
lere serilip güneş-
lenen insan man-
zaralarıyla da kar-

şılaşmak hiç hoş değil. Anıtın önündeki yeşil çimenler üzerine keyifle yayılıp yemek yiyenlere (Mine G. Kırıkkanat'ın kulaklara çınlasın) rastlanırsa hiç şaşırmamalı. Burası köy meydanı değil, bir kentin Cumhuriyet Meydanı. Ne diyelim!

Taksim Meydanı tramvay durağındaki İş Bankası saatinin altı en kolay buluşma noktasıydı. Ve bir de Kristal Gazinosu'nun önü. Herkesin buluşma yeri olarak randevulaştığı Kristal Gazinosu, Tarlabası'na inen yolun başında ve Talimhane önündeydi. İlk gençlik yıllarımda ben de randevu vermiştim. Kimdi o? Adını unuttuğum, Gina Lollobrigida'ya benzeyen esmer güzeli Sevim miydi? Ya da Sema. Kimbilir.

Zozo Dalmas'ların, Safiye Ayla'ların, Hamiyet Yüceses'lerin, Müzeyyen Senar'ların sahne aldığı ve 1950'li yıllarda birçok filmin çekildiği, 1960'larda ise bina ile birlikte yıkılan Kristal Gazinosu için şöyle der araştırmacı Behzat Üslüken:

“1954'den sonra işletmesi Hacı Hamdi Anlar'a geçen Kristal Gazinosu'nun özellikle sivrildiği dönem 1942'den sonradır. Kristal Gazinosu, tüm Beyoğlu'ndaki diğer çalgılı veya çalgısız gazinolardan daha sempatik gelmiş ve özellikle o zamanki deyimle 'Hacı Ağa' adı verilen bu harp zenginleri (veya vurguncular) Kristal Gazinosu'nu kendi aralarında parsellemişlerdi.”

Uzun bir süredir yenilenmesi beklenip (tümüyle yıkılarak mı, yoksa yıktırılmadan mimari yapısına sadık kalınarak mı) kapisına kilit vurulan AKM (Atatürk Kültür Merkezi) öylece duruyor Taksim Meydanı'nda. Sessiz, yorgun ve küskün... Akıbeti meçhul AKM'nin önünden Ayaspaşa'ya doğru kıvrılmadan Jak Deleon'un ilginç bir 'amca anısı'nı aktaralım önce:

“Amcam 1940'larda ayrıldığı Türkiye'ye 40 yıl sonra gelmiş. İstanbul'u arşınıyoruz, işte şurada şu sokak var-



clı, Nişantaşı'nın ötesi Mecidiyeköye kadar dutluktu. Ya-
hu burası New York'a dönmüş, bu ne kalabalık. Eski so-
kakları oldum olası sever amcam. Moda'daki doğduğu
evi, tam bir gün boyunca aradık da bulamadık. İki katlı
ahşap bir evmiş. Sokağı bulamadık ki evi bulalım. Hoş,
İstanbul'da ahşap mahşap kalmadı ya, her yer Singapur
misali beton yığını... Durmadan geziyoruz da bu Şehr-i
İstanbul'u yeniden keşfediyoruz. Neyse, gün akşam ol-
muş, Ayaspaşa'daki Marsa Nazırı Sokak'tan, İnönü Cad-
desi'ne çıkıyoruz. Amcam birden durup elini omzuma
koydu: 'Park Otel'de bir tek atmaya ne dersin?' İşte o an
yüreğimde bir şeyler 'cız' etti. Şimdi bizim amcabey eski
Park Otel tutkunlarındandır... Elini tuttum amcamın, yo-
kuşu çıktık. Alman Başkonsololuğu'nun yanındaki o dev
inşaat çukurunu gösterdim: 'Bar ne yandaydı dersin?'
Adamcağızın yüreğine inecekti; olamaz, yanlış geldik
herhalde, nasıl yaparlar bunu, bugün Park Oteli yıktırır
yarın Pera Palası yıktırır diye söylendi yol boyunca. Eve
vardığımızda da birden durdu, sesi panik halde, 'doğru
söyle, Tarlabası yerinde duruyor mu, hani o antik bina-
lar?' diye soruverdi..."

Bedrettin Dalan döneminde birçok binanın yıkılıp caddenin
genişletilmesi çeşitli tartışmalara yol açsa da Tarlabası, bir bul-
var olarak yerinde duruyor. Tarlabası deyince, *Eşkiya* filmi ge-
liyor akla. Balkondan balkona ipler gerilerek çamaşır asıldığı,

eski ahşap evler ve bu semtin arka sokakları, 1996 yapımı *Eşkiya*'ya ev sahipliği yapar. Yavuz Turgul, bu kült filmin bazı sahnelerini, en uygun yerinde çeker. 35 yıl sonra hapisten çıkıp İstanbul'da gençlik günlerindeki sevgilisini arayan eşkiya Baran, Şener Şen oynar. Yabancı olduğu İstanbul'un trafik karmaşası ve kalabalığı Baran'ın başını döndürmüştür. Onu Tarlabası'nın en ucuz otellerinden birine yerleştiren Cumali rolündeki Uğur Yücel ile aralarında şu ilginç konuşma geçer:

“- Ben şimdi nerdeyim?

- Tarlabası...

- Birini arıyorum.

- Nerde o biri?

- Bilmiyorum.

- Nasıl bulacaksın o birini?

- Bulurum.

- Yahu bu şehirde on milyon insan yaşıyor, be amca.

- Gerekirse on milyonun yüzüne bakarım.

- Ne kadar zamandır görmüyorsun o birini?

- 30, 35 yıl olmuştur.

- Yani 35 yıldır görmediğin birini arıyorsun. İstanbullu bilmiyorsun. Sen kafayı yemişsin be amca...”

Tarlabası eski yerinde. Peki yerinde durmayan ne? Park Otel mi? Şimdi Ayazpaşa'ya geçebilirsiniz.

AKM'nin önünden Ayazpaşaya doğru döndüğünüzde, az ileride Alman Başkonsolosluğu'nun yan köşesinde, bir beton yığını çıkar karşınıza. Gümüşsuyu, İnönü Caddesi üzerindeki bu beton yığının yerinde Park Otel vardı. Atatürk, İngiltere Kralı Edward, Yahya Kemal, Adnan Menderes ve Cahide Sonku, bu otelin saygın müşterileriydi. Bazı ünlü kişilerin çok özel odaları vardı otelde. Cahide Sonku, Park Otel'in karşısındaki Kurt Apartmanı'nda oturduğundan akşam yemeklerini genellikle burada yerdi. Bizde bir zamanlar Park Otel'in teraslarında Ayhan Işık'la (1929-1979) buzlu viski yudumlayıp, Ahmet Mekin'le de kesmeşeker büyüklüğünde dilimlere bölünmüş beyaz peynir ve kekikli zeytin eşliğinde yeni rakı içerdik. Bu terastan İstanbul'u, Marmara'ya bakan karşı kıyıları izleyerek, sohbet ederek içmek ne güzeldi.

Hey gidi Park Otelli günler hey...

O eski günleri özlemek, yitirilen günlere ağıt yakmak bir 'nostalji' ise onarım yerine yıkmak, rant uğruna tarihi betonlaş-

PARK-OTEL BEYOĞLU AYAS=PAŞA



*Park Otel
ilanı*

tırmak, nasıl bir 'duygu'dur?

1961'de Memduh Ün'ün, Kerime Nadir uyarlaması *Boş Yuva* adlı filminin bazı sahnelerini çektiği Park Otel, 2. Abdülhamid döneminde tarihi bir konakmış. Önce İtalya Büyükelçisi Baron Blanc, sonra da Sadrazam Ahmet Tevfik Paşa'nın sahibi olduğu muhteşem konak, bir yangın sonucu (1911) kül olur. Yeri-ne Miramare adlı bir otel yapılır. Yeniden mimari bir değişiklik



*Park Otel'in
yerinde yükse-
len beton kütle
otopark olarak
kullanılıyor*

derken Aram Hıdır yönetimindeki mekân, Park Otel adıyla ünlenir. 1979'da kapısına kilit vurularak yıktırılır. Yerine bu kez 33 katlı dev bir otel yaptırılacaktır. Ne var ki çevre sakinleri ve meslek kuruluşlarının örgütlenip, kamuoyu desteğiyle de, 33 katlı gökdelenin inşaa iznine karşı davalar açılır. Yıllarca süren hukuk savaşı, onurlu bir direnişten sonra zaferle sonuçlanır. İstanbul Büyükşehir Belediye Başkanı, Bedrettin Dalan döneminde yükselmeye başlayan gökdelenin üst katları, yeni Belediye Başkanı Prof. Dr. Nurettin Sözen tarafından yıktırılarak inşaaata son verilir. İnönü Caddesi'ndeki o beton yığını otopark olarak kullanılıyor yıllardır.

Göksel Arsoy, Fatma Girik ve Leyla Sayar'ın 50 yıl önce çektikleri Park Otel sahnelerini kimse göremeyecek. 'Filmin negatifi de elimizde artık yok ne yazık ki, depo yangınlarının birinde yandı kül oldu çünkü' diyor Memduh Ün, *Boş Yuva* adlı filmi hakkında.

Çok mekânlı filmlerden biridir *Boş Yuva*. Ve Ün, bu kayıp filminin bazı sahnelerini yapımcı Cemil Filmer'in (1895-1990) eşi Sabahat Filmer'in, Ayaspaşa'daki apartmanında çeker. Filmin yapımcısı da Cemil Filmer'dir.

Yerli olsun, özellikle de yabancı film olsun, 1960'lı yılların seyircileri, Beyoğlu Sinemaları'nın 'altın yılları'nı anımsayacaklardır kuşkusuz. Sinema salonu önlerindeki kuyrukları ve karaborsacıları da. Sinemanın 'tatlı kazanç günleri'ydi o yıllar. Victor Mature ve Hedy Lamarr'ın oynadığı *Samson ve Dalida*'ya, Marlon Brando'nun *Baba* filmine bilet bulabilir miydiniz. Hele suarelerde. Hemen imdadınıza karaborsacılar yetişirdi. Biletler blok halinde ellerindeydi. Hem de en güzel numaralı yerler. Karaborsacıda, seyirciler de ve karaborsacıların gizli ortağı ba-

zı gişe memurları da, memnundu bu alışverişlerden. Sık sık yakalanıp cezalandırılırsalar da, karaborsacılar bu yasa dışı hizmetlerinden vazgeçmezlerdi.

Evet bu Beyoğlu, sinematografik açıdan yalnızca filmik bir mekân, dış ve iç çekimlerin platosu değil, ünlü sanatçılarımızın da bir yerleşim bölgesiydi bir zamanlar... Asmalımesçit'te, Tepebaşı'nda, Cihangir'de, Ayazpaşa'da kimler oturmamıştı ki.. Fatma Girik, Sadri Alışık, Perihan Tedü, Cahit Irgat, Cahide

*Cemil Filmer
ve eşi Sabahat
Filmer*





*Biletleri
karaborsaya
düşen
Samson ve
Dalila
gösterimde*

*Bir dönemin
Karaborsacıları
emniyette*

Sonku, Neşe Yulaç, Nurhan Nur, Pola Morelli, Muazzez Arçay, Turgut Özatay, Ayfer Feray, Nebile Teker, Muzaffer Tema, Melek Görgün, Orhon M. Arıburnu, Nevin Aypar, Bilge Olgaç, Kadir İnanır, Feri Cansel, Metin Erksan, Halit Refiğ, Duygu Sağıroğlu, Piraye Uzun, Fransız Naci (Naci Erhun), Erden Kırıl, Zerrin Egeliler, Hayri Caner, Hasan Kazankaya, Leyla Sayar, Nebahat Çehre, Müfit Noyan, Nilgün Akçaoğlu örneğin.

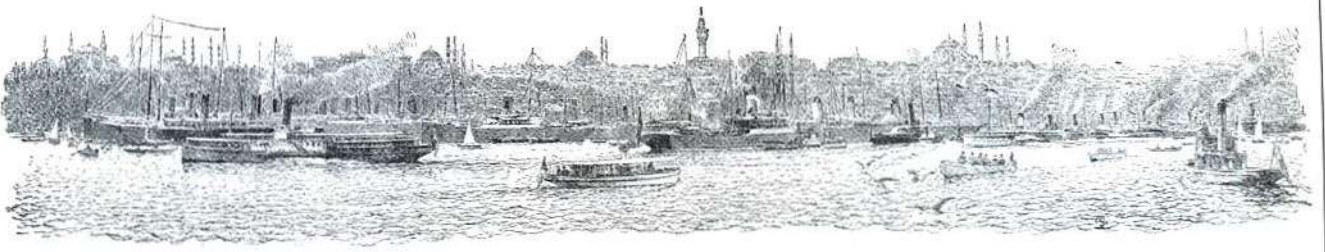


Ve ünlü Yeşilçam jönlerimizin 'ikinci adresleri' olan 'garson-yer'lerini de eklersek...

Kaynakça

- *Dünden Bugüne İstanbul Ansiklopedisi*-Semavi Eyice, Galata Kulesi, Cilt 3, s.3, Tarih Vakfı yay. 1993-1994
- Afife Batur, Bir Pera Palas Öyküsü, *İstanbul der.* S. 6, Tarih Vakfı yay., Temmuz 1993

- Jak Deleon, *Eski İstanbul'un Yaşayan Tadı*, s.54-58, Çelik Gülersoy Vakfı yay. 1989
- Öztürk Serengil, *Yeşilçam'ı Bendem Sorun*, s.7, Milliyet yay., Mayıs 1998
- İlhan Berk, *Pera*, Adam yay., Şubat 1990
- Çelik Gülersoy, *Tepebaşı Bir Meydan Savaşı*, İstanbul Büyükşehir Belediyesi yay., 1993
- Afif Yesari, *İstanbul Hatırası*, s.12, Türkiye Turing ve Otomobil Kurumu yay., 1987
- Nezih Coş, *Aydınlık Gaz.* 24 Kasım 1979
- Behzat Üsdiken, *Pera'dan Beyoğlu'na*, s. 134-135, Akbank Yay., 1999
- *Dünden Bugüne İstanbul Ansiklopedisi*, cilt 6, Afife Batur-Park Otel, s. 222-223, Tarih Vakfı yay., 1994
- Özer Baysaling, *Ateş Dansı-Bir Kadın Bir Hayat*, sh:131, Yeniyaz Yay., 2005.
- İpek Çalışlar, Halil Ergün Bilge Olgaç'ı Anlattı, *Cumhuriyet Dergi*, sy:416, 13 Mart 1994.



Bizim Beverly Hills Topağacı'ndan Levent'e...

'Hayal Şatoları' adıyla tanımlanan İstiklâl Caddesi sinemalarından, Beyoğlu'nun hırçın kalabalığından yavaş yavaş uzaklaşıp, Şişli'ye, Levent'e doğru uzanıyoruz. Önce Elmadığ'a doğru. Ama localarıyla ünlü Şan Sineması'nı geçmeden. O bir Şan Sineması ki, kendi içinde bir tarih...

1940'larda And, daha sonra yenilenip 5 Ekim 1953'de mul-teşem bir gala gecesiyle ve Şan Sineması adıyla açılışı yapılan, ardından Tiyatroya dönüşen, Egemen Bostancı (-1986) yönetiminde 'müzikal oyunlar dönemi'ni başlatan, 1987'de ise hahin bir yangın sonucu kül olan bu 'hayal şatosu', Surp Agop Hastanesi'nin otoparkı olarak kullanılıyor yıllardır.

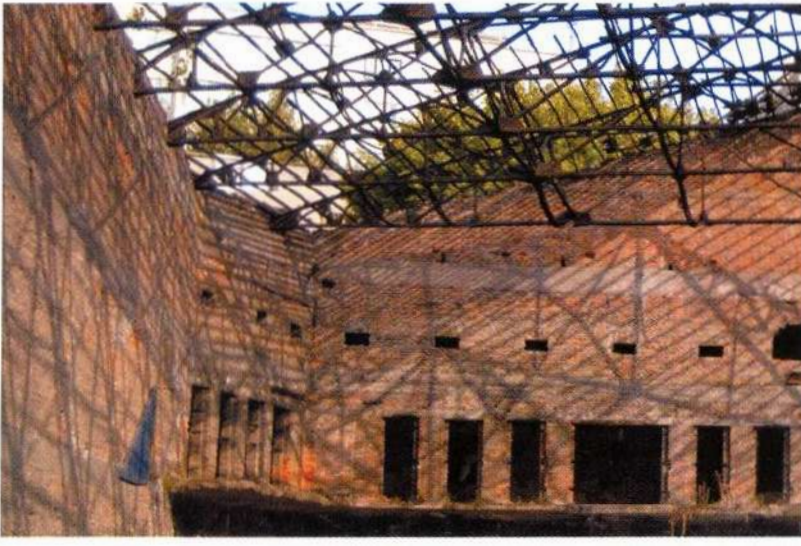
Ferhan Şensoy'un 'Muzır Müzikal'i oynadığı günlerde acımasızca yanmıştı Şan Tiyatrosu. Nasıl yanmıştı? Ve neden? Ve han-



*Şan Sineması
açılışı*

ŞAN "AND" Sineması Nihayet Açıldı





gi 'muzır eller'? *Şan Sineması yangından sonra*

Burası biraz karışık galiba... Biz de karıştırmayalım yıllar sonra.

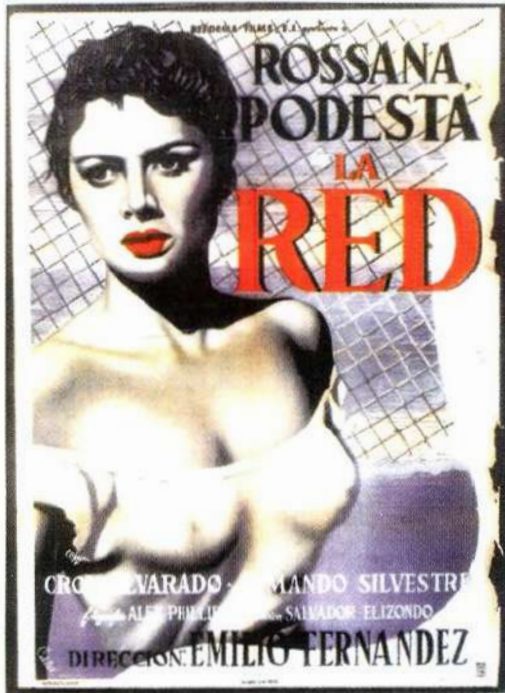
Neden locaları ünlüydü Şan Sineması'nın? Ahh, o üst katlarında-

ki 'aşk loca'larının dili olsa da konuşsalar. Elbette ki 'loca sevişmeleri'nin yasak tadını yaşayanlar bilir. Siz, karşınızdaki beyaz perdede sessiz sedasız film izlerken, sevişgen aşıklar, locaların tatlı karanlığında kucak kucağa, dudak dudağa... Oh, ne iyi. İyi de hiç hesapta olmayan bir 'loca vukuatı' o yıllarda yansımıştı gazetelere. Bir kadın jiletle, bir adamın penisini kesmişti yanlış hatırlamıyorsak. Allah korusun...

Her Şan Sineması izleyicisinin unutamadığı bir film, çarpıldığı bir yıldız vardı. 1950'li yılların İtalyan yıldızı Rossana Podesta'yı bu sinemada keşfetmişlerdi bizim Türk izleyicileri. Ve Atilla Dorsay bakın ne diyor:

"Bu salonda Meksikalı yönetmen Emilio Fernandez'in ünü dünyayı tutan *Ağa Düşen Kadın-La Red* filmini izlediğimi ve o yıl her akli başında genç erkek gibi Rossana

Podesta'ya aşık olduğumu anımsıyorum... Ama Şan Sineması deyince en çok aklıma gelen film *Johnny Guitar*."



La Red filmini tanı 40 yıl aradıktan sonra ancak bulabilen ve Rossana Podesta hayranı, sinofil dostlarımızdan Erdinç Akkuş'u nasıl unutabiliriz ki..

Mülkü, bir Ermeni Vakfına ait olup yapımcı-yönetmen Turgut Demirağ'ın (1921-1987) işletmeciliğini yaptığı Şan Sineması'nda benim de çok gizli anılarım var.

"Ağa Düşen Kadın" adıyla vizyona giren La Red filmindeki Rossana Podesta'ya kim aşık olmamıştı ki?



Ama ne? Yaşayan bilir dedik ya!

Münir Nurettin Selçuk'ların, Ajda Pekkan'ların, Emel Sayın'ların, Nüket Duru'ların konserler verdiği ve yukarı doğru toplanarak açılan muhteşem kadife perdeli sahne, bir filme dekor oluşturacaktır. 1972'de Ertem Göreç'in yönettiği, Yılmaz Güney'in oynadığı *Sahtekâr* filmine. Öksüz çocuklar adına bir defile sahnesidir. Bu sahnenin çekimi için mankenler, Nişantaşı'ndaki o dönemde ünlü bir mankenlik okulundan LCC'den temin edilmiştir. Mankenler o gün, Topkapı Müzesi'nden ödünç alınacak tarihi giysileri ve kıymetli mücevherleri, takıları teşhir edeceklerdir. Bu planlı soygun için sahnenin altına yerleştirilen dinamitler patlatılacak ve tüm tarihi mücevherlere el konulacaktır. Defile başlar. Manken kızlar sahneye çıkar. Sonra da çocuklar. Tam bu sırada soygunculardan Yılmaz Güney, sahneye fırlar. Küçük çocukları bağırarak sahneden indirir. Ve sahnenin altındaki dinamit lokumlarının tellerini koparmaya çalışır. Çocuklar havaya uçmaktan kurtulurken, fedakâr soyguncu paramparça olur.

Sahtekâr
(1972), Yılmaz
Güney, Birtane
Güngör

Eski Şan Sineması'nın tam karşı sırasındayız. Ve Divan Oteli (yerine yenisi yapılıyor) ile Hilton Oteli arasındaydı. 1960'lı yıllardaki gece yaşamının en itibarlı Night Clup'leri, birbiri ar-



cına bu sıradaydı. Neonların-
daki Eiffel Kulesi'yle Parisien-
ne, Kervansaray ve Playboy...

Özellikle de Parissienne, uluslararası bale topluluklarıyla, yabancı striptase'cileriyle ve Crazy Horse tipi show'larıyla ünlüydü. Ve müşterileri çok özeldi. Bizden Seher Şeniz (1948-1992) bu gece kulübünde 'strip yıldızı' olarak ün yapmıştı. Güzel vücudunu, aç erkek gözleri önünde cömertçe sergileyerek. Seks filmleri döneminde Feri Cansel (1944-1983) adıyla ün yapmadan önce, İngiliz pasa-

*Feri Cansel,
Parissienne'de*

*Parissienne'de
bir Türk strip-
tizcisi
Seher Şeniz*

portlu, Kıbrıslı kuaför Feriha da 'içki hostesi' olarak çalışıyordu Parissienne'de.

Kervansaray'da ise yıllarca dans etmişti ünlü dansöz Semiramis'le, Nilüfer Aydan'ın ablası Ayda Can. Ya Avusturya dilberi Charlot. Show ve danslarıyla 'maskot'u, 'gülü' olmuştu Kervansaray'ın. Ertem Eğilmez, 1967 yapımı *Yaşlı Gözler*'in bazı sahnelerini, Kervansaray'ın bulunduğu binada çekti. Bir paşa ailesinin oturduğu dairedir burası. Çekim, evin büyük salonunda gerçekleştirilir. Ve filmin başrol oyuncularından Nedret Güvenç, anılarında şöyle der:

"Filmin bu sahnelerini Harbiye'de Kervansaray Gazinosu'nun bulunduğu binanın giriş katındaki bir dairede çekmiştik. Zamanın paşalarından Refet Paşa ailesi oturuyordu bu evde. Aile beni çok iyi tanırdı. Bu filmde çok severek oynadığımı hatırlıyorum."

Maceralı, olaylı ve ünlüdür Hilton Oteli. İlk açılışı 20 Mayıs'da yapılsa da asıl görkemli açılış törenleri 10-14 Haziran (1955) tarihleri arasında gerçekleştirilir. Ünlü Amerikalı özel konukları eşliğinde. Türk otelcilik tarihinin de 5 yıldızlı oteli olan İstanbul Hilton, siyaset ve sosyete dünyasının en gözde mekânıdır. Projesi, Amerikalı mimarlar Skidmore, Owings ve Merrell, bizden ise Türk danışmanları Prof. Sedat Hakkı Eldem'in gerçekleştirdiği Hilton, uluslararası otel-





Terry Moore ve Nick Hilton Topkapı Sarayı ziyaretlerinde

1954 Avrupa Güzellik Yarışması ikincisi Suna Soley, Nick Hilton ve Terry Moore Hilton Oteli açılışında

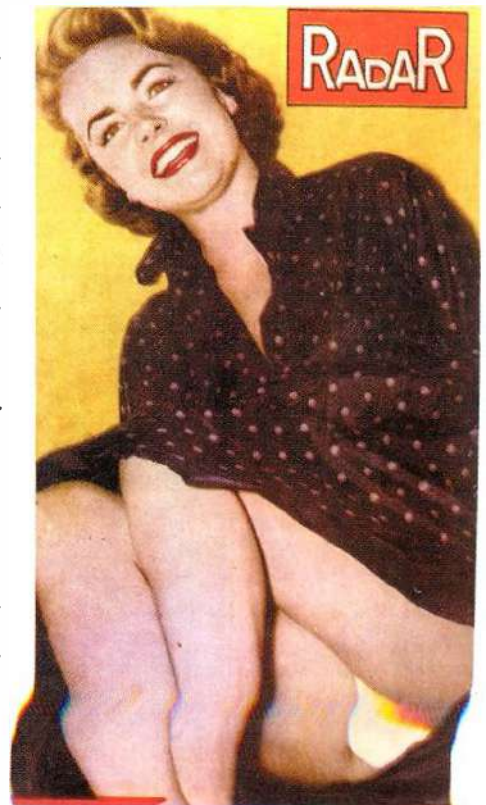
Terry Moore'un sansasyon yaratan fotoğrafı

ünlü yıldız Terry Moore...

Bu ünlü konukların İstanbul'a gelişinin ikinci günü (11 Haziran 1955) Milliyet Gazetesi'nin manşetinde sıcağı sıcağına bir fotoğraf yayınlanır. Otelin bir odasında çekilen bu fotoğrafta Terry Moore, paparazzi basınının deyimiyle 'frikikli' bir poz vermiştir. Moore, bir koltuğun üzerinde etekleri açık ve yukarı kalkık bacakları arasından külotu görünmektedir. Aslında yayınlanan fotoğraf sansürlüdür. Ünlü yıldız külot giymemiştir. İlhan Demirel'in çektiği bu skandal fotoğrafı guvaşla rötuşlanarak, Terry Moore'a külot giydirilmiştir. Ve gazeteci Tefik Yener yıllar sonra, olayın sonucuyla ilgili olarak

ler zincirinin yeni bir halkasıydı.

Emekli Sandığı ile dönemin 'oteller kralı' Mr. Conrad Hilton'un 20 yıllık bir ortaklık anlaşması sonucu hizmete giren İstanbul Hilton Oteli'nin açılış törenlerine, bir uçak dolusu ünlü gelir, Hollywood yıldızlarıyla birlikte. Baba Conrad Hilton, oğlu Nick Hilton (Elizabeth Taylor'un boşandığı kocası) Amerikan müzikal filmlerinde izlediğimiz danslarıyla ünlü Ann Miller, buz pateni dansçısı Sonja Henie, İrene Dunne, Mona Freeman, Elaine Sheaperd. Ve Nick Hilton'un 26 yaşındaki nişanlısı



şunları yazar:

“Hiçbir fotoğraf bu kadar ilgi toplamamıştır. Hiltonlar çok kızdı. Sonuçta, o dönem gazetenin sahibi Ercüment Karacan bir jest yaparak, skandal fotoğrafının filmini Terry Moore'a bizzat verdi. Yıldız da negatifi yaktı... Ama Terry Moore'ın sansürsüz fotoğrafı elden ele dolaşıyordu.”

Dönemin magazin basınına göre 'yılın olayı' idi. Ve Terry Moore, ünlü şairimiz Ümit Yaşar Oğuzcan'ın bir şiirine konu olacaktı. Ne ilginçtir ki, yıllar sonra 1961'de, yine Hilton Oteli'nin önünde Türkân Şoray, Sinema Dergisi fotoğrafçısı Fazıl Durukan'a frikikli bir poz verecekti. Ama Şoray'ın bu pozunu (beyaz külotu görünse de) masum ve edepliymiş. O yıllarda bir 'lolita roman-



Terry Moore ve skandal fotoğrafını çeken İlhan Demirel



Türkân Şoray Hilton Oteli önünde (1961)

tizmi' içeriyordu...

Dönemin İstanbul Valisi ve Belediye Başkanı Prof. Fahrettin Kerim Gökay'ın (1900-1987) da açılışına katıldığı Hilton Oteli'nin önemini şu satırlarla vurgular Müşerref Hekimoğlu:

"Hilton İstanbul'un trafiğini hızlandırdı birden. Amerikan türü, modern bir otele kavuşmanın ötesinde, kentin yaşamında da yeni bir dönem açıldı. Bütün yemekler, balolar Hilton salonlarında verilir, Şadırvan'da, havuz başında görkemli geceler yaşanırdı. Karagöz Bar'da ilginç kişiler buluşurdu akşam saatleri... Hilton Roof'u sosyete edebiyatını renklendiren bir köşeydi. Boğaz'ın güzelliği insanın soluğunu keserdi birden. Köprü yoktu o zaman. Karşı tepeler beton yığınlarıyla dolmamış, İstanbul güzelliğini böylesine yitirmemişti. Yabancı turistler düş mü, gerçek mi diye şaşırırlardı. Dışişleri Bakanı Fatin Rüştü Zorlu, Genel Sekreteri Melih Esenbel, İstanbul'a gelince Hilton'da kalırlar, Demokrat Parti hükümetinin diplomatik karargahı da bu otelde oluşurdu. O karargahta çalışan genç diplomatlar İstanbul sosyetesinin güzel kadınlarıyla romantik danslar yapardı Roof'da..."

1979'da skandal yaratan gizli bir aşk öyküsünün ilk tohumları Hilton Oteli'nde atılmış, bu ilişki daha sonra bir baskın sonucunda ortaya çıkmıştı. Öykünün kahramanları Bülent Ecevit Kabinesi'nin İçişleri Bakanı, Hasan Fehmi Güneş'le, sinema oyuncusu Aynur Aydan'dı. Güneş'in istifasından sonra 'Bakan Düşüren Kadın' olarak uzun süre magazin basınının gündeminde kalacaktı Aynur Aydan.

Kentin göbeğindeki ünlü havuzu, mekânsal açıdan magazincilerin Açık hava platosuydu 1960'lı yıllarda. Filmcilerin de... Havuzbaşı, o yıllarda özellikle de iki





nl yayın *Kervansaray* organ tara-
fndan ablu-
kaya alınmış-
tı. Şevket Ra-
do'nun (1913
-1988) *Ses*,
Erol Sima-
vi'nin *Pazar*
Dergisi foto
muhabirleri
ku uurt-

mazdı havuzbaında. Gönül Yazar ve Ajda Pekkan gibi ünlü sa-
natıların bikinili pozları, Hilton'un havuzbaında çekilmiştir.
Birçok filmin sahneleri de. te 1977 yapımı Necati Cumalı
uyarlaması *Dila Hanım*, Hilton'u mekan tutan filmlerden biri-
di yalnızca. Türkân Şoray'la, Kadir İnanır'ın barollerini payla-
tığı Dila Hanım'ı, Orhan Aksoy eker. Hilton'un havuzbaında
Çekilen balo sahnesi ilginçtir. Burnu pırlantalı *Dila Hanım*, k-
yönden kalkıp, hem kanlısı, hem de açık olduğu adamı, Kara-
dağlı Rıza'yı (Kadir İnanır) vurmak için İtانبula gelmiştir. Ko-
casının katili ile, önce göz-göze gelirler. Rıza, yakası kırmızı ka-
ranfilli beyaz ceketiyle piste atılıp oynar. Zeybek havası eliğin-
de. Dila, çantasından silahını çıkarır usulca. Ama birden vazge-
er, silahı yere düşürür, acıyla ve hızla uzaklaşır.

Dila Hanım'da çok küçük bir rolle kamera karşısına çıkan
ve aslında çok çarpıcı bir maska sahip Zerrin Egeliler ise, son-
raki filmlerinde soyunarak, soyularak ünlü bir 'seks yıldızı' ola-
caktır Türk Sineması'nda. O dönemlerde Metin Erksan'ın bile
ilgisini çekmişti, yeri gelmişken hatırlatalım yine de..

Hilton Oteli'nin d cephesi ve i mekânlarını, birçok yaban-
cı filmin çeşitli sahnelerinde de görebilirsiniz. Kült yönetmen
Jess Franco, en çok takma ad kullanan sinemacılardan bilindi-
đi gibi, 1971'de İtانبul'da çektiği *Vampyros Lesbos-Lezbiyen*
Vampirler'in jeneriğinde bu kez Franco Manera adı geçer. Ero-
tik-gerilim türündeki filmin balarında Hilton görüntüleri de yer
alır.

Harbiye'deki Hilton Oteli'nin sağ tarafında, biraz ilerisinde-
dir eski adıyla Spor ve Sergi Sarayı. Günümüzün ise Lütfi Kır-
dar Kongre Merkezi. Projesi P. Vietti Violi, Şinasi ahingiray ve
Fazıl Aysu ls tarafından gerçekleştirilip 1949 da açılan bu

*Metin
Erksan'ın
kurduğu
"Sanatçılar
Çetesi"*

mekanda, sadece güreş, boks, basketbol gibi spor etkinlikleri değil, film çekimleri de yapılıyordu. Dönemin İstanbul Belediye Başkanı, Dr. Lütfi Kırdar adını taşıyan bu yapı, geniş ve yüksek tavanlı salonlarıyla, film platosu olarak kullanılmaya çok uygun bir mekândı.

Spor ve Sergi Sarayı'nın yanındaki merdivenlerden indiğinizde Yeşilçam'ın ünlüleriyle burun buruna gelebilirdiniz. Orada bir çay bahçesi vardı. Ve herkes oradaydı. Yeşilçam'ın ikinci adresi gibiydi bu

çay bahçesi, 1960'lı yılların başında. Yeşilçam'da 'Sanatçılar Çetesi' adıyla kurulan ve reisliğini Metin Erksan'ın yaptığı topluluk, her akşamüstü bu çay bahçesindeydi. Erol Taş, Kadir Savun, Hayati Hamzaoglu, Suphi Kaner, Fikret Uçak, Semih Sezerli, Mengü Yeğin, Sami Hazinses ve Efgan Efekan'dan oluşan ve paraloları 'baykuş sesleri' olan bu topluluktan, yazık ki hiç-



*Nebahat
Çehre, çay
bahçesinde
arkadaşlarıyla
Sabiha İzer,
Agâh Özgüç,
Sevim Emre,
Orhan Öztürk
ve film
fotoğrafçısı
Güngör Özsoy*





biri hayatta değil. Reisleri Metin Erksan'ın dışında. Erksan'ın masası her an kalabalıktı çay bahçesinde. Sinemacıların dışındakı Hakkı Özkan gibi öykücüler de vardı. Uzun soluklu sohbetlerin, ateşli tartışmaların sonu gelmezdi Erksan'ın masasında.

Bir başka masada Osman F. Seden'i (1925-1998) nargilesini fokurdatarak görebilirdiniz. Bir diğer masada tavşan kanı çaylarını yudumlayan 'starlet'lerden Nebahat Çehre, Sevin Emre, günümüzün 'Panter Emel' adıyla ün yapan (hayvan hakları koruyucusu) Emel Yıldız, Cavidan Dora, Hüseyin Baradan (1932-2004) ve daha kimler? İş kapmak için pusuda bekleyen oyuncular, figüranlar, ünlülerden imza toplayan artist hayranları. Her şey iç-içe'ydi 1960'ların bu çay bahçesinde.

Şimdi de ver elini Pangaltı.

Dolapdere'ye inen yoluşun hemen sağ başında, dış cephesi odunlarla dekore edilmiş ilginç görünümlü bir meyhane vardı. Tüm yerli filmlerin meyhane sahneleri bu mekanda çekilirdi. Adı Kulüp Meyhanesi'ydi. İç dekorasyonu görmme akvaryumlardan oluşan Kulüp Meyhanesi, kapkalın camlar ardından size göz kırpan o rengarenk balıklarıyla da ünlüydü. Kırışmış saçlarıyla, babacan tavırlarıyla Faik Coşkun amca (1914-1978)

*Faik Coşkun
meyhaneci
rollerinden
birinde Vahi
Öz ve Tamer
Yiğit ile*

*Salih Tozan'ı
basta
yatağında,
Turgut Özalay
ziyaret ediyor*

bu mekanda rol icabı, kaç kez meyhanecilik yapmıştı, kimbilir... Film çekimlerinin yanı sıra, ünlü sanatçılarla da dolup taşardı. Geceler boyu sarhoş olmanın güzelliğini yaşayan, fanatik ve ünlü müdavimlerinden biriydi Salih Tozan (1914-1963). Dışarıdan bakınca bir zenci barakasına benzeyen bu

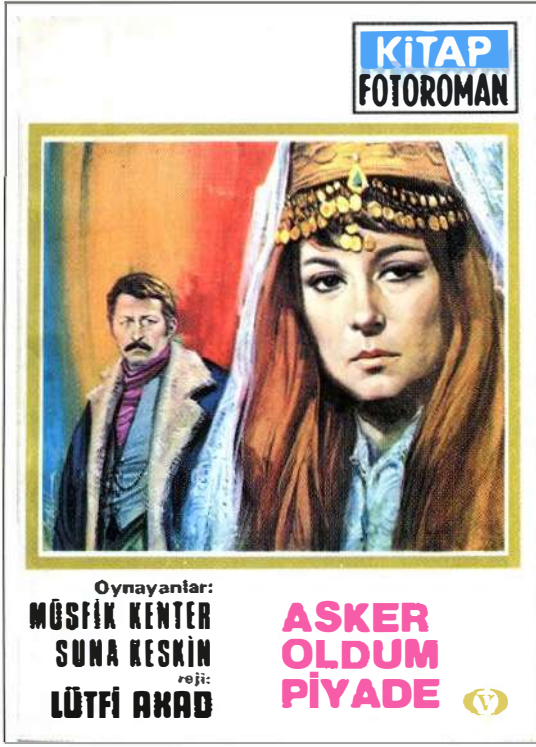


mekana ayık girip, odunlu kapısından da sarhoş çıkardı. "İki gözüm, mirim, efendim, sultanım" diyerek başlayan doyumsuz gece sohbetlerinden birinde bir anısını şöyle anlatmıştı Baba Salih:

"Röportaj sırasında bir gazeteci 'en mesut anlarınızı anlatır mısınız' dedi. Güldüm ve 'yirmi beş yıldır hiç mesut anlarım olmadı' dedim. O tekrar sordu. 'Hiç olmayacak mı'? Onu da şöyle cevaplamıştım. 'Ne zaman seyirciler sahneye atlayıp beni tokatlarsa, ne zaman 'in ulan aşağı eşek herif' derlerse, işte o zaman en mesut anlarımı yaşamış olacağım..."

Hey gidi Salih Tozan hey... Ah o yıllar, vah o 1960'lı yıllar. Bu serzeniş, nostaljik bir duygu mu, ya da yitirilmiş yılların ardından yakılan bir 'ağıt' mı, tartışılır.. Kulüp Meyhanesi'nin son günlerinde, bu mekanın müdürlüğünü sinema oyuncusu Necdet Çağlar (1927-1992) yapmıştı.

Kurtuluş yönüne doğru kıvrılırken Feriköy'de biraz duralım. Yıllarca Kemal Film şirketine prodüksiyon sorumlusu olarak hizmet veren Yüksel Tanık da (1928-2001) kendi adını verdiği bir plato kurar. O yıllarda Babıali Basını'na, en yüksek trajlı gazete eklerine bir foto-roman salgını egemendir. Lütfi Ö. Akad, Halit Refiğ, Ertem Göreç gibi, sıra dışı birçok ünlü sinema yönetmenleri dönemsel kriz nedeniyle, bu furyada başı çeken



Güneş ve Günaydın Gazetele-
rinin ekleri adına foto-roman
çekmişlerdir. Cüneyt Arkın,
Ayhan Işık, Orhan Gencebay,
İbrahim Tatlıses, Nüket Duru,
Fikret Hakan, Ajda Pekkan,
Müşfik Kenter, Sezen Aksu,
Arzu Okay, Aydemir Akbaş gi-
bi ünlü sanatçılar (bir ikisi dı-
şında kim aklınıza geliyorsa
hepsi) foto-romanlarda oyun-
culuk yapmışlardır.

*Lütfi Ö. Akad
usta da döne-
min modasına
teslim olup
fotoroman
çekmişti: Asker
Oldum Piyade*

Bu foto-roman çekimleri-
nin bir mekanı da Feriköy'de-
ki Yüksel Tanık Platosu'dur.
Yener Çakmak, Güneş Gaze-

tesi adına 'Vampir' adlı bir korku foto-romanı çekecektir. O
gün platoya gittiğinde, ertesi gün çekilecek bir filmin çekimi
için hazırlıklar yapıldığını görür. Yılmaz Güney kiralamıştır pla-
toyu. Ama Güney, hemen Yüksel'i çağırıp, "Ben yarınki işi
paydos ediyorum, o gün burada Yener kardeş çalışsın ve para
da almayın" der.

Eski adı Tatavla idi Kurtuluş'un. Son Durak'ta Madam Des-
pina'nın meyhanesi vardı. Daha önceleri ise o meydanlık alan-
da, ünlü tel cambazı Rifat Telgezer, soluk kesici gösterileriyle
Kurtuluş'u renklendirirdi. Bir meydan çadırından oluşan cam-
bazhanesinde. Kurtuluş Son Durak'ta, Yasemin Klüp ve daha
aşağı sokaklardaki, prodüksiyon amirlerinin tanınmasıyla
Çingenenin Evi olarak anılan mekânda, sayısı belirsiz, ne kadar
çok film çekilmiştir. Fakir ev sahneleri için, uygun bir mekân-
dı, gıcır gıcır gıcırdayan ahşap merdiven basamaklarıyla, sofa-
larıyla Çingenenin Evi...

Bu yakın bölgedeki Nişantaşı ve Teşvikiye ise, İstanbul'un
en renkli, en entelektüel komşu semtlerinden kuşkusuz. Özel-
likle de Nişantaşı, Türk Tekstil Dünyası'nın önemli merkezle-
rinden biri hâlâ. Tüm çevreyi kuşatan, o muhteşem vitrinli ma-
ğazalarıyla. Gerçekten iç ve dış giyime dayalı fetişist bir moda
dünyası var Nişantaşı'nın.

Yıllar önce Öztürk Serengil'in (1930-1999) Abidik Gubidik
adıyla açtığı gece klübü, yapımcı-yönetmen Hasan Kazanka-
ya'nın (1936-1993) ve Oya Peri'nin (Erol Aksoy'un eşi, eski

*Yılmaz
Güney'in
oynadığı
Fotoroman
Kitap: Asılacak
Adam*

mankenlerden İnci (Günay) Aksoy'un teyzesi) oturduğu Rumeli Caddesi, bir defile sahnesi gibidir. Şık giyimli, salına salına yürüyen her kadın, bir mankendir Nişantaşı'nda.

Bu caddenin arka sokaklarının birinde, sinemanızın en güzel kadınlarından Peri-Han oturmuyor muydu?. İri gözlü, etli üst dudağının sağ üstü benli, Peri ile Han arasında tı-re olan o Peri-Han.

Bu ünlü podyumvari caddenin yan sokaklarının birinde (adı Şafak Kulüp müydü acaba)

iki katlı, bahçeli bir randevuevi vardı. Sonraları, çok özel müşterileri olan bu ev, Gelişim Yayınları'nın merkezi olmuştu. Babiâli'nin genç ve yakışıklı patronlarından ve hanım okurların tutkunu olduğu Beyaz Dizi'nin (duygusal aşk romanları) yayıncısı Ercan Arıklı (1940-2003), üç meleği ile (Deniz İnsel, Serpil Demirtaş, Ayşe Karabecce) bu fuhuş mekânını bir kültürevine dönüştürmüştü. Ve Arıklı şöyle diyordu:

“Ben burasını tuttuğumda odalarda, yerlere atılmış kadın külotları gördük. Yerleştikten sonra bir gün kapı çaldı, baktım üç kişi. Birinin elinde çiçek var, beni görmek istiyorlarmış. Hiç unutmam adamlardan biri, “çok teşekkür ederiz Ercan bey, mahallenin namusunu kurtardınız” dedi. Mahallenin sakinleriymiş bunlar. Randevuevi çalışanlarını şikayet etmedikleri yer bırakmamışlar, yine de kapattıramamışlar’.

Nereden nereye, fuhuşevi'nden kültür'evine?

Sinemacıların plato olarak kullandıkları kuyumcu İbrahim Beşer'in evi de (yıkılıp blok apartman oldu) Nişantaşı'nda Güzelbahçe Kliniği'nin ilerisindeydi. Ne filmler çekilmişti bu evde!

Bu renkli, sinemasal anılarla dolu güzel semt, acılarla da uyanıyordu sabahları. Ünlü sinemacıların ölümleriyle... Kral Ayhan Işık (1929-1979) Amerikan Hastanesi'nin yanındaki Güzelbahçe Kliniği'nde yaşama veda etmişti. Genç yaşında ve en verimli döneminde. Hollywood kaynaklı 'star sistemi'nin uygu-





İlayıcıydı *Dublaj Kraliçesi*
Ayhan Işık. *Adalet Cimcoz*
Ama gelin *ve eşi, Ferdî*
görün ki, bu- *Tayfur*
gün bir Ay-
han Işık Vak-
fı, bir kültür
merkezi yok-
tur. Ölümün-
den sonra,
ona yaşatma
hakkı veril-

memişti yazık ki... Sevgili eşi Gülşen hanımın kulakları çınla-
sın.

Valikonağı, Nişantaşı'nın en kalabalık ana caddesi şimdi. Hele Rumeli Cadesiyle kesiştiği Dörtyol ağzındaki trafik karma-
şası... 1950'li yıllarda Valikonağı'ndan aşağıya doğru inildiğin-
de, solda bir sokağın içindeki fırından bozma film stüdyosu,
kuruluş öyküsüyle tüm sinema tarihi kitaplarında yer alır. Kök-
lü ve ünlü bir aile şirketini İpek Film Stüdyosu. İpekçi aile-
sinin... Mümtaz Osman ve Ercüment Er gibi takma adlarla se-
naryo yazan, ithal filmlerin çevirmenliğini yapan Nâzım Hik-
met, yabancı filmlere, sesiyle Türkçeleştirip hayat veren 'dublaj
kraliçesi' ve 'dublaj kralı' iki kardeş. Adalet Cimcoz'la (1911-
1970) Ferdî Tayfur (1904-1958), İpekçiler'in beyin takımını

Nişantaşı'ndaki
İpek Film
Stüdyosu'nda
düzenlenen
ilk "artist
yarışmaları"n-
dan bir görüntü



*Erkek doğup
kadın
yaşayanlardan
buğulu sesli
Emel Aydan*

oluşturuyorlardı. O, Ferdi'yi, günümüzün arabeskçisi Ferdi Tayfur'la karıştırmayın sakın. Ve 1933 yılında Akşam Gazetesi ile İpekçiler ortaklaşa 'sinema yıldızı müsabakası' düzenlemişlerdi amatör gençler arasında. Seçim de Nişantaşı'ndaki bu stüdyoda yapılmıştı.

1970'li yılların başında, aynı caddenin karşı ucunda bulunan Pırlanta Gece Kulübü'nü de çok az alemci hatırlayacaktır bugün. İşletmecisi

Pırlanta Handan'ı da.. Çekici ve güzel sarışınlardandı. Bu gece kulübünde foto muhabirlerinin seksi pozlarını görüntüledikleri Emel Aydan'ı destekliyordu. Kimdi bu Emel Aydan? O'nu hatırlamamak mümkün mü? seks filmleri döneminden. *Horoz Gibi Maşallah, Erkeğim Benim ve Babanın Kızları* adlı filmlerden. Ve Emel Aydan 'erkek doğup kadın yaşayanlar'dan. Etili butlu anatomik yapısıyla, buğulu sesiyle yerli bir Amanda Lear'di. Ama o, Rita Santiago ve Sandra Lees gibi takma adlar kullanıyordu sahnede.

Emel, oyuncu-yönetmen Hüseyin Kaşif'in oğlu olarak dünyaya gelmişti. Erdoğan Kaşif adıyla. Oğlu mu? Evet, İsviçre'de ameliyatla cinsiyet değiştirip kadın olmuştu. Erkek eskisi Erdoğan Kaşif, kadın yenisi Emel Aydan, bir 'seks yıldızı'ydı artık.

İzzet Günay, Belgin Doruk (1936-1995), Ayhan Işık, Leyla Sayar ve Fikret Hakan, bu caddenin ünlüleri idi. Hakan, sıkı bir koleksiyoncu idi. Antika eşyalarıyla, pullarıyla, plaklarıyla ve duvarlarındaki mask koleksiyonuyla. Sanatçı az daha tüm koleksiyonunu ve antika eşyalarını, 1968'de tahakkuk eden gelir vergisini ödemede geçiktirdiği için, maliyenin haciz kararıyla elden çıkaracaktı. Neyse ki son anda borcunu ödeyerek haciz-



den kurtulmuştu. Gülsüm Kamu (artık Ayvalıkta yaşıyor), Selma Güneri ve Ankara'da bir otel odasında ölü bulunan Rus kökenli Tülin Elgin de (1941-1975) Nişantaşı'lıydı. Elgin'e kimse sahip çıkmamıştı. Ortada kalan cenazesini belediye kaldırmıştı. Ankara'da Garipler Mezarlığı'nda yatıyor biçare..

TOPAĞACI'NDA OLAY VAR...

Nişantaşı neyse de, Teşvikiye'deki Topağacı, Yeşilçamlılar tarafından öylesine abluka altına alınmıştı ki. Kimi ararsanız Topağacı'nda bulabilirdiniz. Türk Sineması'nın kalbinin attığı bir yerleşim bölgesiydi bu ünlüler semti. Hollywood'lu yıldızların Beverly Hills'i gibiydi Topağacı sanki..

Vallahi saymakla bitmez. Serdar Gökhan, Filiz Akın, Hülya Koçyiğit, Pervin Par, Nilüfer Aydan, Pakize Suda, Gülistan Okan, Nazan Şoray, Bülent Ersoy, Zeyno Çilem, Ceyda Karahan, Yonca Yücel, Mine Mutlu, Fatma Girik, Kuzey Vargın, Ekrem Bora, Zafir Seba, Elif Pektaş, Sevda Ferdağ, Erol Günaydın, Sevda Aydan, Melek Görgün, Bülent Bilgiç, Gönül Bayhan, Yıldız Tezcan, Tanju Korel (1944-2005) panter kaleci Varol Ürkmez, Galatasaray'ın kalecisi Yasin, Kerem Yilmazer (1945-2003) Göksel Kortay, Neriman Köksal'ın kiracısı Serpil Çakmaklı, Leyla Somer. Ve genç yaşta intihar edip, günler sonra Bozkaya Apartmanı'ndaki dairesinde cesedi bulunan Seher Şeniz (1948-1992) acıyla hatırlayabildiklerimiz arasında. Unuttuklarımız ve birçok evin bir gizli çapkını, zamparası olduğuna göre daha kimler?

Yıl 1968, 24 Nisan Çarşamba akşamı. Saat 9.30. Topağacı Kat Apartmanı'nın önünde iki özel otomobil. Siyah otomobilin içinde sert bir tartışma yaşanır. Flaşlar birbiri ardına patlar. Apartmanların pencerelerinde meraklı insan kalabalığı..

Ne var? Bir filmin gece sahnesi mi çekiliyor? Hayır, bu kez film değil, gerçek bir olay yaşanır. Siyah otomobilin içinde tar-

Kemal Film'in 16/9/71 tarihli iş davetiyesini

Aldım. 18/9/71 Cumartesi sabah saat 8:00 da

Nişantaşı Kyzilçami Köyü Kızı - Gençlik Apart.

Bulunacağımı bildiririm.

PAZAR GÜNÜDE

ÇALIŞMAGAĞI.

Bay Fikret Hakan

İ m z a

Yılmaz

Kemal Film,
Fikret
Hakan'a
İş Davetiyesi

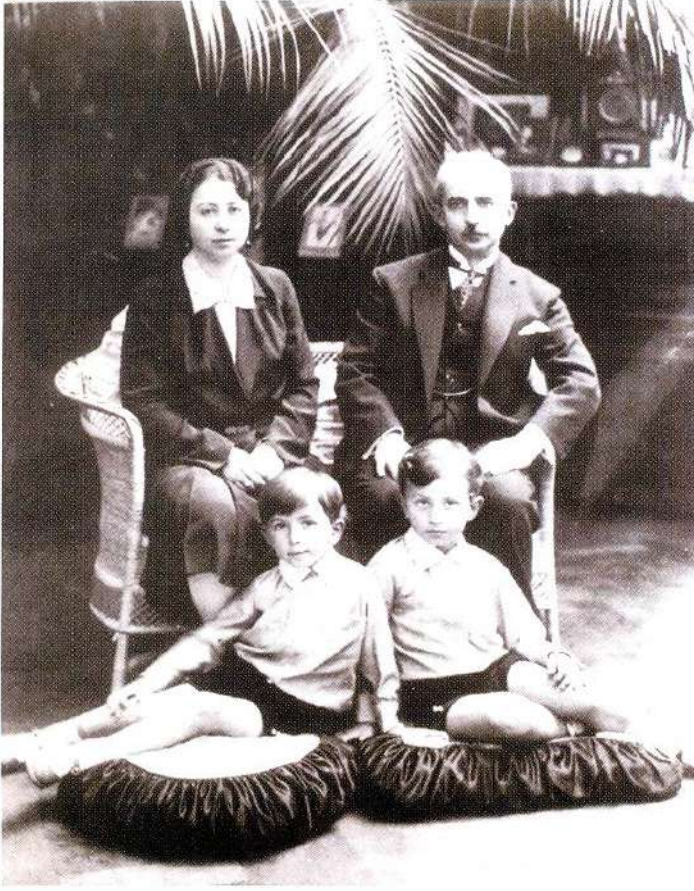


tışanlar, birbirlerine bağışanlar Türkân Şoray'la, 5 yıldır birlikte olduğu ünlü işadamı Rüçhan Adlı (1922-1995). Onları sakinleştirmeye çalışanlar ise oturduğu Kat Apartmanı'nda dışarıya, ayağındaki şıpıdık terliklerle fırlayan Şoray'ın annesi -bir adı da Çılgın Meloş- Meliha (1926-1984) şoför Sezai Küçükcan, yönetmen Yücel Hekimoğlu (1939-1981) ve Şoray'ın kızkardeşi Nazan Şoray.

Saat 2'ye dek süren ve Topağacı sakinlerini ayağa kaldırıp tıpkı bir Yeşilçam filmi gibi izledikleri olay nedir? Rüçhan Adlı, iki hafta önce Avrupa gezisine çıkan Şoray'ın dönüş haberini almıştır. O gün erken saatlerde 'müstakbel kayınvalidesi' Meliha'nın, Topağacı'ndaki evine gelip 'sultan'ını bekler. Tek amacı Türkân Şoray'la barışmaktır. İşte bu karşılaşma bir 'sokak kavgası'na dönüşür. Ve o gece Ses Dergisi'nin yazarı Enis Rıza Olcayto ile foto muhabiri Erol Dernek, olayı tüm detaylarıyla izleyip görüntüler.

42 yıl önceki bu olayın yaşandığı Topağacı (İhlamuryolu'na inen cadde) Kat Apartmanı'nla, şimdi esmer güzeli Devlet Devrim oturuyor. Ünlü caddenin aşağı kıvrımında ise, Türk Sineması'nın yaşayan en eski, duayen oyuncusu Sezer Sezin. Kendi zevkine göre dekore ettiği güzel evinde. Karşı yöndeki kıvrımında, bir dönemlerin seks yıldızı olarak ün yapan ve magazin basınının 'günah keçisi' ilan ettikleri Arzu Okay'ın evi var. Ne var ki yıllardan beri Paris'te kızıyla başarılı bir işkadını olarak yaşam süren Okay, aradabir geldiği dairesinde misafir-

*Rüçhan Adlı-
Türkân Şoray
Topağacı'nda
olay*



lerini ağırlıyor. Sibel Turnagöl, Nazan Adalı ve yıllar önce tavernalarda şarkıcılık yapan Yavuz Koral da Topağacı'nın eski sakinlerinden.

Mevhibe-İsmet İnönü ve çocukları Erdal ve Ömer İnönü

Topağacı'ndan Maçka'ya doğru uzandığımızda İsmet Paşa'nın (İnönü) köşkü çıkar karşımıza. Orhan Elmas'ın 1964'de yönettiği *Plajda Sevişelim*'in, Erol Büyükburç'lu sahneleri bu köşte çekilmiş.

Oyuncuların ve tek-

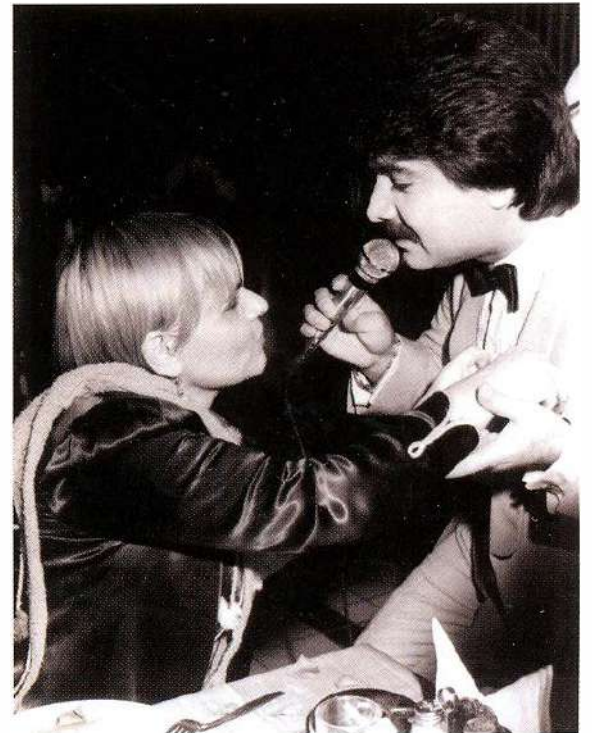
nik ekibin ayaklarında galoşlar... Kalabalık bir oyuncu kadrosu vardı filmin. Ajda Pekkan, Ekrem Bora, Serpil Gül, Sevim Enre (Orhan Gencebay'ın hayat arkadaşı oldu yıllar sonra), Seher Şeniz, Nilüfer Kocyigit, Nilgün Esen, Hayri Caner, Ayten Ürkmez, Ali Şen... Kadroya bakın, maşallah.

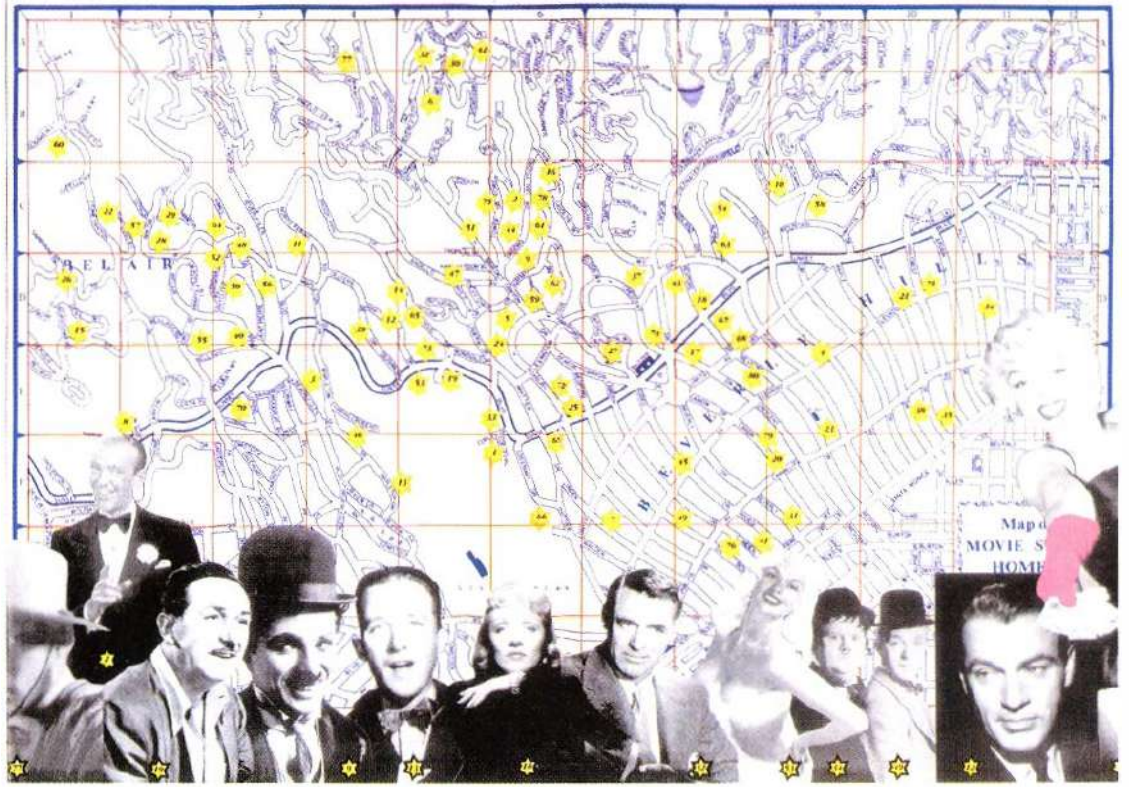
Yavuz Koral, Gönül Alpay'la bir gazinoda

Filmin çekimi sırasında bir de kaza olmuş. Işıkçılardan biri, koca spot lambalarından birinin yerini değiştirdiği sıra, tavandaki kristal avizeye çarpıp kırmış. Mevhibe Hanım, kimbilir ne kadar kızmıştır. "Bir daha filmci takımına izin vermek mi, tövbeler olsun" demiştir.

Nişantaşı ve Teşvikiye'den çıkmak ne kadar da zormuş. İşte kapısı demirden, garajdan bozma Sohban'ın Platosu da Osmanbey civarında.. Şişli'ye doğru çıkarken eski Site Sineması'nın karşısındaki ara sokakta. Ve Ömür Kliniği'nin karşısında mıydı? Eski adı da Plato 44 idi galiba?

Bir bakıyorsunuz demir kapısına bir kamyon yanaşmış. Saman balyaları indiriliyor. Ardından içeriye girmek için bekleyen koyunlar, kuzular.. Ve iki at da sırada. Hay-





vanlar şaşkın 'biz buraya niye geldik' diye. Platonun önünden geçenler şaşkın 'bu hayvanların işi ne burada' diye. Oysa yönetmen Nejat Saydam (1929-2000) Belgin Doruk ve Tamer Yiğit'in oynadığı *Daima Kalbimdesin* adlı filmin çiftlik sahnelerini çekecek ya...

Hastane, pastane, ahır gibi aklınıza hangi mekan gelirse, hepsi bu garaj bozması platoda çekilir. Sohban'ın Platosu, Türk Sineması'nın Cinecitta'sı gibidir. Dekorlarını da Sohban Koloğlu (1918-2000) yapar. Koloğlu, müthiş bir adamdır.

Bir bakarsınız Koloğlu, platoyu Paris'in Montmartre'ına ben-

*Beverly Hills'te
oturan
Hollywood
yıldızları*

*Sohban
Koloğlu
(sağda)
arkadaşlarıyla*

*s.158-159
Yerli Beverly
Hills*



BİR zamanlar Hollywood'dan sanatçıların adresleri gelirdi. Hemen hepsinin adından sonra şu kelimeler görülürdü: «Beverly Hills - Hollywood - California - U. S. A.» Amerikalı sinema sanatçıları Hollywood'da hep bu semtte otururlardı. Bazen adresi bilinmeyen bir sanatçıya mektup yazmak gerekince, hemen bu adres sanatçının adına eklenir, gerçekten de mektup kendisinin eline geçerdi. Son yıllarda yerli filmciliğin canlanması, İstanbul'un bir semtini de sanatçıların mahallesi haline getirdi. Topağacı ve çevresi bugün sanatçılarımızın gözde semti oldu. Teşvikiye ve Şişli postanelerinin emektar memurları da bu semtte oturan bütün sinema oyuncularını artık iyice tanıdılar. Onların adından sonra sadece «Şişli» kelimesini de yazsınız, mektuplarını ellerine ulaştırırlar.



SADRI ALIŞIK

Beyaz Perdemizin Turist Ömer'i, eşi Çolpan İlhan'la Neriman Köksal'ın bulunduğu «Şişli Abide» apartmanında oturur. Çocuklarına dadi tutan Alişık çifti, ilk fırsatta evlerinin eşyasını yenilemek tasavvurundadır.



NERİMAN KÖKSAL

Eşyalarını yeni değiştirdi, şimdi evlenip bir yuva kurmak ve gene «Abidei Mürr»'e Cad. No. 259' daki Abide Apt.'da oturmak niyetinde.



TAMER YİĞİT

Oturduğu «Büyükdere Caddesi No. 27/8» de Gür isimli apartmanın özelliği, daire kapısının çok geniş olmasıdır. Aslında evinden pek memnun olmıyan Tamer «Beklerim, Şimdilik bana bol bol yetiyor» diyor.



ULVİ URAZ

Eşi Selçuk Uraz piyanisttir. Kuyruklu ve en güzel piyano da onların. «Büyükdere Cad. 13/8 - Şişli» deki evindedir. Uraz'ların dairelerinin manzarası da güzeldir. Boğaziçini ve Marmarayı görür.

NİLÜFER AYDAN

Eşi rejisör Halit Refiş ile bugün oturdukları «Şişli Perihan Sokak No. 119/4» deki apartmanından hiç memnun değildir. İlk fırsatta daha geniş bir eve çıkmak ve yeni eşya yaptırmak düşüncesindedir. Niyeti' 1965 de bu fikrini gerçekleştirmek.



FATM

Bir asma kö adresi «Küçük D. 14 - Şişli» c tan, dilediği g meye vakit b mızdendir. Fat annesi ve kız



TANJU GÜRSU

Koca Mansur sokağında bir bekâr evine sahip... Yanındaki apartmanda Türkân Şoray annesiyle otururdu. «Koca Mansur Sokak No. 139/8 - Şişli»

HÜLYA KOÇYİĞİT

En aydınlık ev «nunkidir: «İzzet Paşa So. No. 58 Işıl Ap. D. 3». Annesi, iki kızkardeşi Feryal ile Nilüfer Koçyiğit burada ahenk içinde yaşarlar. Eşyaları da güzel ve yenidir.



LEYLÂ SAYAR

Hülya Koçyiğit'le aynı sokakta oturuyor. En üst katta bir daire var. Tavanının alçaklığı evine sempatik bir hava veriyor. «İzzet Paşa So. No. 4, Daire: 11 - Şişli»

EFGAN

Bugünlerc geliyor, K aynı apartman Caddesi Nişantısı»



YERLİ BEVERLY HILLS

FİKRET NAKAN

Belgin Doruk'la aynı caddede, fakat onun karşı tarafında oturuyor. Danilebilir ki röprodüksiyon tablo ve tiyatro maskeleri bakımından sinema sanatçıları içinde en zengin ve zevkli döşenmiş ev «Vali Konağı Cad. No. 155, D. 20 - Şişli»deki Fikretin dairedir. Fakat o da burayı satış Lavent'e yerleşmek niyetindedir.



BELGİN DORUK

«Vali Konağı Cad. No. 100 Karmen Apt.»da en üst katta oturuyor. İyi döşenmiş bir evi vardır. Burasını çok sever fakat numarasının garipliğini yodirer. Eşi prodüktör Özdemir Bircel'le oturduğu evine öznenen bir artisttir. Belgin Doruk, yakında bu evden çıkacak.



AYHAN IŞIK

Eski eşyalarını yeniledi. «İhlamur - Topağacı Yolu No. 26 D. 4» de, 130 metrekarelik kendi daireinde oturuyor. Ayhan, evini göstermekten hoşlanmayan bir artisttir.



PERVİN PAR

Kendi başına ve hâmisiz yaşadığını söylemiş evinde pek ender bulunur. Eşyeleri az, fakat o nispette kullandığıdır. Adresi: «Teşvikiye - İhlamur Yolu No. 43, Daire: 1»



GÖNÜL YAZAR

«Şekoyık Sokak Rıza Tahsin Bay Apt. D. 6 - Teşvikiye»de modern eşya ile döşeli olan kendi katında oturuyor. Fakat niyeti burasını satıp devamlı olarak Beşiktaş'ta güzel bir villaya yerleşmektir.



ZEYNEP DEĞİRMENCİOĞLU

İki dairenin birden sahibi... Genç, yeni bir apartman. Mahzen gibi bir barı da var... «Muradiye Bayır So. No. 44, Daire 9 ve 10»



YILDIZ KENTER

Kızı: Leylâ ile oturduğu «Kuyulu Bostan Sokak No. 31 daire: 6 - Teşvikiye»deki evini çok sever. Kenter pek titizdir. Kitepları evde çok yer tutar.



SUNAY ve NURAY USLU

«Kalıpçı So. No. 137 D. 3 - Teşvikiye»deki evlerinde iki kızkardeş, anneleri ve erkek kardeşleri ile birlikte otururlar. Evleri kardeşinin yapmış olduğu tablolarla süslenmiştir.



NURHAN NUR

«Topağacı - İhlamur Yolu Çalikpasas No. 1» de en alt katta, yerli kılımlarla döşenmiş bir dairede, Refik Atif Yılmaz ile evliliğinden olan kızıyla birlikte oturmaktadır.





zetmiş. Neonlan yanıp sönen bir bar kapısı, sokak feneri önünde akerdeon çalan ihtiyar bir şarapçı, bereli genici pantolonlu apaşlar, siyahı eteği yırtmaçlı bir kadın.. Hepsi platonun içinde, bar sokağı dekorunda. Birden yönetmen Türker İnanoğlu'nun sesi duyulur:

"Stop..."

Bir bölümü çekilen filmin adı *Cambaz Kızın Aşkı*. Filmin oyuncularını da Efgan Efehan (1935-2005) Turgut Özatay (1927-2002) ve revü yıldızı Sabina. Türker İnanoğlu hatırlar mı acaba? Set röportajı için gittiğimiz bu kalabalık sahnede, bizi de figüran olarak kullanmıştı. Kadri Yurdatap'ı (1931-2008) Safa Önal'ı, Sezen Cumhuri'ü, Fazıl Durukan'ı ve beni. Yıl 1961'di.

Konfeksiyoncuların kuşattığı Nişantaşı Kodaman Sokak'ta sık sık film şirketlerinin minibüslerine rastlayabilirdiniz. Manekenlerin yanı sıra ünlü yıldızları da. Bu sokakta Turgut Demirağ'ın, And Film Platosu vardı. Daha çok tarihi filmler bu platonu çekiliyordu. Yıllar sonra Türker İnanoğlu'nun mülkü oldu. Videoculuğun 'altın çağı'nı yaşadığı dönemde, platonun çevresindeki bazı binaları satın alarak geniş bir alana yayılıp teknik donanımlı bir stüdyoya, bir TV merkezine dönüştüren İnanoğlu, bir imparatorluğun ilk adımlarını burada, Nişantaşı'nda atar. Bir Başka Gece ve Hodri Meydan gibi eğlence programlarıyla...

*Seksi şantöz
Maria Vincent
Efgan
Efehan'la
"Ölmeyen Aşk"
filminin bir
sahnesinde*

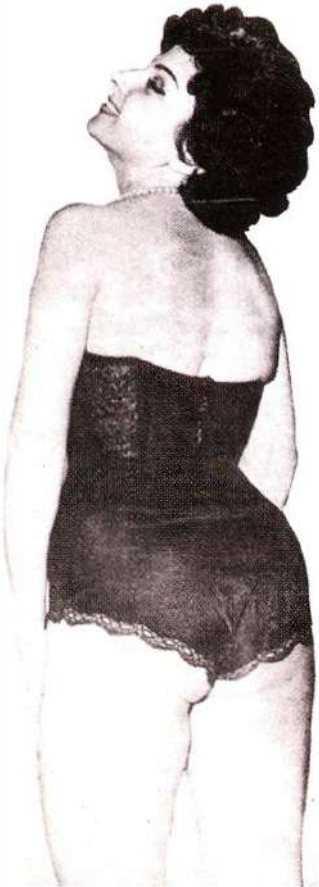
*Karnaval
Dergisi
kapağında
Türkân Şoray*

*Derginin aynı
sayısında
Maria
Vincent'in
şuh bir pozu*

Tekstilcilerin, konfeksiyoncuların ve modacıların mekan tuttuğu Nişantaşı'nda mağazası olan Nadir Elmacı da fazla dayanamaz. Gönül sinemadadır. Hamle Film adıyla bir şirket kurup, yapımcılığa başlar. Yeşilçam, güzelleriyle kimleri cezbetmiştir ki? Elmacı, 1973-1975 yılları arasında Bahar Erdeniz'le, Aytaç Arman'la, Fatma Belgen'le, Gönül Hancıyla, Meral Zeren'le, Yılmaz Duru'yla (1933-210)

birbiri ardına filmler üretir. Bu 'Yeşilçam macerası'ndan uzun bir süre sonra ortarlardan kaybolan Nadir Elmacı, Antep'li varlıklı bir ailenin oğluydu.

Şimdi neredeyiz? Şişli'ye doğru uzanan Halaskargazi Caddesi'nde. Nihayet çıkabilmişiz Nişantaşı'ndan demek. Osmanbey'e çıkarken, bu yöndeki ara sokakların birinde miydi acaba? Bir Klüp X vardı. Dönemin ünlü gece kulüplerinden biriydi. Birçok filmin kulüp ve dans sahneleri Klüp X'de çekilmiştir. Fransız dilberi Maria Vincent, bu gece kulübünün ünlü şantözüydü bir süre. Eroin kaçakçısı Lübnan'lı kocası Sami Houri yüzünden ülkesinde yargılanıp, iki aya mahkum olmuştu. Türkiye'ye gelip İstanbul ve Ankara'da sahneye çıkan Maria Vincent, 1962'de *Karnaval Dergisi*'ne öyle kışkırtıcı pozlar vermişti ki. Çoğu da 'frikik'liydi. Kapanın elinde kalan derginin bu sayısı çok özel bir emirle 'gizli eller' tarafından toplanmıştı gazete bayilerinden. Ne ilginç bir rastlantıdır ki, Ali Z. Oraloğlu'nun yayın yönetmenliğini yaptığı bu erkek dergisinin kapağında ise Türkân Şoray'ın göğsü çıplak bir fotoğrafı vardı. Aslında olay yaratan dergi kimin için toplanmıştı? Ya da toplatılmıştı. Türkân





Şoray için mi, *Ayhan Işık'ın*
Maria Vincent *cenazesinde*
için mi? Gerçek- *gözyaşı döken*
ten olay ilginçti. *seyircileri*

Teşvikiye Ca-
misi gibi Şişli
Meydanı'ndaki,
Şişli Camisi'nin
de belgeseli ya-
pılmalıydı. Mi-
marı Vasfi Egeli
olan Şişli Camisi,

1949'da ibadete açılışından bu yana kimler buradan göçüp git-
mişti? Ne ünlüler. Halkın, sevenlerinin dualarıyla, gözyaşlarıyla
bu avludan; Ayhan Işık'lar, Adile Naşit'ler (1930-1987). Can
dostu Sadri Alışık, Ayhan Işık için şöyle diyordu:

“Öğlen namazına doğru Şişli Camisi'nin önünde korkunç
bir kalabalık oluştu. Ben Atatürk'ün cenazesini de gör-
düm. Rahmetli Atatürk'ten sonra, belki en fazla kalabalık,
Türk Sineması'nın kralı için toplanmıştı. Sokaklar, cadde-
ler tamamen dolmuştu. Bu arada mezarlığa kadar yollar
da doluydu. Zincirlikuyu Mezarlığı ise adeta taşmıştı. An-
latılması imkânsız bir olaydı...”

Şişli Camisi'ne bakan meydandaki apartmanların birinde Aj-
da Pekkan oturuyordu. Kardeşi Semiramis Pekkan ve anne ba-
basıyla, ailece. Aynı sırada ise Selda Alkor, halasıyla... Ve cami-
nin sağ tarafında, Mecidiyeköy'e giden yol üzerinde Ha-Ka
Film Stüdyosu vardı. Uşağı tarafından öldürülen, talihsiz bir ci-
nayetin kurbanı olan yapımcı Halil Kâmil (1893-1968) Miralay
Hilmi Bey'in oğluydu.

Garajdan bozma bahçeli ve plato olarak da kullanılan Halil
Kamil'in Stüdyosu'nda çekilen filmlerden biri de *Cengiz Hanın*
Hazinelei'dir. Konusu Orta Asya'da geçen, kostümler, aksesu-
arlar ve Tatar figüranlar, Doğu Türkistan Göçmen Cemiyeti ta-
rafından temin edilen *Cengiz Hanın Hazinelei* de kayıp film-
ler arasında. Atıf Yılmaz'ın 1962'de yönettiği yapım, 'ilk Kara-
oğlan filmi' sayılırdı. Ama Orhan Günşiray, Karaoğlan tipleme-
si için yanlış bir seçimdi. Zaten film de pek tutmamıştı. 1965'de
ise 'gerçek karaoğlan' için bu tiplemeye uygun Kartal Tibet
keşfedilecekti. Bu Türk çizgi-roman kahramanının yaratıcısı Su-

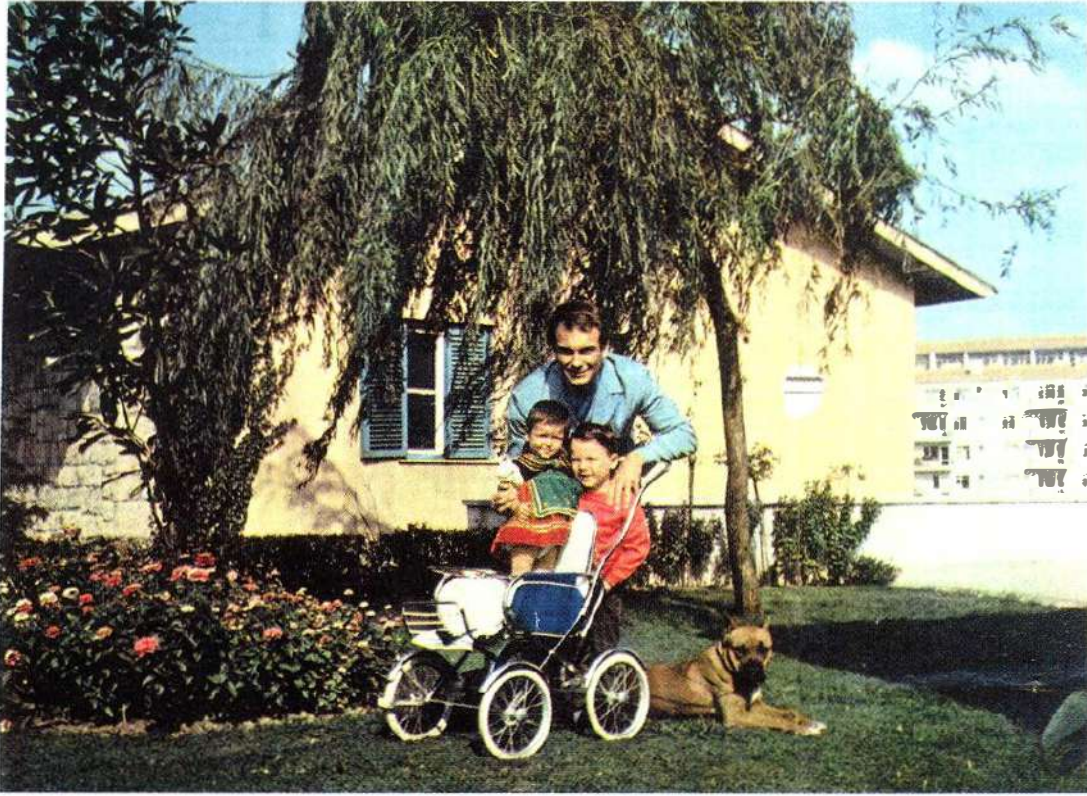


at Yalaz, *Karaoğlan*'ı popüler bir sinema dizisine dönüştüre-
cekti.

Mecidiyeköy, dutluklarla dolu bir çevreden oluşuyordu vaktiyle. Bu yörenin mesire yeri gibiymiş. Halk 1950'li yıllara dek dut yemek için gelirmiş Mecidiyeköy'e. O yıllarda Filmer ailesinin köşkleri de oradaymış. Lâle Film şirketinin sahiplerinden Cemil Filmer (1895-1990) Sultan Abdülhamit'in Süvari Muhafız Alay Komutanı, Ahmet Şükrü Bey'in oğludur. 1952'de boş duran köşkü, Lâle Film Stüdyosu adıyla hizmete açar. Sacide Keskin'in yıllarca dublaj yönetmenliğini üstlendiği stüdyoda Warner Bross yapımı *Navarone Topları* gibi birçok filmin seslendirme işlemleri yapılır. 1958'den 1973'e dek Filmer'lere yıllarca hizmet eden ses mühendisi Necip Sarıcı, 1979'da şirketi ve Lâle Film Stüdyosu'nu satın alır. O şimdi tarihsel bir müzedir. Ve Mecidiyeköy, İstanbul'un en kalabalık semtlerinden biri. Gürültü kirliliğiyle, karmaşık yoğun trafiğiyle.

Mecidiyeköy'de İETT Otobüsleri'nin kalkış yaptıkları meydana, Belediye'ye ait katlı otopark da plato olarak kullanılır bazen. 1989'da bu otoparkın en üst katında Yavuz Özkan'ın yönettiği bir filmin setine gitmiştik. *Film Bitti*ydi adı. Kadir İnanır, Zeliha Berksoy, Halil Ergün ve Meral Oğuz başrolleri paylaşıyordu.

Film Bitti
(1989)
Halil Ergün,
Zeliha Berksoy



Türkçe seslendirilmiş yabancı kaynaklı filmlere halkın rağbet ettiği dönemlerde, Lâle'den başka stüdyo yok muydu Mecidiyeköy'de ya da Esentepe'ye doğru uzanan Gayrettepe Büyükdere Caddesi istikâmetinde? 1943'de Gayrettepe'de bir Necip Erses Stüdyosu vardı. Cemil Filmer kendi stüdyosunu kurmadan önce, ithal ettiği yabancı filmlerin dublajını, sinema makinesi ithalcisi Necip Erses'in (1900-1960) stüdyosunda yaptırdı. 1953'de ise TFDD-Türk Filmleri Dostları Derneği'nin Birinci Türk Film Festivali adıyla düzenlediği yarışmada, jüri üyelerinden Burhan Arpad, Azra Erhat, Semih Tuğrul, Hüsamettin Bozok, Mina Urgan, Orhan Hançerlioğlu, Zeki Faik İzer, Nevzat Üstün, Asude Zeybekoğlu ve Max Meinecke, yarışma filmlerini Necip Erses Stüdyosu'nda izlemişlerdi. Mecidiyeköy'deki Atlas Film Stüdyosu ise, Lâle'cilerden sonra kurulmuştu. Sinema salonu işletmecisi ve yapımcı Murat Köseoğlu (1920-1977) ve ortağı Nazif Duru tarafından. Köseoğlu daha sonra ortağından devraldığı plato-stüdyo'nun adını değiştirdi. Adı Acar Film Stüdyosu oldu.

Ve Levent'e doğru yol alıyoruz. Ayhan Işık'ların, Cahide Sonku'ların, Sadri Alışık'ların ebedi uykularına yattığı ve Büyükdere Caddesi'ndeki ana giriş kapısı üstünde 'Her canlı birgün ölümü tadacaktır' diye yazılı Zincirlikuyu Mezarlığı önünden...

Bahçesi, ağacı, çiçeği, yeşili bol o güzelim villalarıyla dolu

*Orhan
Günşiray vil-
lası önünde
kızı ve oğlu
Mahir
Günşiray'la*

*Fatma Girik'in
yatak odası.
"Kokla Beni
Melahat"ın bir
sahnesinde
Ali Poyrazoğlu,
Mine Mutlu*



1. Levent'ten, 4. Levent'e doğru nostaljik bir yürüyüş bu. Süm-bül Sokak'taki Türkân Şoray, aynı sokakta karşı komşusu dönemin 'çirkin kral'ı Yılmaz Güney, Nergisli Sokak'taki Cüneyt Arkin, bu semtin sinema dünyamızdaki 'ilk ünlüler'iydi. Ama kesinlikle 'sakinleri' diyemeyiz. Yaratıkları olaylarla pek 'masu-me' ya da 'masum' sayılmazlardı. O villalarda, o sokaklarda ne olaylar yaşanmamıştı ki?

Krizantem Sokağı'nda oturan Göksel Arsoy, Akağaç Soka-ğı'nda oturan Zeki Müren (1933-1996) Meşelik Sokağı'nda otu-ran Orhan Günşiray (1929-2008) ve Manolya Sokağı'nda oturan Fatma Girik de bu semtin öteki ünlüleriydi. Günşiray, Türk Si-nema Tarihi'nin, Hollywood'lu yıldızları gibi gönlünce ve refah içinde yaşayan tek oyuncusuydu. Villasıyla, yatıyla, atıyla, ara-basıyla, hizmetçileriyle, bahçıvanıyla, barıyla ve film şirketinde-ki ofisinde bir düğmeyle açılıp kapanan gizli aşk yatağıyla... Hızlı yaşamının bir özetini yazıp, Bugün Gazetesinde üç gün tefrika edilen o başlık hâlâ geçerlidir; 'Film Gibi Adam'dı Or-han Günşiray. Levent'teki villasını, kendi şirketine ait filmleri-nin çekimi için kullanıyor, arada bir de plato olarak meslektaş-larına kiraliyordu...

Günşiray gibi Fatma Girik de Levent'teki evini, yalnızca bir-likte olduğu yapımcı-yönetmen Memduh Ün'e ait filmlerin çe-kimlerine açıyordu. İşte 1973'de Ün'ün yönettiği, Cüneyt Ar-kin'la, Fatma Girik'in oynadığı *Gönülden Yaralılar* adlı filmin



bazı sahneleri, Levent'teki evlerinde çekilmişti. Ama asıl ilginç olanı, Girik'in yatak odasında, havuz biçimindeki yuvarlak yatağında Ali Poyrazoğlu ile Mine Mutlu'nun soyunup sevişmeleri idi. Fatma Girik'in yatak odası ilk kez bir sevişme sahnesinde yer alıyordu. Filmin yapımcısı Memduh Ün'dü. Komedi ağırlıklı 'seks filmleri'nin 'altın çağ' yaşadığı yıllarda Memduh Ün, *Kokla Beni Melahatı* (1975) bu kez kendi değil, Temel

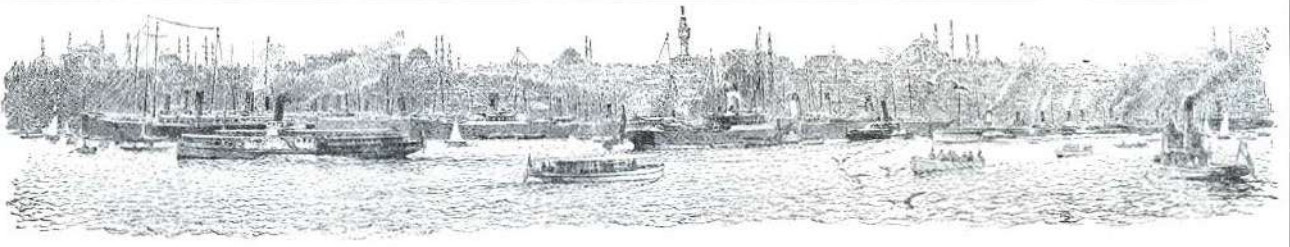
4. Levent'deki plato-ev'in sahibi Güzin Hanım, Ekrem Bora ile

Gürsu'ya çekirtmişti.

4. Levent'te Güzin Hanım'ın köşkü, uzun süre iç mekânların çekimleri için kullanılan bir plato-ev'di. Evin sahibi Güzin Hanım, sarışın, çekici bir kadındı. Dönemin ünlü sinema oyuncularından Handan Adalı (1925-1993) da Levent'te iki katlı bir köşk kirayıp platoya dönüştürmüştü. Yine tiyatro-sinema oyuncularımızdan Ayfer Feray'ın (1928-1994) plato olarak kiraya verdiği evi, Levent yöresinde miydi acaba?

Kaynakça

- *Senaryo Der.* No:2, Kasım 1953
- Atilla Dorsay, *Benim Beyoğlum*, s. 74-75, Çağdaş Yay. Mayıs 1991
- Ali Can Sekmeç, *Beyaz Güvercin Nedret Güvenç*, s. 112, Bursa İpek-yolu Film Festivali Yay. Bursa 2009
- Vefa Zat, Geçmiş Zaman Olur Ki, *Bar Clup der.* s.21, Şubat-Mart
- Tevfik Yener, Perde Arkası, *Sabah Gaz.* 6 Ekim 1996
- Ağâh Özgüç, *Bir Sinema Yazarının Günlüğünden Aykırı Notlar*, s.41, 43, PMP Yay. Ağustos 2006
- Gökhan Akçura, Cumhuriyet Dönemi İçin Özel Tarih (Müşerref He-kimoğlu'ndan alıntı) s.4, *Aktüel der. eki*
- Ağâh Özgüç, Türk Basınında Dergiciliğe Yeni Boyutlar Getiren Adam: Ercan Arıklı, *Haftanın Sesi der.* s.14, 10 Aralık 1982
- E. Rıza Olcayto, Artık Her Şey Bitti, *Ses der.*, 4 Mayıs 1968
- Kubilay Çelik, *Şaka İle Karışık Sadri Alışık*, s.99, Ya-Pa yay. 1992



Bir Başkadır Kadıköy Yakası

İlk adı 'Kalkedon' olan Kadıköy semti, Bizans'ın kuruluşundan daha eskilere dayanır. Ve tarihçi yazar Niyazi Ahmet Banoğlu, efsanevî bir semt olan Kadıköy'le ilgili olarak der ki:

"Burası şehrin bir hastanesi gibidir. Mutedil havası, zayıf, hastalıklı insanları bir anne gibi kucağında büyütür. İstanbul'dan, hele Üsküdar'ın Bağlarbaşı taraflarından Kadıköy'ün görünüşü eşi bulunmaz bir panorama gibidir. Bol güneşli bir semttir. Gökyüzünden dümdüz akan güneş, deniz yüzünde binbir renkle kaynaşır... İşte Kadıköy'ün bir tanecik kusuru... Ancak bu, güneş denize baş uzatın-



*Kadıköy-Moda
Tramvayı'nda
Fatma Girik,
Orçun Sonat*



caya kadar gözleriniz denizden ayrılmaz. Seyrine doyamazsınız.”

*Sahneye ilk
çıkan Türk
kadını ve bir
uyuşturucu
kurbanı
Afife Jâle*

Ve bir zamanlar Papazın Bahçe-si'yle, o yörenin tulumbacılar reisi olarak tanınan Hamdi'nin Gazino-su ünlüydü Kadıköy'de. Banoğlu'nun deyimiyle 'İstanbul'a şöh-ret salan' bu iki mekân da Kurba-ğalıdere civarındaymış. O yıllar öncesinin Kurbağalıdere'si ki, Göksu da olduğu gibi sandallarla gezilip, sazlı-sözlü alemler yapılmış.

Şimdi oralar yok. Ama Kadıköy yakasın-da muhteşem bir 'Özgürlük Parkı' var neyse

ki... Tüm Kadıköy'lülerin.

Beyoğlu ve Şehzadebaşı gibi Kadıköy de sinema salon-larının merkez semtlerinden biriydi. Bahariye Caddesi ve civa-rından Bostancı'ya dek uzanan bölgede çok sayıda kışlık kapa-lı salonlar ve yazlık bahçe sinemaları vardı. Opera ve Süreyya, bu yakanın -en ünlü- başlıca salonlarıydı. Bir de Osmanlılardan kalma Apollon Tiyatrosu (bugünün Reks Sineması'nın yerinde) vardı ki, 1922'de adı Hale Sineması (Cinema Halè) oldu. Ama Apollon Tiyatrosu denince, hep Afife Jâle ve onun dramatik öy-küsü gelecektir akla.

Belgelere göre Afife Jâle (1902-1941), Türk Tiyatro Tari-hi'nin, sahneye çıkan ilk Müslüman oyuncusuydu. O yıllarda Müslüman Türk kadınlarının sahneye çıkması sakıncalıydı. Ve *Odalık* adlı oyunun ikinci perdesi oynanırken Apollon Tiyatro-su'na, Kadıköy Emniyet Amirliği tarafından bir baskın (1919)

düzenlenir. Afife Jâle arka kapıdan kaçırılsa da bir süre sonra tutukla-nıp sorguya çekilecek ve Darülbe-dayî'deki işine son verilecekti. Yaşamın son yılları ise, büyük acılar-la geçti. Bir uyuşturucu kurbanı olarak...

Maltepe'de Süreyya Paşa Pla-jî'nı, Bahariye Caddesi'nde döne-min en modern salonu Süreyya Paşa Sineması'nı açıp kültürel ve sosyal alanda sayısız hizmetler ve-

*Kadıköy
sevdalısı
Süreyya İlmen*





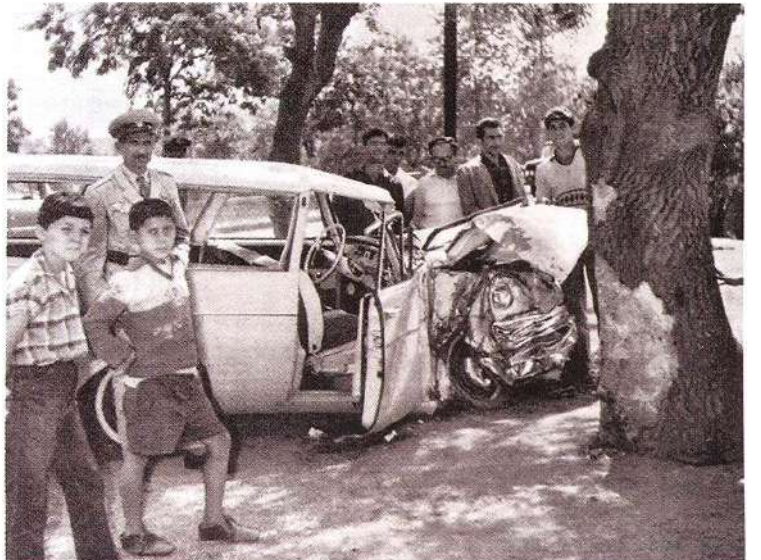
*Kazada ölen
Tülin Özek,
Hülya Koçyiğit
ve Türkân
Şoray ile*

ren Süreyya (İlmen) Paşa'ya (1874-1955) Kadıköy'lüler çok şey borçludur, Kadıköy'ün Kadıköy olmasında... Yoğurtçu Parkı da hizmetlerinden biridir. Yıllar sonra Türk Sineması'nda, Kazalar Tarihi'ne geçen bir olaya tanık olacaktır Yoğurtçu Parkı.

Yıl 1964'dür. Bir geceyarısı Opel marka araba, Kızıltoprak'tan Kurlbağalıdere Köprüsü'ne doğru saptığı sıra, birden karşısına bir taksi çıkar. Ve biraz ileride, Yoğurtçu Parkı önündeki dev bir çınar ağacının gövdesine hızla çarpar. Opel'in içinde görüntü yönetmeni Turgut Ören, oyuncularından Semih Sezerli ile Tülin Özek vardır. Kazada Ören'le, Semih Sezerli (1930-1980) yaralanır. Özek (1940-1964) ise arabanın içinde sıkışarak ölür. Bir

süre hosteslik yapan, iki çocuklu subay kızı Tülin Özek, sinema oyunculuğuna başlayalı bir yıl bile olmamıştı. Kazadan yaralı olarak kurtulan Turgut Ören, siyah-beyaz filmler dö-

*Yoğurtçu Parkı
kazasında
Tülin Özek'in
acı ölümü*





neminin ve bugün yaşayan en usta görüntü yönetmenidir.

FENERBAHÇE ÇEKİMLERİ

Bizans İmparatoru Jüstinyen'in karısı İmparatoriçe Theodora'nın tüm yazlarını geçirdiği ve adını Fenerbahçe Feneri'nden

alan Fenerbahçe, tarihi bir liman semtidir. 1974'de yıkılan bu semtin 'Turing Kurumu'na bağlı ünlü otel ve gazinosu Belvü'de Atıf Yılmaz, *Aşk İstiraptır* adlı filmi çeker. Filmin yapımcısı Hürrem Erman, 1961'de ünlü oteli bir aylığına kiralamıştır. Oyuncuları dönemin romantik jönü Muzaffer Tema ile batı müziği sanatçısı Ayten Alpman'dır. Memduh Ün de o yıllarda Turhan Ün takma adıyla yardımcı rollerden birini üstlenir. Atıf Yılmaz,

Aşk İstiraptır (1961) adlı filmin çekiminde Atıf Yılmaz, Nurban Nur, Sobhan Koloğlu ve Memduh Ün



Memduh Ün, Turhan Ün takma adını kullandığı imzalı fotoğraflarından biri

*Menderes
Kabinesi'nin
Devlet Bakanı
Celâl Yardımcı*

*Afacan (1970)
Menderes Utku,
Zeynep Aksu,
Engin Çağlar,
Celâl
Yardımcı'nın
Köşkü'ndeki
çekimlerde*

filmle ilgili şöyle der anılarında:

"Belvü Otel'inde *Aşk İstiraptır*'ın çekimleri devam ediyor. Lise dönemi arkadaşlarım İlham Gencer ile Ayten Alpman, filmin çekimlerinden kısa bir süre önce nihayet evlenebilmişlerdi. İlham'ın arada sete geldiğini, kıskançlık kavgaları çıkardığını hatırlıyorum. Filmin oyuncularından Temel Karamahmut, meğer Ayten'in eski sevgilisiymiş. Bir de çapkın Muzaffer Tema var. Yakışıklılıkta Memdulü'ü da (Ün) yabana atmamalı. Biz de arada Nur'la (Atıf Yılmaz'ın karısı) hırlaşıp duruyoruz. Yeni evlilerin ortak hastalığı olacak."

Kimi köşkler, villalar vardır, film çekimlerine izin vermez sahipleri. Ancak, hatır-gönül meselesi devreye girince izin çıkar.

4. Adnan Menderes Kabinesi'nde (1955) Devlet Bakanı olarak görev yapan Ağrı milletvekili Celâl Yardımcı'nın (1911-1986) Kalamış'daki köşkünde de dostluk ilişkileri sonucu izin verilir çekimlere. Filmin yapımcısı Ümit Utku'dur. Filmin başrol çocuk oyuncusu da Utku'nun oğlu Menderes Utku. Yönetmen Safa Önal, *Afacan* (1970) adlı filmi çeker Yardımcı'nın köşkünde.

Yassıada Duruşmaları'nda kocasını yalnız bırakmayan Harika Yardımcı da, sosyetenin en şık kadınlarından biriydi bir zamanlar.

Elbette *Afacan*, bu köşte çekilen ilk film değil. Yıllar önce 1964'de





Ülkü Erakalın da bu köşkte film çekmiş. Oyuncuları İzzet Günay, Fatma Girik ve Semra Sar. Filmin adı *Tophaneli Osman*. Şimdi bu köşkün yerinde bir apartman var.

*Tophaneli
Osman (1964),
Semra Sar,
İzzet Günay,
Fatma Girik*

Adalet Cimcoz da ünlü 'müstear'ı 'Fitne Fücür' takma adını kullanarak, Feneryolu'ndaki Vicdan Moralı'nın evinden söz eder:

".. Bizim Ferdi Tayfur'da bir film çevirmeye kalkmış. Hem rejisörlüğünü yapacak hem de oynayacakmış. Onu yakında Muzaffer Tema ve Ayten Çankaya'nın beyaz perdede göreceğiz. Bu filmin bir enteresan tarafı da dahili sahnelerin Vicdan Moralı'nın evinde çekilecek olması. Feneryolu'nda Vicdan Moralı'nın muazzam ve harikulâde güzel köşkü, bu filmde görünecekmiş. Pek zevkle döşenmiş olan bu evi, hiç olmazsa beyazperdede göreceğiz. Yine şair Müştak Erenus'un dağevi de bu filmde görünecek."

Ferdi Tayfur (Adalet Cimcoz'un kardeşi) gerçekten, 1954'de *Öldüren Sır* adlı filmin yönetmenliğini yaptı. Muzaffer Tema ile Ayten Çankaya da oynadı, doğrudur. Ama filmin dahilî sahne-

leri Vicdan Moralı'nın 'muazzam ve harikulade güzel köşkünde mi çekildi, bilemiyoruz şimdilik.

ZİVERBEY KÖŞKÜ VE İLHAN SELÇUK

İstanbul, bir dönemin Osmanlı paşaları kentidir. Erenköy ve Göztepe semtleri için de geçerlidir. Bağ bahçeleri ve köşkleryle. Kâzım Karabekir, Şemsettin Günaltay, Fevzi Çakmak, Mehmet Ali Paşa, Memduh Paşa ve Cemile Sultan Köşkleri gibi. Seçkin ailelerin yerleşim bölgesi olan Erenköy, şiirlere de konu olur. Yahya Kemal'in bir şiirine göre 'Erenköy'de Bahar' başkadır. Ve Erenköy adı, Eren Baba'dan gelir.

Erenköy ve komşu mahallesi Göztepe, Kadıköy yakasının en çok film çekilen semtleridir. Erenköy'deki Ziver Bey, bu köşklere biridir. Ne var ki, bu mekânda birçok film çekilmesine karşın; Ziver Bey Köşkü, asıl 12 Mart döneminde ünü yaygınlaşır. Türk Siyasi Tarihi'ne bir dönemin 'işkence merkezi' olarak geçer çünkü. Oysa siyasallaşmadan yıllar önce masum bir köşktü Ziver Bey. Bir adı da Zihni Paşa Köşkü olan bu mekânda çekilen filmlerden biriydi, 1967 yapımı *Son Vurgun*. Ok-sal Pekmezoğlu'nun (1938-2003) yönettiği filmin oyuncularları da Göksel Arsoy'la, Figen Say'dı.

1972'de 'sorgulama ve işkence merkezi'ne dönüşen Ziver Bey Köşkü'nde, gazeteci-yazar İlhan Selçuk'un (1925-2010) en acı günlerini yaşar:

"Gözlerim bağlı olduğundan hiçbir şey görmüyordum.

*Bir dönemin
işkence
merkezi
Ziverbey Köşkü*



Birileri beni yere yatırmışlar, çoraplarımı çıkarmışlardı. Ayak bileklerime bir alet geçirilmişti. Bir manivelânın ya da vidanın sıkıştırıldığını duyumsuyordum. Öyle bir an geldi ki, bacaklarımı kıpırdatamaz oldum. Bir yağ mı, sıvı mı sürüyorlardı tabanlarıma. Sonra sopa inip kalkmaya başladı. Kendimi acıya katlanabilir sanırdım. Herkesin yaşamında çektiği acıların vardır. Diş ağrısı, karın ağrısı, baş ağrısı, böbrek ağrısı, kalp ağrısı çekilir şeyler değildir. Ancak falakanın verdiği acı hiçbirisiyle kıyaslanamaz. Demek ki, 'Şark ya da Osmanlı' işini biliyor. Falaka kişinin aklını başından alıyor; ta kemiklerine işliyen bir acı duyuyor insan...

Ziverbey takımı profesyonel olmuştu. Tabanlarımı şişip yarılmasın diye bir ilaçlı su üzerinde dolaşırdılar beni..."

*Tercüman
Gazetesinde
Belgeli İşkence
Haberi*

Tercüman sayfası ve belgeli işkence

12 MART CUNTALARI

8. bölüm İlhan Selçuk'un ifadesi

Bir gün İlhami Soyut, Orhan Kabibay ve ben masada buğuşuk... Kabibay içinde yaşadığımız ortamın resmini çizdi... Beraber gelişimin lüzumunu savundu

O gün bazı ilkeler üzerinde anlaştık

Denimci Düşünme Derneği siyasi iktidarı amaçlamaz dedi. Gelmesi beklenen vesa geldi. İktidarı gördükten sonra iktidarı bozma düşüncesini için caba lüzumuydu

25 Kasım 1986

Tercüman - 18 Nisan 1986 - Sayfa 5.

Bu yazı zorla yazdır...

İşkence altındayım

Zincire vuruluyum

Ölüm tehdidi var

İşkence zulüm var

Ölüm var

İşkence var

Baskı altındayım

Sağ çıkmak için bu kadar uydurma gerek

*Bir kalem
silahşöri
İlhan Selçuk*

İlhan Selçuk'un Ziverbey Köşkü'nde 'akrostiş' yöntemi bir sıralamayla kaleme aldığı 'İşkence belgeleri', yıllar sonra ilk kez Tercüman Gazetesinde (1986) yayınlanır. Yani, 'her cümlenin sondan ikinci harfi, alt alta okununca' 'İşkence Altındayım, Zincire Vuruluyum' gibi cümleler...

Bu ilginç buluş konusunda ise şunları yazar:

"Şakur şukur zinircilerimle yatağıma yatırdıklarında, bu işin içinden nasıl sıyrılacağımı bütün gözeneklerimle düşünmeye başlamıştım. Akrostiş formülü bu süreç içinde aklıma gelmişti. İşkenceyi, falakadan öteye tırmandırmayacaktım. Çünkü insanın makatına cop sokma vardı, cinsel organlarına elektrik ceryanı veriliyordu. Kendimi korumalıydım..."

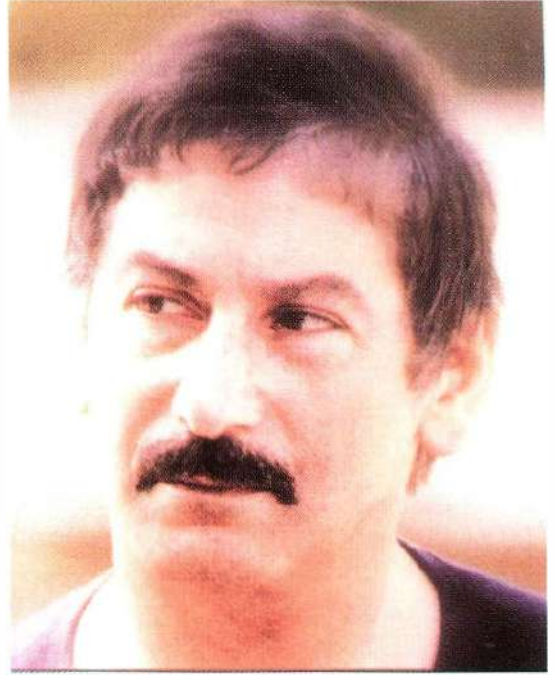
VE YEŞİLÇAM'A KAN SIÇRADI...

Ve nasıl ki Erenköy, adını Eren Baba'dan almışsa, Göztepe adı da Merdivenköyü civarında şehit düşüp, Gözcü Baba Tepe-si'ne defnedilen Gözcü Baba'dan alır. Bu yörenin kurucusu ve isim babası sayılan, tütün satarak hayatını kazanan Tütüncü Efendi'dir. Erenler, babalar, dedeler semti ve tarihsel geçmişi konusunda en doğru bilgileri almak isteyen meraklılar. Prof. Bedi N. Şehsuvaroğlu'nun Göztepe Kitabı'na başvurabilirler.

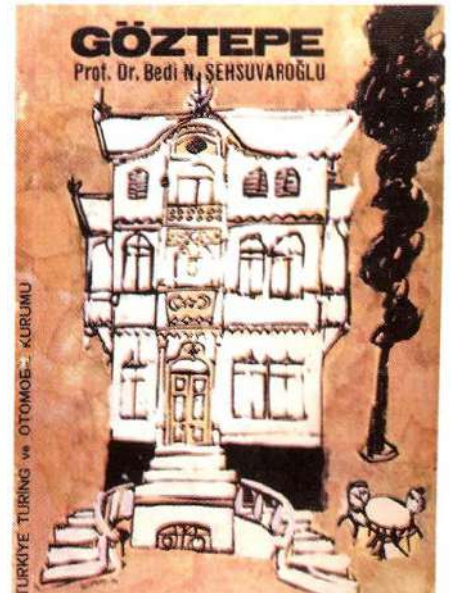
Yıllar öncesinin en 'gözde' semtlerinden biri olmasına karşın Göztepe 'göz'den çıkarılıp giderek betonlaştırılıyor yazık ki... Yeşili kirlenen semtler gibi.

Yıl 1975..

Auf Yılmaz, Göztepe kavşağında-



*Prof. Dr.
Bedi N. Şehsu-
varoğlu'nun
Göztepe Kitabı*

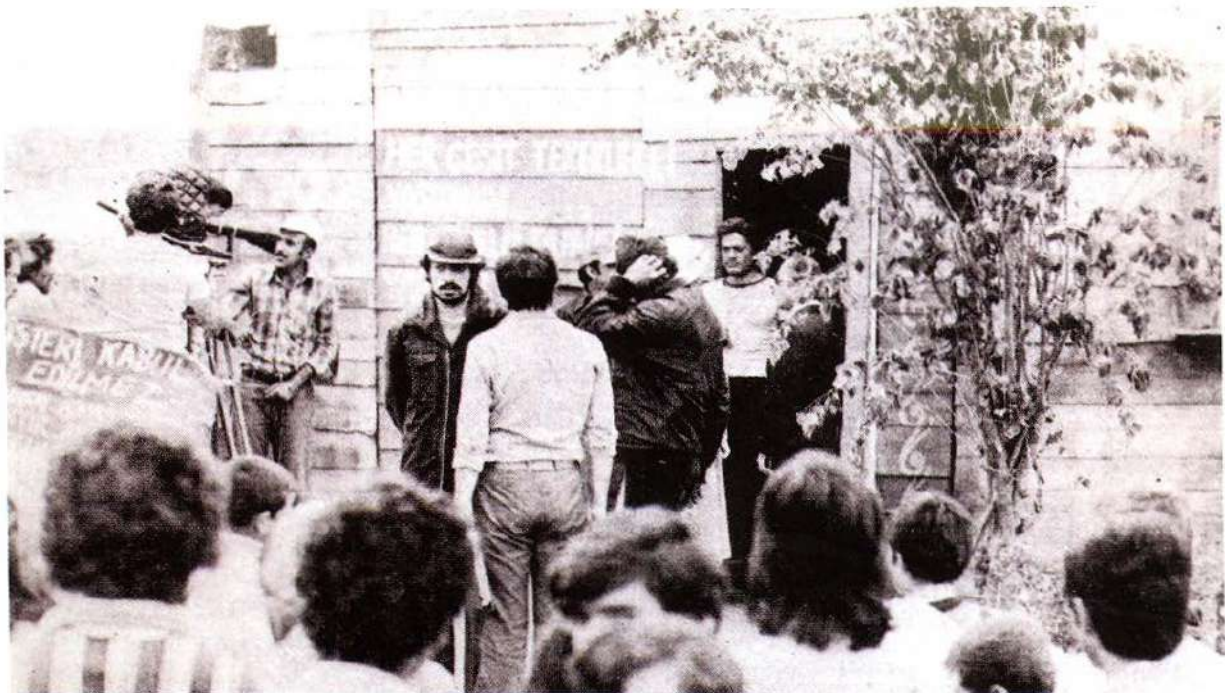




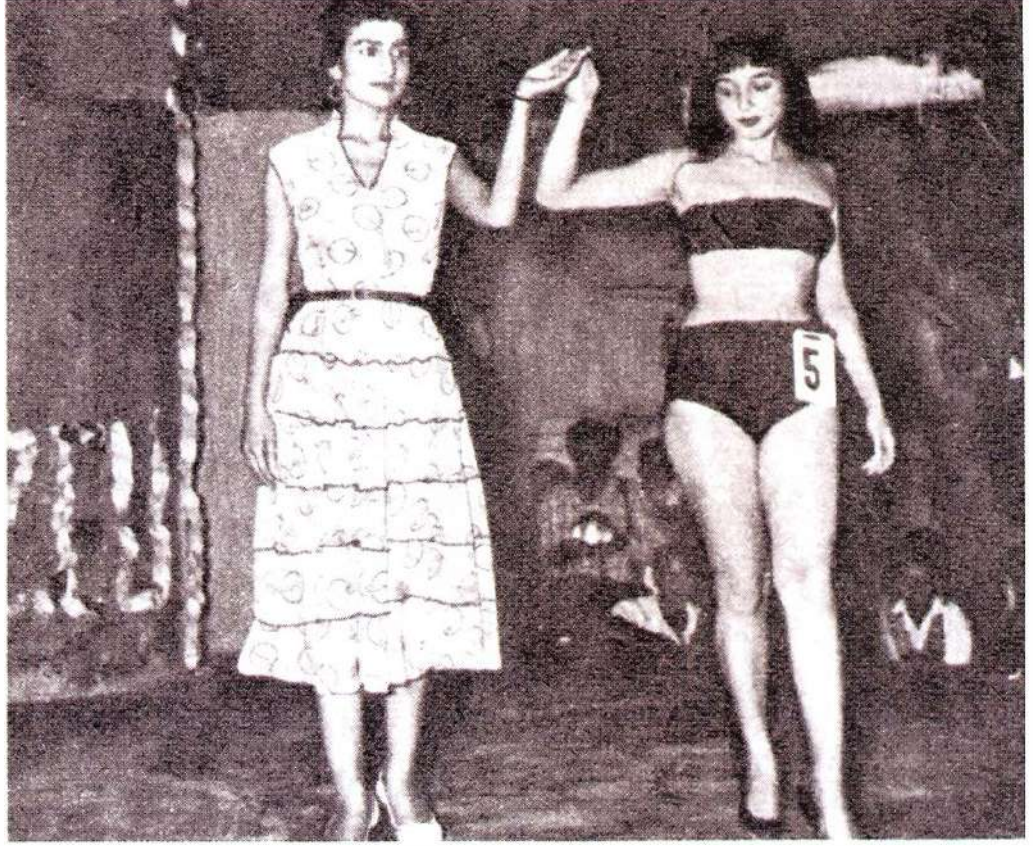
ki Ecevit Mahallesi'ndedir. Çevresinde meraklı bir insan kalabalığı. *Deli Yusuf* adlı filmin haricî sahneleri bu mahallede çekilmektedir. Cüneyt Arkin, Zerrin Arbaş, Kadir Savun ve Erol Keskin. Yusuf rolündeki Cüneyt Arkin, fakir mahalle halkını sömürrenlere karşı bir bıçkını oynamaktadır. O sabah vakti film setinde birden bir silah sesi duyulur. Cüneyt Arkin yerdedir, ilk kurşunla sol baldırından vurulmuştur. Silahı tutukluk yaptığından ikinci mermiyi namluya süremeyen genç adam, biraz ileride bekleyen Murat otomobile binip kaçar. Oysa filmin senaryo-

Deli Yusuf
(1975)
filmin lobisi

*Cüneyt Arkin,
bacağından
vurulduğu
Erenköy'deki
film setinde*



*Caddebostan
plaj güzeli
yarışmasında
Leyla Sayar*



sunda böyle bir sahne yoktur. Bu ne de bir kazadır. Cüneyt Arkin 'harbiden' silahlı bir saldırıya uğramıştır film setinde. Ve olaydan sonra Numune Hastanesi'ne kaldırılır. Arkin, iyileşene kadar filme ara verilir.

Olayın gerçek yüzü nedir mi? Filmciler arasındaki kişisel bir 'hesaplaşma'nın sonucudur. Ve bir süre sonra taraflar arasında 'asayiş berkemal' olacağından, devamını geçelim... Ama Göztepe'nin, Erenköy'ün ve Fenerbahçe'nin komşu semti Caddebostan'ı geçemeyiz.

Caddebostan adı, yıllar öncesinin ağaçlarla çevrili tarihi bostanlarından kaynaklanır. O dönemlerde bir takım kaçaklar, suçlular bu ormanlık alanı, saklanmak için mesken tutarlarmış. Bu nedenle 'Cadı Bostanı' adıyla anılırmış. Sonra da günümüzün Caddebostan'ı olmuş adı.

1950'li yıllarda 'Plaj Güzeli Yarışmaları'nın düzenlendiği Caddebostan, Plajı ve Gazinosuyla da ünlü, hareketli ve bereketli semtlerden biriydi. 1954'de Üsküdar Kız Koleji talebelerinden Leyla Sayar da katılmıştı Caddebostan'daki Plaj Güzeli Yarışması'na. 1960'lı yıllarda ise ünlü bir yıldız ve de Metin Erksan'ın, Atıf Yılmaz'ın, Halit Refiğ'in 'erotik obje'si olmuştu Çerkes güzeli Sayar. Ekspres Gazetesi'nin Caddebostan'da düzenlediği Plaj Güzeli Yarışması'nda, Yılmaz Duru'nun kız kardeşi Türkân Duru da (1940-2003) 18 numarayla yarışmıştı.



Bu yörenin zenginle-
rinden armatör Ali
İpar'ın Köşkü de Cadd-
bostanda'dır. 1940'lı yıl-
ların ünlü Amerikalı si-
nema yıldızı Virginia
Bruce'la (1930'lu yıllar-
da Amerikalı oyuncu
John Gilbert'le evliydi)
evlenen ve Türk Sinema
Tarihi'nin 'ilk renkli
film'lerinden *Salgın*'ı
(1953) yönetmişti. *Sal-
gın*, 'tavanarasında bu-
lunan kayıp film' olarak
anılır.

*Plaj Güzelleri,
sağda Seyyal
Taner*

İpar Transport Limi-
ted şirketi sahibi ünlü
armatör, 1960 askeri
darbesi sonrası, Yassı-
da'da yargılanır. Yolsuz-
luk olayı Yassıda Tuta-

nakları'na 'Gemi Davası' adıyla geçer. Dava sonuçlanana dek
tedbir konulan Caddebostan'daki köşk, film çekimleri için kira-
ya verilir. 1961'de Memduh Ün; Fatma Girik, Göksel Arsoy ve
Leyla Sayar'lı, Kerime Nadir uyarlaması *Boş Yuva*'nın bazı sah-

*Ekspres
Gazetesi
Güzellik
Yarışması'nda
Türkân Duru
(sağ başta)*





nelerini İpar'ın köşkünde çeker. Ne var ki Memduh Ün, sonuçtan memnun değildir. Filmin Sinemasal değeri bir yana, film de iş yapmaz.

“Göksel'in büyük yıldızlığı bile filmi kurtaramamıştı” der.

ERENKÖY'DE BİR 'MİLLÎ PLÂTO'

Mısır Sineması'nın kurucusu olarak bilinen ve 'Şarkın Valentino'su' olarak tanınan yapımcı-yönetmen Vedat Örfi Bengü, sıkı bir Erenköy'lüdür. Mehmet Ali Paşa'nın oğlu Bengü'nün çocukluğu Erenköy'de paşa konaklarında geçmiştir. Vefatından (1900-1953) önce kaleme aldığı son yazısında Erenköy'deki Sefa Bahçesi'nden sözeder. Sefa Bahçesi'nde Ermeni kantocu Şamram Hanım'la (1871-1955) Rum oyuncu Matmazel Blanche, bu bahçede temsiller verirlermiş:

“İstiklâl Savaşı sıralarında Erenköy'ün meşhur bir Sefa Bahçesi vardı. Türkiye'nin en mühim tiyatro heyetleri, en sevilmiş tulûat kampanyaları, haftanın muayyen günlerinde burada temsiller verirlerdi. En rağbetli temsiller, o devirde 'Güzel Blanş' adıyla tanınan sanatkârın verdiği temsillerdi. Blanş, muhakkak devrin en güzel, en cazibeli dansözüydü. Hakikâten bir 'seksapeli' vardı. Ve belki de bütün 'zevk ehli İstanbul'lular ona tutkundtu. Blanş, bir gün sahneye çıktığında alkışlar dakikalarca durmadı. Se-

*Ali İpar ,
görüntü yönet-
meni İlhan
Aracon'la bir
film çekiminde*



behi malûm. Onu dans elbisesiyle bekleyen halk, bu gece bambaşka bir kıyafetle görüyordu. Kapalı bir elbisenin göğsünü bir Türk Bayrağı'yla sarmıştı."

*Ali İpar'ın eşi
ünlü Amerikalı
yıldız Virginia
Bruce*

Bengü'nün sözünü ettiği Blanche, 1919'da *Bimaz* adlı filmin başrolünde oynamıştı.

Erenköy Ethem Efendi Caddesi'ndeki Av. Kâzım Nami (Dilmen) Köşkü, Yeşilçam'ın 'milli plâtosu' gibidir. Sayısı belli olmayan filmler çekilmiştir.

Özellikle de 1960 ve 1970 yılları arasında, bu bahçeli, bu heykelli mekânda. Dahili sahneler köşk içinde, harici sahneler ise, dışarıda, bahçede çekilir. Yeşilçam filmlerinin zengin evlerinden biridir. Bahçe çekimi görüntülerinde bahçıvan, şoför, aşçı ve hizmetçi tipler, köşk dekoru içinde ise efendilerinin görkemli, sıra dışı yaşamı yer alır.



*İxarların
Köşkü*



Bu plâto-köşk'ün sahibi Avukat Kâzım Nami kimdir? Köşkünde en çok film çeken onunla birebir dostluk kuran Öztürk Serengil, bu soruyu şöyle yanıtlar anılarında:

“Ben hayatımda bir tek dairem ve bir tek arabam olsun isterdim. Bütün daireleri bana rahmetli Av. Kami Nazım Dilmen almıştır. Bir insanlık timsalî adamdı. Beni çok sever, muhakkak mal sahibi olmamı isterdi. Bir zamanlar Türk Sineması'nın plâtosu olarak onun villaları seçilmişti. Yıllarca oralarda çalıştık. Artık akraba gibi olmuştuk. Kırktan fazla villası, sayısız iş hanları, arazileri ve belirsiz parası vardı. Bana da daireler bulundu. Bana aldığı dairelerin sayısı 21'di. Gerisini de ben aldım...”

Doğrudur, tam 21 daire. Hem de en güzel yerlerde. Ama dolu dizgin bir yaşam süren bir ‘Macera adamı’ olan Serengil, kumar belâsı yüzünden tüm dairelerini elden çıkarmak zorunda kalmıştı yazık ki...

Öykücü, romancı, senaryocu ve çeşitli yayın organlarında T. Kakinç imzasıyla film eleştirileri yazan Tarık Dursun K., 1962’de Kâzım Nami’nin köşkünde ‘ilk yönetmenlik denemesi’ni gerçekleştirir. Ahmet Mekin’in oynadığı *Aramıza Kan Girdi*, yerli bir Mayk Hammer (Mike) uyarlamasıdır. Başrolünü oynadığı gibi, filmin yapımcısı da Ahmet Mekin’dir. Mekin sinema camiasındaki en büyük dostu ve ayrıca da ‘fetiş oyuncu’sudur Tarık Dursun K.’nin... Mekin’in iyi bir oyuncu olmasına



karşın, Yeşilçam'da tam yerini bulduğu söylenemez.

*Tarık Dursun
K. ve Ahmet
Mekin*

Tarık Dursun K., Kâzım Nami'nin üç katlı köşkünde kumarhane sahnelerini çeker. Tarık Dursun'un deyimiyle *Aramıza Kan Girdi*, 'dan-dunlu bir hafiye filmi'dir. Yani polisiyedir. Ahmet Mekin 45'liğiyle, Mayk Hammer'e özgü silahıyla dövüşür, dudaklarıyla sevişir. Aslında Mayk Hammer'in *Kanun Benim* adlı romanından ödünç alınan bu tanımlama Mekin'e değil, Orhan Günşiray'a yakışır. Yerli Mayk Hammer'imiz odur. Bizim



*Aramıza Kan
Girdi (1962),
Ahmet Mekin
ve Ayfer Koray*



*Fısıltı Gibi
Maşallah
(1964)
İzzet Günay,
Türkân Şoray*

Mayk'ın Velda'sı rolündeki Semra Sar da aslında hiç uymaz ya... Bir kere eskinin 'Nur Kalem'leri gibi incedir. Velda gibi orasını burasını açamaz. *Kanun Benim*'in finalindeki Velda gibi **striptease** yapamaz.

Bahçeli, kedili, köpekli bu ünlü köşkte en çok çalışan yönetmen Hulki Saner'dir. 1963'de Ayhan Işık'lı *Şaşkın Baba* ve *Maceralar Kralı*, bu mekânda çektiği filmlerden yalnızca ikisidir. Ve yine Kâzım Nami'nin köşkünde çektiği 1964 yapımı *Fısıltı Gibi Maşallah*'in temel öyküsü için 'benim hikayem' dese de gerçekte bu bir uyarlamadır. Billy Wilder'in yönettiği *Bazıları Sıcak Sever* (*Same Like It Hot*) adlı filminden. Türkân Şoray, bu uyarlamada Marilyn Monroe'yu oynar. Onun sarışın bir kopyasıdır.

Yıllardır köşkünü filmcilere kiralayıp onlarla dost olan Kâzım Nami'nin bu sinema tutkusu, nereden kaynaklanıyor acaba? Bir nedeni olmalı, ama para değil. ● zaten yörenin en sayılı zenginlerinden. Galiba o asıl neden, Kâzım Nami'nin 1960'lı yıllarda Türk Sinematek Derneği'nin ilk üyelerinden biri olması...



Erenköy yöresinde çekilen en eski film, ya da filmlerden biri Muhsin Ertuğrul'un *Bir Millet Uyanıyor*'udur. Ve bir bölümü Mithat Paşa Köşkü'nde çekilmiştir. Yıl 1932 olduğuna göre.

*Şarkın
Valentinosu
Vedat Örfi
Bengü*

Oyuncu-yönetmen Vedat Örfi Bengü'nün (1900-1953) oğlu, edebiyat eleştirmeni Memet Fuat (Bengü), o yıl 7 yaşlarındadır. Üvey babası Nâzım Hikmet ve annesi Piraye (Altınöğlü) ile birlikte kaldığı Mithat Paşa Köşkü'nde film çekimini izlemiştir. Ve yıllar sonra kaleme aldığı

yaşam öyküsünde o günü şu satırlarla dile getirecektir:

"Sait Köknar çete reisi rolünü makyajsız oynuyordu. O günlerde bir trafik kazası geçirmiş, yüzünde gerçek yara izleri oluşmuştu. Korkunç bir görünümü vardı. Yanına yaklaşılabilecek gibi değildi... Çetedeekiler ise çeteci gibi giydirilmiş erlerdi. Onlarla aram çok iyiydi. Mavzerleriyle oynamama bile ses çıkarmıyorlardı. Bir gün baktım silahlarını çatmış, çamların altında zeytin ekmek yiyorlar... Gittim mavzerlerden birini aldım, doldurup boşaltmaya... Şak şak! Mekanizmayı açıp kapıyorum... Bir iki derken, bir tutukluk oldu, makenizma açık kaldı, zorladım, kapanmıyor... Bozuldu mu yoksa.. Bütün gücümle.. Hayır kıpırdatamıyorum... Ter içinde kaldım... Ne olacak şimdi? Mavzeri yere bırakıp soluğu köşkün üst katındaki balkonlarından birinde aldım. Yüzükoyun uzandım yere. Sonunda çavuş ayağa kalktı. Gelip yerdeki mavzeri aldı, eli mekanizmaya doğru gitti. Soluğum kesilecek gibi... Bastırıp kapattı mekanizmayı. Doğrudum. Mavzeri öbür mavzerlere dayayıp arkadaşlarının yanına döndü. Anlatılmaz bir sevinç..."

Filmin bir sahnesinde, Mithat Paşa Köşkü'nün iki kanatlı demir bahçe kapısından yukarı doğru tırmanmış, çete reisi rolündeki Sait Köknar. Mithat Paşa Köşkü'nde bazı

*Matmazel
Blance,
"Binnaz"
filminin bir
sahnesinde*





*Mithat Paşa
Köşkü'nün
bahçe kapısı*



Mithat Paşa

*Bir Millet
Uyanıyor
(1932),
Sait Köknar*



geceler, bahçeye perde gerilip film gösterileri de düzenlenirmiş. Civardaki komşu aileler, eş-dost bir araya gelerek...

O tatlı yaz geceleri, bahçesinde film seyredilen köşklere biri de ünlü Abdurrahman Nuri Demirağ'ın satın aldığı köşk, oğlu Turgut Demirağ'a kalır. Babasının isminin baş harflerinden oluşturduğu AND Film şirketinin kurucusudur Turgut Demirağ. Sonra ünlü bir sinemacı olur. Yapımcı-yönetmen Demirağ, hafif müzik sanatçısı ve oyuncu Melike Demirağ'ın da babasıdır. İki kez evlendiği şarkıcı Rüçhan Çamay'ın eşi idi. Sonra da 1974 Türkiye Güzeli Afet Tuğbay'ın. Tuğbay, 1974 Yılmaz Güney'in *Arkadaş* filminde Melike Demirağ'la birlikte oynadı.

1957'de mimar Kadri Erogan tarafından yenilenen, çam ağaçlarıyla çevrili, havuzlu Eczacıbaşı Köşkü de yörenin ünlü yapılarından. Mimar Kadri Erogan ismi, 1950'li yılların yerli film seyircilerine pek yabancı gelmez. 1947 yapımı *Bir Dağ Masalı* adlı filmde hatırlanır. Erogan, Turgut Demirağ'ın filmlerinde jön oynamıştır.

1960'lı yıllarda Suadiye'de bir gece kulübü vardı. Adı Dağ Klüp'tü. Düzenlenen çok özel partileriyle ünlüydü. Klüp Reşat ise daha sonraki yıllarda açıldı bu yörede. Özellikle dönemin Artist ve Sinema gibi haftalık sinemagazin dergilerinin yıldönümlerinde dü-



*Eczacıbaşı
Köşkü*

zenledikleri 'garden partiler'de Coşkun Kardeşleri (Mine-Mukaddes), Türkân Şoray'ı, Cavidan Dora'yı, Sezer Sezin'i, Bedri Koraman'ı, Fecri Ebcioglu'nu, Gülriz Sururi'yi, Ümit Utku'yu, Orhan Günşiray'ı, Atıf Yılmaz'ı, Müşfik Kenter'i, Tülay German'ı, Suzan Avcı'yı görebilirdiniz. Dans ederken, ya da bir köşe masada içkilerini yudumlarken. Sinema, tiyatro, müzik ve basın dünyasından aşağı yukarı, herkesi. O yıllarda magazincilik, günümüzdeki gibi günlük gazetelerin birinci sayfalarında ya da eklerinde yer almıyordu. Bu olgu, yalnızca haftalık dergiler, bulvar türü gazeteler için geçerliydi yalnızca. Bugün ise Ertem Eğilmez'in deyimiyile 'hayatımız arabesk'leşti. Magazin yaşamımız da. TV kanallarının en ciddi haber bültenlerine dek...

BOSTANCI'DA BİR TAMARA...

1960'lı yıllarda siyah-beyaz Yeşilçam filmlerinin çekildiği Bostancı'daki Madam Tamara'nın köşkü, bir tarih içerir. 'Birinci derecede tarihi eser olup, sit alanı içinde kalan bu köşkün ve ilk sahibinin Alman kökenli mühendis Von Huguenin olduğunu, K.Özcan Davaz'ın bir araştırmasından öğreniyoruz. Ve 1917'de 'Bolşevik İhtilâli'nden kaçıp Türkiye'ye sığınan General Davit Pistakov (Parker), Türk vatandaşlığına geçtikten sonra, bu köşkü satın almış. Ölümünün ardından (1956) ise eşi Madam Tamara ile kızı Matmazel Eteri'nin mülkiyetine geçer. Yi-



*Bir Dağ Masalı
(1947)
Perihan Yanal,
Kadri Erogan*

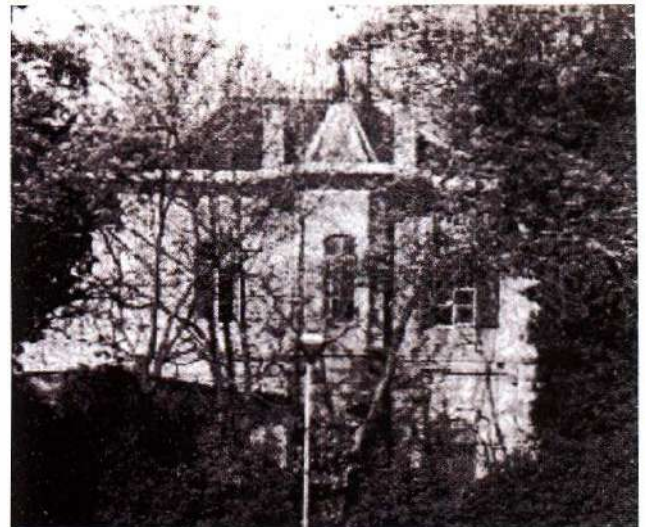
ne K. Özcan Davaz'ın verdiği bilgilere göre yaklaşık üç buçukluk dönümlük bir arsa üzerine, iki büyük köşkten oluşan malikane, 1970'li yıllarda el değiştirecektir.

1923 doğumlu Matmazel Eteri Piscas (Parker), 13 yaşını sürerken 1936'da Atatürk'ün bir yaz gününde kendilerini ziyaret için Bostancı'daki köşklere geldiğini söyler. O gün, Atatürk'ün çay içtiği fincanı, Büyükdere'deki Sadberk Hanım Müzesi'ne bağışlamış annesi Madam Tamara ile birlikte.

K.Özcan Davaz'ın deyimiyle '1950'lerdeki gizemli güzel Matmazel Eteri, annesi Tamara'yı anlatıyor. Müteahhit babası Davit'in inşaatını bitirdiği Elaziz'deki bir köprünün açılış merasimine katılmış annesi. Yanında Matmazel, Fevzi Çakmak ve dönemin Nafia Vekili Tahsin Özalp.

*Bostancı'da
Madam
Tamara'nın
Köşkü*

Nuyan Hanım da (oyuncu-sunucu Bilur Kalkavan'ın annesi) Madam Tamara ile





kızı Eteri'yi tanıyanlardan. Suadiye'deki evinde görüştüğümüzde, bizi bilgilendiriyor. Bir Gürcü'ymüş madam Tamara. Ve çok iyi piyano çalıyormuş. Bostancı'daki köşkünü bir

*Madam
Tamara-Fevzi
Çakmak ile bir
açılış
töreninde*

ara Tercüman Gazetesi'nin sahibi Kemal Ilıcak almış.

Nevzat Pesen'in 1963'de yönettiği *Genç Kızlar*, Madam Tamara'nın köşkünde çekilen en kalabalık kadrolu film. Her sabah Yeşilçam Sokağı'ndan Bostancı'ya taşınan Pesen Film ekibinin çalışması, kesintisiz bir ay sürer. Başrollerini Türkân Şoray, Ediz Hun ve Hülya Koçyiğit oynamaktadır.

Film setinde Türkân Şoray, sürekli izlenir. Bu bir 'gözü'dür. Uzaktan kumandayla onu izleyen şoförü, izleten de Rüçhan Adlı'dır. Yürekten sevdiği kadının kafesten uçmasını istemez. Ve bilir ki, Yeşilçam bir 'kurtlar sofrası'dır.

Madam Tamara'nın yüksek bahçe duvarlarıyla çevrili malikhanesi, yatılı bir tiyatro okulunun dekoru olarak kullanılır. Ediz Hun, okulun yakışıklı öğretmenidir. Türkân Şoray, Hülya Koçyiğit ve 40 kadar genç kız da öğrencileri okulun. Ses Dergisi'nin amatör gençler arasında düzenlediği 'artist yarışması'nda

'kapak yıldızı' seçilen Ediz Hun'un ilk filmidir *Genç Kızlar*. Yapımcı-yönetmen Nevzat Pesen'in işi zordur gerçekten. 40 genç kızdan oluşan bir kadroyla uğraşmak kolay değil: "Sabah 7'de işbaşı yapmak gerekirken ancak 12'de çekime başlayabiliyoruz. Çünkü kızların hepsi herberde sıra bekliyor, saçlarını yaptırmadan kimse sınıfa girmiyor. Bu iş için üç berber geldi, bir ay burada kalacaklar" der Nevzat Pesen.

Abartısız, hergün Bostancı kızların akınına uğruyordu Madam Ta-

*Madam
Tamara'nın
kızı
Matmazel
Eteri*





*Genç Kızlar
(1963), Tülin
Özek, Türkân
Şoray, Liza,
Uğur Kuvılcım
ve Zubal Tan*

mara'nın köşkündeki film seti. Ediz'i, Türkân'ı, Hülya'yı görmek için. Bir imza için... O yıllar Türk Sineması, bir 'altın çağ' yaşıyordu. Bugün her şey değişti. Değişmeyen ne kaldı ki?

Günümüzün yerli film seyircisi, Göksel Arsoy'ların otomobillerini havalara kaldırmıyor. Havalarda uçurmuyor. Ne derse-niz deyin. İster Pınar Kür gibi "Araba ağaca çarpıyor, kız kör oluyor, makyajı bozulmuyor" deyin, ister Selim İleri gibi "Kay-bolan düş ülkesi Yeşilçam" deyin, ister Halit Refiğ gibi "Yeşil-çam kurutulması gereken bir bataklık" deyin, ister Osman F. Seden gibi "Hepimiz katiliz, Türk Sineması'nı biz öldürdük" de-yin.. Hayal olan o eski günleri özlemenin tadı, o yılların seyir-cilerinde kaldı.

İşte o kuşaktan Ülkü Tamer soruyor:

"Biz neyi arıyoruz aslında? Biz bu Yeşilçam'ın nesini özlüyo-ruz? Aslında aradığımız o Yeşilçam değil de, o 'naif'lik, o 'ço-cukca'lık mı? O günün Türkiye'si mi yoksa?"

Evet, o Türkiye galiba?

37 ÖLÜ VE BİR KATLİAM...

1959, Küçükyağlılı sinemaseverler için acı bir yıldır. 24 Ocak 1959'dan bu yana 51 yıl geçmiş. Dile kolay, tam 51 yıl...



Kadıköy-Moda Burmı, Umutsuzlar'da Yılmaz Güney, Filiz Akın

Kadıköy-Moda Burmı, Kuzey Vargın ve Filiz Akın



Kahveci Güzeli
(1941), Münir
Nurettin Selçuk

O yıllarda bir Neşe Sineması vardı Küçükya-lı'da. Tren istasyo-nunun karşı sıra-larında bir yerde. O gün Marlon Brando'nun *Çay-bane* adlı filmi oynuyor. Sinema ağzına kadar do-lu. Birden çatırda-yan bir gürültü. Ve ardından bir panik seyirciler-de. Ve çığlıklar. Herkes bir yerlere kaçmak istiyor Olay nedir? Yer mi sarsılıyor? Ha-yır, zelzele değil. Kolonlar üzerine inşa edilen üç ka-tın ağırlığına da-yanamıyor ve bina çöküyor. Her şey yerlebir... Ve müteahhit kurbanı, yaklaşık 50 yaralı, 38 ölü. Bu basit ve sıradan bir ka-za değil, tam bir katliam... Bugün yaşları 60'ın üzerinde olan olayın tanıkları sinemaseverler, o 'acı gün'ü dehşetle hatırlaya-caklardır... O katliamdan canını kurtaranlar da...



Kadıköy'le başladığımız bu sinemasal yolculuğumuzu, Mal-tepe'de noktalıyoruz. Süreyya Paşa Çiftliği'nde. Süreyya Paşa (1874-1955), bir 'İstanbul sevdalısı'dır. Özellikle de İstanbul'un Kadıköy yakasında müthiş işler yapar. Saymakla bitmez kentsel hizmetleri Süreyya Paşa'nın.

Muhsin Ertuğrul'un 1941 yapımı *Kahveci Güzeli*, Malte-pe'deki Süreyya Paşa Çiftliği'nde çekilir. Çeşitli halk masalların-dan oluşan filmde, başrollerden birini Münir Nurettin Selçuk oynar. Oyunculuğu değil de şarkıları ağırlıktadır. 'Elâ gözlerini sevdiğim dilber', 'Zeynehim uçup gitti' ve 'Gurbet bize sıla ol-du' bu şarkılardan bazıları. Yıllar sonra bir kopyası Türk Sine-matek Derneği'nde (2 Mayıs 1971) özel olarak gösterilen *Kah-*

veci Güzeli’ni tekrar izlediğinde, “İpek Film’in sermayesi bu filmle bir kere daha ziyan ediliyordu” der Prof. Dr. Âlim Şerif Onaran.

Kaynakça

- Niyazi Ahmet Banoğlu, *Tarihi ve İfsaneleriyle İstanbul*, sh: 25-26, Ak Kitapevi, 1996
- İlhan Selçuk, *Ziverbey Köşkü*, sh:98-99, Çağdaş Y.,Kasım 1987
- Atıf Yılmaz, *Bir Sinemacının Anıları*, sh:79, Doğan Kitap, Ocak 2002
- Adalet Cimcoz, Şehirden Küçük Notlar, *Senaryo der.* 1954
- *Büyük Gazete*, Gemi Davası, sy: 12, 17 Kasım 1960
- Öztürk Serengil, *Yeşilçam’ı Benden Sorun*, sh: 90-91, Milliyet y., Mayıs1998
- Memet Fuat, *Gölgede Kalan Yıllar*, sh: 79-81, Adam y., Kasım 1998
- K. Özcan Davaz, *Bostancı Masalları*, 152-153, 181-185, Okuyan Us y., Kasım 2007
- Ülkü Tamer, Neyi Arıyoruz Aslında, *Cumhuriyet gaz.*, 7 Ağustos 2010
- Vedat Örfi Bengü, *Yıldız Der*, sh:24, 6 Haziran 1953

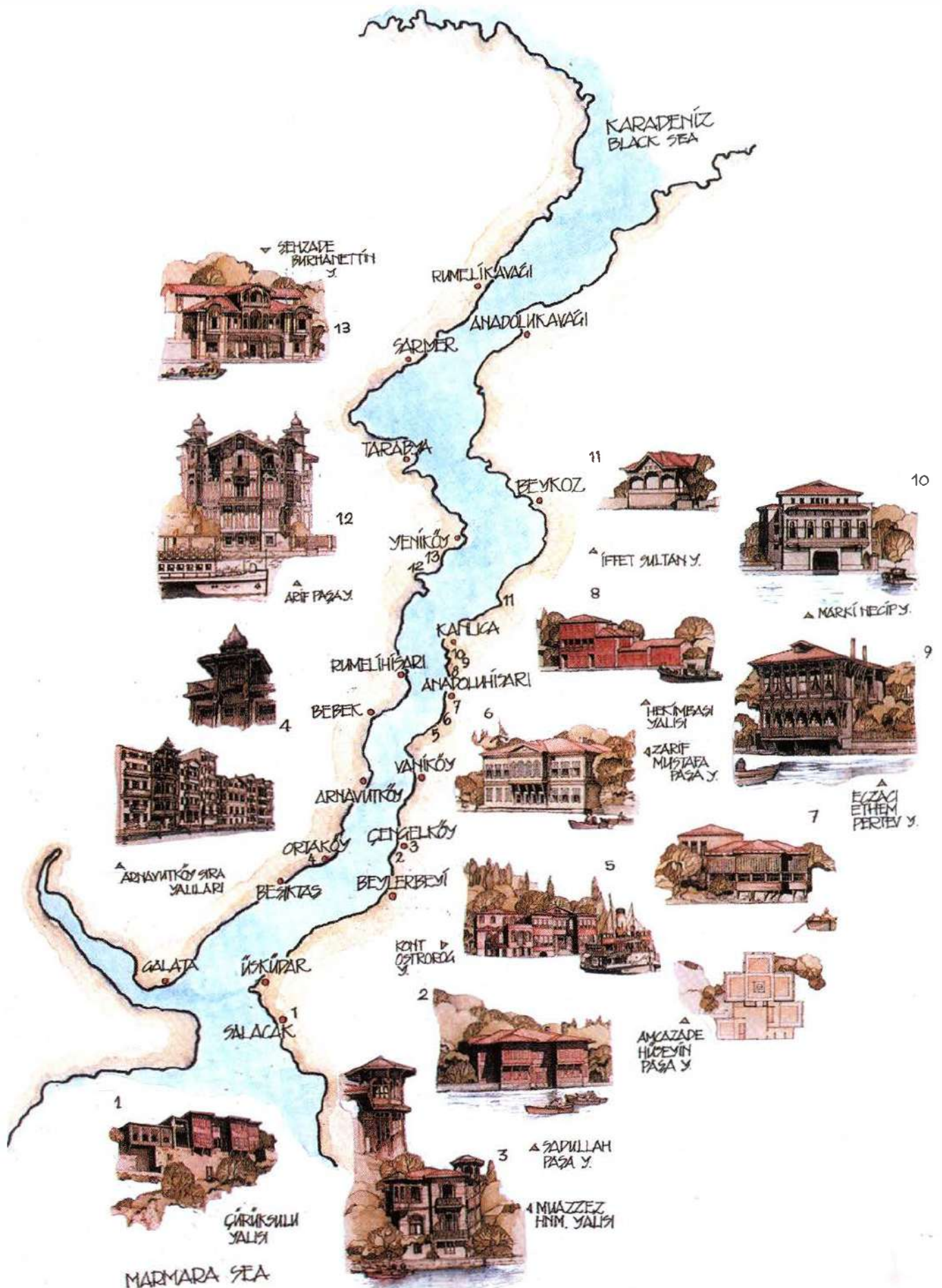


Dekorlarıyla, Mekanlarıyla “Allahın Cenneti” Boğaziçi

Bizans ve Osmanlı İmparatorluğu'ndan buyana bir 'dünya kenti' olan İstanbul, büyük bir hızla ve giderek düşsel özelliğini yitiriyor yazık ki.. Tarihi dokusuyla, Osmanlı mimarisiyle. Özellikle de 1950'li yılların başlarında hızlanan, günümüze dek uzanan 'iç-göç olgusu', İstanbulu İstanbul olmaktan çıkarıp bir 'taşra kenti'ne dönüştürmesi, sorumsuzluğun ve sahipsizliğin en acı gerçeklerinden biridir kuşkusuz. Yok olan bir tarihi dokuyu, uçup giden bir çevre kültürü. Bu nedenle, Osmanlı döneminin ünlü yabancı ressamlarından bir Allom'un, bir Melling'in gravürlerindeki İstanbulu aramak bir düş artık... Ne de İstanbul ressamımız Münif Fehim'in kıvrak çizgilerinde.

Bu geriye dönüş ya da eskiyi anımsama, Osmanlı dönemine duyulan nostaljik bir özlem değil yalnızca. Acı olan, bu tarihsel mirasın rant kavgaları uğruna hoyratça yitirilmesidir. II. Mahmut döneminde İstanbul'u ziyaret eden İngiliz Miss Pardoe gibi seyyahlar, 1896 başlarında Sultan II. Abdülhamit'in 'Osmanlı Saray Ressamı' olarak görevlendirdiği İtalyan Fausto Zonaro gibi tüm yabancıları etkileyip, izlerini günümüze taşıyan 'tarihi yalılar cenneti Boğaziçi'ne gelince, Tarihçi yazar Niyazi Ahmet Banoğlu, Sultan Abdülaziz'in tahta çıktığı yıllarda geçen bir olayı şöyle aktarır:

“Abdülaziz, Rumelihisarı'ndaki Sarıca Paşa Kulesi'ni yıktırıp Boğaza nazır bir yalı yaptırmak istemişti. Ahmet Vefik Paşa bunu haber aldığı zaman köpürmüştü ve şöyle haykırmıştı:



- Burası ne padişahın malıdır, ne de Osmanlılığın... Burası, insaniyet malıdır. Bu yer, tarih yadigârıdır, ben de buranın bekçisiyim..."

Bu genel girişin hemen ardından 'Sinemada Boğaziçi'ni ya da tersine söylersek 'Boğaziçi'nde Sinema'yı, özellikle de TV ekranlarında izlediğimiz 'eski İstanbul' filmleriyle konuşabiliriz artık.

MUHSİN ERTUĞRUL'UN MEKÂN KULLANIMI

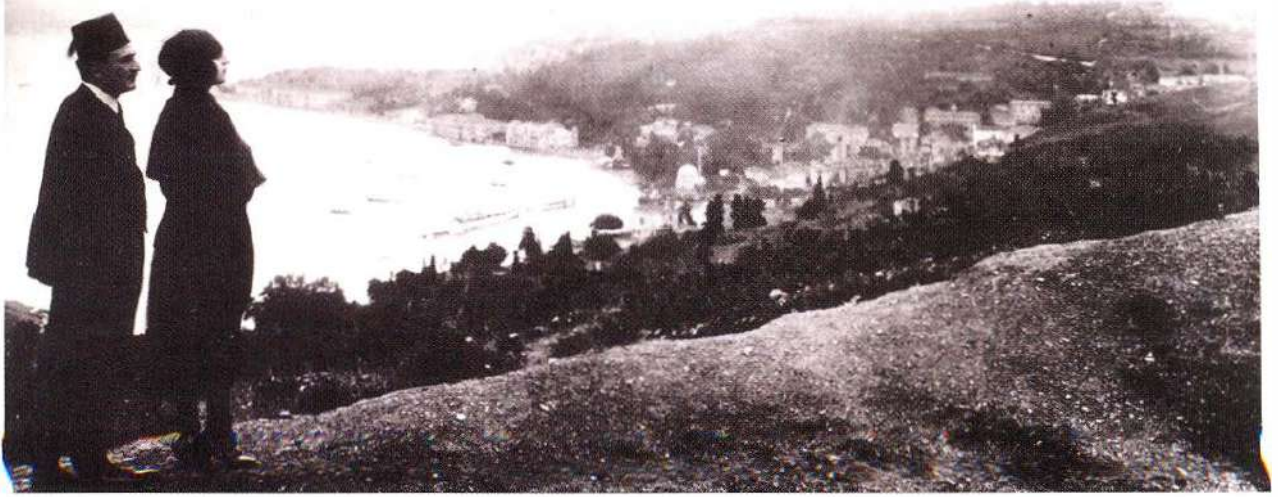
Sinemada görüntüye dayalı mekân olgusu, genelde ve senaryo çalışmalarında ikiye ayrılır. 'İç mekân' ve 'dış mekân' olarak... Dış mekânlar, konunun ve çekim senaryosunun içerdiği sahneleme akışına göre caddeler, sokaklar, bahçeler, deniz kıyıları, insan kalabalıkları, köşkler gibi, kameranın dışarıdan görüntülediği açık alanlardan oluşur. İç mekânlar ise kapalı alanlardır. Köşk, gazino içleri, salonlar, yatak odaları ya da plato dekorlarıyla gerçekleştirilen yapay mekânlar gibi... Ne var ki plato dekorlarında çekilen sahneler, atmosfer duygusunu doğal biçimiyle nasıl yansıtabilir? Nasıl gerçekçi olunabilir? Sinema tarihçimiz Nijat Özön, bu soruyu şöyle yanıtlıyor:

"Sinema merceğinin herhangi bir şeyi ya da olayı anlatmakta yazı sanatlarına göre büyük üstünlüğü var ama, gelişigüzel çevrilmiş herhangi bir dış sahne, doğal bir dekor, sanat yapıtı oluşturmak bir yana, birçok durumda izleyicide gerçek duygusu uyandırmaz anlatılmak istenileni vermez..."

Filmin öyküsüne ve içerdiği atmosfere uygun biçimde görüntülenecek mekânların kullanımı, zamanlama ve tiplene ilişkileri açısından da ustalık isteyen çok özel bir beceridir. Türk Sinema tarihine baktığımızda, mekân seçimi, kullanımı ve özellikle 'mekân estetiği' konusunda öne çıkan üç usta sinemacı görürüz: Metin Erksan, Ömer Kavur ve Yavuz Özkan... Ve günümüzde ise bir Nuri Bilge Ceylan, bir Derviş Zaim, bir Reha Erdem.

Beyazperde'de ya da TV ekranlarında izlediğimiz o eski siyah-beyaz filmlerin doğal dekorunu oluşturan Boğaziçi görüntüleri, ilk kez hangi filmle devreye girmiştir? Şimdi onu görelim.

1919'da tiyatrocusu Ahmet Fehim-Nazlı Necip ikilisinin Malûl



Gaziler Cemiyeti adına yönettikleri *Binnaz*'la mı?

Eldeki yazılı belge, şimdilik bunu doğrular.

Konusu, *Lâle Devri*'nin ünlü güzellerinden *Binnaz*'ın öyküsü üzerine kurulu filmin bir sahnesi Rumelihisarı'nda çekilir. Görüntüde Rumelihisarı Kalesi vardır, o kadar.

1922-1940 yılları arasında Muhsin Ertuğrul'un yönettiği filmlerde ise, daha belirgindir Boğaziçi görüntüleri. Örneğin bir adı da *Şişli Güzeli Mediha Hanım*'ın *Facia-i Katli olan İstanbul'da Bir Facia-i Aşk*'da çeşitli açılardan çekilmiş Boğaziçi sahneleri yer alır. Filmin ana karakteri Mediha'yı, Beyaz Rus'lardan Anna Mariyeviç canlandırır. Aşıklarından Sadı rolünü de Emin Belig

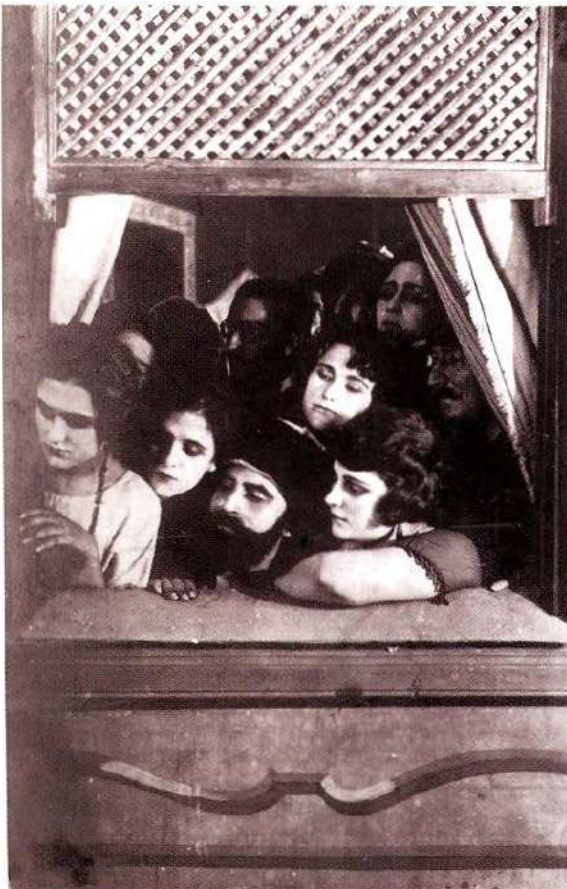
İstanbul'da Bir Facia-i Aşk

(1922) Anna

Mariyeviç,
Emin Belig

Boğaziçi
Esrarı-Nur
Baba (1922)

Boğaziçi Esrarı
filminin eski
yazı ilanı

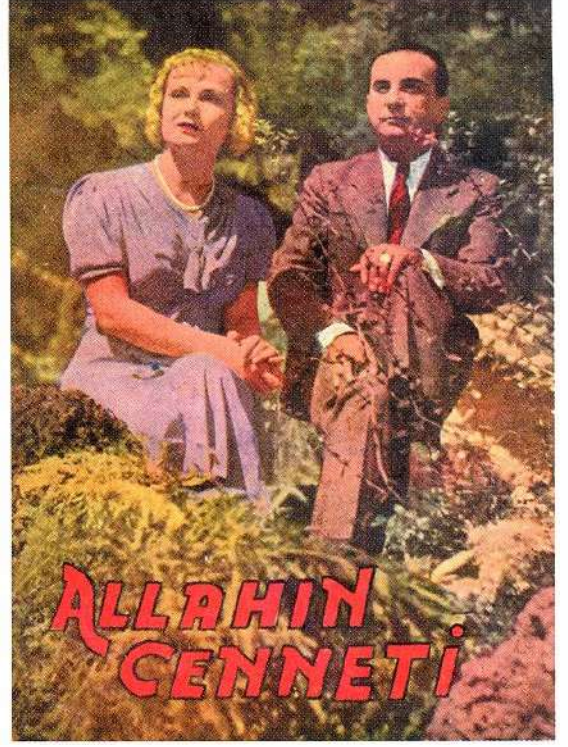


*Allahın
Cenneti (1939)
Feriha Tevfik,
Münir Nurettin
Selçuk*

oynar. Sadî'yi Boğaz'da bahçeli bir meyhanede yiyip içerken görürüz. Sonra otomobille Boğaz yollarından evine döner. Dönemin tanığı Prof. Dr. Âlim Şerif Onaran'a göre, Boğaz'da çekilen dış sahneler, o günlerin teknik yetersizliğine karşın yine de 'estetik seviyededir'.

Ertuğrul'un 1922 yapımı, yani aynı yıl çektiği ikinci filmi *Boğaziçi Esrarı* adını taşır. Yakup Kadri Karaosmanoğlu'nun Nur Baba adlı romanından uyarlanan film, bir Bektaşî tarikatı şeyhinin yaşamını sergiler. Filmin önemli dış sahneleri, öykünün geçtiği yerlerde, Boğaz'da, Bebek'te ve Rumelihisarı dolaylarında çekilir. 24 Ocak 1923 tarihli *Vakit Gazetesi*'nin bir haberine göre Boğaz görüntüleri 'takdire şayan'dır. Yazarın deyişiyle de 'Latif İstanbul manzaralarıdır.'

Gerçekte de Muhsin Ertuğrul'un o yılların teknik olanakları içindeki mekân kullanımı gözalcidir. Ama bir dizi kartpostal manzarası olmanın dışına çıkamaz. Ertuğrul'un, Ziya Şakir'in bir öyküsünden aktardığı ve dönemin ünlü ses sanatçısı Münir Nurettin Selçuk'la, Türkiye güzellerinden Feriha Tevfik'in oynadığı 1939 yapımı *Allahın Cenneti* bu tür Boğaziçi görüntülerini içerir. Anadoluhisarı, Kandilli, Arnavutköy ve bu yöredeki plaj sahneleri gibi. Elbette ki *Allahın Cenneti* tümüyle Boğaziçi'dir. Filmin temel öyküsü de iç ve dış sahneler olmak üzere Boğaz'daki bir yalıda geçer. Yalının balkonundan çekilen deniz manzaraları, kıyılar, vapurlar, Deniz Kulübü, kürek çekme sahneleri... Ertuğrul, mutlu biten bir aşk öyküsüyle



*Türkiye Güzeli
Feriha Tevfik*

Boğaz'ın 1930'lu yıllardaki doğal güzelliklerini iç-içe görüntüler. Muhsin Ertuğrul'un Boğaziçi'nde çektiği 1940 yapımı, Cahide Sonku'lu bir diğer filmi de *Akasya Palası*'dır. Filmin önemli bir bölümü, Boğaz'daki Akasya Palas ve çevresinde geçer.

*Birçok filmin
çekildiği
Hıdiv
Kasrı*

Faruk Kenç'in aynı yıl çektiği ve polisiye türde bir film olan Yılmaz Ali'deki Boğaziçi ve Rumelihisarı sahneleri, Ertuğrul'un çalışmalarından farklı mıdır? Öğretim üyesi Zarife Öztürk, Yılmaz Ali'yle ilgili şunları yazar:

"Filmin, Aşıyan ve Rumelihisarı çekimleri garip açılı planlara rağmen, son derece özenle yapılmış. İstanbul'un hem esrarengiz hem ak olduğunu vurguluyor. Bir ağacın dalları arasından, Boğaz yolunun kıvrılarak geldiğini görürüz. Kameraya doğru bir adamın yürüyor olması alan derinliğine dikkat çekiyor. Filmin tüm karmaşasına rağmen, Boğaz kıyısında hayat sakin ve daha anlaşılır."

ÜNLÜ KÖŞKLER, ÜNLÜ YALILAR

Sahil şeridindeki yalıları sırtlarında ve tepelerindeki köşkleleriyle ünlüdür Boğaziçi. Birçok köşkün ve yalının kökleri Osmanlıya uzanan tarihsel bir öyküsü vardır. Korularıyla, saltanat kayıklarıyla, mehtaplarıyla... Abdülhak Şinasi Hisar, Boğaziçi Yalıları adlı kitabında der ki:

"Bu yalılar, önlerinden kayıkla geçerken Binbir Gece Masalları saraylarına benzerlerdi. Bu yalılar, eski zaman kadınlarının adeta feracelerinin renklerine, çiçek ve reçel renklerine, gül, çilek renklerine, yavruağzı, kavuniçi, ka-

ranfil kırmızısı gibi tatlı renklere bürünürlerdi. Ve hepsi mahrem bir hayatın mahfazası olurlardı."

Ya şimdi?

Bu satırlar, yaşlanan bir kuşağın geçmişe duyulan nostaljik bir özleminden mi kaynaklanıyor? Yoksa giderek yok olan or-



*Hıdiv Abbas
Hilmi Paşa*

yantalist bir dünyanın acı gerçeğinden mi?

Öyle ya da böyle.

Her iki 'serzeniş' de kendi içinde geçerlidir.

Beykoz sırtlarındaki Hıdiv Köşkü, Şinasi Hisar'ın sözünü ettiği tarihi köşklere biridir. Dönemin Cumhurbaşkanı Celâl Bayar'ın, Çankaya Köşkünde düzenlenen özel galada izlediği (1954) *Hıçkırık*, büyük bir bölümüyle Hıdiv Köşkünde ve bahçesinde çekilmiştir. Atıf Yılmaz'ın Kerime Nadir'den uyarladığı filmin başrolünü oynayan Nedret Güvenç, Hıdiv Köşkü çekimleriyle ilgili bir anısında şunları anlatır:

".. zamanında Hıdiv Köşkünden çıkan ve antikacılardan aranıp bulunan sedef kakmalı takımlar, kuyruklu bir piyano olağanüstü görkemli mobilyalar getirilmişti."

Oysa daha önce, Sezer Sezin oynayacaktı *Hıçkırık*'da. Ama bazı olaylar ve zaman aşımı nedeniyle Nedret Güvenç'in üzerinde kalır Nalân rolü. Ve elbette Mısır Hıdivi Abbas Hilmi Paşa'nın, Çubuklu Kasrı üzerindeki köşkünde film çekme iznini almak kolay değildir. Erman Film şirketinin işletme müdürü-yapımcı Şeref Gür, kendisiyle Hürrem Erman konusunda bir araştırma yapan Rıza Kıracı'ya şu bilgiyi verir:

*Hıçkırık (1953)
Muzaffer Tema,
Nedret Güvenç,
Hıdiv Köşkü'ndeki çekimlerde*

Hürrem Erman bu izni alabilmek için sık sık Ankara'ya gider. Hıdiv Kasrı'nı herhangi bir teh-



likeye karşı 'büyük bir para karşılığında sigortalanıp' çekim izni alır. Ve çekimlerin başladığı gün köşkü gezen Yıldız muhabiri, izlenimlerini şöyle yazar:

"Köşke girince kendimizi bir sarayda zannettik. Misafir kabul salonu, salonları, yemek odası ve nihayet yukarı kattaki yatak odaları, ciddi görülecek nefasetteydi. Hiçkırık'ın bütün sahneleri, köşkün her biri, birbirinden güzel bir odasında çevriliyordu. Zamanında Hıdiv'in yatığı yatak odası, şimdi Nalân'ın yatak odası olmuştu."

Ne var ki *Hiçkırık* romanının yazarı Kerime Nadir, bu uyarılama konusunda 'bir süper film' derse de sonuçtan yeterince memnun olmaz. Ve anılarında şu eklemeyi yapmaktan da kaçınmaz:

"Yalnız gönül isterdi ki, bu filmin senaryosu eserin aslına daha sadık, mizansenler daha gerçekçi, bazı oyuncular daha az yapmacıklı, yorum daha inandırıcı olsun. Mese-lâ, romanda bir veda sahnesi vardır ki, melodramın belkemiği niteliğindedir. Oysa bu sahne filmde o kadar dur-

gun, öylesine yapay ve etkisiz bir düzen içinde kalıplaştırılmıştı ki, bütünüyle bir 'robot tablo' olup çıkmıştı."

Asıl temel gerçek *Hiçkırık*'ın, o yıllarda henüz tanımı yapılmayan 'arabesk' eğilimli bir film olmasıydı. Ve Ahmet Oktay'ın sosyolojik açıdan bir araştırmasına da konu olmuştu.

Ülkü Erakalın, *An-jelik Osmanlı Saray-larında* adlı filminin bazı sahneleri için Hıdiv Abbas Hilmi Paşa'nın (1892-1914)

Ayhan Işık Babanın Arkadaşları adlı yabancı prodüksiyonda filmin broşürü, ama ismi yok





köşk bahçesini, koruluğu kullanır. Serge-Anne Golon'un romanından uyarlanan Anjelik, fantastik bir kadın karakteridir. Sevdâ Ferdağ'ın canlandığı Anjelik tiplerini Erakalın, Osmanlı Sarayları'na kadar götürür. Süha Doğan ise bir yıl sonra (1968) çektiği dizinin ikincisinde bu kez Anjelik, Sultan Deli İbrahim'le karşı karşıya gelir.

Klaus Kinski ve Ayhan Işık'ın oynadığı bir Türk-İtalyan yapımı bir korku filmi de Hıdiv Kasrı'nda çekilir. Aslında iç-içe çekilen iki ayrı filmidir. Bu filmlerden biri *Ölümün Nefesi* (*La Mano Che Nutre La Morte*) diğeri de *Canavar'ın Sevgilisi* (*Le Amanti Del Mostro*) adlarını taşır. Sinema yazarı ve öğretim görevlisi, Kaya Özkaracılar "Oynadığı bu filmleri izlemek, 1979'da ölen Ayhan Işık'a hiçbir zaman nasip olamadı" der.

Memduh Ün'ün 1958'de yönettiği ve Arnavutköy'deki eski bir konakta çekilen *Üç Arkadaş* siyah-beyaz filmler döneminin önemli bir yapıtı olduğu gibi mekân kullanımıyla da dikkati çeker. Memduh Ün'ün açıklamasına göre, bir harabeye dönüşen ve çoğu kez evsiz berduşların kaldığı bu terkedilmiş eski konak, Faruk Kenç'in varislerine aitmiş o yıllarda. Doğal bir dekoru oluşturan konak eskisi, Arnavutköy'ün ara sokakları, Ortaköy, Beşiktaş yöresi ve park sahneleri... Memduh Ün, 13 yıl

Üç Arkadaş
(1958), Semih
Sezerli, Fikret
Hakan, Salih
Tozan



sonra bazı değişikliklerle, aynı konuyu, aynı adla yeniden çeker. Ancak ilkinin düzeyine erişemeyen ikinci çevrimin (remake) bu kez çalışma mekânları Anadoluhisari'dir.

*Bebek'deki
ünlü Villa
Hanzade'nin
sahibi Arif
Hanoğlu,
Sevim
Çağlayan'la*

Her iki filmin mekân kullanımı konusunda araştırma yapan öğretim üyesi Fatoş Adiloğlu'nun görüşü şöyledir:

"Şimdiki zaman için her ikisi de belge niteliği taşır. Ancak on üç yıl

arayla çekilen filmlerde birbirlerine kıyasla ve de seçilen kamusal alan aktarımına göre, İstanbul belirgin bir aşımaya uğramamış görünmektedir. Her iki, *Üç Arkadaş* filminde de tanımlanmış kamusal mekânların yanı sıra ev/köşk-bahçe-sokak-promenad ilişkisi açıkça vurgulanır. Ancak ilk çevrimin ikincisine oranla daha masalsı ve mistik oluşu dikkat çekicidir. Daha köşeli ikinci çevrimde ise mekânı daha 'gerçekçi' yansıtmaya ve tanımlama çabası gözlemlenir."

Adlı Arif Hanoğlu'dur, hayatı bir romandır.



1950'li yılların başlarında Yeni Yıldız adlı, magazin ağırlıklı haftalık bir sinema dergisi çıkarır, amatör gençler arasında artist yarışmaları düzenler. Çerkez Güzeli Leyla Sayar, bu yarışmaların birincisidir. Erkek katılımcılardan Ekrem Gökkaya ile Baki Tamer de.

Hanoğlu, Bebek'te Villa Hanzade adıyla ünlünen köşkünü, film çekimleri için kiraya verir. Hergün

*Hanoğlu'nun
eşi Altan
Karmdaş*



film çekilir Villa Hanzade de. Boş günü yoktur. Zeki Müren'den, Türkân Şoray'a dek, tüm ünlü oyuncular bu mekânda ağırlanmıştır. Herkes tanır Hanoğlu'nu 1950'li yıllarda. Sinemacılar, sosyetenin, Demokrat Partili dönemin ünlü politikacılarına dek, herkes...

Yine o dönemde sinema ve tiyatro oyuncusu Altan Karındaş'la evlenen Arif Hanoğlu, 27 Mayıs 1960 Askeri Darbesi'nden sonra tutuklanır, yargılanır. Çeşitli suçlardan. Hayata bakın, nereden nereye...

Her şey 'bir varmış, bir yokmuş' gibidir.

Merdivenleriyle, köprüleriyle, mağaralarıyla ve Osmanlıdan kalan köşkleriyle (Sarı Köşk, Pembe Köşk, Beyaz Köşk) ünlü Emirgan Korusu'nda sayısı belirsiz filmler çekilmiştir. 1961'de Atif Yılmaz'ın *Tath Belâ'sı*, 1968'de Ertem Göreç'in *Bağdat Hırsızı*. Masal filmleri, tarihi kostümlü filmler. Mermer havuzu olan bu köşklerin birinde çekilen Bizanslı dilberlerin süt banyosu sahneleri. Korunun ve köşklerin dili olsa da konuşabilse. Bir dönemde Türk Sineması'nın kapalı ve açık hava platosuyla Emirgan Korusu.

*Arif Hanoğlu,
Zeki Müren
ve Turan
Seyfioğlu ile*

Atıf Yılmaz'ın bir anısı var *Tatlı Belâ* adlı filminin çekimi sırasında. Yeri gelmişken aktaralım. Yıl 1961'dir:

“Emirgan Korusu’nda çalışıyoruz. Korudaki köşklere birinin bahçesinde. Yılmaz, epeyce zamandır birinci asistanlığa terfi etmiş Akşama doğru sette tanımadığım iki seyirci belirdi. Filmin yapımcısı Yuvakim Filmeridis’e gelmişler. Hiçbir nedeni yokken kenarda duran bu iki adama taktığımı hatırlıyorum. İkide bir gözüm adamlara takılıyor. ‘Orada durmayın’ diyorum. Adamlar çekiliyorlar. Az sonra “Kamera açınsınız diyorum adamlara, şöyle biraz uzak dursanız”. Adamlar sakın, kibarca gülümseyerek uzaklaşıyorlar. Ama gözleri hep üzerimizde. Bu gerginlik iş paydos edilinceye kadar sürüyor. Yılmaz’la ertesi gün yapılacak işleri planlayıp setten ayrılıyorum. Adamlar hâlâ orada. Aradan bir iki saat ya geçmiş ya geçmemiş. Telefonu açıyorum. Gelen Yılmaz’ın tutuklandığı haberi. Meğer Yuvakim’le gelen adamlar sivil polismiş. Telaşla bir avukat arkadaşına telefon ediyorum. Az sonra Yılmaz’ın Üsküdar’daki Paşakapısı Cezaevi’ne götürüldüğünü öğreniyorum. Ertesi sabah Paşakapısı’nda savcının karşısındayız. Yılmaz’ın filmde rolü olduğundan, filmin yarım kalacağından bahsediyorum. “Hiç değilse 15-20 gün dışarda kalmasını sağlayabilseniz”. Sakin sakin gülümseyen savcı, “Buraya gelinceye kadar bir şey yapılabilirdi belki” diyor, “ama bir kez cezaevine girmeye görsün, artık hiçbir kuvvet çıkaramaz arkadaşınızı” diyor.”

Yılmaz Güney, *Onüç* adlı bir edebiyat dergisinde yazdığı ‘Üç Bilinmeyenli Eşitsizlik Sistemleri’ adlı öyküsü nedeniyle tutuklanıp 1,5 yıl hapse ve 6 ay Konya’ya Sürgün’e mahkûm olmuştur. Atıf Yılmaz, filmi bitirir, ama Güney’in devam sahnelerini çekemez.

Ve yine Hacı Ömer Sabancı’nın (Sakıp Sabancı’nın babası) Emirgân sahillerindeki ünlü ‘Atlı Köşk’ü... 1962’de başrollerini Filiz Akın’la, Orhan Günşiray’ın oynadıkları *Sabte Nikâh* adlı filmi Metin Erksan, bu mekânda çeker. İç sahnelerini antikalarla dolu köşkün içinde, dış sahnelerini ise bahçesinde...

Eski plajcı tayfası bilir. Bir Tarabya Plajı vardı, Tarabya’da. Ve Tarabya Yat Limanı’nın hemen burnunda bir Büyük Tarabya Otel. Türker İnanoğlu’nun 1967’de yönettiği *Ringö Kâzım*, kral dairesinde çekilmişti Tarabya Otel’inin. 1976’da *Afili Deli-*

*Hacı Ömer
Sabancı'nın
Emirgan -
'daki Altı
Köşkü
(Sabancı
Müzesi)*

*Hacı Ömer
Sabancı*



Sabte Nikâh (1962) kanlı, 1987'de *Dört Hergele*.

*Filiz Akın,
Orhan
Günşiray
Sabancı
köşkünde*

1960'lı yılların Tarabya'sındaki Villa Zarif unutulur mu? Bu mekânda çekimi yapılan film setlerine, röportaj yapmak için kaç kez gitmişizdir, kimbilir? Türkân Şoray'la, Ayhan Işık'ın birlikte oynadıkları *Zorlu Damat* bu villada çekilmedi mi? Yine





Türkân Şorayla dönemin Galatasaray Kulübü 2. Başkanı Rüçhan Adlı, bu mekânda tanışmadılar mı? Bedri Koraman'ın çizgi-roman uyarlaması *Cici Can*'da bu villada çekilmiştir. Salâh Bırsel, Tarabya'dan ve

Tarabya koyu ve Tarabya Otel, Reha Yurdakul, Belgin Doruk

ünlü villanın sahibi Banker Zarifi'den söz ederken şu notu da ekler:



Rüçhan Adlı ve Türkân Şoray Villa Zarifi'de tanışmışlardı

Lekeli Kadın
(1979) filmin
lobisi



“Zarifi’nin Tarabya’da küçüklü büyüklü daha bir sürü evi vardır. Bunları sonradan Tarabyalı Rumlara çok ucuza satmıştır.”

Tarabya’nın eğri-büğrü sokaklarından, yukarılara doğru kıvrıla kıvrıla tırmanılan yokuşları üzerindeki Mesut Beyin Köşkü, yıllar boyu Yeşilçam’a hizmet etmiştir. Ve gerçekten de Boğaz’ın en çok film çekilen mekânların başında gelir. Kimi zaman ‘fakir evi’, kimi zaman ‘zengin evi’ sahneleriyle. Mesut Beyin Köşkü, Türk Sineması’nın adeta ‘milli plato’su’ gibiydi bir zamanlar.

Uzun yıllar köşkün kiralama işini Arap Hasan’ın (Kubilay) üstlendiği köşkün günlük kirası 150 liradır 1960’larda. Ülkü Erakalın, Zerrin Egeliler’in oynadığı *Lekeli Kadın* filmini 5 günde çekip bitirir Mesut Bey’in Köşkü’nde. Bu bir rekordur. Gerçekten Guinness Rekorlar Kitabı’na girmesi gerekir Erakalın’ın. 1976’da Mine Mutlu’nun oynadığı *Kadınım* adlı filmi 14 günde çeken Turhan Ün’ün (Memduh Ün) rekorunu, ancak 1979’da kırabilmiş demek. Bu beş günlük çekim süresi içinde Zerrin Egeliler, kaç kez yatağa girmiş acaba? Bu tür filmlerin meraklılarından biri, üşenmeden saysa. Bir rekor da buradan çıkar belki de...

Kadınım’dan yıllar sonra 1976’da Tarabya’da bahçeli bir köşte (Mesut Bey’in Köşkü olmalı) 14 iş gününde çektiği ikinci filmidir *Bir Tanem* Memduh Ün’ün. Filmin jeneriğinde yönetmen olarak Zafer Par yazsa da *Bir Tanem*, Memduh Ün’ün-



*Kadınım
(1976),
Mine Mutlu,
Ünsal Emre*

dür. Ün, yalnızca Arzu Okay'lı yatak sahnelerini Oksal Pekmezoglu'na çekirmiştir. Seks filmlerinin, seks komedilerinin en gözde yıldızı olarak ünlenen Arzu Okay, bu sahnelerde çırılçıplaktır.

Memduh Ün, en edepli aşk sahnelerini bile çekmekten hoşlanmaz. Erotik yaklaşımları zayıftır. Kaldı ki bu tür cinsel ağırlıklı sahneleri çekmeyi 'beceremediğini' de açıkça söyler. O halde bu nedir? Başkalarına çektiği 'o biçim sahneli filmler' Memdun Ün'ün değimi ile bir 'kurtarma operasyonu'ndan kaynaklanmaktadır. İşletmeci ağalara borcu olan ve zor durumda kalan yakın dostu, yapımcı Kadri Yurdatap'a yaptığı bir 'kıyak'tı bu aslında. Bir 'fedakârlık uğruna' mesleki açıdan kaçak güreşmek zorunda kaldığı ikinci filmiydi *Bir Tanem*, Memduh Ün'ün...



Asıl varlıklı, zengin, soylu ailelerin köşkleri, özellikle de dönem filmlerinin tarihsel iç ve dış mekânları olarak kullanılan Yeniköy'deki Sait Halim Paşa Yalısı da Türk Sinemasına hizmet vermiş görkemli yapılardan biridir. Osmanlı sadrazamlarından Sait Halim Paşa'nın ismi verilen yalı, mimari yapısı, üst kata açılan geniş merdivenleri, duvar panoları, kabartmaları, avizeleri ve iç dekorasyonu ile bir görüntü hazinesi oluşturur. 1962'de Muzaffer Arslan,

*Sadrazam
Sait Halim
Paşa*



Yeniköy, Sait Halim Paşa Yalısı Türkân Şoray'la, Göksel Arsoy'un oynadığı *Billur Köşk* adlı filmi bu dekorlar içinde, bu mekânda çeker. 1977 yapımı Fatma Girik'li, *Meryem ve Oğulları* da bu filmlerden biri. Çeşitli dönemlerde, çeşitli kurumlar tarafından el değiştiren yalının, zaman zaman iç dekorasyonunda da bazı değişiklikler görülecektir. Film kareleri ve setlerde çekilen fotoğraflar bu değişimi belgeler.

Sait Halim Paşa Yalısı'nda çekilen Paralı Askerler 'de Tony Curtis ve Charles Bronson Sait Halim Paşa Yalısı'nda o kadar çok film çekilmiş ki. Not tutulmamış ki, kimlerin ne çektiği bilinsin. 1963'de Ayhan Işık'la Semra Sar'ın oynadığı *Kırık Anahtar* çekilirken dönemin İstanbul Valisi Niyazi Akı, Sait Halim Paşa Yalısı'ndaki film setini ziyarete gelmiş. 1975'de Metin Erksan, TRT Genel Müdürü İsmail Cem'in önerisiyle, beş Türk yazarından uyarladığı üçüncü bölümdeki *Bir İntihar* adlı televizyon filmini bu yalı-



da çeker. Savcı odasını, mahkeme sahnelerini.

Sait Halim Paşa Yalısı, yabancı sinemacıların da ilgisini çeken değişik ve oriental bir mekândır. Tony Curtis, Charles Bronson, Michele Mercier ve bizden Fikret Hakan'la, Salih Güney'in oynadığı 1970 yapımı *Paralı Askerler (Dubious Patriots)* filminin çekimi için İngiliz yönetmen Peter Collison, yalıyı kiralar. Çok sayıda figüranlı sahneler için yalının büyük salonunda çalışılır. 1979'da bir ortak yapım olan *Süpermenleri* çeker, İtalyan yönetmen İtalo Martinenghi. Filmin oyuncusu Cüneyt Arkın da arada bir bazı sahnelerini çeker *Süpermenleri'nin...*

Bir dönemin siyah-beyaz filmlerini, ünlü yıldızlarını konuk eden, ağırlayan yalılar, köşkler, konaklar yalnızca Beşiktaş'tan, Rumeli Fenerine dek uzanan bölgede olacak değil. Sözünü ettiğimiz bu bölgenin karşı yakasına geçtiğimizde Türk Sineması'nın öteki mekânlarını da göreceğiz. İşte Anadoluhisarı ile Kanlıca arasında kalan Ataman Ailesi'nin yalısı. Önce kısa film çalışmalarıyla, sonra da 1993'de *Karanlık Sular* adlı uzun metrajlı sinema filmiyle yönetmenliğe başlayan Kutluğ Ataman, bu aileden. Ataman'ın çocukluğu Boğazdaki bu yalıda, Göksu Deresi dolaylarında geçmiştir. Sinemacıların 'zengin evi' olarak kullandıkları yalılarında 1968'den beri birçok film çekilmiş. Çocukluk yıllarında yalılarındaki film çalışmalarını merakla izleyen Ataman o günleri şöyle anlatır:

"Daha çok Erman Film gelirdi bizim eve. Metin Erksan, Atıf Yılmaz gibi o zamanın bütün ünlü yönetmenleri geldi. Oyunculardan Türkân Şoray'lar, İzzet Günay'lar saymakla bitmez. Yılmaz Güney çok gelirdi meselâ. Ediz Hun, bize çikolatalar getirirdi... Böylece çekimler annem için bir yaz eğlencesi haline geldi. Sinemadan tanıdığı birçok ünlü ismi evde görmek onu mutlu ederdi. Bizim Türk Sineması'nda set dizaynı pek olmadığı için annem, o gün odayı nasıl döşemişse filmlerde aynen o şekilde kullanılırdı. Meselâ Türkân Şoray'lı bir fotoğrafa bakıyorum, Şoray'ın arkasında küçük bir çerçevede bizim aile fotoğraflarımız var."

Kutluğ Ataman, bu izlenimlerinden yıllar sonra *Karanlık Sular* adlı filmiyle İstanbul'u görüntüleyecek; sinema yazarı Atilla Dorsay da bir eleştirisinde:

"... Ben İstanbul'u, henüz hiçbir yerli ve yabancı filmde

*Billur Köşk
(1962),
Türkân Şoray,
Göksel Arsoy,
yönetmen
Muzaffer Aslan
Sait Halim
Paşa Yalısı
içindeki bir
sahne.*





böylesine gizemli ve ölümcül güzellikteki bir kent olarak görmemiştim" diyecekti.

Kanlıca sırtlarındaki Namık Gedik'in evi de Türk Sineması'na plato oluşturan ilginç mekânlardan biri. Bilindiği gibi Namık Gedik, Menderes Hükümeti'nin ve dönemin ünlü siyasetçilerindendi. 27 Mayıs 1960 Askeri Darbesi'nden sonra 6-7 Eylül Olayları (1955) nedeniyle tutuklu bulunduğu Harp

Okulu'nun üçüncü kat penceresinden atlayıp intihar etmişti İçişleri Bakanı Dr. Namık Gedik (1911-1960).

İntiharından 7 yıl sonra 1968'de Namık Gedik'in köşkünde çekilen filmlerden biriydi *Kabveci Güzeli*. Yönetmen Muzaffer Arslan, başrol oyuncusu da Türkân Şoray'dı. Ve Türkân Şoray'ın annesini de Nedret Güvenç canlandırıyordu. Diğer oyuncuların Ayfer Feray'ın evi olarak kullanılan film setinde tatsız bir de olay yaşanmıştı. Türkân Şoray'la, Nedret Güvenç arasında. O yıllarda 23 yaşlarında şımartılmış bir 'sultan'dır Türkân Şoray. Havasından ve kaprislerinden geçilmeyen...

Safa Önal'ın 1990'da yönettiği *Yalı* adını taşıyan filmin öy-

küsü de Boğaz'da yaşayan, geleneklerine bağlı orta yaşlı bir kadınla, farklı kültürlerle sahip oğlu ve kızının üzerine kurulmuştur. Olaylar yalı ve çevresinde geçer ve film, Küçüküsu'da cadde üstünde, iki kız kardeşe ait bir yalıda çekilir.

Menderes döneminin İçişleri Bakanı Dr. Namık Gedik'in köşkünde de filmler çekilmişti

Yalı (1990) filminin lobisi





*Beylerbeyi
Sarayı*

BEYLERBEYİNDE BİR TÜRK GİYOM TELİ

Yıllar önce bulunduğu yer ve çevresi 'İstavroz Bahçeleri' adıyla anılmış Beylerbeyi Sarayı'nın. Yeşil'in kuşattığı bir semt Beylerbeyi. Bu verimli arazinin bahçeleri ve yeşili, İkinci Mahmut'u öylesine etkilemiş olmalı ki, hemen iki katlı, ahşap bir saray yaptırmış Beylerbeyi'ne. Yazık ki 1851'de çıkan bir yangın sonucu yanıp kül olur. Bu kez aynı yerde ve 1865'de Sultan Abdülaziz'in yeniden yaptırdığı saray devreye girer. Ve mimarı Serkis Balyan'dır.

Tarihin çeşitli dönemlerinde imparatorları ve kralları ağırlayan Beylerbeyi Sarayı, yıllar sonra Yeşilçam'a da ev sahipliği yapar. Tarihi filmler için bulunmaz bir mekândır. Tarih, tarihle yüzleşir Beylerbeyi Sarayı'nda. İşte Osman F. Seden'in 1973'de yönettiği *Gazi Kadın*, bu tarihsel filmlerden biridir. Konusu 93 Harb'inde geçen filmde Türkân Şoray'la, Kadir İnanır oynar.

Beylerbeyi'de film çekilen bir başka mekân da ünlü Karadenizli ailenin, Nâzım Kalkavan'ın (1914-1991) ünlü yalısıdır. Dönemin çocuk oyuncusu, günümüzün TV programcısı, sunucu Billur Kalkavan'ın babası. Bir ara Sabancı'ların oturduğu ve Prenses Esra tarafından satın alınan yalı, ilk kez bir yabancı filme kapılarını açar. Bu, Jules Dassin'in yönettiği *Topkapı* filmidir. Bilindiği gibi uluslararası üne sahip oyuncular Melina Mercuri, Maximilian Schell ve Peter Ustinov'dur. Yalı sahnelerinin çekimi üç gün sürer.

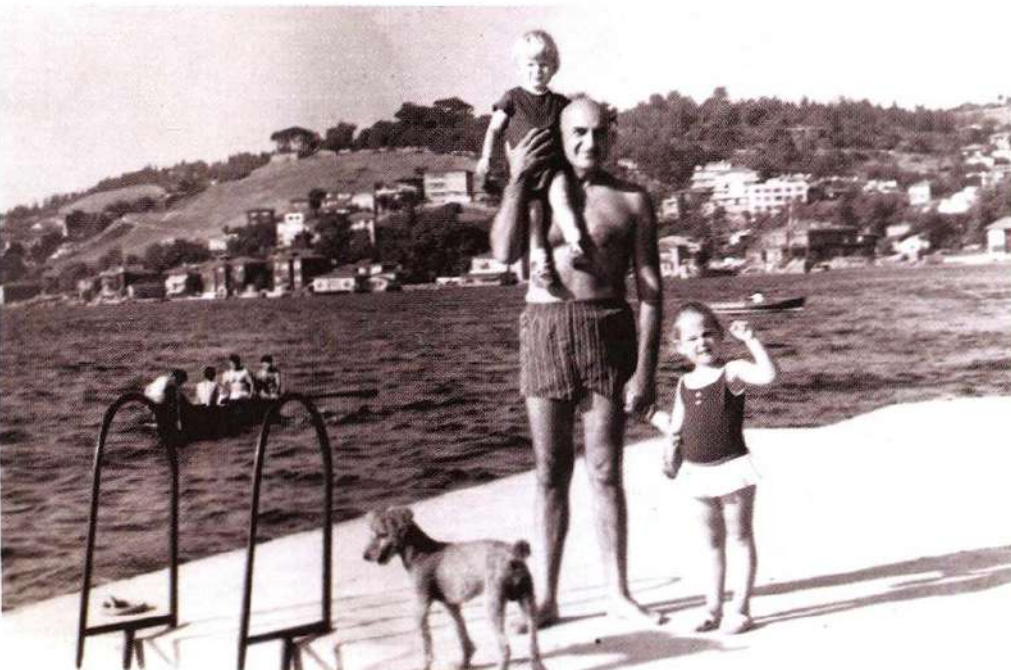


Yeşilçam filmleri de sıradadır. Neriman Köksal, Ediz Hun ve Semra Sar'ın oynadığı *Gecelerin Kadını* (1963), Fikret Hakan, Nilüfer Aydan ve Semiramis Pekkan'ın oynadığı *Nuh'un Gemisi* (1966) ve diğerleri.

Nâzım Kalkavan Yahısı

Nâzım Kalkavan

Ülkü Erakalın'ın çektiği *Gecelerin Kadını* adlı filmin bir sahnesi için yatak odasının kullanılması gerekmektedir. Ne



Nâzım Kalkavan, yanındaki küçük kız Billur Kalkavan, kucagında oğlu Rıza

*Topkapı
filminin afişi*

var ki Nâzım'ın eşi, Kalkavan'ların gelini, Gürcü güzeli Nuyan Hanım, yatak odasının görüntülenmesine karşıdır. Oysa, bu bir sevişme sahnesi değildir. Ama yatak odası hangi amaçla kullanılsa da ailece bir 'mahremiyeti' vardır. Ve sonunda ikna olan Nuyan Hanım, 'Evet' der. Ediz Hun'la, Semra Sar'ın karşılıklı konuşmalarını içeren o 'masumane sahne' çekilir.

Ama korkulu dakikalar yaşanan ve herkesin nefesini tuttuğu asıl ilginç sahne *Eş-reffaşalı* adlı filmin setinde gerçekleşir. Filmin oyuncusu, o yıllardaki (1966) deli fişek Yılmaz Güney olursa.

Mekân yine Nâzım Kalkavan'ın Beylerbeyi'ndeki yalısidir. Yö-



*Nub'un Gemisi
(1966) Fikret
Hakan, Nilüfer
Aydan, Sevil
Hasman ve
Buket Sokullu*



Kemal Film'in 28-2-1967 tarihli iş davetiyesini
Aldım. 1-3-1967 Çarşamba günü saat 16.00
KALKAVANLAR KÖŞKÜ.

Bulunacağımı bildiririm.

Filiz Akın.

İ m z a

28/2/67

Kemal Film'in
Filiz Akın'a İş
Davetiyesi,
çekim yeri
Kalkavanlar
Yalısı



netmen Erdoğan Tokatlı,
oyuncular Yılmaz Güney ve
eşi Nebahat Çehre...

Yılmaz Güney,
Nebahat Çehre
"Esreppaşalı"nın
çekiminde

Filmin harici bir gece
sahnesi. Yalının bahçesi.
Yılmaz Güney, bu sahnede
Nebahat Çehre'nin başı
üzerine bir bardak koyup,
tüfeğini ateşleyecektir. An-
cak, bardağı hakiki bir mer-
miyle vurmak kararındadır.
Filmin yönetmeni Erdoğan
Tokatlı, Güney'in bu çılgın
tavrına karşıdır. 'Hayır ol-
maz, karını öldürmeye ni-
yetlisin' der. Ama Gü-
ney'in dediği dediktir. Onu
kimse ikna edemez, caydı-
ramaz. Yılmaz Güney bu

sahne biraz kendisi, biraz da Giyom Tell'dir. Ölüm ile yaşam
arasında gidip gelen Nebahat Çehre, bir 'kurbanlık koyun' gibi
başının üzerinde bardak bekler. Güney, spot lambalarının ışığı
altında, 20 metre öteden silahını doğrultup tetiğe basar. Tek bir
kurşunla bardak tuzla buz olmuştur. Çehre, ölmeden ölmüştür
o sahnede. Sonra sinirsel bir boşalmayla ağlar Güney'e sarıla-
rak.

Villasını filmcilere kiralayan Nâzım Kalkavan'ın sinema anı-
ları, dostluk ilişkileri, çok öncesine dayanır. Hem de Hollywo-
od patentli. Ne sanıyorsunuz, Nâzım Kalkavan 5 yıl kalmış
Hollywood'da. *Canavar Tohumu (Dragon Seed)* adlı filmiyle
Amerika'da ünlünen Türk aktör Turhan Bey, sinema dostların-
dan biri. 1946'da dönemin ünlü sine-magazin dergisi Yıldız Yıl-

*'Giyom Tell'
Yılmaz Güney,
Nebahat
Çebre'nin
başındaki
bardağı hakiki
mermiyle
vurup parçalar*



lığında 'Turhan Bey'i iyi tanırdım' başlığıyla kaleme aldığı 'Hollywood Anıları'nda o günleri anlatır:

"Turhan'la Warner Bross Stüdyoları'nda tanıştık. 1942 senesiydi. Warner idarecileri, Eric Ambler'in bir romanının filme alınmasını kararlaştırdılar. Eserin prodüktörlüğünü yapan Jerry Wald, beni kendisine Türkiye hakkında malûmat vermek üzere teknik **müşavir** olarak seçmişti. Filmin mevzuu Balkanlar'da geçiyordu. O zamanlar Türkiye, tarafsızlığını ilan etmişti. Filmin mevzuunun Türkiye'de geçmesi daha uygundu. Prodüktörü bu hususta ikna ettim. Senaryoyu değiştirdik. Başrollere Brenda Marshall ile George Raft seçildiler. Filmde Hasan isimli bir Türk rolü vardı. Bu rolün, o zamanlar 'Genç Türk Aktörü' diye ismi yeni duyulmaya başlayan Turhan Bey'e verilmesini, prodüktör Jerry Wald'a teklif ettim. Turhan bu rolü canlandırmakta çok muvaffak oldu. Bundan sonradır ki, Universal şirketi, ona kıymet vermeye başladı. Turhan'la uzun zaman beraber çalıştık. Arkadaşlığımız çabuk ilerledi. Beni evine davet etti. Annesi Madam Fritze (Frederica), asil bir kadındır. Dostları onu 'Madam Selahattin' diye çağırırlar. Turhan Türkçe bilmez, yalnız İngilizce, Almanca ve Fransızca konuşur. Ona 'Background to Danger' filmindeki bir tek sahnede Türkçe konuşması için birkaç kelime öğrettim. Filmde, bizdeki tatlısı Frenklerinin Türkçesiyle konuştu. Turhan ve annesi resmen



Türk tabiiyetindedir. Turhan resmen olduğu kadar kalben de Türk'tür. Bir aralık askerliğini yapmak üzere Türkiye'ye bile gelmeye karar vermişti. Sonradan memleketimiz Müttefikler safında yer alınca Amerikan Ordusuna aldılar. Turhan çok küçükken annesiyle birlikte İstanbul'a gelmiştir. Nişantaşı'nda bir müddet oturmuşlar."

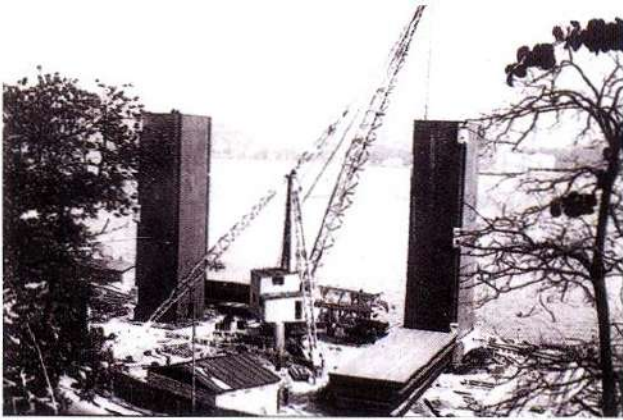
*Turban Bey'in
rol aldığı
Ali Baba ve
Kırk Haramiler
filmi ilanı*

Fritze Frederica adlı ve Çek asıllı bir kadından doğma Turhan Bey'in babası, Avusturya'da askeri ateşelikte müsteşar olarak çalışmış olan Selâhattin Şiltavi'dir. Ve bugün 90 yaşını (1920) süren Turhan Bey'in çok küçük bir rol oynadığı Fred Olen Ray imzalı *Possessed By The*

Night (Gecenin Tut-sakları) adlı filmidir. Shannon Tweed, Ted Prior ve Sandahl Bergman'ın başrollerini paylaştığı filmin afişinde Turhan Bey adı yoktur.

Bir ayağı Orta-köy'de, diğer ayağı Beylerbeyi'nde olan ve iki yakayı, Avrupa ile Asya'yı birleştiren Boğaziçi Köprüsü'nün yapım çalışmaları 4 yıl sürer. 30 Ekim 1973'de dönemin Cumhurbaşkanı Fahri Korutürk tara-

*Boğaziçi
Köprüsü yapım
sırasında*



Bir ayağı Orta-köy'de, diğer ayağı Beylerbeyi'nde olan ve iki yakayı, Avrupa ile Asya'yı birleştiren Boğaziçi Köprüsü'nün yapım çalışmaları 4 yıl sürer. 30 Ekim 1973'de dönemin Cumhurbaşkanı Fahri Korutürk tara-

*Boğaziçi
Köprüsü
yapımını bel-
geleyen, Azrail
Peşimizde
(1971)
İrfan Atasoy,
Erol Taş ve
yönetmen
Yılmaz
Atadeniz
(pardesülü)*

findan açılışı yapılan Boğaziçi Köprüsü, inşaat sırasında bir filme dekor oluşturacaktır. Böyle bir imkân, bir daha ele geçermiydi? Fırsat, bu fırsatı B tipi



filmlerin ve özellikle de fantastik sinemanın ünlü yönetmeni Yılmaz Atadeniz, 1971'de *Azrail Peşimizde* adlı filmin bazı sahnelerini, inşaat halindeki Boğaziçi Köprüsü'nde çeker.

Filmin senaryosu hazırdır. Yine B tipi macera filmlerinin *Kilink ve Uçan Adam*i İrfan Atasoy, bu kez bir mühendis rolündedir. Boğaz Köprüsü'nün mühendisidir. Boğaziçi Köprüsü'nün gerçek çalışanları da bu sahnelerde figüran olarak katkıda bulunurlar. Böyle bulunmaz bir mekân çalışmasında asıl önemli olan, inşaat halindeki Boğaziçi Köprüsü'nün görüntüleri, bir tarihsel belge oluşturmalarıdır.

1800'lü yıllara dayalı bir tarihi var Kandilli'deki Abut Efendi Yalısı'nın. Mimarı da Garabet Balyan. Deniz hamamı, iki kayıkhanesi olan iki katlı tarihi ahşap yapı, Mehmet Abut Yalısı olarak biliniyor.

1965'de Erdoğan Tokatlı'nın, ünlü sosyete terzisi Butik Mualla (Özbek) adına yönettiği *Son Kuşlar*, bu yalıda çekilmiş. Abut ailesinin kızları Belkis Abut'un izniyle. Efes Film şirketini kuran Butik Mualla'nın da yapımcı olarak ilk filmi. Düzeyli ve önemli bir film. Başrol oyuncular da Ediz Hun'la, Selma Güneri.

1967'de Türker İnanoğlu da yalı komşuları olduğu bu mekânda *Paşa Kızı* adlı bir film çeker. Filiz Akın ve Kartal Tibet'le.

SURLAR, KIZ KULESİ, VAPURLAR VE ÖTEKİ MEKÂNLAR...

Tarihi serüven filmlerinin vazgeçilmez mekânı yine tarihi bir semt olan Rumelihisarı'dır. Elbette ki kale ve surlarıyla... Kılıçlı savaş sahnelerinin çoğu, *Cengiz Han'ın Hazine*leri türünden filmler hep burada çekilmiştir. Kalenin taş duvarlarına, kulele-



rine tırmanan yüzlerce savaş figüranıyla... Atıf Yılmaz'ın yönettiği Fatma Girik'li, Orhan Günşiray'lı *Cengiz Han'ın Hazinele-ri* adlı filmin bu savaş sahnelerinde gördüğümüz beli kılıçlı figüran askerler, Türkistanlılar Cemiyeti aracılığıyla temin edilmiş. Ama bu mekânın asıl gedikli oyuncusu Cüneyt Arkin'dir. Kale merdivenlerinde, mazgallarda, burçlarda havalara uçarak, Bizanslı rakiplerini acımasızca kılıçtan geçirir... Surlardaki kulelerin adları vardır. Örneğin Sarıca Paşa, Çandarlı, Zaganos Paşa ve Halil Paşa Kuleleri gibi.

1996'da Derviş Zaim, çaldığı otomobillerle konuşan işsiz, evsiz barksız Mahsun'un öyküsünü, Rumelihisarı çevresinde ve surların eteklerinde çeker. Ahmet Uğurlu'nun Mahsun karakterini canlandırdığı *Tabutta Rövaşata* adlı filmi.

"Sarıyer denildi mi sular hatıra gelir. Fakat hangi su! Fındıksuyu, Fıstıksuyu, Kızılcıksuyu, Çırçır, Hünkârsuyu artık sayın! Benim düşünceme göre oraya Sarıyer denileceğine Suluyer denmeliydi."

Ahmet Rasim, böyle söz eder Sarıyer'den. Bağ, bahçeleriyle bir dönemin 'mesire yeri' olan Sarıyer ve Ağaçlı, Türk Sineması'nın Açık hava platosu olarak kullanılmıştır. Örneğin çöl sahneleri hep Ağaçlı'da çekilir. Çadırlar kurulur, develer görüntülenir. *Cennet Fedaileri*'nin konusu, İslâmiyetin yayılması için mücadele edenler üzerinedir.

Rumelibisarı surlarında uçan Cüneyt Arkin



*Tabutta
Rövaşata
(1996),
Ahmet Uğurlu*

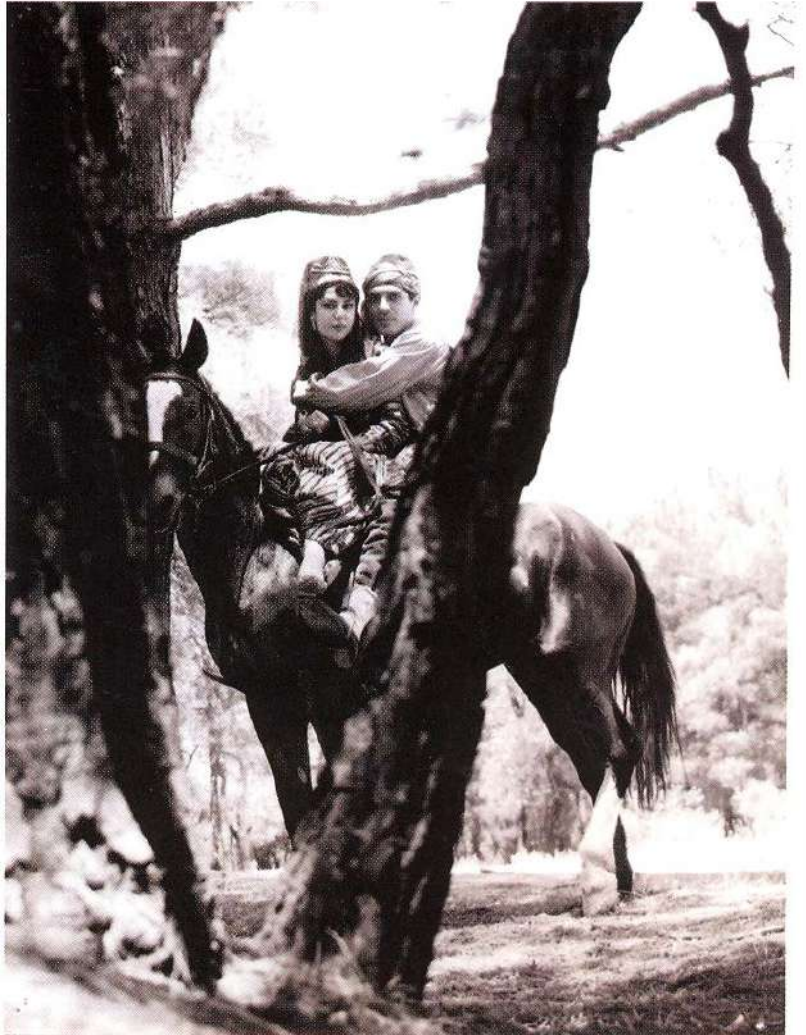
kim sırasında. Yıl 1964. Asaf Tengiz, *Atçalı Kel Memet* adlı bir efe filmi çekmektedir. Atlı sahnelerin birinde Tijen Par, kaza geçirir. Dörtnala giden bir attan düşer. Ani bir düşme sonucu baygınlık geçiren 'Tijen Par'ı, Kel Memet rolündeki Fikret Hakan, arabasıyla hastaneye götürür. Tijen Par, kafası kolu kırılmadan kazayı atlattır.

Sıra dışı ve çarpıcı bir konuyu içeren *Kuytu*, Metin Erksan'ın olduğu gibi Türk Sinema Tarihi'nin de 'başyapıt'larından. Erksan, Nil Göncü ve Hayati Hamzaoglu'nun oyna-

*Atçalı Kel
Mehmet (1964)
Fikret Hakan,
Tijen Par*

Mülkiyeti, Abraham Paşa' - dan, Naciye Sultan'a geçip, daha sonraki yıllarda da sürekli el değiştiren Sarıyer ilçesine bağlı Çayırbaşı-Bahçeköy arasındaki Bilezikçi Çiftliği, kim bilir kaç filmin karelerine yansımıştır? Ve kim bilir, silahların patladığı bir Meksika kasabası gibi, kaç filmde kullanılmıştır? Kimi zaman bir Teksas, Yeşilçam'ın ünlü kostümcüsü Niyazi Er'den kiralanmış kovboy giysileriyle...

Abraham Paşa Korusu'nda ya da diğer adıyla Bilezikçi Çiftliği'nde bir de kaza yaşanır çe-





*Kuyu (1968),
Halil Kut
Paşa'nın
köşkünde Çeki-
len olarak sah-
nesi*



*Kuyu, Beyoğlu
Rüya
Sineması'nda
gösterimde*

clığı filmin oturak alemi sahnelerini, Arnavutköy'deki Halil Kut Paşa'nın Köşkü'nde çekip bitirir. Halil Kut Paşa, Enver Paşa'nın da amcasıdır.

Bu arada, tüm sinema tarihi kitaplarımızda yer alan Yıldız Sarayı'ndaki çok özel film gösterilerini atlamamak gerekir. Bu konuda II. Abdülhamit'in kızı Ayşe Osmanoğlu, anılarında sarayda taklit ve hokkabazlık yapan Bertrand adlı Fransız'dan söz ederken şunları ekler:

“Saraya sinemayı bu getirmiştir. O zamanki sinemalar şimdiki gibi değildi. Perde büyük fırçalarla iyice ıslatılır, küçük parçalar gösterilirdi. Bu parçalar pek karanlık görülür, filmler bir dakikada biterdi. Bununla beraber çok yeni bir şey olduğundan hoşumuza giderdi.”

Köşkler, ormanlar, bahçeler cennettir Yıldız Parkı. Beşiktaş ile Ortaköy arasında kalıp büyük bir koruluktan oluşur. Çadır



*Kolsuz
Kahraman
(1966), Suzan
Avcı süt
banyosu
sahnesinde*

Köşkü, Malta Köşkü ve Şale Köşkü'yle de ünlüdür. Osmanlı İmparatorluğu döneminde, hareme mensup kadınların mesire yeriymiş. Bahçeavanbaşı Köşkü, Talimhane Köşkü ve Acem Köşkü ise bugün yok. Yerinde yeller esiyor. Hepsi yıkılmış...

Köşkler zincirinden oluşan mermer havuzlu Malta Köşkü, tarihsel serüven filmlerinin platosudur. Tunç Başaran'ın Figen Say'lı *Vatan Kurtaran Aslan*, Nejat Saydam'ın Suzan Avcı'lı *Kolsuz Kahraman*, Birsen Ayda'lı *Alpago* süt banyolu sahneleri bu *Şale Köşkü* mekânda çekilir. Osmanlı müziği eşliğinde, yarı çıplak huriler

mermer oymalı havuzun çevresinde.. Atıf Yılmaz da Ajda Pekkan'lı sahneleri *Harun Reşid'in Gözdesi* Yıldız Parkı'ndaki Şale Köşkü'nde.. Yılmaz Atadeniz de Yılmaz Güney'li 1966 yapımı *Yedi Dağın Aslanı* adlı tarihsel fanteziyi Yıldız Parkı





çevresinde çeker.

“Hera-Leandros” efsanesiyle mitolojik bir kimlik oluşturan ve Marmara Deniziyle, İstanbul Boğazı’nın kesiştiği yerdeki tarihsel yapı Kız Kulesi de, sinemasal mekânlardan biri.. 1960’da Memduh Ün’ün *Kırık Çanaklar* adlı filminde uzaktan görüntülenen Kız Kulesini, ilk kez temel bir mekân olarak kullanan

*Harun Reşid’in
Gözdesi (1967)
Ajda Pekkan*

*Kırık Çanaklar,
Salih Tozan
Rüya Gümüşata*



●Orhan
Günşiray
gangster
Necdet Elmas
ile Emniyet
Müdürlüğünde

Muhsin Ertuğrul'dur. 1923 yapımı *Kız Kulesi'nde Bir Facia* adından da anlaşıldığı gibi, baba ile oğul arasında geçen dramatik bir öyküyü sergiler. Zamanla içte ve dışta birkaç kez onarım çalışmaları yapılan Kız Kulesi'ni, Ertuğrul'dan 70



yıl sonra, yani 1993'de bu kez İrfan Tözüm kullanır. *Kız Kulesi Aşıkları* adını verdiği filmle...

Türkiye'nin 'ilk banka soyguncusu' Necdet Elmas'ın yaşamını sinemalaştırmak için Sirkeci Emniyet Müdürlüğü'nde tutuklu gangsterle yüz-yüze görüşen (1961) Orhan Günşiray, hayatı yazılacak oyuncularımızdan kuşkusuz. Ne var ki, Çemberlitaş'da kuyruklu 59 model Chevrolet marka arabasıyla Buğday Bankası'nı (7 Temmuz 1961) soyan Necdet Elmas'ın öyküsü gerçekleşemedi. Yıllar sonra Mehmet Güreli de bu konuya el atmıştı. Gerçekleşseydi bu proje ilk uzun metrajlı sinema filmi olacaktı Mehmet Güreli'nin.

Günşiray'ın 'kayınvalide'lerinden (kaçıncı kaynanasıydı çapkın aktörün?) Hafize Hanım, Emirgan sırtlarındaki köşkünü platoya dönüştürmüştü. Çekim çalışmaları için filmcilere kiraya verdiğinde, en büyük destekçisi de çapkın damadı Orhan Günşiray'dı. Günşiray'ın başrolünü üstlendiği filmlerin bir bölümü Hafize Hanım'ın köşkünde çekilmişti. 1965 yapımı *Bekri Mustafa*, bu köşte çekilen filmlerden. Daha önceki yıllarda da Metin Erksan, *Çifte Kumrular* (1962) adlı filminin köşk sahnelerini bu mekânda çekmişti.

Yalılar ve iskeleleri gibi, vapurlar ve martılar da Boğaziçi'nin simgeleridir. Bu simgesel görüntüleri içeren sahnelerden biri, Safa Önal'ın *Yüreğimde Yare Var* (1974) adlı filmde görülür. Boğazdaki iskeleleri ve bir vapur güvertesinde çekilen sahneleriyle... Tarihsel uzantıları 1850 yılında kurulan Şirketi Hayriye'ye dayanan vapurlar, tıpkı insanlar gibi Mehmet Güreli'nin bir kısa film çalışmasında yerlerini alır. 1987 yılında çektiği filmin adı da zaten *Vapurlar*'dır. Bebek ve Arnavutköy görüntü-



leri. Boğaz'ın vapurları; düdükle-riyle, martıların, çığlıklarıyla ko-nuşur Gürelî'nin filminde... Ve müzik eşliğinde.

*Vapurlar
(1987)
filmi ilanı*

VE YABANCI SİNEMACILARIN GÖZÜYLE BOĞAZIÇI...

İstanbul'a film çekmeye gelen yabancı sinemacılar için ilk akla gelen Kapalıçarşı, camiler, ha-mamlar gibi mekânlar olsa da, Boğaziçi'ni gördüklerinde büyü-süne kapılmamaları mümkün mü? Nasıl ki bizim sinemamızda **Boğaziçi** adını afişlere taşıyan filmlerimiz varsa, yabancıların da

benzer adlarla çekilmiş filmleri var. Bizimkilerden *Boğaziçi Es-rarı* 1922'de, *Boğaziçi'nde Aşk ve Boğaziçi Şarkısı* 1966'da, *Bo-ğaziçi Soygunu* 1968'de, *Boğaziçi Casusları* ise 1969 yılında çekilmiş.

Ya yabancı sinemacılar?

Bakıyoruz, hep Alman sinemacılar ağırlıkta.

1931'de Kurt Bernhardt adlı Alman yönetmenin çektiği *Bo-ğaziçi Gecesi* (*Nacht Am Bosphorus*) bu adı taşıyan bir ilk film mi? Değilse de ilklerden biri. 1933'de yine bir Alman yönetmen görürüz. Yönetmen Geza Von Bolvary, *Die Nacht der Grossen Liebe* adıyla bir film çeker. Türkiye'de vizyona girdiğinde adı *Bogaziçi Şarkısı*'dır. Ve filmin jeneriğinde aynen şöyle yazar:

"Gustav Frölich, Jarmila Novotna, Christiane Grautoff ta-rafından temsil edilen ve bütün sahneleri İstanbul'da çevrilen *Boğaziçi Şarkısı*."

**GÜSTAV FRÖLICH —
JARMILA NOVOTNA —
CHRISTIANE GRAUTOFF**

**tarafından temsil edilen ve
bütün sahneleri
İstanbulda çevrilen:**

**BUGAZ İÇİ ŞARKISI
LA CHANSON DU BOSPHORE**

Yine jeneriğin ilk kare-lerinde Fransızca (*La Chanson Du Bosphore*) bir adla sunulan, Alman filmi-nin öncekinden farkı, ger-çekten tüm sahnelerin Bo-ğaziçi'nde çekilmesidir. Pe-

*Boğaziçi
Şarkısı
Jeneriği*

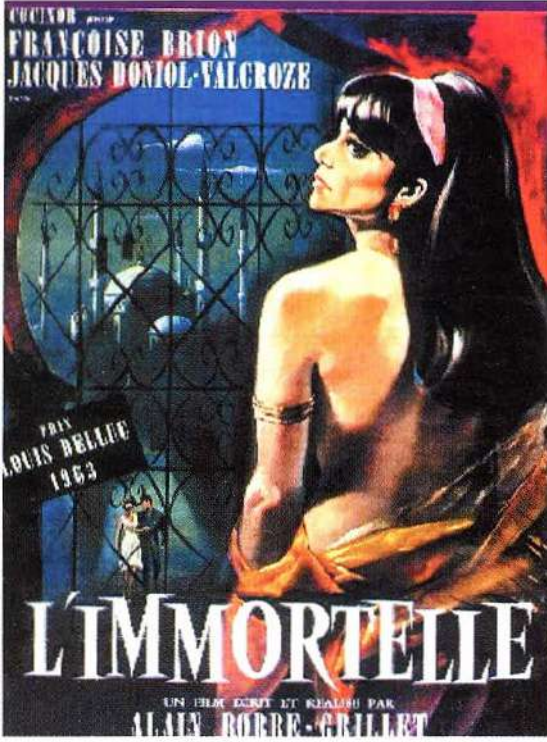


rapalas Otelinde kalan Alman aktör Gustav Frölich ile, Yedigün Dergisi muhabiri bir röportaj yapar:

“O kadar çalışıyor ki, uykusunu bile iki işin arasındaki fasilalara saklıyor; fakat Perapalas Otelini saran hayranlarının elinden kurtulabilirse. Yalnız nazarı dikkati celbeden bir nokta var: Alman aktörünü ziyaret edenler arasında Musevi vatandaşlarımız görünmüyor! Gustav Frölich te bu boykotun farkında. Hemen her karşılaştığı kimseye bir sırasını bulup diyor ki: Karım Macar Yahudisidir.”

1962’de bir başka Alman yönetmen İstanbul’a ekibiyle birlikte gelip *Boğaziçi’nde Macera* (*Abenteuer am Bosphorus*) adıyla bir filme başlarsa da kısa bir süre sonra filmin adı değişir. Carl Möhner’in çektiği filmin yeni adı *İnşallah, Boğaziçi’nde Talan’dır* (*Inshalla, Razzia am Bosphorus*). Boğazın çeşitli yerlerinde çekilen film, bir Türk-Alman ortak yapımıdır. Eva Palmer ve Bianca Berni’nin yanı sıra bizden oyuncular da vardır. Sadri Alışık, Orhan Günşiray ve Öztürk Serengil. Ve yine bir Türk-Alman ortak yapımı olan, Ernst Ritter von Theumer’in bazı sahnelerini İstinye’de çektiği *Silahlar Konuşuyor* ise, rastgele mekân kullanımı nedeniyle görüntü açısından hiçbir özellik taşımaz.

*Boğaziçi
Şarkısı filmi
çekimleri*



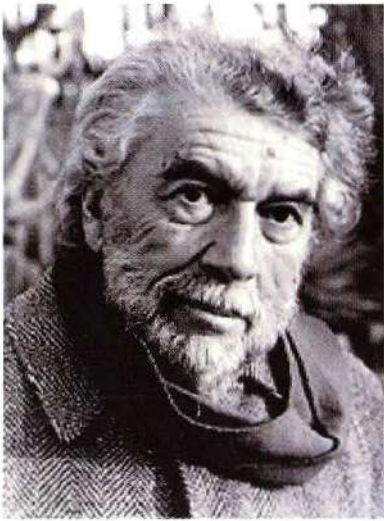
ÖLÜMSÜZ KADIN
VE BİR BOĞAZIÇI
GÜZELLEMEŞİ...

L'immortelle
film afişi

Miss Julie Pardoe, II. Mahmut dönemindeki Boğaziçi bahçelerinin efsanevi güzelliğinden ve kameriyeler üzerindeki güllerden, akasyalardan söz ederken, hayranlığını şu ilginç satırla noktalar:

Yönetmen
Alain Robbe-Grillet

"Shakespeare, Romeo Juliette'ki balkon sahnesini yazdığı vakit her halde Boğaziçi'ndeki bir Türk bahçesini hayal etmiş olmalıdır."



William Shakespeare'i bilmiyoruz ama, 'yeni roman' akımının öncüsü Alain Robbe-Grillet'in 1962'de *Ölümsüz Kadın*'ı (*L'immortelle*) Boğaziçini 'hayal' ederek çektiğini görüyoruz. İngiliz eleştirmen Raymond Durnat, 1967 Ağustos sayılı *Films and Filming* adlı dergideki yazısında da Fransız yönetmenin 'düş' gördüğünü söyler. Siyah-beyaz görüntüler içeren filmin öyküsü İstanbul'da geçer, ama anlatılan gizemli bir Boğaziçi ve düşsel bir kadındır.

Robbe-Grillet'in tümüyle köşe-bucak görüntülediği *L'immorte-*



Françoise
Brion,
Dolmabahçe
sırtlarında

Françoise
Brion

İle, gerçekte bir Boğaziçi Güzelleme'si'dir kuşkusuz.

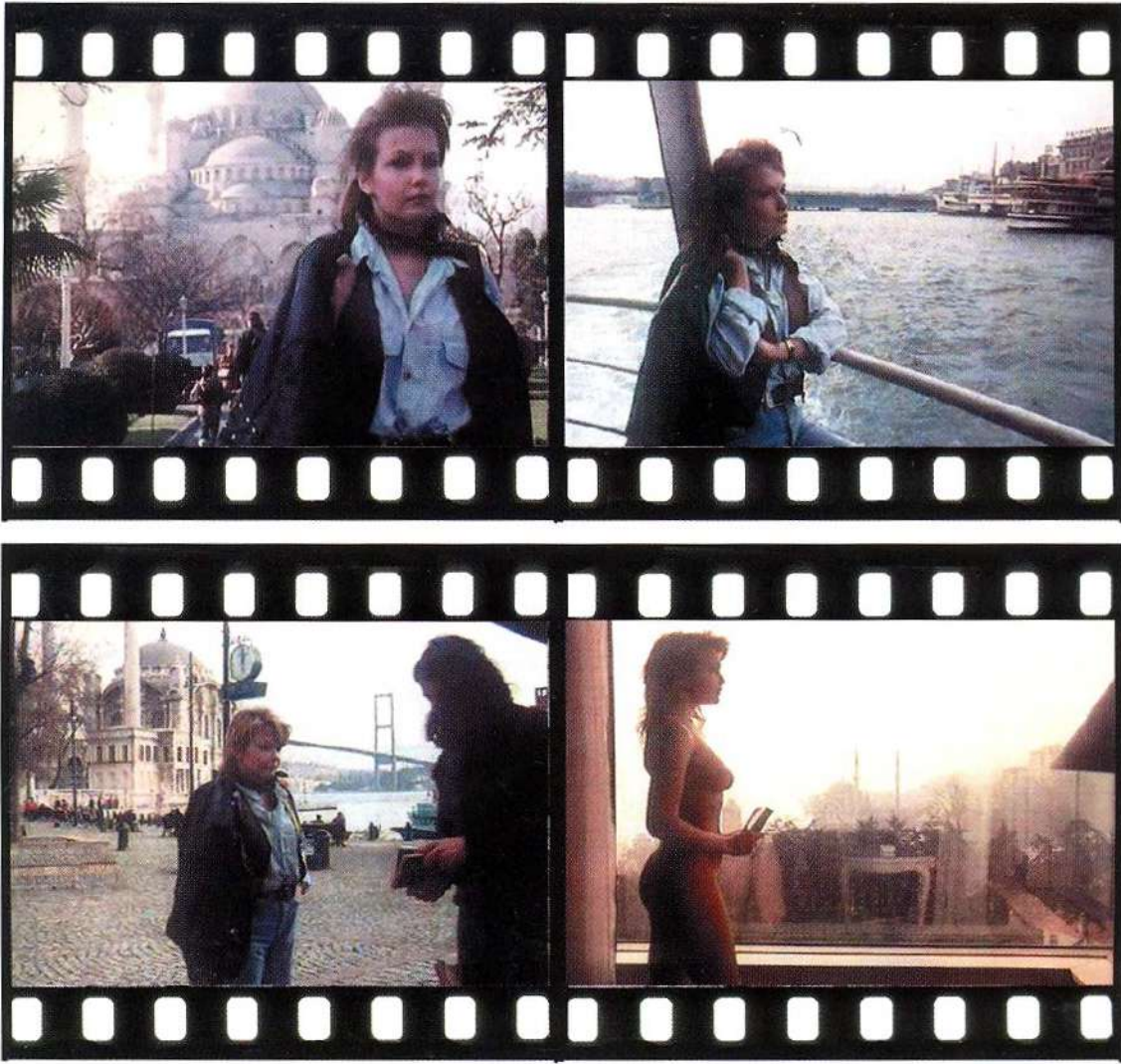
Esrarlı bir şekilde ortatlardan kaybolan, bir güzel kadın Françoise Brion; İstanbul'da tanıdığı ve ismini dahi bilmediği kadının peşine düşen aşık bir erkek Jacques Doniol-Valcroze. Boğaziçi yalıları, Rumelihisarı tepeleri, vapurlar, sokaklar, Said Halim Paşa yalısı çekimleri. Adam, tüm bu mekânlarda o'nun hayali ile yaşar. O'nu, dolaştıkları her yerde arayarak, birlikte kaldıkları yalının ahşap panjurları aralığından Boğaz'ın sularına hüüzünle bakarak...

Robbe-Grillet'nin *L'immortelle*'deki o şiirsel görüntü hazinesine karşın, 1995'de İtalyan yönetmen Joe D'amato, Ortaköy'ü, Galata Köprüsü'nü gizli çekimlerle bir 'dublör mekân' olarak kullanır. Niyeti kötüdür. İtalyanca adıyla *Fuga di Mezzanotte*, bir porno filmidir çünkü. Başroldeki Anita Rinaldi de İtalyan Si-



"Fuga Di
Mezzanotte"
Türk
Hapishanesi
(şapkadaki ay-
yıldız dikkat)
Erica Bella-
Letizia
Shalimar





neması'nın 'porno' yıldızıdır. Rinaldi, Ortaköy Meydanı'ndaki seyyar bir kitapçıdan aldığı eroinle havaalanında yakalanır. Havaalanı ve hapishane sahneleri İstanbul'da çekilmiş gibi gösterilse de Galata Köprüsü, Ortaköy Camisi'nin çevresi ve vapur bölümleri dışındaki tüm uyduruk mekânlar İtalya'da görüntülenmiştir.

*"Fuga Di Mezzanotte"
Anita Rinaldi
İstanbulda
çekilen
sahnelerde*



İtalya'da çekilen Türk hapishane sahnelerinde neler yaşanmaz ki? Esrar kaçakçısı rolündeki Rinaldi'nin savunma avukatı kadına (Erica Bella da İtalyan Sine-ması'nın ünlü porno yıldızlarından) tecavüz edilir. Rinaldi, hapishanedeki lezbiyen kadınların tacizine uğrar. Üçlü sevişme sahneleri Türk hapishanesinde.

Türkiye'ye kaçak yollardan

*Yönetmen Joe
D'amato, seks
melekleriyle*

Yunanca alt yazıyla girer İtalyan filmi *Fuga Di Mezzanotte* (*Midnight Obsession*), o yıllarda Uğur Dündar'ın ünlü Arena Programı'na da konu olmuştu. Filmin bir kopyasını Haluk Şahin'e teslim ettikten sonra konuyla ilgili programa çıkmıştım. Bir Türk Hapishanesi'nin bir İtalyan porno filmine konu olmasının nedenlerini, yönetmen Joe D'amato'ya sorulmasını önermiştim. Canlı yayına çıkarılarak. D'amato, o yıllarda yaşıyordu. Ne var ki bu sorgulama gerçekleşmedi.

Bizler ya da onlar...

Bir ülkeye, bir kente, bir semte bakış açıları hangi düzeyde (iyi ya da kötü, olumlu ya da olumsuz) olursa olsun, bazı nedenlerle giderek değişen, yok olan tarihsel bir sürecin yarına 'kalıcı' belgeleridir, o siyah-beyaz filmler. Onları, TV ekranlarında her izlediğimizde, ancak bir gerçeğin farkına varabiliyoruz.

Geç de olsa...

Özdemir Asaf'ın önsöz yerine kullandığımız o ünlü şiiriyle söze başlayıp, Can Yücel'in bir şiiriyle noktalıyoruz 'sonsöz'ümüzü. Ve giderek gerçek kimliğini yitiren o yıllar öncesi-nin İstanbul'u üzerine ağıtlar yakarak:

***“Bana bir varmış de
Bir varmış, bir yokmuş deme
İçime dokunuyor...”***



“Shakespeare, Romeo Juliet’teki balkon sahnesini yazdığı vakit, herhalde Boğaziçi’ndeki bir Türk bahçesini hayal etmiş olmalıdır.”

Miss JULIE PARDOE

ISBN 978-60561722-0-5



9 786056 172205